VREME

ISSN 0353-8028

8'600102'660014

26. januar 2006, cena 120 din, CG EUR 2, broj 786

Austria 2,50 EUR; France 2,50 EUR; Germany 2,30 EUR; Greece 2,50 EUR; Luxembourg LUF 100; Sweden SEK 32; Switzerland CHF 4,80; BiH KM 4; Croatia KN 15; Macedonia DEN 100; Slovenia SIT 550

IN MEMORIAM



IBRAHIM RUGOVA (1944–2006)

TRAGEDIJA

GAS: KRIZA ENERGETSKE RAČUNICE

FIRST INVESTMENT BANK

Ozbiljna banka



Pozicija

- Najveća banka u bugarskom vlasništvu
- Više od 450.000 privatnih i korporativnih klijenata
- Mreža od 100 filijala i ekspozitura u Bugarskoj
- Šesta po veličini aktive na bugarskom tržištu (1,2 milijardi evra na dan 30. septembra 2005. godine)
- Četvrti najveći zajmodavac korporativnim klijentima
- Vodeća banka na tržištu platnih kartica u Bugarskoj
- Vlasnik Diners Club-a u Bugarskoj
- Vodeća banka za finansijske transakcije u trgovini sa inostranstvom
- Među najvećim poslodavcima u Bugarskoj, sa oko 1.200 zaposlenih u 41 gradu
- Opšte priznata kao jedna od socijalno najodgovornijih institucija, izdvajajući donacije za decu, Crveni krst Bugarske i sport.

Međunarodno iskustvo

- Prva banka u Bugarskoj koja je dobila udruženi zajam (1998)
- Prvi emitent nedržavnih kotiranih evroobveznica u Bugarskoj (septembar 2003. godine, organizator Dresdner)
- Izdala evroobveznice u vrednosti od 200 miliona evra u februaru 2005. godine, što je najveća transakcija u bankarskom sektoru u Bugarskoj (organizator Dresdner/ABN Amro)
- Prva banka u Bugarskoj koja je dobila oročeni subordinirani zajam na međunarodnom tržištu (2003)
- Emitovala prve istočnoevropske kapitalne menice višeg nivoa II na međunarodnom tržištu (organizator Dresdner)
- Pruža najveći broj finansijskih usluga u Bugarskoj u trgovini sa inostranstvom
- Ivyršava najveći broj međunarodnih SWIFT usluga
- Najveća mreža korespondentnih banaka širom sveta (preko 500 banaka)

Nagrade

- 2000 – Banka godine
- 2001 – Maja Georgijeva (Maya Georgieva), Izvršni direktor FIBank – Bankar godine
- 2001 – Banka godine
- 2002 - Banka klijenata
- 2003 - Banka klijenata
- 2005 – Najbolji finansijski proizvod - FIBank fleksibilni hipotekarni zajmovi
- 2005 – Metju Matev (Matthew Mateev), zamenik glavnog izvršnog direktora FIBank-e - Bankar godine
- 2005 – Nagrade za odgovorno poslovanje - Investitor u ljudski kapital

FIRST INVESTMENT BANK

www.fibank.bg



REUTERS

Led

Uvek su me nervirali oni što su pričali kako je u njihovo vreme sve bilo drugačije. Prelazili su zaleđeni Dunav kolima. Onda sam ovih dana uhvatio sebe da mlađima pričam kako smo se jedne zime klizali po Dunavu. Nekako nam uvek izgleda da je ono od pre bilo veće, a da je doba u kome smo živeli bilo više herojsko. Mladež nas gleda, kao što sam ja gledao one iz dunavskih saonica, nesvesna danas da će sutra pričati kako je u njeno doba bilo onih što su izmišljali priče o velikoj zimi. Ponekad se setim dede koji se u dane svetojovanskih mrazeva ispod kaputa uvijao novinama. To je držalo toplotu. Kad ovih dana pogledam novine, nešto nisam siguran da bi taj recept pomogao.

D. Ž.

VREME #786

naslovna strana: Železnička nesreća u kanjonu Morače; **foto:** Reuters, Stevo Vasiljević

POLITIKA

10 **CRNA GORA:** Tragedija u Bioču
14 **IN MEMORIAM:** Ibrahim Rugova (1944–2006)
18 **INTERVJU:** Miloš Tomić
20 **EFEKAT "RUSKE ZIME":** Ledenice i geopolitika
22 **AFERA MOBTEL:** Estradni potencijal atentata
25 **LIK I DELO:** Aleksandar Nikitović
26 **SPORT I MEDIJI:** Lov na zlatnu loptu
27 **ŠABAC:** Biznis popa Bogdana
28 **INTERVJU:** Zoran Radovanović
29 **STEČAJ I PRIKLJUČENIJA:** Privatizacija i nekretnin
30 **PORTRET SAVREMENIKA:** Kapetan Dragan
33 **DODATAK:** Pravda u tranziciji

KULTURA

48 **VIKIPEDIJA NA SRPSKOM:** Sveznanje na mreži
51 **NEODRŽANI FESTIVAL AUTORSKOG FILMA "POGLED U SVET":** Pogled u nas

SVET

56 **LONDON–MOSKVA:** Džentlmeni i špijuni
60 **AMERIKA I TERORIZAM:** CIA–eskpres za torturu

MOZAIK

64 **AUTOMOBILIZAM:** Nove tehnologije
68 **LEGENDA FINSKOG DIZAJNA:** Tapio Virkala
70 **NAUKA:** Otvaranje svemirskog frižidera
72 **REAGOVANJA:** O izjavama i dokumentima

04 NEDELJA
43 NUSPOJAVE
44 LJUDI I VREME
47 LISICA I ŽDRAL
53 TV MANIJAK
54 REČ O DELU
63 MERIDIJANI
75 POŠTA
76 STRIP
78 VREME UŽIVANJA

VREME #786, 26. I 2006.

Izdavač: NP "VREME" d.o.o.
Beograd, Mišarska 12-14

UPRAVNI ODBOR
Stojan Cerović (predsednik),
Boris Popović, Dragoljub Žarković

V.D. DIREKTORA: Dragoljub Žarković

FINANSIJSKI DIREKTOR: Daniela Vesić

KOMERCIJALNA SLUŽBA: Vojislav Milošević

NEDELJNIK "VREME"
Beograd, Mišarska 12-14

GLAVNI UREDNIK
Dragoljub Žarković

ODGOVORNI UREDNIK
Filip Švarm

POMOĆNIK GLAVNOG UREDNIKA
Aleksandar Ćirić

SEKRETARI REDAKCIJE
Elena Krstanović i Sanja Srdić

REDAKCIJA *(redakcija@vreme.com)*
Dejan Anastasijević, Duška Anastasijević, Aleksandar Anđić, Slobodanka Ast, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Stojan Cerović, Sonja Ćirić, Vera Didanović, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Jelena Grujić, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Tatjana Jovanović, Branka Kaljević, Slobodan Kostić, Sonja Kovacs, Jasmina Lazić *(nedelja@vreme.com)*, Zoran Majdin, Saša Marković, Goranka Matić *(foto@vreme.com)*, Milan Milošević, Teofil Pančić, Bojan Pantić, Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Tamara Skrozza, Vladimir Stanković, Zoran Stanojević *(navigator@vreme.com)*, Seška Stanojlović *(svet@vreme.com)*, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Svetlana Vasović-Mekina, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

DOKUMENTACIJA
Dragoslav Grujić (tekstualna arhiva, *arhiva@vreme.com*)
Jelena Mrđa (foto-dokumentacija, *foto@vreme.com*)

TEHNIČKA REDAKCIJA *(gcv@vreme.com)*
Boško Blažić, Ivan Hrašovec (tehnički urednik), Tanja Popović, Vesna Srbinović, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
KOREKTORI: Jovanka Lončar, Ivana Milanović-Hrašovec, Stanica Milošević;
LEKTORI: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović; DAKTILOGRAF: Zorica Nikolić

INTERNET IZDANJE
http://www.vreme.com
Marjana Hrašovec (*webmaster@vreme.com*)

PRODAJA I PRETPLATA
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

RAČUNOVODSTVO
Slavica Spasojević

MARKETING
(marketing@vreme.com)
Goran Kosanović (direktor), Stevan Ristić

e-mail za kontakt sa redakcijom:
redakcija@vreme.com

e-mail za slanje zvaničnih saopštenja i opštih informacija: *info@vreme.com*

e-mail za slanje pisama čitalaca za rubriku Pošta: *posta@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

ŠTAMPA: Rotografika, Subotica

OBRADA TIRAŽA: Data Press, Beograd

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

VREME INTERNATIONAL
Zeitschriftenverlags G.m.b.H.
Neudeggergasse 1-3, Beč, Austrija

Detalji o pretplati na strani 75



REUTERS

Gusanijada

Radi sprečavanja širenja ptičijeg gripa Ministarstvo poljoprivrede zabranilo je držanja živine i svinja na otvorenom prostoru, napajanje životinja vodom iz otvorenih voda, izlaganje i prodaju živih ptica i domaće živine na sajmovima, vašarima, pijacama, kao i održavanje izložbi ptica. U skladu sa tim Uprava za veterinu ovog ministarstva zabranila je Gusinijadu, odnosno Svetsko prvenstvo u borbi gusana u Mokrinu, opština Kikinda.

Predsednik guščarskog Udruženja "Belo pero" Duško Kovačić potvrdio je da je ova tradicionalna manifestacija ove godine zabranjena, iskazao razumevanje ali i nadu da Gusanijada, kao "prepoznatljiva manifestacija na svim meridijanima koja popularizuje guščarstvo" neće biti trajno ukinuta.

Na zabranu "naterivanja guskova", međutim, reagovao je nekadašnji ministar za zaštitu prirodne okoline za vakta "crveno-crne koalicije", danas predsednik kikindske opštine dr Branislav Blažić. Po njemu, trenutni uslovi su takvi da obezbeđuju potpuno siguran ambijent za održavanje ove manifestacije, strah od širenja i izbijanja ptičijeg gripa je neosnovan, uzimajući u obzir zimske temperature koje ne pogoduju migraciji obolelih ptica.

"Mokrin je mesto održavanja Gusanijade, pa će tradicionalno i učesnici i gusani-takmičari biti iz ovog sela. To su činjenice, a sve ostalo su manipulacije i projekcije za strah bez osnova. Neophodne preventivne mere će, naravno, biti preduzete. Javnost i svi oni koji donose odluke ne treba da pokleknu pred interesima farmaceutske mafije", istakao je Blažić i dodao da će lično biti pokrovitelj Gusinijade, te da će snositi svu odgovornost.

Rasprava se završila tako što Gusanijada ipak nije održana, a u Ministarstvu je rečeno da je izjava gradonačelnika Kikinde otvoreni poziv na kršenje zakona Republike Srbije koji važe podjednako za sve, kao i da je neodgovorno i potencijalno opasno da svako tumači mere predostrožnosti koje se tiču svih u skladu sa ličnim i političkim interesima i time ugrožava zdravlje svojih sugrađana..

Urne

U jednoj prostoriji na beogradskom groblju Lešće čuva se oko 250 urni, čiji staratelji nikada nisu došli da ih preuzmu. Najstarija je tu iz 1995. godine. Prema rečima Olivere Milijanović iz JKP-a Pogrebne usluge, problem ovih urni uskoro će biti rešen. Skupština grada Beograda trebalo bi da donese odluku o uređivanju i održavanju groblja i sahranjivanju. Ova odluka propisuje da onaj ko se stara o sahranjivanju mora na sebe da preuzme i obavezu smeštaja urne. To znači da urnu ne može da preuzme bilo koji rođak ili prijatelj preminulog već samo onaj ko je potpisao zahtev za kremaciju. Ako se on ne pojavi, prema odluci koja je u pripremi, uprava groblja biće dužna da čuva urnu šest meseci. Po isteku tog roka, pepeo će biti prosipan u Vrtu sećanja na Novom groblju, a podaci o pokojniku biće uklesani u mermerne ploče na zidu koji okružuje vrt. Jedino mesto u našoj zemlji gde je moguće obaviti kremaciju pokojnika jeste krematorijum na groblju Lešće. Prema statistikama, u Srbiji i Crnoj gori, svega dvadeset odsto sahrana godišnje bude obavljeno na ovaj način. Inače, po važećem Zakonu o sahranjivanju i grobljima, koji je na snazi od 1977. godine, jedina mesta na kojima nije zabra-

nastavak na strani 6

Novi Sad

EUROPEAN investment



Vaš uspeh zahteva najbolje

U strogom centru Novog Sada, na uglu Grčkoškolske i Miletićeve ulice, nalazi se palata iz 1895. godine, monumentalne fasade, zaštićena kao spomenik kulture. Lepota starog zdanja naglašena je dekorativnim spoljašnjim osvetljenjem.

Temeljna rekonstrukcija i adaptacija povratili su zdanju prvobitni sjaj, istovremeno kreirajući prostor koji zadovoljava sve potrebe savremenog poslovnog čoveka.

EUROPEAN INVESTMENT
Izdaje u zakup poslovni prostor u Novom Sadu

II sprat i potkrovlje

- ukupna raspoloživa površina: **1000 m²**
- mogućnost parcijalnog zakupa

Neto cena zakupa: **7 – 10 € m²**



EUROPEAN INVESTMENT

Kontakt telefoni:
021 / 623 025
011 / 26 42 157
011 / 26 43 023
011 / 26 41 972
011 / 26 42 455

e-mail: **agroop@eunet.yu**

Opremite sami svoj poslovni prostor u najlepšoj zgradi u Novom Sadu. **Budite u društvu najboljih!**

nastavak sa strane 4

njeno čuvanje urni jesu grob, grobnica, kolumbarijum (kasete u zidu) i rozarijum (kasete u zemlji). Čuvanje urni u kući i prosipanje pepela još uvek su zabranjeni.

Vatra

Hladni talas koji je ovih dana zahvatio Srbiju, uticao je i na povećan broj intervencija vatrogasnih službi. Samo beogradski vatrogasci imali su od početka ove godine 330 intervencija, što je dvostruko više nego u toku januara 2005. godine. Oko 70 odsto požara ima za uzrok nepažnju i neznanje. Prema rečima Dragana Konjevića iz Vatrogasne stanice Zvezdara, januar je, kada je reč o požarima, uvek najkritičniji mesec. Samo u protekloj nedelji beogradski vatrogasci imali su 93 intervencije, a zbog jakih mrazeva, očekuje se da će situacija biti još gora. Najčešći uzrok požara jeste neopre-



A. ANĐIĆ

zno rukovanje grejnim telima. Pored toga, vatrogasci ističu da mnogo problema imaju i zbog neredovnog čišćenja dimnjaka i kotlova. Ovako izazvani požari naročito su nezgodni, jer je reč o zapaljenoj čađi koja ne sme da se gasi vodom. Vatrogasci upozoravaju građane da termoakumulacione peći i grejalice moraju da stoje na rastojanju od najmanje jednog metra od zavesa, mebliranog nameštaja i drugih zapaljivih predmeta. Pošto je najugroženiji deo stana, kada je reč o požaru, kuhinja, domaćice treba da budu oprezne pri korišćenju ulja i masti, kao i da nipošto ne ostavljaju kuhinjske krpe u blizini šporeta.

Odšteta

Osamdeset nastavnika i članova osoblja Osnovne škole "Braća Jerković" u Železniku moraće da se odrekne po tri i po plate kako bi isplatili odštetu za nacionalizaciju zemljišta na kome je pre 57 godina podignuta škola. Prema presudi Drugog opštinskog suda, koja je doneta u decembru prošle godine, škola treba nasledniku vlasnika nacionalizovanog zemljišta Draganu Lukiću, da isplati šest i po miliona dinara, a sa sudskim troškovima suma je narasla na sedam miliona. Dug se, kako piše u sudskom rešenju, naplaćuje zaradama zaposlenih. Pošto novac nije isplaćen, račun škole, sa sve zaradama uplaćenim 20. januara je - blokiran. Osim što su ostali uskraćeni za plate, zaposleni u "Braći Jerković", kao i hiljadu učenika uskoro bi mogli ostati i bez kreda, sunđera, struje i vode. Priča oko odštete počela je još 2000. godine, kada su naslednici Tome Lukića, kome je država 1949. godine oduzela zemljište, pokrenuli parnicu. Ministarstvo prosvete je tada ukazom prebacilo ovlašćenja na opštinu Čukarica, čiji je

od četvrtka 26. januara do srede 1. februara prognoza vremena

Prognozu u utorak, 24. januara 2005. uradio Meteos, http://www.meteos.co.yu

min/max u °C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	-12/-3	-7/-1	-5/0	-3/2	-2/3	-1/1	-3/1
Vojvodina	-14/-4	-10/-2	-7/-1	-5/0	-3/2	-2/0	-4/-3
Centralna i južna Srbija	-19/-4	-14/3	-10/-1	-6/1	-2/3	0/2	-4/-2
Crna Gora	-2/7	0/9	4/9	4/8	5/10	4/11	5/9

Jaki mrazevi, zatim toplije

U četvrtak ponovo jaki mrazevi. Minimalna temperatura ponegde do –20°C. U petak i za vikend očekuje se postepeno slabljenje ledenog talasa, ali uz moguće snežne padavine na jugozapadu. Sneg je u većini krajeva moguć krajem ovog perioda.

Na Primorju toplije. Za vikend kiša.

ROMA company
BOJE, LAKOVI I FASADE
VALJEVO: Knez Mihajlova 5 014/22-61-63; KRAGUJEVAC: Skerlićeva 32 034/310-210
POŽAREVAC: Kosovska 89 012/212-540; KRUŠEVAC: Hajduk Veljkova 63 064/262-83-11
KRALJEVO: 4.kraljevački bataljon 33 036/314-872; LOZNICA: Vojvode Putnika bb 015/88-94-43
N.PAZAR: Kej 37.sandžačke div. bb 063/841-14-91; ČAČAK: Kneza Miloša 110 032/22-82-82
NIŠ: Hajduk Veljkova 18 018/514-114 DIREKCIJA: Pazovački put 16A, Zemun 011/316-16-36
BEOGRAD: Bul.Mihajla Pupina 199, N.Bgd 011/260-51-20; Ugrinovačka 206, Zemun 011/61-51-61; Vojvođanska 2, Bežanija 011/227-60-64
Sime Igumanova 1, Vračar 011/344-71-71; Vojvode Stepe 26, Voždovac 011/246-00-32; Lazarevački drum 21, Čukarica 011/355-44-63

pravobranilac zastupao školu na sudu. Pravobranilac se nije pojavio na poslednjem ročištu, niti je uložio žalbu na rešenje. Predsednik Opštine Čukarica Dragan Tešić, kaže da opština sa školom nema nikakve veze, i da je upravo škola kao krajnji korisnik zemljišta dužna da isplati odštetu. Ni sam direktor škole nema odgovor na to čija je škola i ko treba da plati dug, a nastavnike dodatno uznemirava činjenica da je Lukić samo jedan od četvorice vlasnika na čijem se placu škola nalazi i da je pitanje dana kada će i ostali tražiti odšetu. Sekretar za obrazovanje Vladimir Todić, zakazao je 24. januara sastanak sa predstavnicima opštine Čukarica i Ministarstva prosvete, iako smatra da je vlasnik škole – Republika. Ukoliko pregovori ne urode plodom i ukoliko ne dobiju plate, profesori su zapretili da će sledeće nedelje obustaviti nastavu. Inače, slučaj "Braća Jerković" bi mogao biti samo prvi u nizu, jer su u Srbiji mnoge škole izgrađene upravo na spornim i nacionalizovanim placevima.

20.000.000
broj nedelje

Prema podacima međunarodnog sistema Viza internacional, građani SCG potrošili su tokom novogodišnjih praznika 20.000.000 dolara, plaćajući viza platnim karticama, što je četiri puta više nego prošle godine u istom periodu. Viza karticama najčešće su plaćane namirnice u supermarketima, gde su građani ostavili oko 2.000.000 dolara. Stanovnici SCG na odeću su dali 1.300.000 miliona dolara, u restoranima je potrošeno oko 700.000, a na knjige "skromnih" 200.000 dolara.

Stanarina

Posle osude javnosti zbog velikih iznosa koje su srpski poslanici podizali na ime naknade putnih troškova, a gde se pominju silni milioni dinara, poslanički klubovi se utrkuju u predlozima za što pravičnije "subvencionisanje" narodnih predstavnika. Šef poslanika Srpske radikalne stranke Tomislav Nikolić, predlaže da bi poslanici u slučaju višednevnog zasedanja Skupštine samo prvog dana naplaćivali puni iznos troškova prevoza sopstvenim autom, a narednih dana samo za put do 250 kilometara (u oba pravca), ili hotelski smeštaj u Beogradu. Zoran Anđelković iz Socijalističke partije Srbije i potpredsednik Skupštine, pravičnim smatra da se narodnim poslanicima priznaje pravo na naknadu troškova za korišćenje sopstvenog automobila za odlazak na skupove, odnosno sastanke u druge delove Srbije gde su pozvani u svojstvu narodnog poslanika. Prema Anđelkovićevom predlogu, poslanici u tom slučaju moraju imati putni nalog sa odobrenjem sekretara Skupštine i predsednika njegovog poslaničkog kluba. Predlog G17 plus i DSS-a načelno se poklapa sa Nikolićevim, osim što bi poslanici iz unutrašnjosti mogli i da iznajme stan u Beogradu, za šta bi dobijali 50.000 dinara mesečno, ali bi istovremeno izgubili pravo na hotelski smeštaj i na troškove prevoza. S obzirom na to da se za 50.000 dinara (570 evra) u Beogradu može iznajmiti ne dobar, već luksuzan trosoban ili četvorosoban stan, predstavnici parlamentarnih stranaka su se, kako saznaje "Blic", dodatno konsultovali i saglasili da je ovoliki iznos "nerealno izdašan", te da bi se poslanici lepo udomili i sa polovinom te sume. Za koliko će biti otopljen poslanički "džeparac", razgovaraće se na sednici zakazanoj za 26. januar, kada će radna grupa, formirana u okviru Administrativnog odbora Skupštine Srbije, izneti jedinstveno rešenje formirano na osnovu pomenutih predloga.


A. ANDIĆ

Poternice

Okružni sud u Smederevu izdao je centralnu poternicu za Goricom Petković (49), pravnicom i bivšim referentom Republičkog fonda PIO filijale u Smederevu, i za Miljojkom Nešovićem (54), neuropsihijatrom iz Majdanpeka, optuženima u korupcionaškoj aferi izdavanja lažnih invalidskih penzija. Krajem novembra prošle godine odlukom Krivičnog veća Okružnog suda u Smederevu, Petkovićeva i Nešović pušteni su iz istražnog pritvora. Vrhovni sud je, međutim, ubrzo preinačio ovo rešenje i naložio njihovo vraćanje u pritvor. Prema tadašnjim informacijama iz policije, Petkovićeva i Nešović bili su organizatori čitave akcije, u kojoj je svaki "invalid" koji živi u Smederevu plaćao između 1500 i 3000 evra, a oni iz drugih mesta i dodatnih 1500 zbog neophodnog falsifikovanja dokumenata. Između ostalog, bilo je potrebno falsifikovati potvrdu o mestu prebivališta, pa su neki od njih prijavljivani da žive kod "srodnika" – Petkovićeve i njenih mnogobrojnih saradnika.
U međuvremenu, Gorica Petković, nakon što je u pritvoru provela šest meseci, iz Smedereva je otišla u Berane i prijavila se na novu adresu uz obrazloženje da se tamo nalazi na lečenju. Njen "kolega po optužnici" se takođe leči, ali u Kosovskoj Mitrovici. Oboje tako daleko i od Smedereva, i od smederevskog okružnog suda.

Praksa

Istraživanje "Studenti i praksa", koje je sproveo Centar za monitoring i evaluaciju, pokazalo je da sticanje praktičnih veština tokom studija, radom u privredi ili naučnim institucijama, u Srbiji još nije "dovoljno institucionalizovano". Ovo znači da su studentske prakse pre izuzetak nego pravilo na domaćim univerzitetima, da se

nastavak na strani 9

piše: Zoran Stanojević, BBC

Grešne misli



Kada se govori o interaktivnosti internet pretraživača, obično se misli da ona ide u jednom smeru. Korisnik ukuca pitanje i dobije odgovor. Eventualno mu se plasira neka reklama uz to, i kraj. Međutim, najnoviji zahtev američke vlade upućen najvećim svetskim pretraživačima mogao bi da podigne interaktivnost na sasvim drugi nivo. Reči koje ukucavate u pretraživač mogle bi vam na vrat okačiti policiju, ukoliko se proceni da ste u potrazi za nečim nelegalnim. Neki će vam reći da je ovakav scenario preteran, neki da se sajber svet upravo pokrenuo u tom pravcu, no hajde da vidimo šta se to zapravo događa.

Prošle nedelje američka vlada naložila je sudskim putem velikim svetskim pretraživačima da joj ustupe dve vrste podataka: spisak svih pretraživanih pojmova u toku jedne nasumično izabrane nedelje i milion internet adresa sa kojih je pristupano pretraživaču, s tim da adrese i pojmovi nisu ni u kakvoj vezi tj. ne traže se (za sada) podaci o tome ko je šta na internetu istraživao.

Većina pretraživača (Yahoo, AOL, MSN pre svih) nije se mnogo protivila, valjda poučena iskustvom ranijih sukoba sa vlastima koji su se uglavnom rđavo okončavali po internet kompanije. Ispostavilo se da je Gugl tvrd orah. Pravnici kompanije otpisali su vlastima da im ne pada na pamet da im takve informacije predaju, pridobivši tim potezom simpatije (a i više od toga) većeg dela internet zajednice.

Američka vlada se, tražeći ove podatke, pozvala na ukaz o borbi protiv dečije pornografije iz 1988. Njihova ideja je da proučavajući termine koje korisnici koriste pri pretraživanju interneta tokom jedne nedelje, steknu utisak o razmerama interesovanja za dečiju pornografiju, ali i o načinu razmišljanja onih koji takve stvari traže.

S druge strane, adrese bi poslužile kako bi se stekao utisak o tome odakle sve ljudi pristupaju. Dakle, sve je u domenu istraživanja, nigde se ne povređuje ničija privatnost jer se ne traži povezivanje nekog korisnika i pojmova koje on pretražuje.

Da, ali ko garantuje da upravo to nije sledeći korak vlasti, pitaju se u Guglu i dodaju da oni ne nameravaju da kompromituju svoje korisnike, a samim tim i da rizikuju da im propadne biznis.

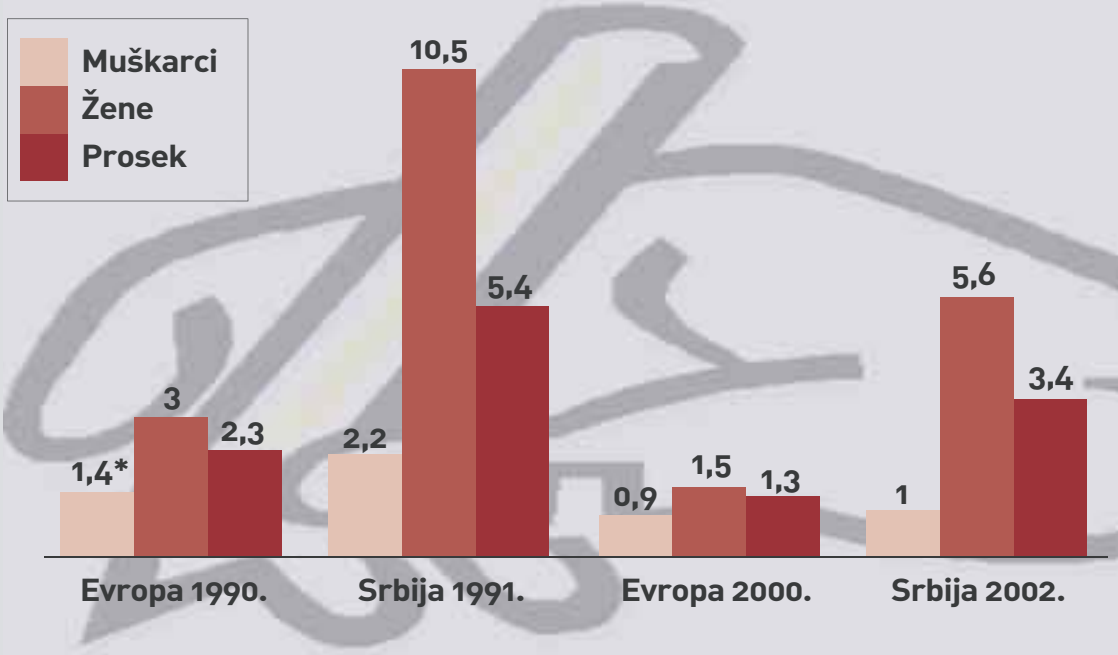
I dok većina korisnika interneta ohrabruje Gugl da istraje, ako treba i uz njihovu pomoć, javljaju se i oni koji smatraju da ova akcija vlade i nije tako loša jer skreće pažnju na neka bitna pitanja. Recimo, oni koji brane Gugl previđaju da upravo internet pretraživači poseduju sve te podatke o korisnicima i njihovim navikama i to direktno povezane, što je znatno više od onoga što vlada traži. Ko garantuje, sem menadžemnta tih kompanija, da se ti podaci na neki način ne zloupotrebljavaju, bilo u komercijalne svrhe (direktni marketing) bilo za nešto drugo?

Zato korisnicima preporučuju da se uzmu u pamet i povedu računa o tome šta rade na mreži. Savet je da se nastupa anonimno, da se u internet formulare upisuju falš podaci, gde god je to moguće, i da se uvek ima na umu da neko svaki vaš potez posmatra, možda vlast, a možda neki vebmaster koji se ubi smišljajući kako da od tog saznanja napravi neke pare. ■



Nepismenost u Srbiji

Priprema podataka: Centar za proučavanje alternativa
Izvor: www.infostat.mps.sr.gov.yu



Poređenjem podataka dobijenih u popisima iz 1991. i 2002. godine, u Srbiji se uočava pozitivan trend u smanjenju stope nepismenosti sa 6,03 odsto (1991) na 3,45 odsto (2002) u populaciji starijoj od deset godina. Evropski prosek 1990. godine bio je 2,3, a u 2000. 1,3 odsto nepismenih. Prema ovim podacima, Srbija znatno premašuje većinu evropskih zemalja, a posebno je visok stepen ženske populacije među nepismenima (5,66 odsto) u poređenju sa EU-om.

* procenat nepismenih (starijih od 15 godina) u dva uzastopna popisa stanovništva, uporedni pregled za Evropu i Srbiju, prosek

nastavak sa strane 7

često doživljavaju kao nepoželjna obaveza, kao i da traju najčešće do 30 dana. Kao uzrok za ovakvo stanje navodi se da na domaćim univerzitetima kao idealan diplomac "dominira onaj sa enciklopedijskim znanjem nad diplomcem-praktičarem". Istraživanjem je utvrđeno da postoji negativan odnos prema radu u tom smislu da je rad nešto što se ne vezuje za osobe sa visokim obrazovanjem, kao i da je društvo "stavilo akcenat na diplomu, a ne na znanje". Fakulteti su inertni po pitanju prilagođavanja nastavnih programa potrebama tržišta, usled čega je saradnja između fakulteta i privrede "incidentnog" tipa, pa samo neka preduzeća sarađuju sa pojedinim profesorima, koji opet angažuju samo neke studente.

Studija

Prema studiji "Demobilizacija i prekvalifikacija za budućnost", smanjenje broja pripadnika Vojske SCG na oko 20.000 bilo bi primereno ekonomskoj razvijenosti državne zajednice i omogućilo bi veća ulaganja u modernizaciju. Autor studije Tobijas Pic, iz Međunarodnog centra za konverziju u Bonu, objasnio je da bi smanjenje broja pripadnika VSCG moglo da pomogne u postizanju "razumnijeg" sastava, a kao primer naveo je starosnu strukturu i činove, prenosi agencija Beta. Prema podacima iz 2004. godine, prosečna starost oficira je 40 godina, "što je veliki starosni prosek". Takođe, prema njegovim rečima, do 2005. godine prekvalifikovano je 434 oficira u okviru programa Ministarstva odbrane. Pic je potvrdio da je oko 50 odsto oficira koji su pohađali prethodna četiri kursa za prekvalifikaciju našlo novi posao, i ocenio da je to visok procenat, dajući primer Bosne i Hercegovine gde je ovaj broj upola manji. Autor je izrazio žaljenje zato što je peti kurs za prekvalifikaciju otkazan i dodao da bi trebalo razmotriti da li kursevi treba da postanu obavezni, a ne dobrovoljni, kao i da ekonomski problemi otežavaju prekvalifikaciju.



FOTO: BEOGRADSKA BERZA

Studiju "Demobilizacija i prekvalifikacija za budućnost" izdao je ženevski Centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga koji je osnovala Vlada Švajcarske 2000. godine.

Berza

Beogradska berza nedavno je objavila dokument „Investicione prilike u Srbiji". Prema ovom izveštaju, berza je za 21 mesec zabeležila ukupni rast cena akcija, rast obima prometa i broja pojedinačnih transakcija na tržištu, koje je još prilično nerazvijeno ali beleži snažan rast. Na tržištu kapitala, prema podacima Beogradske berze, u ponudi su akcije 74 preduzeća. Od ovoga broja, 58 firmi ima vlasnike čije je sedište u Srbiji, po tri u Austriji i Sloveniji, dve u Grčkoj i po jedna u Hrvatskoj, Kipru, Francuskoj, Mađarskoj, Malti, Holandiji, Velikoj Britaniji i SAD. Tokom 2005. godine, prosečan dnevni promet na berzi iznosio je 1,9 miliona evra, a broj transakcija 506. Najveći rast indeksa „Belex fm", koji predstavlja zbirni indeks svih akcija i pokazuje rast ili pad vrednosti kompanija na berzi, zabeležen je u prva tri meseca 2005. godine, kada je ovaj pokazatelj porastao za čitavih 40 odsto. U poređenju sa okolnim zemljama, rast od 40 odsto bio je dovoljan da Srbiju izbaci na prvo mesto po uspehu u 2005. godini, jer su ostale zemlje regiona imale nešto slabiji rast: Bugarska 30 odsto, Rumunija 29,5 odsto, Hrvatska 26 odsto, a Slovenija je zabeležila znatan pad od 7,1 odsto. Nasuprot ovome, ako se uzmu podaci iz nešto dužeg perioda, vidi se da je rast ipak znatno niži od onog koji su zabeležile Bugarska i Rumunija, koje su u poslednjih 61, odnosno 98 meseci zabeležile rast od 726 i 568 procenata. Skromnije povećanje privrednog učinka je još jasnije ako se zna da je veći deo rasta u stvari rast cena državnih obveznica. Ovo je, nažalost, najbolji dokaz da je poverenje investitora u uspehe domaće privrede još prilično slabo. ■



O. RADOSEVIĆ



Bioče 23. januara: četrdesettroje nastradalih u železničkoj nesreći, solidarnost, spasavanje velikog broja povređenih, pritvoren mašinovođa Drobnjak, ostavka crnogorskog ministra za saobraćaj Lompara i direktora Željeznice Crne Gore

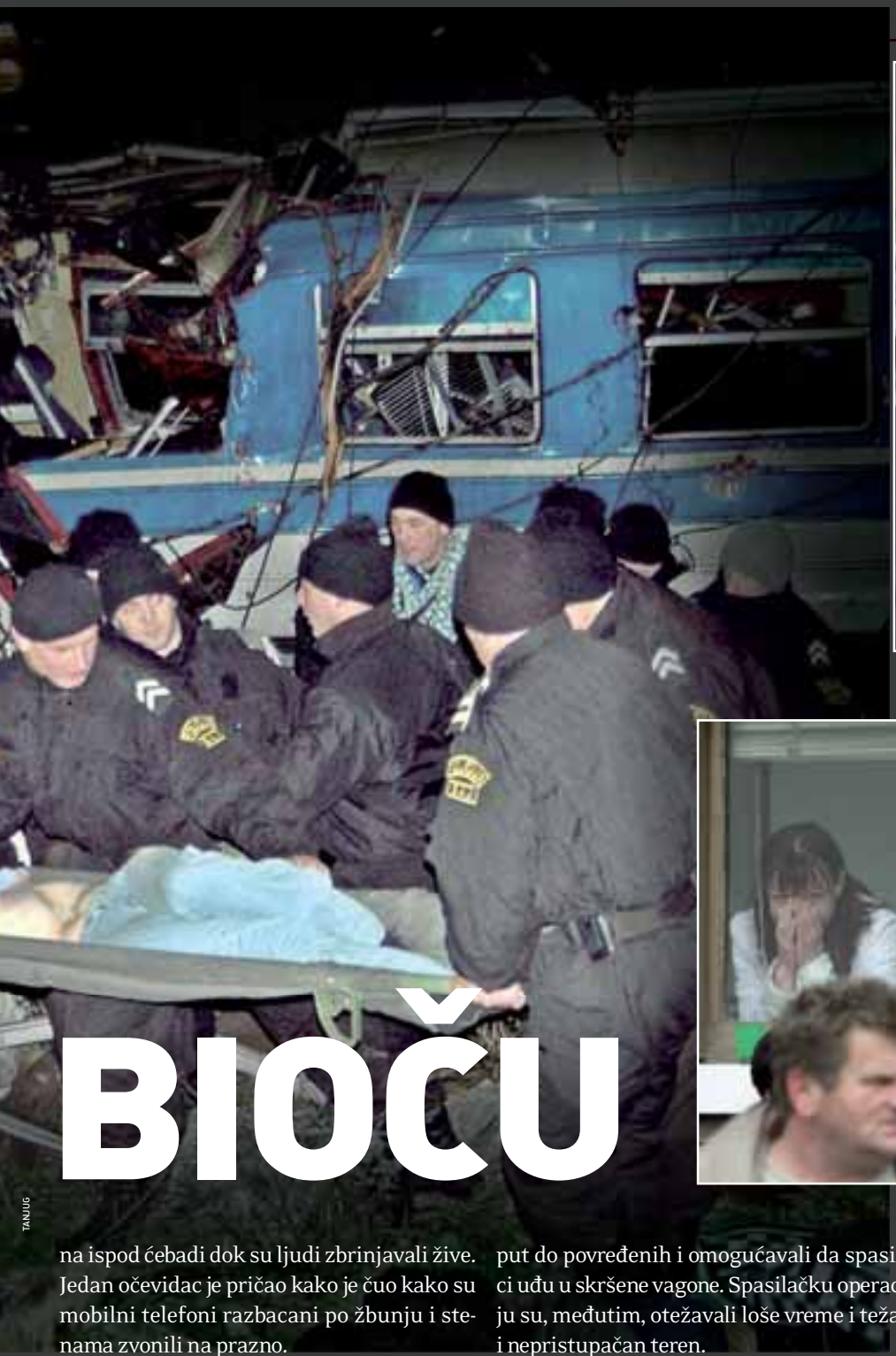
TRAGEDIJA U

Četrdesettroje putnika je poginulo a 198 je povređeno, od kojih 50 teško, kada su dva vagona putničkog elektromotornog voza 6193 na relaciji Bijelo Polje - Podgorica, u ponedeljak 23. januara posle podne oko 16 časova iskliznula iz šina i survala se u kanjon Morače na izlazu iz tunela kod Bioča, deset kilometara severno od Podgorice. Prema pretpostavkama koje su u Dnevniku RTS-a 24. januara izneli stručnjaci srpskih železnica, voz je trebalo da stane u Bioču, ali se to nije desilo. Ubrzao je i ušao je u tunel i tu je iskočio iz šina udarajući u zidove tunela. Dva vagona su ostala u tunelu, a dva su se petsto metara dalje survala i zadržala se na jednom platou 30 metara ispod pruge, a ispod toga je strmina od još stotinak metara do Morače gde se klisura širi u dolinu.

Sreten Vuksanović iz Bioča, čija je kuća udaljena oko 200 metara, među prvima je stigao na mesto nesreće. Bio je ispred kuće, čuo je kuknjavu, njegova majka, srčani bolesnik, zapomagala je i on se najpre uplašio da se nešto desilo njegovoj deci. Majku je uneo u kuću. Tamo su njegova deca plakala. Telefon 92 nije mogao odmah da dobije, ali je ipak uspeo da dobije informacije i da im kaže da obaveste policiju i hitnu pomoć. Potom je otrčao do nastradalih, gde je video mrtve i ranjene i čuo kuknjavu i plač. Gotovo u istom momentu stigli su i ostali meštani. Spasavali su ranjene i odvozili ih u bolnicu. Krčio je put kroz šiblje i grupu dece odveo je u svoju kuću, a potom još desetine nastradalih.

Putnik Periša Spasić je ispričao novinarima da je čuo lomnjavu, viku i da je sve trajalo samo tren. Krv po glavi i prstima: "Čujem jauke, dole, sve do kanjona Morače. Okolo poispadao narod. Neko plače, neko doziva, poneko se vere i baulja. Ja sam bio tri metra udaljen od šina. Sam me bog tu zaustavio." Jedan lakše povređeni putnik spasao je dvoje dece, ali nije mogao da nađe njihove roditelje.

Vetar je u kanjonu Morače bio leden i jak. Mrak je brzo pao. Helikopter je kružio, reflektorima osvetljavajući nepristupačno mesto nesreće dok su se spasioci borili sa lošim vremenom, stenama i šibljem i dok su sekirama pokušavali da razbiju prozore kako bi izvukli unesrećene. Jedan fotograf Rojtersa na licu mesta video je tela poginulih poređa-



TANJUG



REUTERS



REUTERS

BIOČU

na ispod ćebadi dok su ljudi zbrinjavali žive. Jedan očevidac je pričao kako je čuo kako su mobilni telefoni razbacani po žbunju i stenama zvonili na prazno.

Sutradan ujutru, videlo se da je kamenje u blizini krhotina voza obojeno krvlju i kako se jedno kockasto dečje ćebence, zapleteno u šiblje, vijori na jakom vetru. Oko podneva jedno beživotno žensko telo pronađeno je ispod jednog od prevrnutih vagona.

Na lice mesta brzo posle nesreće došli su crnogorski predsednik Vujanović i premijer Đukanović.

KLINIKA: Veoma brzo su angažovane sve specijalne jedinice crnogorske policije i hitne pomoći. Vojni sanitet je pola sata posle nesreće bio u mobilnom stanju. Vatrogasci su bili na licu mesta i pre svega su raščišćavali put do povređenih i omogućavali da spasioci uđu u skršene vagone. Spasilačku operaciju su, međutim, otežavali loše vreme i težak i nepristupačan teren.

Do 19.40 časova u Podgoricu je stigao i drugi voz kojim su sa mesta nesreće prevezeni teško povređeni putnici. Među njima je bilo i onih koji su podlegli ranama. Prethodni voz, u dva vagona, u podgoričku stanicu dovezao je 106 povređenih putnika. Taksisti i privatni automobili su se uključili u hitni transport povređenih. Vozilima Hitne medicinske pomoći dovezeno je 152 povređenih. U podgoričkom Kliničko-bolničkom centru i u Dečjoj klinici, gde je smešten najveći broj povređenih, mobilisani su svi lekari i kompletno osoblje. Desetak povređenih smešteno je u Vojnomedicinskom centru. Veliki broj rođaka povređenih i građana Podgorice skupili su se ispred gradske bolnice dok su unesrećeni dovoženi ambulantnim kolima i privatnim automobilima. U nekim televizijskim izveštajima vidi se kako je bolničko osoblje izvezlo pokretne bolničke krevete na parking ispred bolnice kako bi bio ubrzan transport ranjenih. Zbog velikog broja pacijenata sutradan je suspendovana odredba po kojoj je za lekarski pregled potrebna zdravstvena knjižica.

Hasnije Mumić će sutradan opisati tu groznu hladnu vetrovitu noć u kojoj se čuje plač i čitanje spiskova. Čitani su spiskovi živih dok se jeza uvlačila u one koji nisu čuli ime svojih članova porodice i rođaka. Do utorka popodne nije javno objavljivan spisak nastradalih kako bi se obavile

neophodne provere. U utorak uveče imena nastradalih objavljivana su preko crnogorske televizije u vestima iz pojedinih gradova. Najviše poginulih, oko 24, bilo je iz Bijelog Polja. U utorak je vojnim kamionima do sportskog centra Nikoljas preneto deset nastradalih među kojima je i sedmogodišnji Nikola Čabarkapa. Reporter Televizije Crne Gore javlja kako u toj maloj varoši odjekuju jauci ispod sivog neba.

U toj nesreći jedan plač je odudarao od ostalih - sedamnaestogodišnja Grozdana Selimović, inače povređena, porodila se četiri nedelje pre roka, njena beba, muškarčić od 2,45 kilograma, kao i majka ima traumu, kao u nekom odbrambenom gardu leži na neonatološkom odeljenju u komori s kiseonikom i lekari se nadaju da će traumu savladati.

U vozu je bilo mnogo dece koja su se vraćala sa zimovanja u Kolašinu. Među povređenim mališanima bili su članovi mladog Košarkaškog kluba Mornar iz Bara. Među povređenima je 104 malih pacijenata. Trideset dvoje dece je zadržano u bolnici zbog povreda kičme, ekstremiteta i drugih teških povreda. Veliki je broj đaka koji su se vraćali s raspusta ili iz obilaska rodbine.

POMOĆ: Na poziv da se da krv odazvao se veliki broj građana, među njima i evropski posrednik Miroslav Lajčak, tako da je te noći bilo dovoljno krvi za veliki broj operacija, a do tri satra ujutru obavljeno ih je najmanje 18. Krvna plazma je ponuđena i iz Srbije, čiji su predsednik Tadić, premijer Koštunica i nekoliko ministara odmah uspostavili kontakt s crnogorskim kolegama Vujanovićem i Đukanovićem i ponudili pomoć. Koštunica i Tadić su sutradan otputovali u Podgoricu. Srpska vlada stavila je crnogorskoj vladi na raspolaganje svoje resurse za saniranje nesreće. Ministar vojni Stanković i načelnik Generalštaba Vojske SCG Jokić otišli su u Podgoricu. Vojska je angažovala svoje resurse. Crnogorskoj vladi javile su se vlade Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije i drugih zemalja.

Premijer Milo Đukanović iste večeri je konstatovao da su sve nadležne službe u Crnoj Gori reagovale brzo i da je maksimalno urađeno sve što je bilo moguće, da su službe u tom trenutku funkcionisale kao da su se pripremale za tu nesreću i da je to verovatno smanjilo broj žrtava.

UZROK: Jedan od povređenih ispričao je Televiziji Crne Gore da je voz pre nesreće dugo, ako je verovati memoriji čoveka pod traumom, možda i 45 minuta stajao u Bratonožiću. Kad je voz, posle dugog stajanja krenuo, deca u trećem vagonu su aplaudirala. Voz je, međutim, ponovo stao. Po nekim tvrdnjama zaustavljao se ukupno tri puta. Kad je posle pola sata krenuo - tajac. Putnik koji o tome svedoči pomislio je najpre da je sve u redu. Međutim, neka žena je rekla da je osetila neki težak miris. Neki železničar je pokušavao da otvori orman sa strujom i kad nije mogao da otvori samo je rekao: "Kuku nama danas!"

Nema nagoveštaja da su u pomahnitalom vozu od strane voznog osoblja preduzimane neke mere koje bi smanjile broj povređenih, nalik, na primer, onim preporukama koje se čuju od stjuardese u svakom avionu (zgrčen položaj, zaštita od udara, itd.). Uznemirenja je zasigurno bilo. Jedan putnik iz drugog vagona pričao je da je pokušavao da povuče kočnice za slučaj opasnosti, ali da one nisu radile. Moguće je da se mašinovođa u kritičnom momentu nadao da će voz nekako ostati na šinama u tom slalomu i da će u dolini usporiti, kako se desilo jednom kad je pobegla cela kompozicija kod Kosjerića.

Momo Rakočević, izvršni direktor Prevoza u Željeznici Crne Gore, saopštio je medijima da je prema prvim indicijama uzrok nesreće to što mašinovođa i vozno osoblje nisu poštovali propisane procedure za sprečavanje samopokretanja voza u slučaju otkazivanja kočionog sistema, da se voz samopokrenuo i da je posle 14 kilometara iskočio iz šina i survao se u kanjon Morače. Procedura obezbeđenja voza od samopokretanja je mašinovođama poznata - zavisi od nagiba i uglavnom se sastoji od aktiviranja vazdušne kočnice, mehaničke kočnice, koje su dodate garniturama koje saobraćaju na našim železnicama, i postavljanja takozvane zaustavne ploče.

Nema informacija o tome da li je mašinovođa kontaktirao sa dispečerom, mada takve garniture po pravilu imaju uređaje kojima takvu vezu mogu održavati.

Teza da je nešto u vozu otkazalo zbog niske temperature dovodi se u pitanje kontratezom da je voz proizveden u Rigi, gde su temperature mnogo niže.

Pozivajući se na pismo neidentifikovanog mašinovođe TV B92 objavljuje da mašinovođe smatraju nesigurnim kočioni sistem na vozovima koje zovu "rusi", "uz podsećanje da je u junu 2005. u klisuri na delu pruge između Zlatibora i Jablanice, voz sa 140 dece iz Novog Sada iskočio iz šina, ali da je katastrofalna nesreća izbegnuta samo zato što se to dogodilo u tunelu.

BROJKE: Statistički gledano, među žrtvama saobraćajnih udesa železnički putnici relativno retko stradaju (dvadesetak putnika godišnje, a sedamdesetak ako se računaju nesreće na putnim prelazima i druge).

Železnica inače u dve stvari podseća na vojsku: stanje u njoj je teško, a s druge strane, u njoj ima najviše propisanih procedura.


REUTERS

Poštovanje tih procedura biće još aktuelnije i kad prođe ekonomska kriza, jer jedan od mogućih pravaca razvoja železnice jeste da u prevozu bude angažovan privatni sektor.

Posle svakog železničkog incidenta pored istrage sprovodi se i železnička inspekcija.

Prethodne pretpostavke ukazivale su na to da je uzrok nesreće kvar kočionog sistema: ministar unutrašnjih poslova u Vladi Crne Gore Jusuf Kalamperović rekao je da je do nesreće došlo zbog kvara na kočionom sistemu voza, a ministar za saobraćaj Andrija Lompar je saopštio da se prema prvim i nezvaničnim informacijama pretpostavlja da je došlo do kvara na kočionom sistemu, da se voz toliko ubrzao da nije bilo moguće zaustaviti ga.



MESTO TRAGEDIJE: Barska pruga

Elektrovoz koji je iskočio iz šina remontovan je u junu 2005. godine u preduzeću Šinvoz iz Zrenjanina, posle čega je prešao deset odsto od kilometraže potrebne za sledeće investiciono remontovanje i u trenutku nesreće nalazio se u garantnom periodu, a do novog remonta trebalo da preveze još 50.000 kilometara. Predstavnik zrenjaninske fabrike je potvrdio da je voz (takozvana ruska garnitura 412) bio na remontu, ali se nije dalje izjašnjavao do objavljivanja rezultata uzroka nesreće.

U Željeznici Crne Gore tvrde da je četiri dana pre nesreće planski izvršen pregled tog voza. Taj voz po propisima treba da prođe dnevne, nedeljne, mesečne provere ispravnosti.

Bilo je pretpostavki da su na nesreću uticale i karakteristike pruge koja na tom mestu ima nagib od 25 promila.

INFRASTRUKTURA: Pruga Beograd–Bar, puštena u saobraćaj 1973, verovatno zahteva ozbiljnu reparaciju. Ona važi za tešku prugu, ima 254 tunela, dosta nagiba i rizičnih mesta, naročito oko Zlatibora, u usecima, tamo gde prete odroni i u tunelima.

Prva opšta asocijacija o uzrocima nesreće vodi ka teškom stanju naših železnica. U Srbiji, na primer, po jednom pregledu ima oko 130 mesta na pruzi gde je brzina ograničena na 20-30 kilometara na sat (maksimalno ograničenje je na deset kilometara na sat - ispod te brzine pruga se zatvara). U ŽTP-u Beograd stepen imobilizacije voznog parka kreće se između 55 i 75 odsto, elektrotehnička postrojenja na prugama stara su od 25 do 50 godina, a pre dve godine otkazano je oko 10.000 vozova, tridesetak dnevno. Procenjuje se da je zbog starosti infrastrukturnih kapaciteta u Srbiji, svake godine trebalo remontovati oko 200 kilometara pruge, a da je u deceniji pre 2000. godine remontovano samo 145 kilometara.

Potpredsednik crnogorske vlade Miroslav Ivanišević, međutim, posle nesreće iznosi procenu da infrastruktura nije uzrok ove nesreće, i tvrdi da crnogorska vlada u poslednje vreme nikako nije zapostavljala železničku infrastrukturu.

Željeznica Crne Gore propisala je 15. februara prošle godine posebne bezbednosne mere zbog evidentne pojave nestabilnosti kosina koje su do tada bile stabilne, kao i zbog pojava odrona. Na pojedinim deonicama brzina je ograničena na 30 kilometara na sat.

Prema pisanju "Politike", 22. februara prošle godine dogodila se nesreća između stanica Trebješnica i Lutovo, nedaleko od Kolašina, kada je teretni voz koji je saobraćao na relaciji Bijelo Polje - Podgorica, vukući kompoziciju od 13 vagona naleteo na odron snega i kamenja.

ISTRAGA, OSTAVKE: Istražni sudija Osnovnog suda u Podgorici Zoran Radović otpočeo je istragu o okolnostima i uzrocima ove nesreće, a iste je večeri uzeo izjavu od mašinovođe Slobodana Drobnjaka, koji je dovezen u podgoričku bolnicu zbog povreda. Mašinovođa je radi dalje istrage zadržan u Kliničko-bolničkom centru, zapravo lišen slobode. Posle uviđaja u Bioču istražni sudija se uputio ka Bratonožiću zbog indicija da je tamo došlo do otkazivanja kočionog sistema.

Posle vanredne sednice Vlade Crne Gore, iste večeri, ministar za saobraćaj Andrija Lompar ponudio je svoju ostavku rekavši da sa tim ožiljkom na svojoj ministarskoj karijeri ne bi mogao i dalje da obavlja ovu funkciju: "Žao mi je što se sve to desilo u mom mandatu, ali definitivno smatram da se ministar u čijem se resoru desi nesreća takvih razmera mora osetiti odgovornim", rekao je vidno potresen. Ostavku je podneo predsednik Odbora direktora Željeznice Crne Gore Ranko Medenica i generalni direktor Željeznice Crne Gore.

Tragedija velikih razmera mobilisala je veliki broj ljudi da pokažu pijetet prema žrtvama, a kod mnogih probudila solidarnost sa unesrećenima. U Srbiji i Crnoj Gori proglašena je trodnevna nacionalna žalost. ■

MILAN MILOŠEVIĆ

Svila i kamen

Ibrahim Rugova, predsednik Kosova i nesumnjivo najpopularniji albanski političar, umro je u subotu 21. januara, u svom domu na prištinskom brdu Velanija. Smrt ga je zadesila četiri meseca nakon što je objavljeno da boluje od raka; odložila je početak zvaničnih pregovora o Kosovu i izazvala strah od novih problema u ionako nemirnoj pokrajini

Ne bi se, naravno, moglo reći da je Rugovina smrt došla neočekivano: maligni tumor na plućima ne ostavlja mnogo mesta za nadu. Za njegove poštovaoce, ali i političke konkurente, trodnevni mimohod i sahrana bili su još jedna prilika da demonstriraju političko jedinstvo koje je ozbiljno ugroženo njegovim odlaskom. Iako su Rugovu često poredili sa Gandijem, uplakana lica njegovih sunarodnika koji su satima čekali u redu da odaju poštu javno izloženom telu, slike u izlozima prištinskih radnji, izrazi saučešća iz celog sveta i brižljivo režirana pogrebna ceremonija bude asocijacije na ličnost koja je svima u bivšoj Jugoslaviji geografski i istorijski daleko bliža: na Josipa Broza Tita. I kao što je Titova smrt pre petnaest i po godina bila praćena zebnjom za budućnost države koja je iza njega ostala, to još više važi za Kosovo, koje je kao država još uvek u embrionalnom stanju. Težak porođaj tek predstoji, a Hans Jesen Petersen, koga mandat šefa misije u neku ruku stavlja u ulogu babice, kaže da se Kosovo bez Rugove jednostavno ne da ni zamisliti.

Ibrahim Rugova je bio tih, gotovo stid-



ljiv čovek, prepun paradoksa: kao principijelan protivnik nasilja zalagao se za ekstremističke ciljeve; kao jedan od najobrazovanijih kosovskih književnika više je voleo društvo partijskih činovnika od intelektualaca; lično pošten, tolerisao je besprimernu gramzivost i lopovluk u vrhu svoje stranke. Ni njegov pogreb nije lišen protivrečnosti: na sopstveni zahtev, Rugova počiva među palim borcima Oslobodilačke vojske Kosova, organizacije koja ga je u više navrata držala na nišanu i koju je često nazivao "opasnim avanturistima", i još gore, "plaćenim provokatorima srpske tajne policije".

Dodatni paradoks je što je Rugova, koji u istoriju odlazi kao nešto više od političara – ali za korak manje od državnika – u politiku ušao gotovo slučajno: godine 1989, u vreme kada je zahvaljujući Slobodanu Miloševiću Srbija "od tri dela" na silu postajala cela, kosovskim Albancima je hitno bio potreban lider, ali nisu znali gde da ga traže. Ogroman deo tamošnje političke elite bio je jednostavno van funkcije. S jedne strane, vrh albanske komunističke nomenklature (Mahmut Bakali, Azem Vlasi, Fadilj Hodža) bio je preplašen ili kompromitovan saradnjom s beogradskim režimom, dok su, s druge strane, deklarisani nacionalisti bili ili u zatvoru ili u emigraciji. Skromni Rugova, koji je dane provodio igrajući šah u Udruženju književnika Kosova, izabran je za lidera kao privremeno rešenje. Njegov glavni adut bio je to što ga se niko nije plašio, ni unutar albanskog pokreta, ni u Beogradu. U to vreme neka jača politička ličnost verovatno bi na sebe navukla gnev rivala ili policije a, najverovatnije, i jednih i drugih. Rugova je, međutim, opstao i praktično nije sišao sa vlasti punih šesnaest godina, mada je ta vlast bila uglavnom neopipljiva i zvanično nepriznata i u zemlji čiji je državljanin bio, i u svetu.

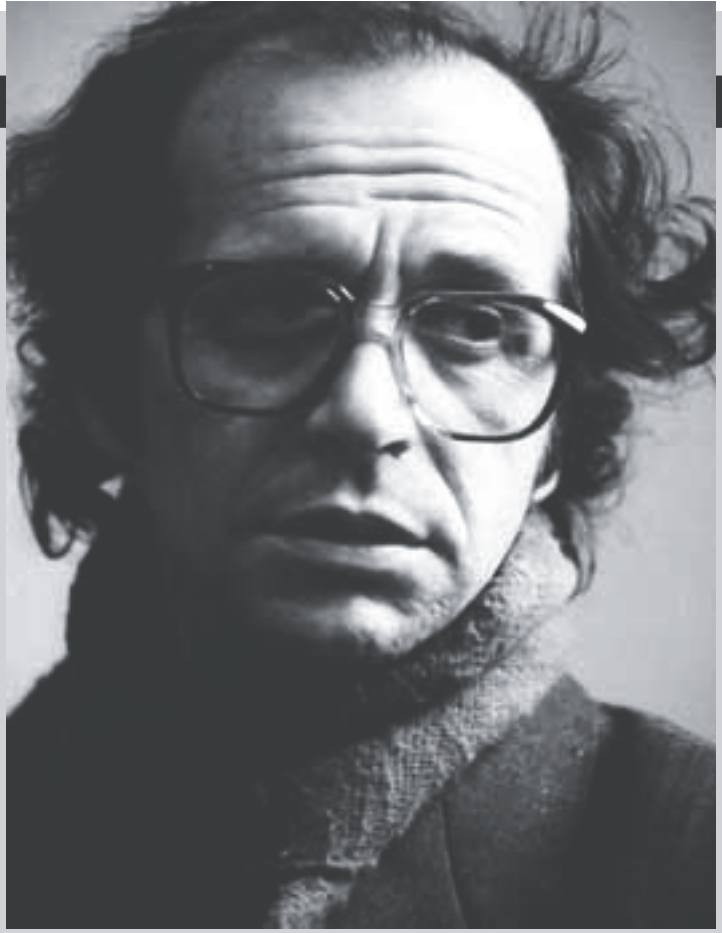
Zato je među svojim sunarodnicima bio neprikosnoveni lider, praktično bez konkurencije sve do pred kraj devedesetih. Rugovina vlast bila je zasnovana na mreži aktivista mesnih odbora pokrajinskog Saveza komunista koji su se 1989. masovno učlanili u "novu" partiju koju su preimenovali u Demokratski savez Kosova (LDK). Prvobitni karakter te stranke nikada se nije izgubio, i tu dolazimo do još jednog paradoksa: dok su sve evropske komunističke partije nakon sloma komunizma bile prinuđene da se radikalno reformišu ili siđu sa političke scene, LDK je, budući u poluilegali, ostao okamenjen, s tim što je klasnu zamenila nacionalna svest. I dan-danas, politička saopštenja Rugovine stranke zvone istim šupljim birokratskim jezikom kojim je Partija u celoj bivšoj Jugi zborila sedamdesetih i osamdesetih, s tim što umesto "izgradnja socijalističkog društva" stoji "izgradnja nezavisnog Kosova", a umesto "bratstva i jedinstva", naravno, "nezavisnost i ujedinjenje."

Nakon što je stekao partiju, Rugova je veći deo devedesetih radio na stvaranju države, koja je verovatno predstavljala jedinstvenu tvorevinu u Evropi, a možda i u svetu. Na papiru, ta država je imala ceo set ministarstava, od kojih su samo neka (obrazovanje i zdravstvo) donekle funkcionisala. Za strane novinare, prizori studenata koji se tiskaju u "amfiteatrima" po šupama i garažama, i polulegalnih klinika u privatnim stanovima, predstavljali su pogodan matertijal za reportaže sa "egzotičnog" Balkana, ali svaki pokušaj – a bilo ih je nekoliko – da Rugovina država u senci izgradi sopstvenu vojsku ili policiju nailazio je na žestok odgovor srpskih vlasti. Predsednička kancelarija bila je



POSLE SMRTI IBRAHIMA RUGOVE: Kosovo

FOTOGRAFIJE: REUTERS



Ibrahim Rugova, biografija

Kosovski mirotvorac

Ibrahim Rugova rođen je 2. decembra 1944. godine u selu Crnce, u opštini Istok na Kosovu, kao sin jedinac u porodici "narodnih neprijatelja". Zapravo, o tome postoje dve verzije. Po prvoj (iz 1989): "Otac je bio partizan. Od SUBNOR-a imam potvrdu da je on 'nestali borac' koji je odmah posle oslobođenja bio prvi predsednik NO odbora sela." Po drugoj (1994): "Otac i deda streljani su 1945." O svojoj porodici kaže: "Mi Rugove bili smo obeleženi kao kulačka porodica. Potičem iz velike porodice seljaka iz planinske oblasti Rugova (moje ime na albanskom znači 'proplanak') koja se nalazi u blizini granice, i imali smo nekoliko stotina hektara što je obuhvatalo 12 sela."

Osnovnu školu je završio u Istoku, a srednju u Peći.

Diplomirao je 1971. albansku književnost na Univerzitetu u Prištini. Prvo zaposlenje dobio još kao student – nastavnik albanskog jezika u selu kod Prištine; radio je i kao novinar u studentskom listu "Bota e re", a kasnije u listu "Dituria". Asistent istraživač je od 1972. u Albanološkom institutu i glavni urednik časopisa "Albanološke studije". Magistrirao je 1976. sa tezom o istoriji albanske kritike. Školsku 1976–77. godinu proveo je u

u baraci nedaleko od prištinskog stadiona, a da bi se do nje došlo, trebalo je gaziti kroz đubre i blato. Izbori su se redovno održavali, parlamentarni i predsednički, a Rugovin LDK redovno je dobijao devedeset odsto glasova (mada se parlament nikada nije sastajao) dok je sam Rugova, kao jedini predsednički kandidat, ponekad osvajao i preko sto odsto. Povremeno je odlazio u "državne" posete inostranstvu, gde su ga ljubazno, ali diskretno primali i nikada mu nisu davali otvorenu podršku. Srpske vlasti su ove rudimente državnosti dugo tolerisale, sa nemalom dozom podsmeha. Posle im je taj smeh izašao na nos.

Prvi ozbiljan politički izazov s kojim se Rugova suočio desio se s jeseni 1997, kada su studenti paralelnog univerziteta pod vođstvom Aljbina Kurtija, organizovali prve masovne demonstracije u Prištini nakon 1989. Iako su studenti, koji su zahtevali da se vrate u zgradu Univerziteta, izvikivali parole protiv srpskog režima, ove demonstracije su u velikoj meri predstavljale upozorenje Rugovi da njegovi nenasilni metodi više ne funkcionišu i da nove generacije gube strpljenje; u to vreme, Adem Jašari i drugovi su već glumili vojsku po dreničkim šumama. LDK je uoči protesta pozvao studente da ostanu kod kuće, ali odziv je bio masivan, i došlo je do nasilja; Rugovin politički monopol bio je ozbiljno uzdrman. Kasnije je studentsko rukovodstvo uglavnom završilo u Oslobodilačkoj vojsci Kosova, a Kurti je i danas žestok kritičar LDK-a.

Nakon prvih okršaja pobunjenika sa srpskom policijom i brutalne odmazde u Drenici u proleće 1998, Rugovin autoritet se topio kao grudva snega na suncu, i izgledalo je da će sasvim nestati. U skladu sa svojim mentalitetom, suočio se sa problemom tako što se pravio da ga ne vidi: Rugova i saradnici dugo su tvrdili da UČK-a uopšte ne postoji, zatim da sve to režira srpska policija (tu su delimično bili u pravu, ali o tom neki drugi put), a zatim su se povukli u uvređeno ćutanje. Za to vreme, Kosovo je gorelo, a narod bežao u brda.

Dodatni, a činilo se i finalni udarac, Rugova je doživeo tokom bombardovanja 1999, kada se slikao s Miloševićem, javno pozvao NATO da prekine kampanju i, možda najgore, zatražio početak pregovora o autonomiji Kosova unutar Srbije. Iako se očigledno radilo o prinudi, pod pretnjom "posledica" ne samo za Rugovu već i za njegovu porodicu, mnogi Albanci mu to ni do danas nisu oprostili, pogotovo nakon što se posle iznuđenog snimanja obreo u Italiji, gde je u komforu sačekao kraj rata. U isto vreme, Rugovina partija je doživela težak udarac nakon što je iskusni Fehmi Agani, jedan od najinteligentnijih ljudi na Kosovu i čovek retkog diplomatskog umeća, ubijen od strane policije dok je vozom pokušavao da sa porodicom napusti Kosovo. Time je stranka ostala praktično bez mozga, i od tog se gubitka nikada nije potpuno oporavila.



NAJUTICAJNIJI POLITIČARI NA KOSOVU: Ramuš Haradinaj...

Izgledalo je da je Rugovino vreme zauvek prošlo: stranka je bila u rasulu, a njegovi politički protivnici, tek sišli s brda, postali su miljenici najmoćnijih svetskih političara. Ipak, na opšte iznenađenje, Rugova je na prvim lokalnim i parlamentarnim izborima na Kosovu smlavio bivše gerilce Hašima Tačija i Ramuša Haradinaja. Za tu pobedu mogao je najviše da zahvali svojim rivalima, koji su nedostatak političke veštine kompenzova-

Francuskoj kao stažista kod Rolana Barta. Doktorirao je u Prištini 1984. sa disertacijom "Pravci i premise albanske književne kritike 1504–1983".

Aktivnom politikom počeo da se bavi kao predsednik Društva književnika Kosova i Metohije oko koga se okupljao albanski pokret na Kosovu. Jedan je od potpisnika "Apela 215 kosovskih intelektualaca" koji su se 1989. izjasnili protiv Amandmana na Ustav Srbije, jer je tim amandmanima ukinuta autonomija Kosova. Zbog toga je isključen iz SKJ-a, a međunarodna javnost ga je prihvatila kao disidenta i borca za ljudska i politička prava Albanaca na Kosovu.

Predsednik Demokratskog saveza Kosova je od 1989. Na čelu te stranke ostao je do smrti, iako se pod pritiskom medija navodno povukao 23. februara 2005. "zbog brojnih obaveza koje ima kao predsednik Kosova".

Za predsednika Republike Kosovo izabran je 24. maja 1992. Prema izveštaju izborne komisije, za Rugovu je glasalo 867.557 birača, a na te izbore izašlo je 762.267 glasača. Razlika je dobijena zahvaljujući glasovima Albanaca iz inostranstva.

Rugova je i 1998. biran za predsednika samoproklamovane „republike Kosovo", koju Beograd nije priznavao.

Rugova je učestvovao u izradi Ustavne deklaracije usvojene 2. jula 1990. u Kačaniku, kada je Kosovo proglašeno republikom. Bio je vodeći zagovornik pasivnog otpora režimu Slobodana Miloševića, i dobija nadimak kosovski Gandi. Voleo je sebe da predstavlja kao "čoveka mira". Takva Rugovina politika našla se na meti kritika sunarodnika sredinom devedesetih, kada je Kosmet isključen iz dejtonskih mirovnih sporazuma. U septembru 1996. Rugova i Milošević su odvojeno potpisali Sporazum o normalizaciji nastave na Kosmetu, posle posredovanja katoličkog udruženja Sveti Eđidije, ali on nikada nije sproveden.

Prvih mesec i po dana NATO bombardovanja SRJ, Rugova je proveo u kućnom pritvoru u Prištini "pod zaštitom srpske policije". Milošević odobrava njegovo prebacivanje u Italiju, a odatle odlazi u Nemačku, gde ostaje do 30. jula 1999. Rugova je bio član albanskog pregovaračkog tima tokom pregovora u Rambujeu, februara 1999. godine.

Nakon prvih izbora na Kosovu 17. novembra 2001, na kojima je njegova partija osvojila najviše poslaničkih mandata, Rugova je i zvanično izabran za predsednika 4. marta 2002. u četvrtom krugu glasanja, nakon što su tri vodeće albanske partije, posle tri neuspela pokušaja, postigle sporazum o izboru predsednika i premijera. Ponovo je izabran za predsednika Kosova (sa mandatom od tri godine) 3. decembra 2004, posle parlamentarnih izbora na Kosovu održanim u oktobru te godine. Objavio je više knjiga iz književne teorije, istorije i teorije kritike. Dobitnik je više međunarodnih nagrada i priznanja među kojima Nagradu za mir i slobodu za 1995. godinu danske Fondacije PL-Fonden i Nagradu "Saharov" Evropskog parlamenta za 1998. godinu.

Iza sebe je ostavio suprugu Fanu, sinove Mendinija i Uku i kćerku Teutu.

Dokumentacioni centar "VREME"



Bajram Kosumi



Veton Suroi



Hašim Tači

li arogancijom i grubom silom i tako okrenuli dobar deo biračkog tela protiv sebe. Ispostavilo se da je okamenjena infrastruktura LDK-a, mada načeta, ipak preživela rat, dok Tači i Haradinaj stranačku infrastrukturu gotovo da nisu imali. Uspeh je ponovio i na izborima 1994, mada mu je malo falilo da osvoji skupštinsku većinu, pa je morao da se "krpi" savezništvom sa Haradinajem.

Ako su sva ratna iskušenja, pobede i porazi ostavili nekog traga na Rugovi, to se ni po njegovom izgledu ni po ponašanju nikako nije videlo, osim što je kancelariju iz barake preselio u dostojanstvenije prostorije. I dalje je posetioce dočekivao u prsluku, s obaveznim svilenim šalom, za koji je tvrdio da će ga skinuti tek kada Kosovo bude slobodno, a ispraćao ih sa poklonom u vidu ovećeg kamena iz svoje kolekcije. Rugova je, naime, bio pasionirani skupljač minerala iz Trepče i rado ih je delio gostima. Kažu da je kamen koji je poklonio Bilu Klintonu bio toliki da nije mogao da stane u američki predsednički avion. Ni sadržaj njegovih izjava nije se gotovo nikada menjao: vaš novinar, koji je nedavno uporedio jedan svoj intervju sa Rugovom iz 1996. sa intervjuom pravljenim posle rata morao je da konstatuje da su Rugovini odgovori ostali gotovo u dlaku isti, bez obzira na to što su pitanja bila različita.

Istovremeno mek kao svila i tvrd kao kamen, Rugova je bio oličenje predvidljivosti i stabilnosti na hronično nemirnom i nasilnom Kosovu. Dok se borba za upražnjeni presto razbuktava, treba se nadati da je pokojnik nešto od tih svojih osobina ostavio u trajno političko nasleđe, ma ko se njime bude koristio. ■

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

INTERVJU: MILOŠ TOMIĆ

Kriza i energetske računice

"Za celu 2006. godinu ugovorili smo uvoz 2,4 milijarde kubika gasa – s tim da u zimskim mesecima možemo kod Beregova (na ukrajinsko-mađarskoj granici) dnevno da povlačimo maksimalno 10.000.000 kubika"



TRAŽIM DVA I PO MILIONA KUBIKA GASA DNEVNO: Miloš Tomić

Surova ruska zima koja je polovinom januara počela da se širi po Evropi stavila je na probu čitav sistem kontinentalnog snabdevanja prirodnim gasom, koji sve više postaje jedan od ključnih energenata za grejanje i pokretanje industrije. Najveći spoljni snabdevač Evrope, ruski gasni džin Gasprom, naime, našao se u situaciji da zbog povećanih domaćih potreba mora da smanji izvozne isporuke, pa su se, dakako, prve na udaru našle pre svega zemlje van Evropske unije - one koje su količinski manje značajni ili platežno i politički manje moćni potrošači.

Naravno, i Srbija se našla u grupi zemalja pod Gaspromovom restrikcijom snabdevanja zbog "više sile", a ona pri tom spada i u malobrojnu grupu uvoznika prirodnog gasa koja niti ima alternativne puteve snabdevanja niti sopstvena skladišta gasa (to jest rezerve za vanredne situacije). Smanjene isporuke ruskog gasa dramatizovala je okolnost da je o Svetom Jovanu i u Srbiji prilično zazimilo, pa su se osim privrednih kapaciteta našle ugrožene i toplane (pored mnogobrojnih domaćinstava koja se, takođe, greju na gas). Zbog toga smo sa Milošem Tomićem, generalnim direktorom JP Srbijagas, razgovor počeli pitanjem: kako se njegovo preduzeće pripremilo za ovu zimu i pod kojim uslovima će se bar grejanje održati dokne otopli?

MILOŠ TOMIĆ: Srbijagas je u decembru 2005. godine potpisao godišnji ugovor sa ruskim Gaspromom o uvozu gasa - što je napredak u odnosu na prethodne godine, kada se uvoz ugovarao kvartalno. Ovoga puta za celu 2006. godinu ugovorili smo uvoz 2,4 milijarde kubika gasa - s tim da u zimskim mesecima možemo kod Beregova (na ukrajinsko-mađarskoj granici) dnevno da povlačimo maksimalno 10.000.000 kubika. To je maksimum koji nam dozvoljava mađarski operater transporta kroz njihove cevovode. Međutim, 2. januara dobili smo dopis od ruskog Gaseksporta (izvozna firma Gasproma) da će nam zbog njihovog spora sa Ukrajinom isporuke biti smanjene za 50 odsto. Ta redukcija je trajala samo jedan dan, a imali smo sreće i sa vremenom, u Srbiji je bilo 6 -7 stepeni Celzijusa. No, 18. januara Gaseksport nam šalje poruku da, zbog ekstremno niskih temperatura u Moskvi i povećanih domaćih potreba, Srbiji počinje redukcija isporuka za 24 odsto. Ne znamo do kada će te restrikcije trajati. Jednostavno, nalazimo se u neizvesnosti.

U takvoj situaciji i mi smo prinuđeni da pređemo na režim smanjenih isporuka potrošačima u Srbiji. Naravno, o tekućim teškoćama izvestili smo i Ministarstvo za energetiku i rudarstvo Vlade Srbije. Pri tom, u vanrednim prilikama moramo da se držimo Vladine uredbe u kojoj su regulisani prioriteti snabdevanja, a to je grejanje stanovništva, zdravstvo, školstvo i proizvodnja hrane. Tim Vladinim dokumentom ovlašćeni smo i da naše potrošače pozovemo da pređu supstituciji gasa mazutom, one koji imaju takvu tehničku mogućnost.

"VREME": Da li su danas takvi potrošači spremni za supstitucuju?

To supstituisanje ne ide baš kako bi trebalo. No, bez pridržavanja propisanog pravila ponašanja, u ovakvim prilikama nije moguće održati stabilnost energetskog sistema.

Okosnicu našeg energetskog snabdevanja, da podsetim, čine EPS, NIS, Srbijagas, i svi smo dužni da ulažemo koordinirane napore da se održi energetski bilans u meri u kojoj je to moguće ostvariti. O tome vodi računa Minstarstvo energetike i rudarstva.

Sudeći prema vašim izjavama poslednjih dana, da EPS ne uključuje Te-To Novi Sad, mada je to neophodno, kao i prema informacijama o sporu EPS-a i NIS-a o ceni mazuta, stiče se utisak da ta koordinacija zapinje na terenu ekonomskih odnosa, čak i u trenucima krize.

Mi smo svi uokvireni državnim planovima, proocedurama, uredbama i jedan deo problema nastaje kada se ti propisi nedosledno ispunjavaju. Na primer, za grejanje Novog Sada određeno je da ga do nula stepeni Celzijusa pokrivaju toplane (na gas), a

na nižim temperaturama mora se aktivirati i Te-To Novi Sad, jer samo dve od šest toplana u gradu mogu preći na mazut. Međutim, EPS, koji je vlasnik tog postrojenja, u svom planu za 2006. godinu predvideo je da ne uključuje Te-To Novi Sad, jer je njegov rad skup. A to znači da u kriznoj situaciji mi u Novom Sadu ne možemo da supstituišemo oko 350.000 kubika gasa dnevno – koji su potrebni na mnogim drugim stranama. Sada vidimo da je intervenisao ministar energetike Radomir Naumov (u nedelju), pa je posle zasedanja Poslovno tehničkog kolegijuma i Upravnog odbora EPS-a (u ponedeljak) pokrenuta procedura pokretanja Panonskih elektrana u Novom Sadu, Zrenjaninu i Sremskoj Mitrovici (u utorak). Potrebno je da se posle ove vanredne situacije "podvuče crta" i vidi bilans troškova svih učesnika u ovom dogovoru.

To je taj spor oko cene mazuta između NIS-a i EPS-a. Nije li razlika u ceni između one koja se traži, 23 dinara po litru, i one koja se prihvata, 14 dinara po litru, malo preterana?

Činjenica je da NIS AD trenutno ima više nego dovoljne količine mazuta. Čak bi se moglo reći da je ta kompanija "zatrpana mazutom" i da je njen interes da ga što pre proda, da ga se reši. Zašto NIS ima toliko mazuta? Zato što je EPS tokom 2003, 2004, 2005. godine povlačio velike količine mazuta, i do 80.000 tona u sezoni, a za ovu godinu oni su doneli odluku da uopšte ne preuzimaju mazut – jer im je skup. Tako je NIS-u odjednom ostalo suviše mazuta, u koji je uložio znatna sredstva i ne može da pokrije troškove ako ga proda po ceni nižoj od 23 dinara, a EPS navodno, zbog niske cene struje, ne može da ga uzme po toj ceni, jer su oni "na nuli" po troškovima, sa maksimalnom cenom od 14 dinara po litru. Nadam se da će biti nađeno rešenje za ovaj problem – možda i uz izvesno subvencioniranje cene mazuta na trošak lokalnih samouprava, koje su zainteresovane za grejanje.

Sada dobijate dnevno 7,6 miliona kubika gasa iz Rusije. Da li bar te količine stižu redovno, preti li opasnost da se redukcije povećaju i koliko je nama realno potrebno dnevno gasa?

Tih 7,6 miliona kubika gasa sada redovno stižu i očekujemo da te količine neće biti smanjene narednih dana, jer ako bi se restrikcije uvećale, bilo bi ugroženo i grejanje građana. Na oštroj zimi čak nam nije dovoljan ni dotok ugovorenih 10.000.000 kubika dnevno, jer te količine pokrivaju naše potrebe samo ako je temperatura oko 5-6 stepeni iznad nule, a kada padne, kao ovih dana, bilo bi nam potrebno možda i 12-13 miliona kubika dnevno.

Ko je dosad najviše nastradao zbog smanjenih isporuka gasa?

Najteže je onima koji ne mogu da supstituišu gas. Mi smo dosad praktično isključili 187 industrijskih potrošača. Među njima su i neki veliki proizvođači, pa i oni koji su dospeli u vlasništvo stranih kompanija. Na primer, US stil Sartrid je na minimumu minimuma. Od naših proizvođača, na minimumu je Petrohemija, isključen je MSK, i tako redom. Mi smo svesni da to šteti tim firmama, ali je viša sila u pitanju.

Da li postoji mogućnost uvoza gasa od stranih firmi koje ga tokom leta lageruju u Mađarskoj, pa imaju strateške rezerve?

Mogućnost uvoza od mađarskih firmi koje raspolažu rezervama gasa ispitali smo još krajem novembra, ali na naš poziv za ponudu gasa niko se nije odazvao. I sada smo taj poziv ponovili, sa tražnjom za 2.500.000 kubika gasa dnevno. No, mada smo spremni da platimo dobru cenu, zasad se niko ne odaziva.

Usred ove krize gotovo je neumesno pokretati pitanje našeg skladišta gasa u Banatskom Dvoru. Ipak, možete li reći kada će napokon ono biti tehnički i investiciono osposobljeno za funkciju i preko kakve finansijske konstrukcije?

Nažalost, već 10-15 godina pitanje skladišta gasa se u našoj javnosti aktuelizuje tek kada dođe do nestašica. Jedna od prvih odluka JP-a Srbijagas, nakon što smo formirani pre nekoliko meseci, jeste da već u ovoj godini damo prioritet izgradnji skladišta gasa, da bismo mogli da amortizujemo udare potrošnje u zimskim mesecima. Leti je gas relativno jeftiniji, pa bismo mogli da ga skladištimo za zimske špiceve. Mada treba zaboraviti na vreme niskih cena gasa i leti, pošto one prate cene nafte. Dakle, i cene gasa konstantno rastu, i leti i zimi. Skladište gasa nam je neophodno i zbog toga što isporučioci i transporteri gasa već za 2007. godinu najavljuju ugovorne klauzule sa ozbiljnim penalima za ugovorene, a nepreuzete (i netransportovane) količine gasa.

Investicija u Banatskom Dvoru će ići po fazama, a najskuplje je takozvano upumpavanje "jastučnog gasa" koji drži pritisak u skladištu i koji se ne troši. Ta operacija grubo – košta oko 70.000.000 dolara. Za drugu fazu je potrebno otprilike još toliko. Srbijagas trenutno nema te pare niti ima sopstvenog gasa za punjenje skladišta. Procena je da za ovaj posao moramo naći strateškog partnera – što znači da bismo zajedno s njim i gazdovali gasom koji bude smešten u skladište. Pored Gasproma, interes za ovo ulaganje pokazao je i mađarski MOL, a "indirektan interes" pokazao je i austrijski OMV. Stav našeg Ministarstva energetike je, a to je i naš stav, jeste da treba razgovarati sa svim zainteresovanim kompanijama, pa se onda opredeliti za najpovoljniju soluciju.

Dugo se govori o dovršetku gasifikacije Srbije, pa i o novim magistralnim gasovodima kroz i preko Srbije. Kakva je formula tu najbolja po vašem mišljenju? Da li uzimati strane kredite i sam graditi mrežu ili ovaj infrastrukturni sistem graditi u nekoj vrsti koncesionog aranžmana, za šta se, čini mi se, ovih dana izjašnjava potpredsednik Vlade Srbije Miroljub Labus?

Kad je reč o gasnoj privredi, prioritet su cevi. Prilično je unosno biti vlasnik cevi na svojoj teritoriji, jer se u tranzitu ostvaraju veliki prihodi. Recimo, mi smo prošle godine na ime tranzita preko Mađarske platili tamošnjoj kompaniji 50.000.000 dolara. Jednostavno, isplati se imati gasovode i kod tranzita i u distribuciji.

Znači, ako imate mogućnost da sami finansirate izgradnju gasovoda i distribucione mreže, to jest ako ste u stanju da za to obezbedite kredite, to je najbolje. Ako niste u mogućnosti, morate da tražite partnera koji ima za taj posao neki interes, strateški ili finansijski, pa da s njim vidite kako možete proći najpovoljnije. Ovog trenutka ova druga opcija čini mi se realnijom.

Ideju potpredsednika Labusa, da se paralelno sa naftovodom Konstanca–Trst preko naše zemlje gradi i gasovod, treba proveriti u kontaktima sa zainteresovanim državama. Da podsetim, već ranije je lansirana ideja o takozvanom malom balkanskom gasovodu koji bi išao od Niša, preko Kosova, za Albaniju, sa priključkom za Crnu Goru, pa na Ploče, a odatle u Italiju, ispod Jadrana. Još ranije je promovisana trasa Bugarska–Makedonija, Albanija, Italija, pa je logično što smo mi zainteresovani za trasu koja bi išla preko Srbije. U stvari, nama je najpreče da izgradimo trasu magistralnog gasovoda od Dimitrovgrada do Niša, kako bismo otvorili i drugi pravac snabdevanja gasom iz uvoza. ■

DIMITRIJE BOAROV

EFEKAT "RUSKE ZIME"

Ledenice i geopolitika

Zbog redukcije snabdevanja gasom, u Kijevu su ispražnjene sve radnje u kojima se prodaju grejalice. Na skoro minus 30 u Ukrajini se ljudi snalaze kako umeju tako što se greju ringlama, otvorenim šporetima i flašama napunjenim toplom vodom

Nezabeležena hladnoća koja je prošle nedelje zahvatila Istočnu Evropu poklopila se sa "gasnim trijumfom" Moskve. Prvi put od raspada SSSR Rusija je pokazala šta zapravo znači "hladni rat" iliti politička dominacija uz pomoć pretnje zavrtanja ventila gasovoda koji greje celu Evropu. Ipak, ni kod gospodara "vatre i leda", ruskog gasnog giganta Gasproma, posle afere "zavrtanja-odvrtanja" ventila nije sve ispalo kako se očekivalo: glavni snabdevač ruskog Gasproma, Turkmenija, izgleda da neće moći da isporuči planirane rezerve gasa, dok je istovremeno prošlog vikenda dignuta u vazduh kavkaska magistrala gasovoda.

Ostvarile su se prognoze sinoptičara o velikoj hladnoći koja je zadesila evropski deo Rusije. U južnim delovima Rusije temperatura se spustila na - 27° C, što je izazvalo pravi šok, dok je u nekim regionima na severu Rusije bilo i - 56° C, što nije zabeleženo još od 1978/79. Zbog hladnoće, mnogim područjima Rusije bila je ograničena isporuka električne energije, povećan je broj havarija izazvanih eksplozijom gasa i grejne tehnike, zbog čega je na stotine objekata ostalo bez struje ili grejanja. Za vreme prošlonedeljnih "rekordnih mrazeva" broj smrtno stradalih je viši nego prethodnih godina - čak 70 osoba. Ruske vlasti su ipak spremne dočekale hladnoću. Službe hitne pomoći i tehničke službe bile su u pripravnosti, dežuralo se non-stop, otvorene su specijalne telefonske linije za pomoć građanima. Posebno su angažovane službe za zbrinjavanje beskućnika, koji su u Rusiji najčešće prvi na udaru takvih hladnoća. Za takve ekstremne prilike, u Moskvi je napravljeno osam prihvatilišta sa više od hiljadu mesta za beskućnike. U Belorusiji je prošle nedelje bila zabeležena najniža temperatura za poslednjih sto godina. Pored Rusa i Belorusa, Ukrajinci su posebno osetili oštrinu zahlađenja, jer je zbog redukovanih isporuka gasa smanjena i temperatura grejanja u toplanama, tako da građani koriste alternativna grejna tela - ringle, rerne, šerpe, flaše sa toplom vodom, pa čak i pegle. Rekordno niske temperature zadesile su i baltičke republike. U Letoniji je zbog niskih temperatura prošlog petka umrlo šestoro ljudi, a u glavnom gradu Rigi zabeležena je najniža temperatura od 1907. godine, - 27° C. Ruski predsednik Vladimir Putin je početkom ove nedelje naložio službama bezbednosti da posebno vode računa o energo-objektima na Kavkazu jer je prošle godine gasovod u Dagestanu eksplozivom podignut u vazduh.



REUTERS

Prošlog četvrka Gasprom je zbog velikih hladnoća smanjio isporuke gasa zapadnoevropskim zemljama - Italiji za pet odsto, Mađarskoj za 20 odsto, a Srbiji i Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini čak za 25 odsto. Redukcija gasa nastala je kao posledica velikih zahlađenja i tehničke nemogućnosti da se isporuči planirana i ugovorena količina gasa. Stručnjaci upozoravaju da će Evropska unija postati zavisnik od ruskog gasnog monopoliste Gasproma koji u EU isporučuje oko 25 odsto gasa, dok će se 2025. godine ta zavisnost povećati na čak 70 odsto, što može da ugrozi energetsku bezbednost Evropske unije.

RADIKALNI REZ: Da bi se lakše razumelo "zašto je problematična isporuka ruskog gasa i zašto je njegova cena za svaku zemlju različita", treba se vratiti najmanje godinu unazad. Početkom 2005. godine Kijev je slavio "narandžastu revoluciju", a Tbilisi godišnjicu "revolucije ruža". Moskva je već tada optužila zapadne zemlje, Evropsku uniju, a posebno Sjedinjene Države da "podgrevaju revolucije u postsovjetskim zemljama, gde vlada socijalna nestabilnost i gde Rusija iz navodno 'humanitranih' razloga isporučuje naftu i gas ispod njihove realne cene". Nakon "revolucije tulipana" u Kirgiziji, Rusija je najavila "uvođenje reda" na prostorima njenog tradicionalnog političkog uticaja. Već u jesen 2005. godine Moskva je najavila prelazak na tržišno plaćanje gasa i nafte za sve postsovjetske republike, za koje je u poslednjih 15 godina važilo odobravanje ili odbijanje kredita na svakojake načine, uglavnom politički motivisano. Krajem prošle godine, bivšim sovjetskim republikama Ukrajini, Moldaviji, Gruziji i Jermeniji, koje su dobijale gas po ceni od oko 50 dolara za hiljadu kubnih metar gasa, od strane ruskog Gasproma nametnut je ugovor kojim se ta cena uvećava za nekoliko puta i, prema rečima glasnogovornika tog gasnog giganta, trebalo bi da cena dostigne realni tržišni nivo.

MOSKVA SUZAMA NE VERUJE: Krajem prošle nedelje međunarodna zajednica je bila šokirana eksplozijom svih gasovoda koji povezuju Rusiju i Gruziju, a samim tim i Jermeniju. Eksplodirale su glavne magistale gasovoda Severni Kavkaz - Zakavkazje i Mozdok - Tbilisi. Gruzijske vlasti, koje su uz pomoć "revolucije ruža" došle na vlast u Tbilisi i koje nisu naklonjene Rusiji, tvrde da je reč o "sabotaži" i "diverziji". Predsednik Gruzije Mihail Sakašvili optužio je ruske vlasti za organizaciju i umešanost u eksploziju gasovoda. Kremlj je takve opužbe Gruzije nazvao "histerijom" i rekao da interes od eksplozije ima treća, antiruska strana. Nakon eksplozije u nedelju, predsednik Sakašvili je najavio aktiviranje međunarodnog projekta Baku-Tbilisi-Erzerum i projekat Šah-Deniz u kom bi Gruzija bila tranzit-zemlja gasovoda iz Azerbejdžana u Tursku. Jermenija je, politički gledano, pretrpela posledice eksplozije cevi i ostala odsečena od ruskog gasovoda ni kriva ni dužna. Rusija i Jermenija su tradicionalni politički partneri, pa je cena za ruski gas Jermeniji ostala nepromenjena - samo 54 dolara do 1. aprila 2006. godina. Najavljeno poskupljnje Rusija je spremna da ne primeni ukoliko joj Jermenija ustupi značajan deo vlasništva termoenergetskog i gasovodnog sistema. Predsednik Jermenije

Toplo-hladno

Građanima Novog Sada pretila je opasnost da utorak 24. januar dočekaju sa hladnim radijatorima. Međutim, zahtevi za pokretanje novosadske Termoelektrane, koje je JP Srbijagas uputio EPS-u i Ministarstvu za rudarstvo i energetiku, nisu urodili plodom. Problem je nastao na relaciji EPS – Naftna industrija Srbije, jer EPS nije želeo da plati mazut po važećoj ceni od 23 dinara po kilogramu. Srećom, u pomoć je priskočila gradonačelnica Novog Sada Maja Gojković sa ponudom da Skupština grada plati razliku između prodajne cene mazuta i one koju je EPS spreman da plati. U utorak su radijatori u Novom Sadu ipak bili topli, ali ne zadugo. Naime, u jutarnjim satima došlo je do prekida u isporuci toplotne energije zbog hidrauličkog udara na vrelovodu. Tri od četiri toplane na užoj teritoriji grada prekinule su rad. U trenutku pisanja ovog teksta (utorak popodne) radovi na popravci vrelovoda još su u toku, dok grejanje nema samo naselje Grbavica, gde se kvar i dogodio. U međuvremenu, radnici EPS-a su zaključili da nije baš najbolji trenutak za štrajk, koji su odlučili da zamrznu zbog trenutne situacije u zemlji, ali i "da bi se otklonio strah građana od uvođenja redukcija". U ostalim gradovima u Srbiji stanje je manje-više normalizovano. Problema ima u Jagodini, jer tamošnja toplana nema mogućnost prebacivanja na mazut, pa koristi postojeće količine gasa. Gradska toplana u Nišu prešla je na mazut u ponedeljak, a ono što brine upravu nije to što gasa nema, već šta će biti kada nestašica prođe. Prema rečima Dušana Todorovića iz Gradske toplane Niš, da bi postrojenja ponovo prešla na gas, potrebno je napraviti višednevnu pauzu u snabdevanju korisnika toplotnom energijom, što ne bi smelo da se desi. U Kragujevcu nestašicu osećaju samo stanovnici prigradskih naselja koji gas koriste umesto električne energije, zbog niskog pritiska u gasovodu. Zagrevanje fabrike Zastava svedeno je na energetski minimum, dovoljan da ne dođe do smrzavanja instalacija. U Kliničko-bolnički centar u ovom gradu stigle su dodatne količine mazuta i uglja, pa je i tamo grejanje normalizovano. Toplane u ostalim gradovima u Srbiji, zbog niskih temperatura, greju tokom cele noći, koristeći, naravno, mazut. ■

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Robert Kočarjan nedavno je posetio Moskvu i predložio projekat u kom bi Rusija sa Jermenijom učestvovala sa 45 odsto investicija u gasovodu Iran-Jermenija koji treba da bude završen do kraja 2006. godine. U tom slučaju, kako tvrdi ruski list "Komersant", Rusija bi kontrolisala tranzit iranskog gasa u Gruziju, Ukrajinu i Evropu.

Što se tiče Moldavije, koja je pre energentske krize bila na rubu prelaska u savezništvo sa Zapadom, Rusi nisu bili nostalgični pa nisu imali milosti ni prema komunistima lidera Vladimira Voronjina, koji su jedini ostali na vlasti na postsovjetskim prostorima. Glava Gasproma Aleksej Miler doputovao je 16. januara u prestonicu Kišinjev i potpisao ugovor o kupovini gasa do marta 2006. godine po ceni od 110 dolara, ali pod uslovom da Kišinjev ustupi značajan procenat moldavskog Moldovagasa koji bi na taj način prešao u ruke Gasproma. Odluka moldavskih komunista da se ponovo sa osmehom vrate u zagrljaj "baćuški" usledila je nakon nekoliko dana opšte hladnoće u zemlji koja je nastala posle potpunog isključenja Moldavije iz gaso-transportne mreže. ■

BORIS VARGA

Deloitte.

Срећна Нова 2006!

Јубилеј!!!

15 година Deloitte-a у нашој земљи.



Audit . Tax . Consulting . Financial Advisory.

Estradni potencijal at



Novih detalja sve je manje. Oni stari ponavljaju se do iznemoglosti. Čak ni analitičari i teoretičari zavere više nemaju bogzna šta pametno da saopšte. Da se ove ocene ne odnose na aferu Mobtel, sa sigurnošću bi moglo da se tvrdi kako je priča konačno ušla u mirnije vode i kako se lagano približava onoj tački koja označava njeno "umiranje".

No, kako je reč baš o aferi Mobtel, odnosno baš o Bogoljubu Kariću kao njenom glavnom akteru, opisano smirivanje nikako ne znači da će u skorijoj budućnosti zavladati oseka novih i neočekivanih obrta. Čak i protekla sedmica, u kojoj se zapravo ništa novo nije dogodilo, pokazala je da Bogoljub K. još nije potrošio svoje estradne potencijale i da će, zahvaljujući tome, ova epopeja trajati bar još neko vreme. Situacija mu, za sada, ide na ruku: zamorena nabrajanjem Karićevih kompanija u koje se slivao novac Mobtela i dedinjskih adresa njegove dinastije, ovdašnja javnost jedva je dočekala da se baci na rešavanje misterije nesuđenog atentatora i da do iznemoglosti prepričava živopisne detalje tog slučaja. Sve ostalo – dilovi s Austrijancima, ovaj ili onaj stambeni fond, ovaj ili onaj po državu štetan ugovor, ovaj ili onaj privedeni rukovodilac Mobtela – bilo je u drugom planu.

SIMPATIJA: Sve je počelo u subotu 21. januara, kada je advokat Slobodan Šoškić ispričao šta mu se dogodilo. Prema toj priči, njegovu kancelariju je prethodnog dana pozvao nepoznat muškarac koji je zatražio da se sretne s Bogoljubom Karićem. Kada mu je taj zahtev odbijen, nepoznati je prihvatio da se sretne sa Šoškićem. "Ja sam se s tom osobom sastao danas, u društvu kolege advokata i člana Karićevog obezbeđenja, u jednom kafiću u Beogradu, gde mi je ta osoba rekla da je angažovana da ubije Karića za 600.000 evra i da je naručilac insistirao da ubistvo bude počinjeno na Kosovu", rekao je Šoškić, kasnije obogativši osnovnu priču dodatnim detaljima koji su se ticali procene psihološkog stanja atentatora ("delovao je normalno, imao je nekako hladan pogled"). Kako bilo, sastanak u kafiću prekinula je policija koja je uhapsila nepoznatog – dan kasnije, saopšteno je da se dotično lice odaziva na ime Ivan Marković, da je rođen 1961, da je iz Niša i da je "celu priču u vezi s atentatom izmislio i da je želeo da iskoristi situaciju s

tentata

Dok Vlada Srbije pokušava da završi ono što je započela s Mobtelom, Bogoljub Karić svakodnevno više, upozorava i obznanjuje sve što bi "Srbija trebalo da zna". Zahvaljujući tome, afera koja se na početku odnosila isključivo na kriminal neviđenih razmera polako postaje priča o Karićevim mukama i progonu. Tokom protekle sedmice, tu se našao i jedan nesuđeni atentator koji, srećom, simpatiše i poštuje Bogoljuba



VREME IZJAVA: Bogoljub Karić

obzirom na to da je ovih dana pratio vesti na televiziji, te pomislio da na taj način može doći do nekih para". Zvanično je saopšteno i da je Marković tu verziju potvrdio na poligrafu, demantujući ono što je navodno rekao Šoškiću.

Kao i svaki drugi segment afere Mobtel, događaj s Ivanom Markovićem ima bar nekoliko osetljivih i zdravom razumu neobjašnjivih momenata. To se pre svega odnosi na ono što je dotični Marković navodno rekao Šoškiću, a ovaj javno prepričao. Dakle, neko je naložio Markoviću da ubije Karića za 600.000 evra. Strašno, ali moguće, ništa sporno. Isti taj neko naložio je da se atentat odigra na Kosovu. Takođe strašno, ali takođe moguće, čak logično: navodnom nalogodavcu i te kako bi išlo na ruku da se istragom bave kosovski organi umesto srpskih. Međutim, ono što je zaista neverovatno, ono u šta niko normalan jednostavno ne može poverovati, jeste razlog zbog koga je Marković navodno odustao od navodnog atentata: prema Šoškićevim rečima, "rekao je da neće to da uradi zato što mu je Bogoljub Karić simpatičan i ima poštovanje prema njemu". Čovek koji je navodno u bliskom kontaktu s ljudima koji naručuju ubistva, koji je (samim tim) sposoban da ta ubistva i počini, jednostavno odustaje od 600.000 evra i odlučuje da čitavu stvar prijavi Kariću lično. Poštovanja i simpatije radi. Ne tražeći ništa zauzvrat. Čak i neko ko je baš tog 21. januara pao s Marsa direktno u Srbiju i tom prilikom izgubio nekoliko moždanih ćelija, imao bi osnove da posumnja.

Druga misteriozna stavka jeste Markovićevo hapšenje, odnosno različite verzije tog događaja. Prema Šoškićevim tvrdnjama, policija ga je uhapsila jer je "očigledno slušala moj telefonski razgovor kada smo ugovarali sastanak", dok je policija saopštila da je "Marković priveden na osnovu prijave advokatske kancelarije Šoškić, koja je policiji rekla da joj se Ivan Marković prijavio s informacijom..." Iako je potom bilo za očekivati da se otkrije ko u ovoj priči laže (jer neko mora da je lagao), to se ipak nije dogodilo. Posle dramatične Šoškićeve ispovesti i šturih policijskih informacija, stvar je preuzeo Bogoljub lično i sve se, prema očekivanju, opet pretvorilo u farsu u kojoj se ne zna ni ko pije, ni ko plaća. Bogoljubova verzija glasi: atentator koji ga simpatiše i poštuje javlja se njegovim advokatima, ovi mu zakazuju sastanak i tek što je Ivan Marković zaustio da im otkrije nalogodavca, upada policija namerena da ga spreči u tome. Policiji je, dakle, bilo važno da se imena nalogodavaca ne otkriju, što direktno upućuje na zaključak da je nalogodavac neko ko policiju drži pod svojom šapom. "Ja za to krivim isključivo Koštunicu", najpre kaže Bogoljub, držeći se tako teze o Koštunici "đavolu", koju je izneo na mitingu 17. januara. Ali, pojavljuju se i novi momenti, odnosno umanjivanje Koštuničinih đavolskih atributa: "Znam da on nije ubica i da sigurno ne bi naručio zločin i ubio bilo koga, pa ni mene, ali isto tako znam da su ljudi oko njega, Aleksandar Nikitović, Rade Bulatović i ostali, spremni i na to samo da bi vladali", istakao je Karić u intervjuu za kragujevačku televiziju K9. No, veliko finale tek sledi. Valjda ponet sopstvenom rečitošću, Bogoljub u priču opet ubacuje Koštunicu i još neke jatake: "Neka me ubiju, ali je važno da Srbija zna ko je odgovoran za to ubistvo. Važno je samo da Srbija zna da će za to ubistvo biti odgovorni Koštunica, Bulatović, Nikitović i ta lopovska banda koja se kreće oko njih, hamovići, lazarevići i ostali koji neograničeno pljačkaju Srbiju."

Tvrdiće Bogoljub u tom i drugim intervjuima (a bilo ih je i previše) da je isti scenario bio primenjen u slučaju ubistva Slavka Ćuruvije, ubistva na Ibarskoj magistrali i ubistva Zorana Đinđića: "Prvo medijska satanizacija, a potom likvidacija." Pravdaće se Bogoljub da mu nije namera da se poredi sa Đinđićem, već da upozori na činjenicu da Đinđiću niko nije verovao posle "slučaja Bagzi". No, sve to Bogoljubu izgleda nije mnogo vredelo: napravio je mnogo grešaka u koracima, kako god da se okrene.

ČOBAN I VUK: Idemo redom, odnosno od verzije koja se čini najverovatnijom – one u kojoj je Kariću cilj bio da pažnju javnosti usmeri na progon kome je (de facto) izložen, da je navede da zaboravi od čega je sve zapravo počelo i da nekako zabašuri one silne pokradene milione. U tom slučaju, reklo bi se da je uspeo samo delimično: navodni atentat je-

Stambeni fond

Pored nesuđenog atentatora na Bogoljuba Karića, pažnju javnosti je tokom protekle sedmice privukla i najava krivičnih prijava protiv bivšeg direktora BK TV-a Aleksandra Zeremskog, direktora i glavnog i odgovornog urednika BK TV-a Bojane Lekić, kao i voditelja te televizije Ivana Zeljkovića i Dejana Pantelića. Kako su objavile "Večernje novosti", Zeremski i Lekić biće optuženi za zloupotrebu službenog položaja i utaju poreza, odnosno zbog toga što su po nerealno niskim cenama kupili stanove u centru grada – Zeremski je stan od 292 kvadrata platio 35.000 evra, a Bojana Lekić je 102 kvadrata pazarila za 16.000 evra. S druge strane, Zeljković i Pantelić sumnjiče se po osnovu "učinjene pogodnosti za otkup stana" – prvi zbog kupovine stana od 46 kvadrata po nerealnoj ceni, a drugi zbog toga što je dobio stan od 70 kvadrata.

Svi prozvani su demantovali ove optužbe, a Bojana Lekić je najavila tužbe protiv nekih medija i ponovila ocenu da je reč o hajci. Štagod da je u pitanju, činjenica je da ova epizoda i značaj koji joj je pridat zaista upućuju na zaključak da oni koji su se nameračili na Karića ponekad "gube kompas". Naime, kakvi god da su Karićevi gresi, činjenica je da je on svojim zaposlenima mogao da pokloni šta hoće i koliko hoće – plaćanje poreza u tom slučaju ne pada na njihovu, već na njegovu dušu i džep. Napadi na zaposlene u BK TV-u zaista su nepotrebni: uz silne milione evra i potpuno očigledne krađe u Mobtelu, nije jasno zašto se sad izvlače četiri stana (od kojih dva ne spadaju čak ni u kategoriju većih). Da li zbog želje da se carstvo Bogoljuba Karića sruši do poslednjeg kvadrata? Ili, možda, zbog želje da se preteranim naduvavanjem afere, afera zapravo izduva?

Druga varijanta zvuči uverljivije.



NA POČETKU: Porodica Karić u medijima

Tajno dilovanje

Tokom protekle sedmice prilično je nazapaženo prošla priča koju je lansirao beogradski dnevnik "Start", a koja bi, ukoliko se pokaže kao istinita, mogla da rasvetli neke misteriozne detalje slučaja Mobtel. Naime, pošto je i zvanično potvrđeno da je Vlada do najznačajnijih podataka o poslovanju Mobtela došla zahvaljujući izveštaju koji je početkom maja 2005. načinila grupa austrijskih eksperata (angažovana od strane austrijskog Telekoma kao potencijalnog kupca Mobtela), pojavili su se upućeni izvori koji tvrde da je sve što se dogodilo s Mobtelom zapravo "dil" austrijske i srpske vlade. Kako navodi izvor "Starta", ugovori koje je Mobtel potpisao s Karićevim preduzećima sačinjeni su tako da bi njihovo raskidanje jako mnogo koštalo i BK Trejd (dakle, Austrijance) i PTT. "Austrijanci su potom napravili dil s Vladom, koja se ionako nameračila na Karića. Ponudili su im izveštaj, ali su zauzvrat tražili da postanu jedini vlasnici Mobtela", kaže izvor "Starta".

Osim što zvuči logično, ovoj verziji idu u prilog i najave da će Vlada uskoro objaviti tender za licencu za mobilnu telefoniju "na koju će se verovatno javiti i Mobtel". Naime, najavljujući taj tender, ministar za ekonomske odnose sa inostranstvom Milan Parivodić objasnio je da "treba odvojeno posmatrati kriminalne radnje određene finansijske grupe i njihovih satelita i interese sadašnjih austrijskih vlasnika", koji moraju biti zaštićeni. "Ukoliko budemo uspeli da sprovedemo pravdu, a da ne oštetimo strane investitore, iz ove situacije ćemo izaći osnaženi, a ne oslabljeni", rekao je Parivodić u intervjuu za Tanjug. Pored toga, indikativno je da je posle prošlonedeljnog sastanka predstavnika srpske i austrijske vlade u javnost izašlo samo jedno šturo saopštenje prepuno opštih mesta, kao i da je Martin Šlaf (predstavnik austrijskog konzorcijuma koji je trenutni vlasnik BK Trejda) izjavio da se "nalazimo u konstruktivnim pregovorima sa srpskom stranom, kako bi na licu mesta sačuvali naše interese".

Sad još samo da se pokaže kako je "zaštita austrijskih vlasnika" zapravo značila njihovu pobedu na tenderu i, u bližoj ili daljoj budućnosti, otkup državnog dela Mobtela.

ste privukao dovoljno medijske pažnje, ali to će u zaborav moći da odvede samo one najnaivnije. Samo oni mogu da se toliko zainteresuju za "jadnog", "ugroženog" i "progonjenog" Bogoljuba da naprasno izbrišu iz memorije sve ono što je dovelo do afere Mobtel. Samo njima možda može da pođe za rukom da previde kako je jadni Bogoljub mlatio milione dok je Srbija gladovala, ratovala, tukla se po ulicama i uopšte, radila sve ono što je radila tokom devedesetih. Bogoljubovi gresi suviše su veliki da bi ih izbrisao tamo neki Ivan Marković, a to ponekad zaboravlja i sam Bogoljub. Da je drugačije, čitavu priču, ako je iskonstruisana, iskonstruisao bi mnogo bolje nego što je to učinio. U njoj, ako je iskonstruisana, nije smelo da bude logičkih rupa, neusaglašenih izjava i neverovatnih momenata o simpatiji i poštovanju.

Tu je, naravno, i verzija u kojoj se Ivan Marković zaista pojavio u onoj ulozi u kojoj ga vidi Karićev tim - ona u kojoj je zaista reč o atentatoru meka srca, kog policija (ne zna se kako, odnosno po čijoj dojavi) hapsi onog trenutka kad je hteo da se izlane. I tu se Karićeva taktika pokazuje kao neadekvatna. Naime, ako se sve dogodilo tako kako on priča, jedino što je zaista mogao da očekuje jeste - neverica, i to ne samo zbog gorenavedenih nelogičnosti. Naime, od trenutka otvaranja afere Mobtel, Karić je previše puta ponovio da mu je život u opasnosti i sve je u jednom trenutku počelo da liči na onu čuvenu priču o čobanu koji je vikao "Vuk!" čak i kad vuka nije bilo. Ako se, dakle, sve desilo baš tako kako Karić priča, moglo bi se reći da je doživeo sudbinu onog nesretnog čobana: kad se vuk zaista pojavio, pozive za pomoć niko nije ozbiljno shvatio i vuk je mogao da čini šta

mu je volja. Sreća u nesreći jeste da je atentator simpatisao Bogoljuba i da mu je ta simpatija bila važnija od tamo nekih pola miliona i kusur evra. Ukoliko se mašta napregne do krajnjih granica i ta verzija ozbiljno uzme u razmatranje, od Karića bi se moglo očekivati da ubuduće "smiri doživljaj", ponaša se kao neko kome zaista preti opasnost i više samo kad za to ima valjane razloge.

Konačno, tu je i treća verzija – ona u kojoj je Ivan Marković sitni prevarant koji je želeo da u halabuci oko Mobtela inkasira koju paricu. Tek tu Karićeva taktika potpuno krahira. Naime, zaista je strašno ako je Karić, sa svim svojim savetnicima, menadžerima i čitavom advokatskom ekipom spao na to da ubira političke i medijske poene dižući u nebesa potpuno efemeran događaj. Ukoliko nije reč o nekome koga je Karić jednostavno "namestio" da glumi navodnog atentatora, ali ni ozbiljan igrač koji naprasno odustaje od svojih namera, pažnja koja mu je posvećena daleko prevazilazi zdrav razum. Šta će se, naime, dogoditi, ukoliko se jednog dana zaista pojavi pravi atentator? Da li će nadležni i tada brže-bolje potrčati da hapse sumnjiva lica? Da li će mediji o tome brujati danima? Ili će čitavu stvar otpisati kao još jednu Karićevu šaradu? Naravno, tu opet dolazimo do čobana i vuka. Ili, tačnije, do miša od koga je Karić napravio vuka ne mareći za mogućnost da se prava zver jednog dana zaista i pojavi.

Kako bilo, mesec dana pošto je otvorena, afera Mobtel promenila je tok. Afera koja je na početku bila priča o kriminalu, lagano je prerasla u priču o Bogoljubu K. i njegovim mukama. Ipak, pošto nadležni najavljuju da će istraga o Mobtelu i povezanim Karićevim preduzećima trajati još dugo, ima osnova za pretpostavku da će se sve opet vratiti tamo gde je i počelo: na kriminal, krađu neviđenih razmera, na nezakonito bogaćenje. Iako to Bogoljubu K. daje dovoljno vremena da ispriča sve priče koje želi da ispriča, da otkrije sve tajne koje ima da otkrije, da prikupi sve potencijalne birače koje misli da može da prikupi, malo je verovatno da će svim tim aktivnostima on uspeti da popravi svoju poziciju.

S jedne strane, za Vladu bi zaista bila bruka (i politička propast) kada ne bi završila ono što je započela. S druge, evidentno je da repertoar estradno-medijskih zamajavanja kojima Karić raspolaže nije dovoljan da prikrije sve ono što se u Mobtelu radilo. Tu salata ne pomaže. Baš kao ni Ivan Marković. ■

TAMARA SKROZZA

lik i delo

Aleksandar Nikitović

šef kabineta premijera Vojislava Koštunice



Osnovni podaci: Rođen 12. decembra 1967. u Baru, Crna Gora. Po završetku gimnazije "Niko Rolović" u Baru, doselio se u Beograd, gde je diplomirao i magistrirao na Filozofskom fakultetu, u oblasti istorije analitičke filozofije (naslov magistarske teze bio je "Platonovo političko učenje"). Oženjen, otac tri ćerke i jednog sina, sa porodicom živi kao podstanar na Novom Beogradu.

Po čemu je poznat: Pre nego što je Bogoljub Karić počeo da ga proziva za silne nepodopštine, bio je poznat uglavnom kao javnim nastupima neskloni šef kabineta premijera Srbije Vojislava Koštunice, kome je kao glavna preporuka za tu funkciju pripisivano kumstvo sa biznismenom Vojinom Lazarevićem. Lazarević slovi kao jedan od glavnih finansijera Koštuničinog DSS-a.

Šta kaže zvanična verzija: Zvanično, Nikitović nije Lazarevićev kum. Poslovično dobro obavešteni izvori, međutim, ne potresaju se zbog zvanične verzije – u vreme nedavnog razlaza dugogodišnjeg poslovnog tandema Vuk Hamović – Vojin Lazarević, novinarima su objašnjavali da je Hamović odustao od poslovne saradnje sa Lazarevićem, zbog toga što je ovaj, uoči privatizacije NIS-a i EPS-a, "otvoreno zaigrao na kartu DSS-a". I još su precizirali da Lazareviću prolaz do Koštuničinog kabineta obezbeđuje upravo Nikitović.

Odakle Nikitović kod Koštunice: Sa Koštunicom se upoznao u Institutu za društvenu teoriju, gde se, nakon godinu dana rada na Institutu za filozofiju Filozofskog fakulteta, Nikitović zaposlio u maju 1996. Posle petooktobarskih promena, postao je najpre zamenik tadašnjeg šefa kabineta predsednika SRJ Ljiljane Nedeljković, a 3. marta 2004, na prvoj sednici aktuelne vlade, postavljen je za šefa kabineta premijera Srbije. Član je DSS-a sa kratkotrajnim partijskim stažom (u vreme službovanja u kabinetu predsednika SRJ pominjan je kao "nestranački član").

A pre Koštunice: Nikitović tokom devedesetih nije bio poznat političkoj javnosti. Mediji su zabeležili jedino njegovo učešće na tribini o Studentskom protestu 1996/97, na kojoj je tadašnji saradnik Instituta za društvenu teoriju ocenio da su studenti propustili da, paralelno sa protestom, organizuju javne rasprave na koje bi pozvali i poziciju i opoziciju, i tako postanu neka vrsta medijatora.

Šta je još radio: "Volontirao" kod Bogoljuba Karića, u studentskim danima. Tako bar zvanični izvori objašnjavaju medijske navode o Nikitoviću kao jednom od članova Koštuničinog kabineta koji su nekada radili za tajkuna s političkim ambicijama (pored Aleksandra Tijanića i Srđana Đurića).

A šta kaže Karić: Nikitović je, uz šefa BIA Radeta Bulatovića i ministra policije Dragana Jočića, deo tima koji Bogoljub Karić, otkako je zapao u probleme, svakodnevno pominje – te planiraju kako potpuno uništiti Pokret snaga Srbije, "a to znači i likvidirati Bogoljuba Karića", te "Koštuničine podlice", te "u svojim razgovorima Srbijance nazivaju marvom koju treba gaziti i pritiskati". I još: "Nikitović je Koštunici zabranio da čita novine i gleda TV, kako bi sa Jočićem i Bulatovićem mogao da gazduje Srbijom", tvrdi Karić.

Po čemu je još pominjan: U vreme kada je Kariću bliska Socijaldemokratska partija Nebojše Čovića izbačena iz vladajuće koalicije, funkcioneri SDP-a su Nikitovića, uz Vojina Lazarevića i ministra finansija Mlađana Dinkića, pominjali kao deo "specijalnog tima za razbijanje SDP-a". A u vreme razlaza dugogodišnjeg glavnog finansijera DSS-a Zorana Drakulića i Koštunice, u medijima su se pojavljivale tvrdnje da je upravo Nikitović bio jedan od Koštuničinih bliskih saradnika koji su se protivili Drakulićevom zahtevu da se Mlađan Dinkić smeni sa funkcije ministra finansija.

Šta Nikitović ima da odgovori: Ništa. Opredelio se (za sada?) za držanje daleko od očiju javnosti. ■

VERA DIDANOVIĆ

Lov na zlatnu loptu

Ko će dobiti unosni posao prenosa utakmica sa Svetskog fudbalskog prvenstva u Nemačkoj ove godine ako BK televizija bude ukinuta ili finansijski uništena

U višenedeljenoj policijsko-istražno-medijskoj gunguli oko poslovanja sistema "Braća Karić" nije pošteđena ni BK televizija, koja važi za treću najgledaniju na srpskom televizijskom tržištu. U priče o vlasništvu ove medijske kuće, o tome da li ona uopšte ima pravo da emituje program, odakle joj repetitori i frekvencije te kako su viđeniji ljudi ove kuće dolazili do nekretnina, umešala se priča o tome ko će prenositi utakmice sa ovogodišnjeg Svetskog prvenstva u Nemačkoj čija je ekskluzivna prava BK TV osvojio prošle godine na tenderu koji je raspisala FIFA (Svetska fudbalska asocijacija). Nagoveštena neizvesna sudbina ove medijske kuće proistekla iz aktivnosti raznih poreskih uprava bila je dovoljan signal za čaršiju da počne da tipuje na budućeg vlasnika ovih prava, a neke domaće TV kuće već su uputile signale ka nekim centrima u FIFA i agenciji koja za ovu organizaciju "distribuira" prava na prenose koji bi trebalo da znače otvorenu ponudu za preuzimanje najunosnijeg medijskog posla ove godine.

Namigivanje ka FIFA nije baš kolegijalno u situaciji kada postoji mogućnost da jedna medijska kuća bude zapečaćena i to u godini u kojoj je iz Agencije za radio-difuziju najavljeno sređivanje situacije u domaćem etru. BK TV važi za kuću koja uz RTS, RTV Pink i RTV B92 ispunjava uslove za dobijanje "nacionalne frekvencije". Ove četiri televizije poslednjih godina vode borbu na tržištu za bolji rejting koji donosi bolje sponzorske ugovore i veću zaradu. U tom kontekstu, dobijanje prenosa SP-a u fudbalu veliki je poslovni uspeh jer je to pored Olimpijade najveći sportsko - medijski događaj u svetu i cena dobijanja prava na prenose meri se u milionima evra a zavisi od toga koliku publiku pokriva određena televizija.

Bojana Lekić, direktorka i urednica BK TV-a, kaže za "Vreme" da je njena kuća otkupila prava za teritoriju SCG (računajući i Kosovo) i za teritoriju susedne Makedonije. BK televizija je dobila mogućnost da sa lokalnim partnerima u Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu organizuje prenose utakmica SP-a u Nemačkoj. Međutim, poslednji događaji bili su prilika da se progovori o poslovanju BK TV-a i da se pojave "informacije" o tome da "Karića televizija" nije u mogućnosti da vrati kredit koji je dobila za kupovinu prava za prenose. Bojana Lekić u izjavi za "Vreme" demantuje da postoji problem "bankarskih garancija": "Za svaki, a naročito ovakav kredit, svaka banka se višestruko obezbeđuje i nikada sebi ne može da dozvoli takav problem. Uz to, da bismo uopšte dobili ova ekskluzivna prava, morali smo da ispoštujemo mnoge svetske standarde, uključujući i međunarodnu bankarsku garanciju koju takođe imamo." Ona je sigurna da će BK televizija dobiti nacionalnu frekvenciju i da će njeni gledaoci pratiti prenose sa Mundijala u Nemačkoj preko talasa ove televizijske stanice.


REUTERS

KAKO GOD BUDE, PRENOSA ĆE BITI: Mundijal u Nemačkoj

"Ljubitelji fudbala" bi, dakle, trebalo da budu bezbrižni jer će mesec dana moći da uživaju u igri najboljih svetskih reprezentacija. U čitavom događaju oko prenosa utakmica sa SP-a nikakvog udela nije imala domaća fudbalska organizacija. Kako kaže za "Vreme" portparol FSSCG-a Aleksandar Bošković, Savezu je važno da utakmice reprezentacije budu na meniju TV kuća, a ko će to raditi u potpunosti određuje FIFA svojim pravilnikom i savezi na to ne mogu da utiču. Poslednjih godina bilo je velike borbe oko toga koja će domaća televizija prenositi utakmice reprezentacije, Lige šampiona i vodećih evropskih liga. Kada je pre tri godine mlada televizija B92 dobila mogućnost da prenosi utakmice Lige šampiona, najjačeg klupskog svetskog takmičenja, to je bio predmet spekulacija a radilo se o tome da je ova kuća uspela da obezbedi najpovoljniju (čitaj, najunosniju) novčanu ponudu za ovu vrstu programa. Ti prenosi su doneli lokalnoj televiziji gotovo udvostručen rejting, prisutnost u celoj zemlji i dobru zaradu. Ove godine će verovatno doći do novog nadmetanja domaćih TV mogula oko prava na prenose ovog takmičenja.

Potom je RTV Pink dobio pravo da prenosi utakmice reprezentacije, što je presedan u istoriji televizije na ovim prostorima jer je nacionalni tim uvek bio ekskluzivac nacionalne televizije. Međutim, Savez se ponašao po tržišnim zakonima i opredelio se za unosniju novčanu ponudu. O značaju ovog posla govori podatak da su najgledaniji program u prošloj godini bili upravo prenosi utakmica fudbalske selekcije SCG koja se direktno plasirala na SP-u u Nemačkoj.

Predočeno pokazuje da je gubitnik na tržištu bio RTS i čini se da niko zbog toga nije pustio suzu. Srpska medijska scena karakteristična je i po neuređenosti i po silovitoj borbi "najvećih" za svakog potencijalnog gledaoca, za svakog potencijalnog oglašivača. U toj situaciji RTS poslednjih godinu i po pokušava da na sve načine parira komercijalnim televizijama, ponekad se iracionalno pozivajući na neka svoja prava.

U senci ovih pritajenih medijskih obračuna iza scene, podmetanja klipova, otimanja "kadrova" i programa, armija "domaćih ljubitelja fudbala" nestrpljivo čeka prvi zvižduk sudije na Mundijalu 9. juna. O televizijskom znaku u uglu ekrana tada niko neće razmišljati. Igre mogu da počnu. ■

SLOBODAN GEORGIJEV

Mantija, hipermangan i okrepa

Vladika Lavrentije oduzeo parohiju popu Bogdanu zbog bavljenja građevinskim biznisom, a šta će sa popom koji se bezobrazno ponaša prema ženskom polu

Sredinom prošle nedelje vladika šabačko-valjevski gospodin Lavrentije oduzeo je parohije sveštenicima Bogdanu Simaniću i Tomi Lukiću, jer se bave izgradnjom i prodajom stanova, dok je sveštenik Voja Petrović, koji u neposrednom susedstvu vladičanske zgrade drži kafić "Zvonce", opomenut. Pop Voja je pošteđen jer je poslušao vladiku koji ga je savetovao da dâ kafić bratu. Mediji su preneli i da je vladika, o kafiću, rekao da u njemu nikad nije bio, ali da, pošto živi u blizini, zna da se u njemu sluša prijatna duhovna muzika.


STRADAO ZBOG PREDUZIMLJIVOSTI: Pop Bogdan Simanić

SELJAČKI FAZONI: Slučaj popa Bogdana postao je tema u Šapcu nakon što je početkom godine, u "Glasu Podrinja", objavljeno pismo Svetislava Damnjanovića, u kome ovaj kaže da se pop ponaša neprimereno pozivu, zaboravi da dođe na parastos, dolazi da sveti vodicu u pogrešno vreme, upućuje neprijatne poglede ćerkama, suprugama, sestrama... da Bogdan, u najmanju ruku, nije ono što treba da bude.

Damnjanović, sa kojim razgovaramo u Šapcu, kaže da su ljudi razočarani, ali i nemoćni, da je crkva crkva, svi misle da je pop crkva, te da se teško odlučuju da iskažu nezadovoljstvo. Lično bio kod vladike i tražio da mu se promeni sveštenik, jednostavno ne može da podnese da mu se takav čovek maje oko ikone i kandila, pa nije mogao reći vladiki da mu je pop Bogdan pozvao sestru, koja je student medicine, da dođe kod njega da joj pokaže sponu između medicine i teologije.

Pop Bogdan je u Šapcu, u delu grada Donji šor, od '99, i njegovo ponašanje, kažu, nije od juče. O tome govore razlozi onih koji su stavili svoj potpis na molbu Eparhiji za njegovo izuzeće i raščinjenje. Parohijani su naveli da pop ne dolazi na opela, da zaboravlja da dođe da osveti vodicu, da laže, da je neprijatan, nedolično se ponaša, da se bezobrazno ponaša prema ženskom polu... A kako se bezobrazno ponaša, pa to su, kako kažu oni koji su u svojim domovima videli popa na delu, seljački fazoni u duhovnoj formi, sve on to bogzna kako, sve lepo, sve ljubazno, sve kao u očinskoj formi dok ne počne da se ponaša kao manijak, deli ginekološke savete, zove na duhovnu okrepu, govori i da je on muško ispod mantije, da neverstvo nije greh, tako da je, po mnogima, moguće da su neke žene *pale,* odnosno da ih je pop *okrepio.* Pa dešavalo se da žene vrišteći istrčavaju iz kuća kad bi pop, posle komplimenata o lepoti i krasoti, uzimao da ih ljubi i primiče sebi.

Parohijani ni za živu glavu neće da razgovaraju, a tek da se fotografišu, za novine, tako da ćemo posredno, na osnovu video zapisa koji su snimili organizatori peticije, reći o njihovim iskustvima sa popom. Branimir Krstić se još nije oporavio, prošlog leta, kad mu je umro otac, dogovorio sa Bogdanom da dođe u dva po podne da opoja oca, i obavi sve kako red nalaže. Uopšte nije došao, niti se javio. Ukopnici krenuli kući, šta da radi, sveštenika nema, ne voli da se podseća na to, zvao druge sveštenike, niko nije mogao, tek nekako našli popa Peru, prethodno pokojni otac iznet iz kuće k'o nekrst, strašno. Posle otišao u crkvu, prijavio, starešina crkve bio zapanjen, sve zapis'o, rek'o da za drugog sveštenika mora molba vladici. Napis'o i odneo molbu vladici, vladika Lavrentije rek'o da nije upoznat, i da će Bogdan biti kažnjen. Ne razume, isto se ponaša i prema drugim parohijanima, ne razume zašto ljudi ne kažu kakve su neprijatnosti doživljavali, valjda ih sramota njegove sramote, on ne može da oprosti, otac bio vernik tolike godine, slavio, i on da ga ne opoja, i sad taj treba da mu sveti vodicu, to je ispod svake časti...

GLEDANJE ZAOVE: Tridesetogodišnja G. B. okrenula leđa kameri, prvi put videla popa Bogdana na sahrani svekrve, i tad joj bio čudan, stalno joj gledao i odmeravao zaovu, njenoj ćerci od šest godina govorio kako ima divnu i lepu mamu, dao zaovi vizitkartu i rek'o da ga obavezno nazove. Potom počeo da dolazi i u njenu kuću, mislila da to radi kao sveštenik, nije ni pomislila da ima grešne misli. Onda počeo da zove telefonom, obavezno kad muž nije kod kuće, prijavila mužu, on joj rek'o da ne fantazira, 'de pop Bogdan... Onda jedno jutro pozvao, Alo, ja sam, dolazim za petn'est minuta. Bila zatečena, šta će sama, kako da se izvuče, pozove komšinicu, stariju ženu, kojoj je već pričala o Bogdanovim pozivima. Ova joj rekla, nemoj sine tako da razmišljaš, on je svešteno lice, očinska briga, ali pripazi, lepa si žena... Samo što joj je skuvala kafu, eto popa, iznenadi se kad vidi komšinicu, stavi i njemu kafu, on poče da priča sa komšinicom, komšinica kaže ima obaveze, mora da ide, ona joj pokaza očima da ne ide ni za živu glavu, ali ode komšinica. Čim je komšinica izašla, on je uhvati za ruku, poljubi u kosu, kaže kako je prekrasna žena, kako može majci da zahvali na tome, ona zahvali na komplimentu, ali on je prigrli, reče kako treba da se ispira sa rastvorom hipermangana, i da ne spava sa mužem. Kaže mu da žuri kod lekara, ima zakazano, on o ovome neće da priča mužu, da može da joj reši sve probleme, i da dođe kod njega kroz dva dana, posle ispiranja, da se na miru izrazgovaraju, bolje ona kod njega nego on kod nje, šta će reći komšije. Bila u šoku, nije mogla da veruje da joj se to događa, rekla da je udata žena, a on da je i pop čovek ispod mantije, i da je ona divna, lepa i krasna. Kad je došao muž, rekla mu, ako neće da veruje zateći će ga u krevetu, shvatio i pop pa više ne dolazi.

Pop Bogdan, koji pravi višespratnice u centru Šapca, koji je vladici Lavrentiju dao sto baštenskih stolica za manastir Soko, i koji vozi BMW kabriolet registarskih tablica ŠA-7007, na sve ima svoj odgovor, sve je to napad na crkvu, zna on odakle to dolazi, što nisu napisali u peticiji da su mu tražili pare na zajam, nema nameru da komentariše neistine, ali će se, i to svakodnevno, moliti za sve koji su ga oklevetali. Okrenemo popa Bogdana, pa na mobilni, on je, Nemojte više da me zovete... Posle tih reči daje nam čoveka koji hoće nešto da nam kaže, ovaj će, mora da ga znamo, Radovan Šobić, setimo se, krajem devedesetih, kad je bilo vreme, sekretar Omladinskog saveza Srbije, pomoćnik u Onom ministarstvu za sport i omladinu. Šobić kaže da su se skupili i da upravo idu u "Glas Podrinja" da zaštite Srpsku pravoslavnu crkvu od narko-dilera i ostale mafije koja je udarila na čestitog Bogdana, obavezno da se kasnije čujemo, dogovorimo i zajednički krenemo u akciju. ■

DRAGAN TODOROVIĆ

INTERVJU: ZORAN RADOVANOVIĆ, DIREKTOR FIRME LINK CONSULTANTS LTD

Stručnim kadrovima do temeljnog razvoja

"Banke se razvijaju i svaki deo banke je neka vrsta odvojenog profitnog centra gde se meri učinak, kako odeljenja tako i individualaca. Oni ljudi koji mogu brzo da se adaptiraju na takav sistem rada i vrednovanja učinka i oni koji su fokusirani na jednu oblast bankarstva i u okviru nje se razvijaju, imaće najveću šansu za napredovanje"



A.ANĐIĆ

ISKUSTVO I EKSPANZIJA: Z. Radovanović

Poznato je da je proteklih godina u Srbiji bankarski sektor najviše napredovao. S druge strane, jedan od najvećih problema sa kojim se susreće društvo jeste nezaposlenost. Razgovor sa Zoranom Radovanovićem, direktorom Link Consultants Ltd, počeli smo upravo pitanjem: Kakva je situacija sa zapošljavanjem u bankama?

ZORAN RADOVANOVIĆ: Tačno je da je bankarski sektor u najvećem razvoju u odnosu na ostale grane industrije kod nas. To je uglavnom uzrokovano velikom ekspanzijom stranih banaka na domaćem tržištu. Trenutno smo u procesu visoke potrebe za kadrovima i slabim kvalitetom onih pravih kadrova. U poslednjih 18 meseci se broj filijala većine stranih banaka gotovo udvostručio a nivo operacija znatno podigao. Ekspanzija je još u toku, konkurencija velika i vodi se strahovita tržišna bitka za svakog klijenta."

"VREME": Nema sumnje da je velika potražnja za kvalifikovanim bankarskim kadrom trenutno veća nego ikada. Šta mislite šta je presudno kod izbora?

Pored potrebnog tehničkog znanja posla jednako je važna i izražena motivacija, korporativna kultura i stručnost u nekoj sferi bankarstva. Iz bankarskog sistema "svi-sve" iz devedesetih, temeljnim razvojem ušli smo u zapadni trend, prema kome samo stručno fokusirani ljudi mogu napredovati u karijeri. Pre 2000. godine u domaćim bankama jedan bankar je radio sve, od otvaranja računa, preko praćenja kreditnog zahteva do odobravanja istog. U savremenom sistemu bankarstva svako odeljenje funkcioniše za sebe stvarajući jednu koherentnu celinu na kraju. Banke se razvijaju i svaki deo banke je neka vrsta odvojenog profitnog centra gde se meri učinak, kako odeljenja tako i individualaca. Oni ljudi koji mogu brzo da se adaptiraju na takav sistem rada i vrednovanja učinka i oni koji su fokusirani na jednu oblast bankarstva i u okviru nje se razvijaju, imaće najveću šansu za napredovanje. Naravno, tu ne pominjem znanje engleskog jezika kao osnovni preduslov kada neko uopšte razmišlja o karijeri u banci. Iz tog tazloga, većina kadrova koja je trenutno zaposlena mlađa je nego što je to slučaj na Zapadu. Ljudi sa velikim izkustvom iz prethodnog sistema teže se uklapaju u nove trendove, ali ukoliko se uklope u novi način rada i iskoriste svoje prethodno iskustvo i znanje, oni postaju u mnogim organizacijama izuzetno cenjeni i neretko su na ključnim pozicijama.

Kakva je mogućnost napredovanja kada govorimo o poslu u bankama i koje su po vašem mišljenju razlike između "posla" i "karijere"?

To je ovde pitanje civilizacijskih razlika. S jedne strane imate opciju "karijere" ili mukotrpnog rada na samousavršavanju i dokazivanju, a s druge opciju "posla" ili osmočasovnog radnog vremena sa glavnim ciljem da se taj radni dan što pre završi. Ovde nema sredine. Mislim da nam posao nije potreban jer smo se za njega školovali ili zato što obavljanjem tog posla samo hranimo naše porodice. Potreban nam je jer nas čini delom ovog društva. Što smo mi kao individualci uspešniji na svom poslu i naše društvo je uspešnije. Međutim, pitanje karijere i napredovanja je po meni pitanje ne samo trenutnih poslovnih vrednosti već i situacije u kojoj se naša organizacija nalazi. U slučajevima banaka sa velikom ekspanzijom i mali koraci koji ukazuju na veliki potencijal za nekoga mogu biti presudni. U bankama sa u velikoj meri uspostavljenom mrežom sigurno je teže doći do više pozicije, ali je takođe i stabilniji svaki napredak ka vrhu. Ono što je bitno jeste da iz sistema devedesetih kada je dobar odnos sa poslodavcem bio jedini put za napredovanje, danas živimo u vremenima gde šansu za uspeh imamo jedino ukoliko izaberemo "karijeru" a ne "posao".

Po vašem mišljenju, koje su trenutno najveće razlike između internacionalnog i lokalnog bankarstva?

U poslednje dve godine ta razlika je dosta manja. I naše i internacionalne banke svoje operacije vrše vrlo slično kao i na Zapadu. Možda su ovde neke usluge banaka, kao krediti na primer, veće nego u nekim zemljama EU-a, ali sve većim njihovim ulaganjima u ekspanziju, mrežu novih filijala, akvizicijom preostalih domaćih banaka i njihove usluge će biti jeftinije. Verujem da ćemo za dve-tri godine imati jedno vrlo konkurentno strukturisano bankarsko tržište sa već podeljenim kartama i da ćemo tada imati pravu sliku individualnih i kolektivnih vrednosti menadžmenta svake banke.

Koji su najčešći problemi sa kojima se susreću banke prilikom zapošljavanja i kako se oni rešavaju?

Najveći problem je definitivno manjak kvalitetnih kadrova. Internacionalne banke dosta ulažu u razvoj svojih ličnih potencijala, ali imajući u vidu njihovu prebrzu ekspanziju i dalje je za mnoge teško da ih prate ali i da se slože sa mnogim unutrašnjim promenama koje nastaju, gotovo preko noći. Zbog prevelikog broja novih internacionalnih "igrača" na tržištu, jedan dobar kadar može dobro da proda svoje usluge većini banaka. S druge strane, mali je broj kadrova koji se zadržavaju više od tri do pet godina u jednoj organizaciji, što mi smatramo zdravim razvojem. Banke su pred svršenim činom, mogu da ulože u trening svojih kadrova hiljade evra i da ih možda izgube zbog 100 evra veće plate koju konkurencija nudi ili da osnaže svoje ljudske resurse savremenim metodama razvoja korporativne kulture, što je ovde i dalje jako teško. ■

STEVAN RISTIĆ

Direktno regrutovanje, autsorsing, privatni plasmani, regrutovanje kandidata, samo su neki od novih termina i pojmova koji i kod nas ulaze u svakodnevnu upotrebu, makar kada je reč o konsaltingu u oblasti zapošljavanja.

Link Consultants je firma koja se bavi ovim sektorom konsalting industrije. Osnovana je 2000. godine sa sedištem u Londonu i za pet godina poslovanja je ušla među prvih 50 svetskih regrutnih kompanija iz oblasti finansija. Dosadašnji rad sa svetskim gigantima poput Citibanka, Credit Suisse, UBS-a, kao i drugih velikih svetskih bankarskih imena dokaz je novih trendova u Srbiji iz oblasti zapošljavanja.

Privatizacija i nekretnine

U slučaju preduzeća "22. decembar", koje se nalazi na uglu Masarikove i Resavske ulice, u zgradi bivše robne kuće Kluz u Beogradu, privatizacije još nije ni bilo, a imovina je uglavnom već u privatnim rukama

Firmu, koja je nekada bila vlasnik celog zdanja od oko 7300 kvadratnih metara, pripadajućih objekata u dvorištu iza zgrade i dela javne garaže u Masarikovoj ulici, privatni i društveni poslovni partneri su vremenom polako "privatizovali".

Prvi konkretan "kontakt" sa privatnim kapitalom, preduzeće "22. decembar" ostvarilo je 1996. godine, kada je bilo u predstečajnom postupku. Tada je na brzinu sastavljen krizni štab, koji je spas od propasti i gubitka posla za oko 200 radnika potražio u postavljanju Slobodana Radišića, vlasnika privatne firme Ippon, za v.d. direktora društvenog preduzeća, što tada nije bilo u suprotnosti sa zakonom. Radišić, za čiju je privatnu firmu Ippon "22. decembar" do tada šio odela i ostalu tešku konfekciju, preuzeo je vođenje firme i, prema sopstvenim rečima, spasao je od propasti. "Ja sam u svojstvu direktora '22. decembra' predložio poravnanja sa njegovim poveriocima i tu sam se svom snagom oslonio na moju privatnu firmu koja je dala novac, robu, podršku, tržište, kao i mogućnost da se 200 radnika ponovo vrati na posao posle devet meseci nerada i šest godina gubitaškog bilansnog stanja na kraju godine", tvrdi Radišić. Davanje novca i ostalih sredstava, u tom trenutku za firmu "22. decembar" praktično je značilo da je postala isključivo dužnik Radišićeve privatne firme. U sklopu svega toga, Radišić je kao direktor društvenog preduzeća "22. decembar" sklopio sporazum sa svojom privatnom firmom o osnivanju nekakvog zajedničkog remontno-servisnog centra za mašine i opremu, zbog čega su mašine cirkulisale između ove dve firme, često i nedokumentovano. Privatna firma Ippon je, osim mašina, očigledno koristila i magacine "22. decembra" kao sopstveni skladišni prostor. Osim toga, neki od samo nekoliko radnika koji su do danas ostali u "22. decembru" svedoče da je Radišić bio prilično loš poslodavac, koji je radnicima za vreme svog "mandata" isplaćivao samo minimalne zakonske nadnice, koje su tada iznosile oko 230 dinara.

Ovo prilično sumnjivo upravljanje društvenom firmom prekinuto je 1999. Radišić tvrdi da je Privredni sud u Beogradu falsifikovanim dokumentima "izbrisao" njega sa mesta direktora i postavio novi upravni odbor koji je preuzeo kontrolu nad preduzećem. On dalje navodi da je iza svega stajao Gojko Marjanović, tadašnji predsednik opštine Lebane i istaknuti član JUL-a. Marjanović uz pomoć predsednice Privrednog suda Milene Arežine zatim biva postavljen za predsednika upravnog odbora a na mesto direktora postavlja se VKV krojač, bolestan i star čovek koji nakon dve godine i umire. Kada je isteran iz bivše firme, Radišić podnosi tužbu tvrdeći da je u trenutku "julovske otmice" u "22. decembru" ostalo njegove robe u vrednosti od oko 900.000 nemačkih maraka. Do danas, njegova potraživanja sa pripadajućim kamatama navodno su porasla do nekih 2.500.000 evra i čine, prema Radišićevim tvrdnjama, preko 80 odsto potraživanja svih poverilaca. Kako najnoviji zakon o stečajnom postupku predviđa da u slučaju stečaja tzv. Odbor poverilaca koji imenuje Skupština poverilaca ima pravo da proglasi bankrot i proda imovinu da bi naplatila svoja potraživanja, bivši v.d. direktora je smatrao da je njegovo pravo da preuzme kontrolu nad Odborom i naplati svoje potraživanje. Međutim, na sastanku od 16. maja 2002. godine, na kojem je konstituisano ovo telo, stečajni upravnik Vasilije Krupniković je osporio Radišićevo potraživanje i na osnovu toga je izabran odbor u kome nije bilo Radišića, koji je na sve to odgovorio podnošenjem novih krivičnih prijava i zahtevima za izuzeće svih stečajnih sudija nadležnih u ovom procesu. Krupniković je svoju odluku o osporavanju Radišićevih potraživanja obrazložio činjenicom da Radišić nije pružio dovoljno čvrste dokaze da su njegova potraživanja validna. "'22. decembar', gde je Radišić bio direktor, posle dve godine njegovog rada duguje firmi kojoj je on vlasnik preko 2.500.000 evra, a svi ostali radnici sa svim platama i penzijskim i socijalnim osiguranjima potražuju tek nešto između 30.000.000 i 40.000.000 dinara, što je bar pet puta manje. Pošto mu se sada duguje 2.500.000 evra, to znači da je za dve godine rada u ovoj firmi zarađivao mesečno po 100.000 evra. Ja sam zato njegove zahteve odbio, jer ovo je prvi slučaj da čovek sam sebe tuži zato što je prema samome sebi napravio takav dug", kaže Krupniković.

Kao što to obično biva kad se dvojica svađaju, najopipljiviju korist na kraju je izvukao neko treći. Naime, "22. decembar" već duže vreme ima problematične odnose sa Kluzom, čiji je deo nekada bio. Kada je 1989. godine donet novi zakon o preduzećima koji je ukinuo OOUR-e, tadašnja uprava "22. decembra" donela je odluku da istupi iz Kluza. Suprotno očekivanjima rukovodstva otcepljene firme, Kluz ne odlučuje da izađe iz prostora koji je nekada pripadao "22. decembru" i gde je u međuvremenu bila robna kuća Kluz. Što je još gore po "22. decembar", Kluz nastavlja da koristi deo zgrade i pravi račune za struju, vodu i grejanje, što u celini pada na teret "22. decembra". Tužbe i sporenja se nakon toga nastavljaju sve do avgusta 2001. godine, kada sudskim poravnanjem Kluz i "22. decembar" dele zgradu na delove, tako da Kluzu ostaje najbolji, središnji deo, a "22. decembru" bočni delovi zgrade. Kako objašnjavaju izvori "Vremena", deo zgrade je ostao u Kluzu zato što se izlazak iz sistema Kluz odnosio samo na polovinu firme "22. decembar", na OOUR Proizvodnja, dok je OOUR Trgovina i dalje ostao unutar Kluza. Nakon zaključenja sporazuma kome su kumovali upravni odbor Kluza i sporni "julovski" upravni odbor "22. decembra", prema tvrdnjama Slobodana Radišića, imovina je na krajnje sumnjiv način dospela u ruke kompanije Cepter. On tvrdi da je odmah po sklapanju sudskog poravnanja



A. ANĐIĆ

MUSAVO I ZAPUŠTENO: Prostorije "22. decembra"

Kluz uzeo kredit od 400.000 evra od Kapital banke Đorđa Nicovića, stavivši pod hipoteku pomenuti prostor. Kapital banka je dalje, prema njegovim rečima, prodala taj prostor EC investmentu za 1.200.000 evra.

U međuvremenu, "22. decembar" je 2002. godine prvo izdao a zatim i prodao jedan lokal u prizemlju zgrade firmi Mecena grup za neveliku sumu od 8.700.000 dinara za lokal površine 140 kvadratnih metara u samom centru Beograda. Mecena grup je ovaj lokal dalje prodala Sosijete ženeral banci, koja je tu otvorila svoju poslovnicu. Stečajnom upravniku Vasiliju Krupnikoviću prošlog ponedeljka istekao je mandat, zbog čega se razrešenje ove pravne zavrzlame očekuje tek nakon dolaska novog upravnika, koji još nije imenovan. Stari stečajni upravnik kaže da će vrlo rado provesti novog kroz svih 30 kilograma dokumentacije koja prati ovaj slučaj. ■

BOJAN PANTIĆ



REUTERS

Mali, ali tehničar

Petnaest godina posle munjevite ali kratke meteorske slave, Dragan Vasiljković iz Perta, Australija, ponovo se našao na novinskim stranama jer se hrvatska vlast setila da im je za nešto kriv. Nije jasno šta to znaju danas, a nisu znali pre petnaest godina, pa tako cela stvar liči na političku nameštaljku za unutrašnju upotrebu. A kapetan sedi u australijskom pritvoru...

"Ako vam kažem ko sam, moraću da vas ubijem... Ali, ne bojte se: neću ni jedno ni drugo." To je bila prva rečenica kojom je "tajanstveni oficir", "duh koji hoda", "Obilić Srpske Krajine", "srpski Če Gevara" dočekivao novinare, a naročito novinarke koje su žmićkale od sreće i slatke jeze. Sve to uz šarmantan zubat osmeh i flertovanje. "A pored njega, kao preteći crni mačak, njegov verni 'škorpion', kazaće posle jedna od njih u neopevano ljigavom i udvoričkom feljtonu koji se vukao nedeljama po "Večernjim novostima". Čuvaju ga zgodne ribe knindžuše koje bi život dale za njega, a kamoli dale njemu; oficir i džentlmen, otmeni ljubavnik koji skuplja kao smrt; "metak ga neće", potvrđeno; junak bez mane i straha koji svojim ljudima neće narediti da učine ništa što on sam ne bi učinio; pilot koji "dolazi s neba" Srpstvu napaćenom u spas; "Lorens od Balkana". Jednom rečju, kako se to danas kaže - *brend* sam po sebi; tada se to zvalo *fenomen.*

STVARANJE MITA: Kapetan Dragan bio je - kao brend - najuspešniji marketinški potez Miloševićevog režima. Plaćenik? Taman posla! Srpski patriota koji je potegao čak iz belog sveta i ostavio jahte, avione, peščane plaže južne hemisfere i ucveljene lepotice da spasava svoj narod; o sopstvenom trošku pritom, kao što nije propuštao da istakne svaki put kad je mogao. Politički je bio korektan do bola: glasa za SPO, ali Slobodana Miloševića poštuje; višepartijski demokrata u najboljoj anglosaksonskoj tradiciji, ali tužan nad srpskom razjedinjenošću i strančarenjem; humanista, ali savršeno efikasan u "neutralisanju" neprijatelja (stalno je isticao da je protiv ubijanja; on "neutrališe"; vojnički gledano - razumna tvrdnja). Kao protivnik "stranačkih vojski" mrzeo je Šešelja, prekorevao Arkana i uveravao Vuka Draškovića, održavajući s njima neophodne odnose. Stalno je isticao važnost JNA, ali je njene oficire prezirao kao zatucane dogmatike i budale - sa dobrim razlozima, uostalom. Sve u svemu - ličnost idealna u datom trenutku: oličenje patriotizma, junaštva, skromnosti i požrtvovanja, harizmatičan, šarmantan, topao, muževan i - beskrajno talentovan za marketing. U neverovatno kratkom vremenu od mesec-dva postao je od tamo nekog belosvetskog plaćenika legenda koja hoda, strah i trepet dušmana naših, nada i uzdanica srp-

ske nejači vaskolike. Žarko Trebješanin pisao je u tadašnjoj "Borbi" Staše Marinkovića učene eseje o stvaranju modernog mita, a Srbobran Branković polemisao je s njim, pokušavajući da mu objasni kako mitovi ipak nastaju malo duže od mesec-dva, a da je "mit o kapetanu Draganu" veštački stvoren. Pravile su se majice, objavljivali stripovi, ispredale legende i mrčile gusle, a kapetan je kroz sve to plovio samouvereno, elegantno i nadasve otmeno, sve dok vrlo uskoro nije stradao – ironijom sudbine ne od dušmanske ruke, nego sa vlastite pameti: mislio je da ima posla sa racionalnim ljudima i političarima.

Ali, idemo redom. Čovek koji bi morao da vas ubije ako vam kaže svoje ime vodi se kod australijskih vlasti u krivičnoj evidenciji za maloletnike kao Dragan Vasiljković koji je promenio ime u Daniel Snedden, rođen u Beogradu, došao u Australiju sa roditeljima i naturalizovan tamo. Početkom sedamdesetih biva hapšen i uslovno osuđen za posedovanje i trgovanje kradenom robom. Uskoro, i dalje maloletnik (mlađi od 21 godine, to jest) biva optužen za vođenje "prigradskih agencija za pratnju", to jest za držanje lanaca prostitutki, ukratko. Ovoga puta sudija ga je suočio sa ponudom koja se ne odbija: ili zatvor – ili da se dobrovoljno javi u vojsku. Australijska vojska nije htela da komentariše dalji tok događaja, ali je "Vreme" tada, u proleće 1991, preko kolega novinara doznalo da je Dragan Vasiljković, već tada Daniel Snedden, stupio u Prvi kraljevski Viktorijin puk u Melburnu i tamo završio školu rezervnih oficira. Reč je o elitnoj jedinici australijske vojske i jako dobroj školi.



ISPRAVAN STAV: Kasnije će se Dragan Vasiljković baviti instruktažom (za to je posebno talentovan) po zemljama u kojima se ceni britanska vojna škola mišljenja: pre svega i izvesno po raznim zalivskim emiratima. On je pominjao Vijetnam, ali se vremenski ne slaže: 1975. još je bio u Australiji; pominjao je Južnu Afriku, Angolu i neke afričke zemlje; moguće, čak verovatno. Kao čovek pametan (to mu se nikako ne može osporiti), zaradio je neke pare i krajem osamdesetih počeo da se osvrće po Evropi za nekim zgodnim poslom. Pokušao je sa nekom Miki Maus čarter kompanijom i malim avionima; pa sa jedrilicama po Sredozemlju. Išlo je kako-tako. Onda se, kaže, 1987. pojavio u Baru u jedrilici i došao na inače sasvim dobru ideju da tamo napravi marinu. Išlo je teško, pa je dolazio ponovo naredne godine, ali je i dalje išlo teško. U jednom od tih boravaka lokalni šef policije morao je da ga zadrži neko vreme zbog neke provere jahte na kojoj je bio, pa je – kao svaki dobar policajac – fotokopirao i njegov pasoš, za svaki slučaj. Po toj fotokopiji je "Vreme" kasnije bilo u stanju da otkrije identitet čoveka koji bi morao da nas ubije ako otkrijemo ko je. Kapetan Dragan je tu našu demistifikaciju dočekao gospodski, sa osmehom i čestitanjem.

Kao čovek inteligentan, Vasiljković-Snedden je motajući se po Crnogorskom primorju 1990. shvatio da se na horizontu ukazuje prilika i za njega. Sasvim je izvesno da je tada stupio u vezu sa Državnom bezbednošću MUP-a Srbije i ponudio svoje usluge u trenutnoj krizi i budućem ratu. Ne zna se preko koga, ali je sam priznao da je imao "dobre odnose sa nekim ministrima Vlade Srbije"; sa bar dva ministra sigurno – Radmilom Bogdanovićem i Tomislavom Simovićem (tada ministrom odbrane Srbije; i to smo imali). Taj Simović je, jadnik, tada verovao da će Srbija steći sopstvenu vojsku, pa je to Draganu bilo zanimljivo; Čiča Radmilo je znao bolje. Počeo je Dragana da plasira po Beogradu, u prave krugove: kod Bracike Kertesa, kod Brane Crnčevića, kod Jovice i Frenkija. Draganu nije mnogo trebalo da shvati o čemu je reč i da zauzme ispravan stav. Za svaki slučaj, kapetan je stavio nogu u vrata i kod opozicije: bio je jedan od osnivača prvobitnog beogradskog odbora SPO-a, uz Dejana Lučića, Aleksandra Pavića i nekog dr Price, rođaka Momčila Đujića (Pavić i Prica su bili emigranti u SAD). Tomica Simović ubrzo je smenjen, a zamenio ga je Marko Negovanović koji se sa Draganom mnogo bolje razumeo. U bliski kontakt sa onima koji će kasnije postati "crvene beretke" kapetan Dragan stupio je ubrzo; Žika Ivanović Crnogorac bio mu je desna ruka od početka, kao i još neki; Frenki je bdeo nad tim poduhvatom diskretno, ali stalno.

SUKOBI I RASKOLI: Dragan je predložio sasvim logičan plan: centar za obuku koji bi on vodio u Kninu ili već tamo. Kupljeno smesta. Dok si rek'o "Mile Martić", centar za obuku u Golubiću kod Knina bio je dodeljen kapetanu Draganu i ubrzana obuka je počela. Sa njim su bili Pavić, Prica i Lučić, ali je Lučić uskoro ispao iz igre. Državna bezbednost je, preko Mile Martića, ostala u igri. Marketing nije kasnio: pojavljuje se zgodno skovani termin "Knindže", a režimska i udvorička štampa počinje da razvija projekt "Kapetan Dragan". Poštedećemo čitaoca detalja tog projekta, od stripova za decu do natprirodnih parapsiholoških, astroloških i drugih okultnih razmatranja te izvanredne pojave. Brana Crnčević uručuje velike kese pune para kapetanu Draganu prilikom njegovih boravaka u Beogradu. Kapetan se pojavljuje u društvu Klare Mandić i uopšte "nacionalnih radenika", ali pazi kakve zvuke pušta: upozorava na nedostatak para za Krajinu, ali i na zloupotrebe i pronevere; upozorava i na ekstremiste i na opasnost od ratnih zločina. Ima ga po televizijama i novinama, domaćim i stranim; hrve se sa međedima pred kamerama i neumorno podseća na čast, ratno pravo, humanizam i Ženevske konvencije. "Rat je posao za profesionalne vojnike", kaže on u jednom razgovoru sa novinarima "Vremena". "Ako je motiv naoružanog naroda strah, onda imate masovno dezertiranje, kao pod Vukovarom; ako je motiv mržnja, onda imate masakre i masovne zločine."

Pošto je obučio svoje ljude u Golubiću koliko je trebalo, Dragan kreće u borbe. Prva ozbiljnija akcija je Glina, kada zauzima grad veštim manevrom, ali dolazi u sukob sa JNA koju optužuje da je kriva za gubitak dva njegova čoveka. Bilo je tu raznih akcija, ali su sve bile na taktičkom nivou, krpljenje rupa i intervencije na kritičnim tačkama. Prilikom kostajničke operacije dolazi u prvi ozbiljan sukob sa tadašnjim vođstvom Krajine.

Naime, lokalna paravojna fukara iskoristila je hrvatske stanovnike sela Struga kao živi štit u nekoj borbi, pa je deo poginuo; kad su izgubili dva borca u borbi, upali su u bolnicu u Dvoru na Uni i poklali hrvatske ranjenike, civile iz Struge, na način od koga su oficiri JNA povraćali. "Smesta sam otišao tamo i pohapsio petnaestak njih. Imao sam nameru da sutra organizujem preki sud i sve da ih postreljam, ali je onda helikopterom doleteo Mile Martić i sve ih pustio", ispričao je kapetan Dragan novinarima "Vremena" kasnije. Sa Milanom Babićem takođe se sukobio uskoro: prvi povod bio je Babićev ekstremizam, ali i kadrovska politika, jer je Babić smenio sposobnog komandanta odbrane Banije, Vajagića, a postavio dokto-

ra ginekologa iz Gline Dušana Jovića, već sumnjivog na ratne zločine.

Pravi razlog naglog pada uticaja Dragana Vasiljkovića u Krajini i kod Miloševićevog režima, međutim, nisu bili ratni zločini i glupava politika (mada su igrali ulogu), nego strateški pristup. Izgleda da su dva drugačija razloga bila značajnija: prevelika popularnost i nerazumevanje strategije Beograda u Hrvatskoj. Kao školovan oficir i razuman čovek, Dragan je posle uspeha u Krajini 1991, negde u septembru, smatrao da je sada trenutak da se krene u pregovore sa Hrvatskom sa pozicija jakih i potencijalno nadmoćnih, pre nego što se Hrvatska naoruža i sredi, ovako oslabljena u Slavoniji. Bio je blizak ideji neke jake autonomije (danas bismo rekli Z-4) i iznuđenih ozbiljnih garancija od Zagreba. Milan Babić ga je odrezao bez reči, a Mile Martić ga nije zaštitio, jer je strategija Beograda bila drugačija – internacionalizovati Krajinu i prepustiti je kratkoj i tragičnoj sudbini, kako je to lepo objasnio Bora Jović. Popularnost kapetana Dragana počela je naglo da pada novembra 1991, čim je istisnut iz Krajine i čim je izgubio medijsku podršku. Blistava karijera bila je zaista meteorska: zablistao je jula, a ugasnuo novembra. Izgleda da je razbesneo mnoge pukom popularnošću: u leto 1991. Krajina je značila Dragan, a ne Babić ili Martić; ili Milošević.

Nervozan i ljut, Dragan Vasiljković vraća se u Beograd i pokreće novu marketinšku kampanju, svestan da protiv Miloševića ne može. Grdi Babića i Šešelja; nudi se za Slavoniju, čak za Kosovo i Sandžak, gde je još red i mir. Bilo je pokušaja da mu se u blizini Bora osnuje novi kamp za obuku srpskih boraca, ali od toga nije bilo ništa. Osniva fond za udovice i siročad, ponovo se zbližava sa SPO-om. Popularnost pada i dalje, jer se – kako je to tada objašnjavao Srbobran Branković – od njega očekivalo nešto drugo (previše, kazaćemo), a ne dobrotvorni rad.

U međuvremenu i za najveće svoje slave, kapetan jeste malo muvao i trgovao, varajući glupe vojnike i udbaše i prodajući im zastarelu špijunsku elektroniku za lepe pare, ali je jako dobro pazio da Fond kapetana Dragana ostane čist. Niko još nije pronašao nijedan pogrešan dinar u vezi sa Fondom. Kad je počeo rat u Bosni i Hercegovini, Dragan je u nekoliko navrata odlazio tamo u izviđanje, ali se nije zadržao, niti odazvao pozivima da se pridruži Karadžiću i Mladiću. U jednom razgovoru sa novinarima "Vremena" 1995. o tom ratu je govorio sa gađenjem; pominjao je sa užasom Sarajevo i Srebrenicu, a onda je dodao: "To me baca u depresiju! Neću da znam o tome, toliko sam vremena proveo tamo izvlačeći Muslimane ispod srpskog noža."

ZATVARANJE POGLAVLJA: Vreme do 2000. proveo je u blizini SPO-a i Studija B, baveći se Fondom i putujući okolo. Pokušao je da uvede golf kao novi sport u Srba, ali ga nešto nije išlo. Tokom rata 1999. njegovi momci i devojke oko Fonda navodno su se bili istakli kompjuterskim hakerisanjem u korist Srbije. Tokom prevrata od 5. oktobra bio je od ključnog značaja u spasavanju i preuzimanju Studija B, ali je pazio da se ne svrstava – osim protiv Miloševića. Kad su mu propali svi pokušaji sa poslovima ovde, pa i golf, vratio se u Australiju prilično razočaran; reklo bi se da


NISU SE VOLELI: Kapetan Dragan i Vojislav Šešelj

je to poglavlje života bilo završeno.

E, onda se neko u Šibeniku setio da Dragana Vasiljkovića optuži za ratne zločine u Hrvatskoj, baš nekako usred domoljubne nervoze zbog toga što je u Španiji uhapšen Ante Gotovina, skoro punih petnaest godina od samih događaja. Hrvatske su vlasti poslale zahtev za hapšenje u Australiju i Daniel Snedden je dopao obaveznog pritvora od 60 dana za takve slučajeve; toliki je i rok Hrvatskoj da dostavi dokaze o kojima će australijski sud odlučiti. Hrvatska ga tuži za dva dela zlostavljanja ratnih zarobljenika i za zločin protiv civilnog stanovništva. Zanimljivo je da se Dragan Daniel Vasiljković Snedden pojavio i u Hagu kao svedok u suđenju Miloševiću, ali da Hrvatska nije osetila potrebu da ga tada tuži niti je Tužilaštvo imalo nešto protiv njega. Osim toga, ispalo je da su Hrvati u jednom trenutku tužili nekog Dragana Vasiljevića iz Bijeljine, pa su ga pomešali sa Vasiljkovićem, što je bila uobičajena bruka. Šibensko tužilaštvo sada tuži Dragana Vasiljkovića za glinsku operaciju, što će teško proći: nije bilo civilnih žrtava, osim novinara Egona Skotlanda, za koga je Bundeskriminalamt iz Vizbadena dokazao da je poginuo od zalutalog metka koji je ispalila hrvatska strana; osim toga, to je delo oružane pobune za koje se primenjuje Zakon o oprostu. Vasiljkovića terete i za dva slučaja zlostavljanja ratnih zarobljenika, juna i avgusta 1991, u kninskoj tvrđavi i za isto delo februara 1993. u Bruškoj kod Benkovca. Za taj drugi slučaj ne znamo; prvi slučaj, kninska tvrđava, čini se neverovatnim. Naime, "Vjesnik" od 15. avgusta 1991. doneo je reportažu svog dopisnika iz Šibenika Jadranke Klisović, o razmeni zarobljenika između Knina i Hrvatske, u kojoj se navode izjave razmenjenih hrvatskih vojnika i policajaca (njih 52) koji su bili zatvoreni u kninskoj tvrđavi. Svi su se žalili na maltretiranja i mučenja, neljudski tretman i isticali glavne aktere. Međutim, u reportaži stoji i sledeće: "Zarobljenici pamte i kapetana Dragana za kojega kažu da je posebno uživao gledajući video-kazete o vijetnamskom ratu. Za njega pronalaze lijepe riječi, jer ih u njegovu prisustvu nitko nije smio tući, a nekoliko puta čak ih je ponudio pivom i cigaretama." Podsećamo da je ta reportaža izašla polovinom avgusta 1991. u "Vjesniku", u vreme kada objavljivanje takvih priča, pa makar i iz usta upravo razmenjenih ratnih zarobljenika, nije bilo u Hrvatskoj baš poželjno.

Razumni ljudi u hrvatskoj javnosti i medijima već su izrazili rezerve u pogledu dokazivosti tih na brzinu sklepanih optužbi. Postoje za takve rezerve tri razloga: nije svojstveno čoveku (da mu je bilo svojstveno, već bi se bilo doznalo); previše se zakasnilo (ne vidi se do kojih je novih saznanja tužilaštvo došlo u međuvremenu); mnogo je zgodno palo politički (zbog frke oko Ante Gotovine). Dragan Vasiljković jeste bio neuobičajeno za sebe drzak i bezobrazan u prepisci sa hrvatskom ministricom pravosuđa Vesnom Škare-Ožbolt proteklih meseci; inače je mnogo finiji i otmeniji, ali – šta bi to značilo? Teško da je dokaz krivice. Treba sačekati da australijski sud dobije i razmotri dokazni materijal. Ako dokaza ima, sudiće mu tamo – ili u Hagu, ako Hag to bude zanimalo. Ako ne bude dokaza, Daniel Snedden će da uzme lepe pare australijskoj državi za tih šezdeset dana pritvora.

Za to vreme, na jednom zvezdarskom zidu polako bledi grafit "Evo ga kapetan Dragan". ■

MILOŠ VASIĆ

PRAVDA u TRANZITU

Čorax



SUOČAVANJA

PRAVDA U TRANZICIJI – SUOČAVANJA

IZLAZI DVOMESEČNO
IZDAVAČ: Centar za tranzicione procese, Beograd
ZA IZDAVAČA: Snežana Malović
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Jasna Šarčević-Janković
IZVRŠNI SEKRETAR REDAKCIJE: Biserka Živković
REDAKCIJA: Drago Hedl, Refik Hodžić, Gordana Petrović, Rade Radovanović, Antonela Riha, Jasmina Seferović, Nemanja Stjepanović, Gordana Suša, Filip Švarm, Tanja Tagirov, Miloš Vasić
IZDAVAČKI SAVET: Dragoljub Albijanić, Nadežda Gaće, Velimir Ćurgus Kazimir, Omer Hadžiomerović, Jadranka Jelinčić, Ivan Jovanović, Snežana Malović, Ivana Ramić, Andrea Simić, Siniša Važić, Bruno Vekarić, Vladimir Vukčević
FOTOGRAFIJA: Aleksandar Anđić i Foto dokumentacija "Vremena"
KARIKATURA: Predrag Koraksić Corax
TEHNIČKI UREDNIK: Aleksandar Karalić Karlo
INTERNET IZDANJE: www.pravdautranziciji.com
KONTAKT: +381 11 3082 673
ŠTAMPA: ATC, Beograd
TIRAŽ: 1000 komada
ISSN: 1452-239X = Pravda u tranziciji
CIP – Katalogizacija u publikaciji Narodne biblioteke Srbije, Beograd 34
Pravda u tranziciji : suočavanja/glavni i odgovorni urednik Jasna Šarčević-Janković – 2005, br. 2 (decembar)-.- Beograd, Centar za tranzicione procese, 2005-
COBISS.SR-ID 126194700

Uvod

Između prva dva broja "Pravde u tranziciji" u Beogradu je presuđena (prvostepeno) Ovčara, započela su suđenja Zvorničkoj grupi i Škorpionima. U toku je suđenje Antonu Lekaju, kao i desetine istraga u Tužilaštvu za ratne zločine. Ništa od toga ne bi bilo moguće da nije regionalne saradnje u postupcima za ratne zločine, kao što se ni svedoci iz Srbije ne bi pojavili pred Županijskim sudom u Splitu.
Apsurdno je što bivše jugoslovenske republike povezuju procesi za ratne zločine. Usud dostižne pravde.
"Pravda u tranziciji" predstavljena je u decembru u Opatiji, na savetovanju Hrvatskog udruženja za krivično pravo i praksu, a pre toga u Sarajevu - novinarima, Sudu i Tužilaštvu BiH, potom u Bratuncu, Potočarima.
Sefer Halilović tih dana oslobođen je optužbi pred Haškim tribunalom i na aerodromu koji se nekada zvao Butmir dočekan je ovacijama. Za zločine u Dretelju neko mora da odgovara. Potom, Ante Gotovina u Hagu, demonstracije u Splitu, Zadru, Zagrebu. Hrvatski predsednik Stipe Mesić apeluje. Kaže da omladina ne poznaje istoriju.
U dosijeu Mladić nedostaju stranice. Stranice naše istorije?

Sadržaj

Jasna Janković, Reč glavnog urednika
Hronologija događaja: oktobar–decembar 2005.

Karikatura Predrag Koraksić Corax

Tema broja Regionalna saradnja
Uvod u Temu broja
Dimitrij Rupel: Palićki proces
Bogdan Stanković: Regionalna saradnja tužilaštava za ratne zločine
Marinko Jurčević: Tužilaštvo u BiH: Saradnja sa žrtvama
Medžida Kreso: Sud u BiH: Od pravde se ne može pobeći
Memorandum o saradnji SCG i BiH
Damir Kos: U cilju pravde i prava
Ivo Josipović: Regionalnu saradnju više niko ne smatra izdajom
Pero Jurišin: Slučaj Lora: Iskustva, pouke, implikacije
Ljilja Janković: Svedočenjem do istine
Videokonferencijska veza između sudova Srbije i BiH
Memorandum o saradnji SCG i RH
Saradnja pravosuđa Srbije i UNMIK-a
Gordana Božilović-Petrović: Ekstradicija

Put ka pravdi
Teodor Meron: Da li međunarodno pravo sve više postaje međunarodno krivično pravo
Omer Hadžiomerović: Da li je pravosuđe nezavisno (2)
Đorđe Alempijević: Forenzičke istrage: humanitarni ili pravni proces

Intervju broja
Tanja Tagirov: Vladimir Vukčević: Poverenje ključ saradnje

Miroslav Mladenović: Pravo i pravda
Gordana Petrović: Portret sudije – Dragoljub Albijanić

Suočavanje
Darko Milosavljević: Sudbina sarajevskog tunela
Miloš Vasić: Mali komšijski genocid

Svet, region
Drago Hedl: Hrvatska – olako podizanje optužnica

Tribunal u Hagu
Kancelarija Haškog tribunala u Beogradu: Činjenice o Foči
Fausto Pokar, novi predsednik Haškog tribunala

Mediji i zločini
Željko Kopanja: Zemlja korićanskih stena
Marijana Milosavljević: Postdejtonsko suočavanje
Jasna Janković: Intervju s novinarom – Mirko Klarin

Dokumenti i projekti
Ovčara: Završna reč Tužilaštva za ratne zločine, Dušan Knežević
Mirsad Tokača: Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo



Dr Dimitrij Rupel, predsedavajući OEBS-a, ministar spoljnih poslova Republike Slovenije

Palićki proces – primer uspeha u regionalnoj pravosudnoj saradnji

Skoro da nema slučaja ratnog zločina, a da nema regionalni aspekt



Države bivše Jugoslavije, kao postkonfliktni region i zemlje u tranziciji, suočavaju se sa nizom suštinskih izazova. Njihov prelazak iz uzburkane prošlosti u sigurnu budućnost zahteva, između ostalog, raskid sa politikom nekažnjavanja za ratne zločine. I međunarodno i domaće pravo obavezuju države da krivično gone i sude odgovornima za genocid, zločine protiv čovečnosti i ratne zločine, u skladu sa načelima pravičnog suđenja, donoseći tako pravdu kako žrtvama tako i okrivljenima. One su takođe obavezne da sarađuju sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, što proizlazi iz Glave VII Povelje Ujedinjenih nacija.

Regionalna dimenzija suđenja za ratne zločine je očigledna. Skoro da nema slučaja ratnog zločina, a da nema regionalni aspekt: mesto zločina ili dokazi mogu biti u jednoj zemlji, dok se žrtve, svedoci ili okrivljeni nalaze u drugim zemljama regiona. U isto vreme, istrage i suđenja mogu biti vođeni prema zakonima različitih država. Dugoročna stabilnost, jačanje vladavine prava i razvijeni i konstruktivni odnosi među državama bivše Jugoslavije su nemogući ukoliko odgovorni za ratne zločine ostanu nekažnjeni. Istinska sloboda kretanja u regionu, održiv povratak izbeglih i interno raseljenih, i prevencija bilo kakvih budućih konflikata jedino mogu biti ostvareni ukoliko se povrati poverenje u pravosudni sistem i državu. Patnje žrtava treba da budu javno priznate, a odgovorni kažnjeni kroz sudski postupak uz poštovanje njihovih prava kao okrivljenih.

Pravosuđa Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije i Crne Gore priznala su značaj regionalne saradnje kao temelja za uspešno i zakonito procesuiranje ratnih zločina. Haški tribunal takođe smatra regionalnu saradnju kao jedan od važnih uslova za prenošenje postupaka na nacionalna pravosuđa u skladu sa strategijom okončanja svog rada. Evropska unija, prema Kopenhaškim kriterijumima za pristupanje EU-u, daje procesuiranju ratnih zločina i regionalnoj saradnji izuzetan značaj.

Regionalna saradnja u ovoj oblasti nije se razvila odmah i brzo, iako su sve strane prepoznale potrebu za njom. Krajem 2004. godine, u neposrednim konsultacijama Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) sa predstavnicima pravosuđa i nadležnih ministarstava pomenutih zemalja postignut je dogovor da se njihovi predstavnici sastanu na regionalnom nivou. U tu svrhu, organizovana je u novembru 2004. godine regionalna konferencija čiji je domaćin bila Misija OEBS-a u Srbiji i Crnoj Gori uz predsedavanje OEBS-ovog Centra za prevenciju konflikata. Ovaj sastanak na ekspertskom nivou, održan na Paliću, okupio je na jednom mestu nadležne predstavnike pravosuđa i državne administracije iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije i Crne Gore. Tema je bila njihova međudržavna saradnja u procesuiranju ratnih zločina. Sastanak je skicirao seriju konkretnih poteza koje nadležna tela i predstavnici pomenutih država preduzimaju kako bi ojačali regionalnu saradnju u ovoj oblasti. Ovakav mehanizam saradnje postao je u međuvremenu poznat pod imenom Palićki proces.

Naredni sastanci održani su na Brionima u junu 2005. i u Mostaru u oktobru iste godine, sa misijama OEBS-a u Hrvatskoj, odnosno Bosni i Hercegovin kao domaćinima. Učesnici na sastancima uključivali su i najviše predstavnike tužilaštava i sudova iz Srbije i Crne Gore, BiH i Hrvatske koji su nadležni u postupcima za ratne zločine. Predstavnici ministarstava pravde iz ovih zemalja, kao i Ministarstva za ljudska i manjinska prava Srbije i Crne Gore takođe su bili među učesnicima. Vremenom su uključeni i predstavnici policijskih jedinica za zaštitu svedoka. Zvaničnici i eksperti Haškog tribunala učestvovali su na svakom od sastanaka kao posmatrači, unoseći svoja iskustva iz prakse kao vredan dodatak procesu regionalne saradnje.

Cilj sastanaka, sa dnevnim redom i planom rada usredsređenim na probleme, potrebe i ciljeve koje su identifikovala domaća pravosuđa, bio je da se unapredi uzajamna pravna pomoć između tri države. Preciznije, tragalo se za rešenjima koja će prikupljanje i izvođenje dokaza učiniti efikasnijim, ojačati i proširiti mehanizme prekogranične saradnje u procesuiranju ratnih zločina i održavati redovan forum za koordinaciju i konsultacije među učesnicima procesa.

Od početka Palićkog procesa, krajem 2004. godine, preduzeti su važni koraci i postignuti značajni rezultati. Saradnja u prikupljanju dokaza, kao i razmena informacija i stručnih mišljenja između pravosudnih organa BiH, Hrvatske i Srbije pokazala se mogućom. Uspostavljena je direktna komunikacija između tužilaca i sudija u regionu. Ojačano je međusobno poverenje i uspostavljena saradnja u konkretnim slučajevima. Kako bi se našlo rešenje za

čest problem nespremnosti svedoka da odlaze na teritoriju druge zemlje da svedoče u postupku za ratne zločine, učesnici su istražili modalitete kao što su saslušanje putem videokonferencijske veze i uspostavljanje timova za podršku svedocima. Razvijanje saradnje između policijskih odeljenja za zaštitu svedoka takođe je odigralo značajnu ulogu u ohrabrivanju svedoka da se pojave u zemlji koju povezuju sa svojom patnjom tokom rata.

Redovni sastanci doprineli su i razvoju međudržavnih instrumenata za saradnju u gonjenju za ratne zločine koji dopunjuju postojeće pravne okvire. Tokom 2005, tužioci iz Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine potpisali su sporazume o saradnji, koji im omogućuju da imaju direktne prekogranične kontakte, razmenjuju informacije i koordiniraju aktivnosti u pretkrivičnom postupku, i to ne samo u postupcima za ratne zločine već i u drugim oblastima. Time, između ostalog, mogu da izbegnu ponekad spore i složene birokratske procedure.

Svi ovi koraci podigli su efikasnost istrage i suđenja u slučajevima ratnih zločina u regionu. OEBS je spreman da nastavi da pomaže ovaj proces čiji su nosioci same države u regionu, i pruža podršku lokalnim vlastima u drugim aktivnostima čiji je cilj unapređenje saradnje u krivičnom gonjenju odgovornih za ratne zločine. Sastanci na ekspertskom nivou između predstavnika provosuđa i policije iz ovih zemalja treba i dalje da budu prilika za redovne konsultacije, kako bi se definisali problemi, predlagala rešenja, razmenjivalo iskustvo, usklađivala sudska praksa i dalje jačala međudržavna saradnja. Hitnost problema i nivo zainteresovanosti zemalja učesnica da se oni rešavaju odrediće sadržaj i format budućih sastanaka.

Iskustvo Palićkog procesa pokazuje da je regionalna saradnja u tako delikatnoj oblasti kao što je utvrđivanje činjenica i kažnjavanje odgovornih za ratne zločine moguća i da može da dovede do značajnih rezultata i pozitivnog uticaja i na druge oblasti pravosudnog sistema. Mehanizmi koji su efikasni u sferi ratnih zločina mogu se jednako primeniti i u borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma, trgovine ljudima i finansijskog kriminala. Takva saradnja ojačala bi ukupne sposobnosti pravosuđa i policije ovih zemalja da se efikasno bore protiv kriminala.

Primeri uspeha u pravosudnoj saradnji između bivših jugoslovenskih republika mogu biti podsticaj za uspostavljanje mreža saradnje u regionu u mnogim drugim oblastima. Takođe je poslata poruka vlastima i javnosti ovih zemalja da se težak zadatak suočavanja sa prošlošću i suzbijanja kriminala ne može ostvariti u izolaciji i strogo unutar granica jedne države, već u partnerstvu sa susedima.

Tužiocima i sudijama pripada zasluga za spremnost i inicijativu za ostvarivanje saradnje u suđenjima za ratne zločine. Ovakva saradnja će biti način da se dokaže spremnost za utvrđivanje istine o događajima iz prošlosti i kažnjavanje odgovornih za teške zločine. To je takođe deo šire slike o doprinosu svake zemlje regionalnoj stabilnosti i dobrosusedskim odnosima, što čini deo njenih dostignuća u evroatlantskim integracijama.

Pravosudne i političke vlasti imaju priliku da postanu puni nosioci Palićkog procesa. OEBS je spreman da ih i dalje pomaže u takvim naporima. ■

Regionalna saradnja tužilaštava za ratne zločine

Prirodna upućenost

Tužilaštva Srbije, Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine bila su prirodno upućena na međusobnu saradnju. Međutim, stalno su odlagala početak neophodne saradnje zbog nedostatka hrabrosti i političke volje u vremenu neposredno nakon završetka sukoba, kada su sećanja na stravične zločine još bila sveža

Istraživanje ratnih zločina, otkrivanje njihovih počinilaca i svih okolnosti pod kojima su ti zločini počinjeni, veoma je težak zadatak. Složenost ovog posla proizlazi iz vremenske distance koja realno postoji između izvršenja zločina i sadašnjih pokušaja da nađemo dokaze tih zločina. Takođe treba imati na umu da većina takvih krivičnih dela predstavlja zločine velikih razmera, obično s velikim brojem žrtava i s više izvršilaca. Često su zločini prikrivani, dokumentacija uništavana ili falsifikovana, a materijalni dokazi premeštani.

Nakon raspada SFRJ pretežan broj mesta zločina ostao je na teritoriji republika bivše Jugoslavije i na Kosovu, gde državni organi Srbije i Crne Gore nemaju jurisdikcije. U takvoj situaciji tužilaštva, kako Srbije tako i Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, bila su prirodno upućena na međusobnu saradnju. Međutim, stalno su odlagala početak neophodne saradnje zbog nedostatka hrabrosti i političke volje u vremenu neposredno nakon završetka sukoba, kada su sećanja na stravične zločine još bila sveža.

Saradnja, odnosno pomoć koju međusobno jedni drugima pružaju pravosudni organi različitih država po svojoj pravnoj prirodi ulazi u okvire međunarodne pravne pomoći.

Međunarodna pravna pomoć: Na osnovu Zakonika o krivičnom postupku koji važi u Srbiji i Crnoj Gori propisano je da će se pružanje međunarodne pravne pomoći obavljati na osnovu multilateralnih i bilateralnih sporazuma, kao i odredaba ZKP-a, u slučajevima kada prethodno navedeni sporazumi ne postoje ili ne regulišu konkretno pitanje.

U odnosima između Republike Hrvatske i državne zajednice SCG, u vezi sa ustupanjem postupaka, relevantne su Evropska konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima, kao i bilateralni sporazum između SRJ i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima. Slična situacija je i u odnosima između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine, koja je pre izvesnog vremena takođe ratifikovala Evropsku konvenciju o međusobnoj pravnoj pomoći. Ugovor između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima je potpisan, a što se tiče Srbije i Crne Gore ratifikacija je u skupštinskoj proceduri.

Kako ugovor sa Hrvatskom, tako i ugovor sa Bosnom i Hercegovinom, sadrži odredbe o ustupanju krivičnog gonjenja koje



se primenjuju i na postupke protiv počinilaca ratnih zločina. Velik deo pitanja međunarodne pravne pomoći, recimo izvršenje pojedinih procesnih radnji kao što su saslušanje okrivljenog, svedoka ili veštaka, ili sprovođenja uviđaja, u praksi nisu više sporni i počeli su prilično redovno da se obavljaju. Takođe, primećuje se i da po novo ustanovljenoj praksi države dozvoljavaju prisustvo radnjama pravne pomoći organima države zamolnice. Ovakva međunarodna pravna pomoć jedan je od osnova i za ustupanje predmeta ratnih zločina između država, jer je evidentno da bez pristupa kvalitetnim dokazima koji se nalaze na području raznih država puko formalno ustupanje predmeta neće imati preterane rezultate.

S obzirom na to da bi se u ovoj oblasti oslanjali na pomenute ugovore, uspeh ustupanja postupaka za ratne zločine u velikoj meri zavisi od njihove efikasne primene od strane državnih organa svih zemalja.

Promena raspoloženja: Evidentna je promena raspoloženja među najvišim organima svih država koji su u poslednje vreme učinili mnogo na stvaranju uslova za efikasnije funkcionisanje postupka međunarodne pravne pomoći. Takođe, treba istaći i razumevanje na koje su pravosudni organi naišli kod predstavnika Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, koji su i organizatori mnogih sastanaka između pravosuđa zemalja iz regiona.

Očigledno je da su u poslednje vreme državni organi zemalja u regionu, između ostalog i tužilaštva, najzad učinili korak napred u isticanju neophodnosti regionalne saradnje u istraživanju ratnih zločina. Od koristi je bila i činjenica što je problem suđenja za ratne zločine zajednički svim državama u regionu, tako da je i s te strane bilo manje otpora saradnji.



Danas Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije dnevno dobija zahteve od kolega iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Nivo saradnje i uspostavljene komunikacije ukazuju da će uzajamna pomoć u pretkrivičnom postupku između nadležnih organa Republike Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Republike Srbije ići uzlaznom putanjom i u potpunosti ostvariti očekivane ciljeve

Postupak koji države prilikom podnošenja zahteva za međunarodnu pravnu pomoć moraju poštovati ogleda se u podnošenju pismene zamolnice. Zamolnica se u propisanoj formi podnosi nadležnom ministarstvu u zemlji od koje se pomoć traži, a još je u Evropskoj konvenciji o pomoći u krivičnim stvarima u članu 15. stav 2. propisano da u slučaju hitnosti zamolnica može biti poslata direktno pravosudnim organima.

Pristup svedocima: Kada govorimo o pristupu svedocima, postupak međunarodne pravne pomoći je veoma važan jer je iz dosadašnjeg iskustva nesporno da svedoci vrlo retko žele da se u pretkrivičnom postupku, ili u fazi istrage, odazivaju na pozive pravosudnih organa druge države.

Dosadašnja međunarodna pravna pomoć između republika bivše Jugoslavije tekla je po predviđenoj proceduri, pa je tokom sudskog postupka koji se vodi za zločine počinjene u Ovčari, kao što je javnosti već poznato, nekoliko svedoka pred sudskim organima u Hrvatskoj davalo iskaze u prisustvu istražnog sudije Veća za ratne zločine iz Beograda. U kasnijem toku postupka ti isti svedoci pojavili su se i kao svedoci na glavnom pretresu.

Velik napredak zabeležen je u poslednje vreme kada se pravosudnim organima države molioca dozvoljavalo prisustvo radnjama pravne pomoći na teritoriji druge države. Saglasnost za prisustvo, po ugovoru između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, daje Ministarstvo pravde Srbije ili Hrvatske i to je regulisano članom 25. Konvencije. Ova odredba je od velikog značaja i toga su posebno svesni tužioci i istražne sudije jer postoji velika prednost kada saslušanju svedoka prisustvuju i oni koji će kasnije procesuirati slučaj. Prednost je u tome što, bez obzira na pitanja koja se eventualno postave, uvek postoji mogućnost da se neposredno reaguje na neke nove činjenice koje pomene svedok, a koje mogu uticati na kasniji tok postupka. Istražni sudija koji postupa po zahtevu za pravnu pomoć, kome nisu poznate sve činjenice iz predmeta, ni pored najbolje volje ne može u takvim situacijama da reaguje na najbolji način.

Mesto zločina: Što se tiče pristupa mestu zločina, postoji više predviđenih procesnih radnji koje mogu biti od značaja za kasniji tok postupka. Mislim pre svega na prisustvo pri vršenju uviđaja, zatim na prisustvo u pretresu prostorija ili zapleni predmeta. Ove radnje nisu sporne jer su, pored toga što su navedene u pojedinim bilateralnim sporazumima, navedene i posebno u okviru člana 531. ZKP-a koji propisuje koje procesne radnje obuhvata međunarodna krivično-pravna pomoć.

Pristup mestu zločina, izgleda, ima veću važnost nego što se to pokazalo u praksi. Naime, velik broj mesta zločina otkrili su i obradili

u proteklih deset godina organi Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Poznato je da su mešovite ekipe eksperata, pre svega patolozi, antropolozi i veštaci medicinske struke, već u dobroj meri izvršile analizu i fiksiranje svih relevantnih dokaza koji su se mogli pronaći na mestu izvršenja zločina. Tužilaštva zemalja u regionu dobijaju izveštaje ovih eksperata od Tužilaštva MKTJ-a i koriste ih u istragama koje trenutno vodimo. Ovi izveštaji su uglavnom izrađeni najsavremenijim metodama koje se trenutno koriste u svetu, i sadrže sve ono što nam može koristiti u jednom postupku za ratne zločine. Ponovno prikupljanje ili provera već prikupljenih dokaza sa lica mesta ne bi bili celishodni i vodili bi odugovlačenju krivičnog postupka.

Memorandumi: I pored svega toga, priroda istrage ratnih zločina zahtevala je iznalaženje još efikasnijih mehanizama saradnje između tužilaštava zemalja u regionu, koji neće zahtevati složenu proceduru u koju je obično uključeno više državnih organa. Republički javni tužilac Srbije i Tužilac za ratne zločine potpisali su sa Glavnim državnim odvjetništvom Republike Hrvatske, početkom februara 2005. godine, Memorandum o saglasnosti i o unapređenju saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala. Memorandum iste sadržine potpisan je 1. jula 2005. godine i između tužilaštava Srbije i Bosne i Hercegovine.

Ovaj sporazum odnosi se na kontakte stručnih organa koji se u najvećoj meri tiču poboljšanja saradnje u okviru pretkrivičnog postupka. Saradnja se, između ostalog, sastoji u razmeni obaveštenja, izveštaja, dokumenata, uključujući predistražne izjave osumnjičenih ili drugih osoba, kao i u razmeni informacija koje omogućuju ili doprinose u istraživanju ili sprečavanju kriminalnih delatnosti.

Dosadašnja iskustva u primeni Memoranduma ukazuju na to da je bilo potpuno opravdano njegovo potpisivanje. Tužilaštvo za ratne zločine pomoglo je Županijskom odvjetništvu u Splitu oko pristupa svedocima vezanim za postupak koji oni vode protiv izvršilaca krivičnih dela ratnih zločina u zatvoru Lora, obezbeđujući tehničke i ostale pretpostavke za uspešan rad. Svedoci smo da su ove žrtve, kao rezultat saradnje tužilaštava, ali i drugih državnih organa, pre nekoliko nedelja otišle i svedočile na suđenju, što je izazvalo vrlo pozitivne reakcije u hrvatskoj javnosti koja, kao i naša, nije bila dovoljno upoznata sa počinjenim zločinima. Takođe, Tužilaštvo za ratne zločine zatražilo je pomoć od Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, odnosno od odvjetništva koje oni odrede, oko pomoći našem Tužilaštvu vezano za događaje u Vukovaru i Sloveniji.

Uzlazna putanja: Danas Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije dnevno dobija zahteve od kolega iz Hrvatske i Bosne. Nivo saradnje i uspostavljene komunikacije ukazuju na to da će uzajamna pomoć u pretkrivičnom postupku između nadležnih organa Republike Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Republike Srbije ići uzlaznom putanjom i u potpunosti ostvariti očekivane ciljeve.

Kao neophodnost u istraživanju ratnih zločina javlja se i pitanje bolje saradnje organa unutrašnjih poslova zemalja u regionu koje se bave istraživanjem ratnih zločina, kao i odgovarajućih službi zaduženih za podršku i zaštitu svedocima i oštećenima, što treba verifikovati određenim memorandumima ili sličnim sporazumima. ■

Bogdan Stanković,
zamenik tužioca za ratne zločine

Prof. dr Ivo Josipović, Zagreb

Regionalna saradnja više nije izdaja



Reforma zahteva pre svega reformu u glavama

Reforma je započela i postoje vrlo složeni problemi, pa je želja da se ona bezbolno provede nerealna. Izglasan je novi zakon o sudovima, za koji mogu reći da jest korak naprijed, ali je nedovoljan ako se žele korjenite reformske promjene. Mislim da su neki potezi koje je vlada napravila dobrodošli, ali oni ipak ne idu na dubinske promjene. Neke od tih promjena su efektne, poput, recimo, digitalizacije zemljišnjih knjiga, ali kad malo zagrebete ispod toga, vidite da nije napravljeno ni ono što je Zakonom rečeno - to nisu prave elektroničke zemljišne knjige.

Moja je teza da prava reforma zahtijeva ne samo određena materijalna ulaganja i nabavku nove opreme, već prije svega reformu u glavama. Kad to kažem onda mislim na potrebu da se inaugurira veća odgovornost pravosuđa za ono što radi, da se društvo senzibilizira za očite probleme kao što su, na primjer, neprimjerena dugotrajnost postupaka, neka rješenja koja - blago rečeno - izazivaju dvojbe jer ne onemogućavaju ono što sada imamo, a to je da određena sudačka,

Marinko Jurčević, glavni tužilac BiH:

Saradnja sa žrtvama



"Rekao sam mojim tužiteljima da moraju da sarađuju sa žrtvama. One najbolje znaju šta se i gdje desilo, ko su izvršioci"

Kada je riječ o ratnim zločinima, to je u Bosni i Hercegovini kompleksna i široka tema, jer se ovdje dogodio težak rat. Za to vrijeme, kao i u vrijeme neposredne ratne opasnosti, ovdje su bile tri vojske. Jedna, uslovno rečeno, pod kontrolom Armije BiH, druga pod kontrolom Hrvatskog vijeća obrane, i treća pod kontrolom JNA. One su, pak, pod kontrolom držale određene teritorije na kojima se odvijao život, pa su se tako formirale vojne i civilne vlasti. To je funkcionisalo do potpisivanja Dejtonskog sporazuma.

Na temelju svih predmeta koje imamo, vidimo da su za vrijeme tog teškog rata predstavnici sve tri vojske, nažalost, počinili kaznena djela ratnog zločina. Nije se zahvalno izjašnjavati u procentima, ali je nesporno da su najviše toga počinili predstavnici JNA, zatim, predstavnici HVO-a i Armije BiH. Dok se ratovalo, dokaze su prikupljale obavještajne službe, vladine i nevladine organizacije i civilne policije. Podnošene su prijave koje su se tada zvale kaznene prijave, čak mnogo njih u poratnom periodu.

Ispitivanje prijava: Ali, moram da kažem da se i do danas dostavljaju novi izvještaji o raznim počinjenim djelima. Po novom zakonu to se zove izvještaj o počinjenom kaznenom djelu. Nadležnost za ovu



cehovska solidarnost služi za pokrivanje pogrešaka. Mi imamo odličnih sudaca i pravnika, ali nažalost sustav je tako postavljen da oni koji bi morali biti motor promjena ne mogu doći do izražaja na način na koji bi to trebalo. Naravno, sveobuhvatna reforma nije pitanje čarobnog štapića, niti se radi o tome da se sve može riješiti od danas do sutra, ali pitanja se moraju više i jasnije izoštriti nego što je to bilo do sada.

Koliko su reformom obuhvaćena dva najaktuelnija pitanja – ratni zločini i organizovani kriminal?

Kod ratnih zločina napravljeni su veći pomaci nego što je to kod općeg sudovanja. Neki kriteriji su se izoštrili, vjerojatno zbog pažnje međunarodne zajednice. Došlo je do specijalizacije sudova, bilo je edukacije, stvara se određena i stručna i politička klima da se postupci vode prema najvišim standardima. Rekao bih da je spremnost za to specijalnog pravosuđa koje se bavi pitanjima ratnih zločina veća nego što je to spremnost općeg pravosuđa.

Što se tiče organiziranog kriminala, tu situacija nije naročito dobra. Mislim da nedostaje kritična masa spremnosti da se vrlo odlučno uđe u koštac s tim problemom, a oni koji neposredno rade na tome ostavljuju utisak da su kao „čardak ni na nebu ni na zemlji". Na primjer, nedavno je došlo do smjene na čelu USKOKA, ali sama smjena neće riješiti probleme. Potrebno je da se na temelju šireg društvenog konsenzusa pristupi problemu korupcije i organiziranog kriminaliteta. Nažalost, moram reći da se naslućuje da je organizirani kriminal dosta duboko penetrirao u važne grane ekonomije i u državne strukture.

Možda će regionalna saradnja o ovim pitanjima pomoći da se problemi koje ste naveli brže rešavaju. Kako dosadašnju saradnju ocenjuje stručna javnost?

Mi polako izlazimo iz vremena kada je bilo koja suradnja nekad zaraćenih zemalja unaprijed proglašavana izdajom. Ta suradnja nekim utjecajnim krugovima nije bila po volji, ne samo u odnosu na razmjenu podataka o zločinima, nego i u pogledu kriminala koji i s jedne i s druge strane granice očito ima veliki utjecaj. Ali, vremena se mijenjaju, posebno u pogledu suradnje državnog odvjetništva, odnosno tužiteljstva u SCG, što je dobar put, koji sigurno podrazumijeva puno rada i posla.

Da li su nacionalni sudovi i na jednoj i na drugoj strani, s obzirom na „izlaznu strategiju" Haškog tribunala, dorasli ulozi koja ih očekuje?

Vjerujem da će se postupci u nacionalnim sudovima voditi korektno. To je očito u slučaju Ovčara koji se vodi u Beogradu, ali i u Hrvatskoj je situacija popravljena poslije nekih problema koje smo imali u predmetima Lora i Karan. Na kraju krajeva, Vrhovni sud Republike Hrvatske ukinuo je neke presude, od onih koje je stručna javnost smatrala farsom, i predmeti se ponovo vode – izgleda pod bitno drugačijim uvjetima. Važno je naglasiti da sud ne smije biti impresioniran predmetom ako želi biti pravičan i da za ocjenu o tome je li posao kvalitetno i dobro obavljen nije bitno to da li je neko osuđen ili oslobođen, nego da li je postupak proveden od početka do kraja *lege artis*. Samo tako presuda može biti respektabilna, ma kakva bila. ■

Marijana Milosavljević

vrstu kaznenih djela bila je na nivou entiteta, odnosno kantonalnih, odnosno okružnih tužilaštava i sudova. Kada smo kolege i ja gledali te krivične prijave, zaključili smo da ima onih koje se odnose samo na jednu osobu, ali i onih protiv pet stotina osoba! Ne kažem da su mnoge prijave pisane napamet – iza njih nešto ima, ali da li je to baš ratni zločin, to treba ispitati. Tužilaštva su za mnoge predmete sprovodila istrage, pošto se vidjelo da su poslije Dejtona ljudi počeli prelaziti preko entitetskih granica, bilo je i određenih hapšenja, privođenja, vođeni su postupci. No, bio je to poratni period, posle tako teškog rata nije bilo povjerenja između svih tih agencija za sprovođenje zakona. Svi oni koji vode računa o BiH rekli su – ne može tako! Izgledalo je kao da jedni druge hapsimo!

Te 1998. godine iz Haškog tribunala je rečeno da će nam napraviti rimska pravila, za sve tri države u regionu – Srbiju, Hrvatsku i BiH, da sudovi i tužilaštva moraju da dostavljaju predmete na ocjenu haškom tužiocu. A to znači da nacionalni tužilac ili ondašnji istražni sudija, kada otvore predmet, odnosno istragu, prave sažetak koji dostavljaju haškom tužiocu na ocjenu. Ocjena "A" je da ima dovoljno dokaza. Mi u BiH smo to maksimalno poštovali, dobili smo veliki broj predmeta sa povoljnom ocjenom. Moja saznanja govore da Hrvatska i Srbija to baš nisu poštovale, zašto – nije moje da o tome govorim i cijenim.

Sve je tako funkcionisalo do 2003. godine, kada su formirani Sud i Tužilaštvo BiH. Kada govorimo o Federaciji, poslije formiranja Suda podnijeta je 951 prijava protiv 7767 osoba, zaključno sa martom 2005. godine. Do 22. avgusta tekuće godine, u Republici Srpskoj podnijeto je 466 prijava protiv 3002 osobe. Dakle, 1417 prijava protiv 10.769 lica, u dva entiteta! Novi izvještaji se i dalje podnose, u posljednja dva mjeseca prijavljeno je da je najmanje tri stotine ljudi počinilo kazneno djelo ratnog zločina.

Iskorak: Naše pravosuđe bilo je na nivou entiteta, ali smo rekli da hoćemo i sud i tužilaštvo na nivou države, i ministarstvo obrane, policije. Kao što vidite, procesi idu u tom pravcu. Prvo smo reorganizovali pravosuđe da bismo ga oslobodili od političkog ili bilo kog drugog uticaja.

Izbor i imenovanje sudija i tužilaca povjereni su nezavisnom tijelu, Vijeću. Čine ga predstavnici sudija, tužilaca, pravne nauke. Političara nije bilo, ali sada vidim da su urađene izmjene koje omogućavaju da i predstavnici zakonodavnog tijela mogu da budu u njemu. Nema ih dovoljno, pa se nadam da neće moći da utiču na Vijeće prilikom donošenja odluke! Princip rada je da su sve bivše sudije i tužioci morali da se jave na javni konkurs.

Stav: Kada govorimo o organizaciji rada, rekao bih i to da postoji pet regija u BiH u kojima su se ratni zločini dogodili. Formirano je pet timova za njihovo istraživanje. Na čelu svakog tima je domaći, a pored njega i strani tužilac, sa istim ovlašćenjima. U timu su po jedan pravni saradnik, koordinator predmeta, istražitelj, prevodilac i daktilograf. Svi rade na datom predmetu.

O broju žrtava je teško govoriti, ne znam da li iko zna tačan broj. Ono što mogu da vam kažem jeste da, na primjer, samo u slučaju jednog predmeta koji se vodi u Tužilaštvu BiH, dokazi za sada govore da je samo u jednom danu, na jednom lokalitetu ubijeno oko hiljadu civila. Riječ je o Srebrenici.

Za nas je posebno značajna saradnja sa žrtvama rata, odnosno sa njihovim organizacijama. Rekao sam mojim tužiteljima da moraju da sarađuju sa žrtvama, da im moraju prići, razmjenjivati informacije. One najbolje znaju šta se i gdje desilo, ko su izvršioci. Mislim da s njima dobro sarađujemo. ■

Obraćanje Glavnog tužioca BIH novinarima iz Srbije u Sarajevu, 26. oktobra 2005.



Portret: Dragoljub Albijanić, sudija Posebnog odeljenja za organizovani kriminal Okružnog suda u Beogradu

Potiskujemo razmišljanja o rizicima

Dragoljub Albijanić, tridesetosmogodišnji sudija Posebnog odeljenja za organizovani kriminal Okružnog suda u Beogradu, nedavno je dospeo u žižu javnosti presudom koju je izrekao u "slučaju Stambolić". U njoj su prvi put određene kazne od 40 godina zatvora za neke poznate aktere dramatičnih događaja iz devedesetih a koji su dobili svoj sudski epilog.

Mišljenja su podeljena, a kakav je vaš stav u odnosu na specijalizaciju materije organizovanog kriminala?

Kad imate tako velik problem kao što je organizovani kriminal, onda morate da tražite neko efikasno rešenje. Tako su počeli Italijani, a originalan je i kanadski primer. Tek kada su rešili problem i doveli ga u granice podnošljivog, za njih zadovoljavajućeg, takve procese vratili su u redovne tokove pravosuđa, što će se verovatno i u Srbiji desiti jednoga dana. Koncentracija organizovanog kriminala, kakvu smo mi imali ovde, koja je dramatično opterećivala društvo, činila je opravdanom nameru da se formira posebno odeljenje suda, specijalno tužilaštvo, da u zakoniku o krivičnom postupku predvidite posebne odredbe postupka koje će rešavati određena pitanja, na primer pitanje položaja svedoka saradnika koga je zakon potpuno amnestirao od krivičnog gonjenja. To je realnost s obzirom na stepen kriminalizacije društva, i tek u sledećoj fazi njegovog sazrevanja mogu da se koriguju odredbe o svedoku saradniku, na primer da mu se smanji kazna, kao što je slučaj u Italiji i u Americi. Međutim, poslednjih godinu i po dana izloženi smo konstantnim pritiscima sa svih strana, i kada je reč o samom suđenju i o komentarima o radu sudija i presuda. Sud postupa po javnoj tužbi, odnosno drži se njenih okvira, a s druge strane imate odbranu koja stalno napada, izjave advokata, što je u neku ruku normalno, ali imate i brojna saopštenja različite prirode, izjave političara, ministarstava, nekad i onih čija oblast interesovanja nije pravosuđe. Neretko nailazimo na obećanja i priče koje pogoduju javnosti, prave se trenutne političke kalkulacije, nekad i po cenu potpune diskreditacije pravosuđa. Ja verujem u institucije ove zemlje, u poboljšanje kvaliteta njihovog delovanja i stoga ne mogu da prihvatim ovakve reakcije. Možda grešim, ali autoritet suda moramo stvarati svi. I mi u pravosuđu i oni van njega.

Za ova suđenja postoji veliko interesovanje javnosti. Zar nije uobičajeno da se očekuju neki komentari, koje vi nazivate pritiscima. Konačno, i predsednik Vrhovnog suda Srbije pita – zašto toliko traje suđenje za ubistvo premijera?

Potpuno se slažem da javnost mora da bude obaveštena, pogotovo o ovim predmetima, ali i o onim drugim, redovnim postupcima u opštinskim i okružnim sudovima. Dešavalo mi se da kao sudija Okružnog suda čitam članke sa mojih suđenja koji su bili veoma interesantni za javnost. Ali jedno je iznošenje saopštenja o tome šta se radi, dokle se stiglo, šta je ko rekao, ko je saslušan, a drugo je kad novinari, političari i mnogi drugi komentarišu da li je to dobro ili nije dobro, da li je trebalo ovako ili onako, zašto je urađeno tako a ne ovako, zašto već nije urađeno a trebalo je da bude itd. Po meni, to je nedopustivo. Imao sam prilike da sa novinarima pričam na tu temu, mislim da nije u redu da se javno iznose procene onoga šta je urađeno, kao ni onoga šta treba da se uradi i procene kako će biti, ali opet bih rekao da to vredi i za političare i za one koje vi zovete pravni eksperti. Postoji zakonom utvrđena procedura koja se odnosi



na to ko može da ocenjuje presude, a javnost, političari i eksperti, po mom mišljenju, mogu da analiziraju pojave u pravosuđu, ali ne i da donose konkretne ocene o konkretnim predmetima. U ovom trenutku to verovatno ne može da se potpuno spreči, ali mislim da bi trebalo naći načina da se ova pitanja precizno definišu i urede, u cilju zaštite institucija.

Zašto je problem tako velik kad postoji čak i zakonska odredba koja kaže da javne ličnosti treba da se uzdržavaju od komentarisanja sudskog postupka? Konačno, do sada nije zabeležen primer da je neko reagovao na takve komentare u skladu sa svojim ovlašćenjima, a procentualno gledano najčešće sa takvim komentarima u javnost izlaze političari.

To je pitanje za tužilaštvo. Ali ipak, da ne budem isključiv, mislim da se radi o nedovoljno formiranoj pravosudnoj kulturi. Ako ljudi ne znaju, ili ne mogu da osete do koje granice mogu da pričaju ili treba da pričaju, to je onda problem koji teško može da se prevaziđe bez uvođenja nekih konkretnijih, rekao bih, korenitijih mera. Tu zakonsku odredbu zna mali broj ljudi, a oni koji znaju tumače je onako kako njima odgovara. Znači, tužilaštvo bi moralo da bude taj organ koji će da reaguje i da skrene ljudima pažnju na to o čemu pričamo. S druge strane, mislim da bi norma koju ste pomenuli trebalo da bude malo konkretnija i da predvidi određene sankcije za one koji je krše. Javnost je u predmetu koji sam nedavno presudio bila isključena samo za vreme saslušanja svedoka saradnika, mada smo i sa tog dela suđenja imali komentare u sredstvima javnog informisanja! Kako, ne znam!

Da li je to sankcionisano?

Ne, i to je prošlo nekažnjeno. To je stvar o kojoj tuzilaštvo treba da vodi računa, mi možemo samo da skrenemo pažnju, i to smo činili mnogo puta, kako u ovom tako i u drugim predmetima o kojima je javnost često polemisala. Ukazivali smo da se nekorektno izveštava, da se iznose neprimereni komentari, da se predviđa ishod postupka, čime se formira mišljenje u javnosti o tome šta treba da se očekuje od ovog ili onog postupka. To je potpuno nedopustivo. Znate, jedna stvar, jedan dokaz u postupku može potpuno da preokrene tok procesa, pa ćete možda doneti sasvim drugačiju odluku od one koju, na prvi pogled, javnost očekuje. Posledica je da javnost bude razočarana, uz otvaranje svakojakih priča. Da zaključim: svestan sam potrebe javnosti da bude istinito i pravovremeno informisana o ovakvim slučajevima, smatram da je ona saveznik pravde, ali treba naći meru.

Da li se u slučaju vaše presude može govoriti i o zadovoljenju pravde? Da li su se u njoj stekli pravo i pravda?

Naš stav smo izrekli kroz presudu. Cilj našeg posla i rada bio je upravo to da donesemo pravednu odluku na osnovu dokaza koje imamo. Presuda, podsećam, nije pravnosnažna, ona se još radi, što praktično znači da je postupak još u toku, pa ne mogu, a i neću da govorim o tom predmetu. Mogu da vam pričam o tome šta je bio naš cilj, a to je da postupak od početka do kraja vodimo pravedno, pravično, korektno i zakonito, da ne može niko da nam stavi nikakvu ozbiljnu primedbu. U takvom procesu moguće su greške, ali one ne smeju da budu kardinalne, ne smeju ni na jedan način da ugroze krivični postupak. Dakle, naš cilj je bio da postupak što bolje teče i da donesemo odluku na osnovu izvedenih dokaza, kakva god ona bila, ali i da budemo sigurni u ono što smo uradili. Mislim da je suđenje proteklo korektno, i da smo na kraju doneli pravednu odluku, isključivo na osnovu dokaza sa kojima smo raspolagali. Naravno, uvek ima onih koji dele naše mišljenje i onih koji ga ne dele, i dok je suda uvek će tako biti. Konačno, poslovično se kaže – iz suda nikada svi ne izađu zadovoljni. Po nama, nepristrasnom primenom prava, zadovoljena je pravda. Ali, Vrhovni sud će reći da li smo nešto pogrešili ili ne. Bilo je tu i nekorektnih i žučnih zamerki, pa i onih koje su zaslužívale našu opomenu .

Javnost se nedavno podelila kad je reč o sudiji Bojanu Mišiću, koji ni posle četiri meseca nije napisao presudu za slučaj Ibarska magistrala. I vi još pišete presudu za vaš predmet. Iako esnafska i stručna javnost kaže da je zakonski rok za pisanje presude nedopustivo kratak, laici su ostali u ubeđenju da bi to moglo i malo brže da se uradi.

Skrenuo bih vam pažnju da ovaj predmet ima pet hiljada strana, a od toga su na 2300 strana transkripti. Oko 1000 strana odnosi se na istražni postupak, a tu je još oko 1500 strana spisa predmeta van transkripata. To je ogroman materijal koji je trebalo savladati i za to je potrebno mnogo vremena, rada i koncentracije.

Pri kraju je izrada ove presude, ali ne mogu da kažem ni rok kada će biti gotova ni koliko će biti obimna. Rekao sam vam koliko je predmet obiman. Ne bih hteo da zvučim neskromno, ali malo se ljudi u istoriji srpskog pravosuđa suočilo sa ovako teškim predmetom. Sticajem okolnosti, živimo u vremenu u kome se ukazala potreba da se sudi za ovako kompleksne predmete, a čitav teret je pao na nas devetoro sudija Posebnog odeljenja i još trojicu istražnih sudija. U jednom takvom predmetu, teoretski je nemoguće da napišete presudu za 15 dana. Zakonski rok je osam dana, a u težim predmetima 15 dana. Kada je zakonodavac pisao zakon, verovatno mu nije palo na pamet da će se nekada pojaviti ovakvi predmeti. Čak i u redovnim postupcima vrlo je malo sudija koje uspevaju da napišu presudu u tom roku. Podsetio bih da u Okružnom sudu sudije imaju u proseku 100 predmeta. Zamislite da sam već napisao presudu za jedan ovako obiman predmet, šta biste vi o meni pomislili? Zar to ne bi pobudilo sumnju da sam je doneo mnogo pre nego što sam je formalno saopštio, ili da sam je uradio pogrešno, kada znate svu težinu i složenost predmeta? Nemoguće je da pet hiljada strana sažmete u presudu za petnaest dana. I pitam, koji je to razuman rok? To je relativna stvar. Po meni je bolje i prekoračiti rok ali uraditi kvalitetnu presudu nego uraditi taj posao lošije i brže. A da li će neko od nadležnih iskoristiti svoje diskreciono pravo i pokrenuti, povodom te navodne sporosti, nekakav postupak – to je njegova legitimna stvar. Ja bih voleo da mi se ukaže prilika da one koji ne misle kao ja upitam: da li bi oni mogli da urade presudu za petnaest dana i koji bi za njih bio razuman rok? I tu će, opet, biti ljudi koji će vas razumeti i one koji neće. Da biste se uverili o koliko obimnim predmetima je reč, neka posluži sledeći primer: u tom predmetu saslušano je preko 60 svedoka, veštaka i oštećenih, a saslušanje samo jednog svedoka saradnika zabeleženo je na 150 strana.

Ipak, da li je specifična težina predmeta koji ste vodili samo u ovome što ste mi naveli?

Naravno da nije. U pitanju je, pre svega, sama težina krivičnih



dela za koje je zaprećena najstroža kazna, a zatim i značaj samih događaja koji su predmet sudskog postupka: ubijen je bivši predsednik Srbije Ivan Stambolić, pokušano je ubistvo lidera jedne značajne političke stranke, a na optuženičkoj klupi su se našli čelni ljudi državnih organa iz vremena tadašnje vlasti. Oba događaja su pobudila ogromno interesovanje javnosti. Zato su i tužilaštvo i odbrana bili zainteresovani da svoj posao urade što kvalitetnije. Tokom suđenja događalo se da 22 advokata budu u sudnici, za deset optuženih, od kojih se dvojici sudi u Hagu, Milošoviću i Pavkoviću. Publika koja prati suđenje bila je brojna. Sve je to izazivalo veliku tenziju u sudnici ali su svi – sud, tužilac i odbrana – koristili svaku mogućnost da svoj posao urade što bolje.

Sudeći u ovom predmetu, da li ste imali osećaj da se pred vama razotkriva jedan, možda i najintrigantniji deo novije srpske istorije? Da li ste saznali i nešto što će za ostale ostati tajna? Konačno, i tužilac Vitorović je rekao da je to bio politički proces i da se sudilo bivšem režimu.

To što sam ja video, to nije nikakva tajna. Možda sam samo pre drugih video određene stvari. Pripremajući se za suđenje iščitao sam predmet nekoliko puta, pročitao sam dokaze na osnovu kojih je tužilaštvo zasnovalo optužbu, pa sam pre drugih saznao, video, uočio neke stvari. Ali, sve je to mogla da vidi i javnost na suđenju i preko novinskih izveštaja. Da li se ovde ispisivala istorija, o tome ću možda razmišljati jednog dana kad presuda o ovom predmetu, moja ili nečija druga, postane pravnosnažna. Nisam ni imao vremena, a nisam ni želeo da razmišljam o tome. Trudio sam se da što bolje vodim postupak i da se za njega pripremim kako bi se što bolje odvijao. Sudsko veće je zauzelo stav da se sudilo konkretnim ljudima, za konkretna dela. Da li se sudilo režimu Slobodana Miloševića, da li će to neko tako shvatiti ili neće, pokazaće vreme. Na optuženičkoj klupi su bili konkretni ljudi, optuženi za konkretna dela i to je ono što smo videli u prvom planu. A kakve to političke konotacije može da ima, ili će imati, u to ne želim da ulazim. Sudske presude nisu istorija, već predstavljaju osnov da je istoričari pišu.

Suđenja za organizovani kriminal i ratne zločine spadaju u suđenja visokog rizika.

Zbog suđenja nisam imao nikavih neprijatnosti. Rizik nisam osetio na svojoj koži, ali sam ga svestan. Potpuno je realno da ovakva suđenja imaju veću dozu rizika nego neka druga, jer su u pitanju ozbiljna krivična dela iz domena organizovanog kriminala. Moj stav je da se čovek izlaže manjem stepenu rizika ako profesionalno radi svoj posao. Toga smo se držali moje kolege iz veća i ja. Mislimo da niko ne može da nam prebaci da smo uneli nešto lično, ili izašli iz okvira struke. Mislim da nijednoj strani nisu povređena neka prava da bih ja sad trebalo da osećam veći rizik nego što on to objektivno jeste. Meni se, doduše, događalo i u Okružnom sudu, u redovnim postupcima, da tokom suđenja okrivljeni prete. Toga ima i u opštinskim sudovima, pa i u Vrhovnom sudu. Sudijski posao po definiciji spada u rizične poslove. To je nešto sa čime se mirite kad krenete da radite ovaj posao. Mi u ovom sudu, koji i mi i vi novinari zovemo Specijalni, ne razmišljamo o tome. Radimo svoj posao i potiskujemo takva razmišljanja.

Iako su predmeti iz vašeg suda i teški i komplikovani, presude se izriču relativno brzo, već skoro posle dve godine. To govori i o vašoj odgovornosti prema poslu kojim se bavite i o odgovornosti suda uopšte.

Odgovornost suda i sudija mora da postoji. Ali, na naš posao se ne može gledati samo kroz brojke. Mnogo je prepreka da biste ostvarili i kvalitet i kvantitet, veliki je broj predmeta u radu u sudovima, struktura predmeta je različita, nisu svi podjednako teški. Vremena se menjaju, a zakoni po pravilu kasne. Za dobar zakon treba dosta vremena, a realna situacija se opet promenila. Kada sam postao sudija Okružnog suda, primio sam 28 predmeta u rad. Naredne godine broj se povećao na 50. A sada sudija ima 100 predmeta. Mnogo je razloga što sudovi nisu efikasni. Problem ne smemo gledati crno-belo, on je kompleksniji. Na predmetu o kome smo razgovarali radio sam dve godine, i istovremeno sam bio član veća u još pet predmeta. Nekada smo mesečno provodili po četiri nedelje u sudnici. Pomenuo bih iskustvo sa nedavnog stručnog seminara u Americi, gde se 90 odsto predmeta rešava nagodbom. Neke stvari mogli bismo da preuzmemo od njih i prilagodimo ih našem zakonodavstvu. Znam da je javnost nezadovoljna radom sudova, ne kažem da nema odgovornosti sudija u pojedinim slučajevima, ali najveći broj njih mukotrpno i profesionalno radi svoj posao.

Ako se za zakone kaže da kasne za potrebama društva, za organizovani kriminal vredi da ide čak i deceniju, dve ispred društva i da ga je nemoguće suzbiti bez dobre regionalne saradnje. Kakva su vaša praktična iskustva?

Bio sam član veća u jednom predmetu u vezi sa trgovinom ljudima. U našem odeljenju ima nekoliko takvih predmeta. Kada je izvršenje krivičnog dela započeto u jednoj, a završeno u drugoj zemlji, bez regionalne saradnje pojedina krivična dela se ne mogu uspešno procesuirati. Zemlje, naročito susedne, moraju da prave zajedničke planove i akcije, posebno u pretkrivičnom postupku.

Organizovani kriminal je, nema sumnje, uzeo maha. Da li je broj predmeta u Specijalnom sudu adekvatan njegovoj rasprostranjenosti? Stekao se utisak da se u jednom trenutku stalo sa optuženjima.

Nikada i nigde broj procesuiranih slučajeva ne daje realnu sliku o rasprostranjenosti organizovanog kriminala. U Italiji su, na primer, uprkos dugogodišnjoj borbi svesni da su iskorenili svega pet do deset odsto organizovanog kriminala. Rekao bih da je Srbija otišla korak dalje. Ipak, moramo još mnogo toga da naučimo od modernijih pravosudnih sistema. ■

Publikaciju pomogli:

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO

OEBS



NUSPOJAVE
piše Teofil Pančić

Seča zdrave noge

O koaliciji Gluposti, Moći, Bezobrazluka i Novca, a na primeru jedne autobuske stanice u nestajanju i jedne u nastajanju...

Rado ću priznati: ne bi bilo pogrešno reći da je jedna od konstanti ove rubrike *trajna fascinacija ljudskom glupošću.* Ali ne radi se tu o nekoj "običnoj" gluposti ljudskoj, jer prema njoj i ne treba biti baš odviše strog: svi smo mi, je l' te, tako nesavršeni, tako krvavi ispod kože... Tema je, dakle, glupost u korelaciji sa moći, to jest glupost koja ima Moć. *Glupost na položaju*, takoreći. Glupost koja *aktivno obespamećuje svet.* Neretko su izvori i razmatrani pojavni oblici te gluposti u "visokoj" politici i u svetu tobože apstraktnih ideja, ali ja vam, iskreno, najvolijem one koje se daju protabiriti iz "trivijalne" svakodnevice, ponekad upravo "komunalne" naravi. Zašto? Valjda otuda što se ona tu ne može tako lako maskirati "visokoparnim" rečima, pa je sve gledaš onako golu i smešnu, i krstiš se u čudu da li je moguće da ima nekoga ko je ne raspoznaje...

Gradska uprava i Dević Ilija krenuli su da grade novu stanicu bogu iza leđa, na nekakvom *Devića poljančetu*

Doduše, u našoj se današnjoj priči manje radi o gluposti a više o elementarnom bezobrazluku; glupost je tu kanda samo osobina onih koji ćute i trpe. Okej, da počnemo. Dobio tako Novi Sad pre nekog vremena gradsku upravu, pretežno radikalsku, karakteristično elitnu - sve genije do pametnice, sve majstor do legende. A ima i Igor Mirović. U redu, šta da se radi, birali ste - evo vam. Kad, u zlo doba, ta i takva uprava rešila da Novom Sadu podari autobusku stanicu - onu "glavnu", međugradsku. Oh, zar je sad nema, jadan ne bio!? Ma ima, naravno da ima: okej, nije ni mnogo nova ni mnogo raskošna, ali pristojno služi svrsi, i još se nalazi na idealnoj lokaciji, lako dostupnoj manje-više svima. A njen vlasnik je Grad, to jest Gradsko saobraćajno preduzeće (GSP iliti GRAS), koje je u gradskoj svojini. Samo, tu u priču uleću oni kobni faktori sa početka teksta, verovatno udruženi i sa gramzivošću i još nekim njojzi srodnim, odreda divnim ljudskim osobinama. Nepoznat Netko namislio je, naime, da postojeću stanicu zameni novom, i dodelio - bez konkursa, tendera, čega god - izgradnju dotične (i buduće vlasništvo, dakako) autotransportnom preduzeću "Vojvodina", od prošle godine privatizovanom, u vlasništvu stanovitog Dević Ilije iz Beograda. Zli Jezici kažu da se radikali tako revanširaju Deviću koji je, navodno, pomogao kampanju Maje Gojković; Dević to inteligentno demantuje tvrdeći da "ne poznaje Maju Gojković i nije član nijedne stranke", kao da ga je neko uopšte pitao za članstva i poznanstva. E sad, u čemu je belaj? Prvo: GSP, te posredno Grad i građani, od staničnih usluga Međumesne autobuske stanice (MAS) prihoduju lepe pare; odgovorni ljudi iz GRAS-a napominju da je ona "jedini profitabilan deo firme". I sada će to lepo neko sve da pokloni građaninu Dević Iliji, a ti, podaniče, finansiraj GSP kako znaš. Nisam ekonomski soc-nostalgičar i nemam nikakav ideološki zazor prema Zlom Privatniku, ali: "Vojvodina" je veliki međugradski autobuski prevoznik. Ako ona bude vlasnik stanice, jasno je da će protežirati svoje polaske. Naravno, oni će to demantovati, ali u to nema sumnje, *to se tako radi* - pogledajte samo kako npr. *Nišekspres* drži svoju autobusku stanicu u Nišu: svi drugi prevoznici su bedni podstanari. Zato je, da ne bi bilo sukoba interesa, najbolje da vlasnik tako važne stanice ne bude i sam prevoznik - uporedite to sa Beogradskom autobuskom stanicom (BAS), gde je baš to slučaj, i to funkcioniše. Oh, ali i GSP je prevoznik? Da, ali gradski i prigradski: u međugradskom saobraćaju ga nema, otuda je u ovoj priči "neutralan".

Možda je "običnom građaninu" ovo sve naizgled nevažno i apstraktno, ali lokacija stnice to nikako nije: Gradska uprava i Dević Ilija krenuli su da grade novu stanicu bogu iza leđa, na nekakvom *Devića poljančetu.* Da vas podsetim: sadašnja je štacija odmah do svoje železničke sestre, što je idealno; nalazi se na samom početku (ili kraju) glavnog gradskog bulevara, odlično je povezana sa celim gradom. Umesto svega toga, ubuduće svi Novosađani i njihovi gosti trebalo bi da šipče sa nekakve utrine u depresivnoj severnoj suburbiji, dobroj za industrijsku zonu, lošoj za sve ostalo (osim možda za taksiste...). Zašto & za čije babe zdravlje? Devićeve, naravno, i verovatno još ponečije.

Hajde da rezimiramo - šta smo ovde imali? Imamo glupu, slepu, brahijalnu silu Novca i Moći koja vas ubeđuje da treba da batalite ono što imate, i da to krotko poklonite nekome ko će "zauzvrat" da vam da nešto drugo, što vam uopšte ne treba, naročito ne tamo, na onom poljančetu; kao da vam neko odreže zdravu nogu zato da bi vam prodao štap. A slučajno je i direktor fabrike štapova, ili njegov kumašin. I da se razumemo, ne radi se o nekom bizarnom predlogu, zrelom za zaborav: jok, ovoj ekipi se jako žuri, pa već naveliko priprema svoj naum, namerna da već na leto otvori svoj The Objekat. Čemu žurba? Radi se o tipičnoj *ideologiji svršenog čina:* "daj da mi to oposlimo dok možemo, posle mogu da nam pljunu pod prozor". Jedina dobra vest je što Gradski odbor DS-a najavljuje da to neće tako ići, i da će oni sve to ako se/kada se vrate na vlast, svakako vratiti u prvobitno stanje. Zašto je to važno, i zašto ovo nije samo priča o nekom Iliji, Igoru, Maji, kome već, i o tamo nekoj autobuskoj stanici? Zato što je to priča o sadejstvu Gluposti, Novca, Bezobrazluka i Moći, koje uvek računa s tim *da mu se može dok mu se može.* I da je ono što učini nepovratno. Pa, može li mu se? Ako je odgovor potvrdan, onda smo svi mi magarci, i za nas i nije stanica, nego štala. I to sa dve bale sena, pa da pocrkamo od gladi dok se odlučimo za pravu!

IZJAVA NEDELJE

"Rugova umro u pogrešno vreme"

naslov u "Večernjim novostima", 24. januar 2006.

Goca Tržan,

pevačica, viđena je u društvu sa predsednikom Stranke srpskog jedinstva Pelevićem."Videlo se da o ljubavnoj aferi nema govora, zaključili smo da ovaj pevačko-politički par sprema duet. Što da ne? Pogotovo što predsedniku SSJ-a pevanje nije strano. Pre nekoliko godina objavio je i svoj, zasad prvi CD."

"Pelević i ja smo prijatelji. On lepo peva, ali nema govora o duetu. Ne treba se sprdati s tim, on je ozbiljan čovek." ("Blic")



Ivana Baltić,

voditeljka na TV Pinku, "nikada nije mrljavila za stolom". Najveća joj je misterija "kako istovremeno da bude savesna domaćica koja svakodnevno stiže da skuva ručak i uspešna zaposlena žena", a priča o najčudnijem gastronomskom iskustvu:

"Nisam imala pojma da Škoti imaju bilo kakvo nacionalno jelo i oduševila sam se shvativši da imaju fantastičnu kuhinju. Probala sam njihov čuveni specijalitet *heges*, odnosno nekakvu pikantnu kobasicu neobičnog oblika posluženu uz pravi performans. Domaćini u kiltovima su pola sata obilazili oko tog mesa i sekli ga, a usput su nešto besedili na starom škotskom jeziku koji je potpuno nerazumljiv. Kasnije sam shvatila da su nam govorili kako je to tradicionalni specijalitet i objašnjavali kako se on služio." Ivana obožava morsku hranu, mada: "Kada sam se jednom prilikom našla na pijaci okružena hobotnicama, sipama, i rakovima koji su puzali po tezgama i mrdali pipcima na sve strane, došlo mi je da vrištim. Imam fobiju od insekata, a neke morske životinje me podsećaju na njih." ("Glorija")



Aleksandar Tijanić,

direktor državne televizije, "bio je više nego raspoložen da za 'Kurir' prokomentariše kraj 'Kulturnog nokauta' i navodni odlazak jedne od svojih zvezda":

"Maja mi je već predložila novu emisiju koju bi radila na RTS-u, što će se verovatno i realizovati, tako da su šanse da pređe na Pink ravne mogućnosti da cunami pogodi Kragujevac! Inače, moram da kažem da je 'Nokaut' prestao sa emitovanjem protiv moje volje s obzirom na to da sam bio jako zadovoljan rejtingom emisije i Majinim radom, ali, govoriti njoj i španskom zidu – isto je!" ("Kurir")

Nemanja Vidić,

fudbaler koji je nedavno postao član čuvenog Mančester junajteda, na pitanje da li uči engleski, otkriva planove:

"Još ne. Gledam televiziju, iz filmova učim kako da se sporazumevam. Pomišljam i da učim nešto ozbiljnije." ("Kurir")

Rade Grujičić

sa planine Jabuka iznad Prijepolja, "iako je već duboko zašao u 105. godinu, još je na nogama, čita knjige i novine bez naočara, pomalo pati od prostate i zna recepte za čajeve posle kojih mlade sigurno rađaju mušku decu":

"Žena da uzme džezvu vode za veću čašu čaja, da stavi na šporet da voda provri, da uzme četvrti deo čaja, stavi u tu vodu, džezvu izmakne na kraj šporeta, da stane dvae's minuta. Onda čaj da procede i popiju i ona i muž, ali samo ujutru prije jela. Ovako raditi ukupno četiri jutra. Ta četiri dana i četiri noći žena ne smije imati muža, a petog dana obavezno da ima muža, a posle kao i obično. Žena ne smije promijeniti muža, sem ovoga čije je ime kod mene zapisano. U slučaju da ne uspije, onda mora učinjeti još jednom sve kako je ovde zapisano." ("Kurir")

Olja Crnogorac,

atraktivana TV voditeljka, o sopstvenom pojavljivanju na stranicama žute štampe, kaže:

"Svi bismo voleli da se pojavljujemo u kulturnim novinama, ali nije baš tako. U početku mi je imponovalo, moram priznati, ali sada više i ne čitam novine. Pogledam samo kakva je slika, a šta piše uopšte me ne zanima, ne želim da se opterećujem glupostima koje drugi izmišljaju. Ma sve je to deo karijere, šou-biznis." ("Glamur")



Sekula Pjevčević,

"menadžer i farmer iz Priboja, akter afere *kofer*", priča: "Firma Veleauto imala je deonice u firmi Srpska ćurka, prvi srpski brend gde je ravnopravni partner jedna firma iz Engleske. To je bila moja ideja i sada se srpska ćurka nalazi u svim srpskim restoranima..." ("Evropa")

Vjera Mujović,



glumica, za najveću misteriju u svom životu smatra to što: "Devet dana zaredom nisam mogla da uđem u voz za Sankt Peterburg, iako sam svakoga jutra kretala na železničku stanicu. Zaglavljivala sam se u liftu, kasnila zbog gužve u moskovskom saobraćaju, voz je nepredviđeno odlazio ranije, i tako: maler za malerom." ("Glorija")

Dejan Milićević,



kontroverzni fotograf, govori o sebi i poslu koji radi:
"Trudim se da budem drugačiji. Nisam fotograf koji ima bradu, prsluk, kosu vezanu u rep i jurim po gradu da slikam. Sve je kontradiktorno. Ja sam pravim od sebe nekoga, ja sam medijska zvezda, a radim ipak iza kamera. To je stvarno nespojivo..."
O svojoj klijentkinji Jeleni Karleuši, kaže:
"Čitava agonija sa Jelenom je počela od snimanja spota, kada sam pokušao da oživim mit Merilin Monro. Hteo sam da povučem paralelu: ono što je nekada bila Merilin Monro za Ameriku, žena koja je mnogo znala, išla napred, razlikovala se od drugih pa samim tim bila i razapeta od strane režima, sada je Jelena za našu zemlju. Na najnovijim fotografijama ona je barokna dama koja pada u neku vrstu transa, pri tom zariva krst u stomak i na ogledalu se pojavljuje lik jednog manekena koga sam inače slikao u Kanadi, kao Isusov. Jedna umetnička koncepcija, priča i performans koji je trebalo da se pokaže na tim fotografijama. Ali dobro, zato što idem previše napred, baš kao i Jelena, slažem se da će jednog dana sve to da se negde prepozna, dozna i pozna."
O Milićevićima:
"Familija Milićević ima genetske predispozicije za uspeh. Nevena Milićević je top model, Dejan Milićević je ekstra DJ, još jedan Dejan Milićević je slikar i vajar, jedan od glavnih ljudi na Pinku takođe je Milićević, moj otac bio je istaknuti muzičar, svirao je sve udaračke instrumente, deda svirao violinu, brat se profesionalno bavi muzikom. Imamo šou-biz poreklo." ("Glamur")

Mladen Mijatović,

novinar TV Pinka, poznat po crnoj hronici, kaže:
"Čuo sam za tu kletvu 'dabogda Mladen sutra o tebi pravio reportažu na TV-u'. Crni humor, ali ta kletva je dokaz da svoj posao radim kako valja." ("Blic vikend")

Predrag Vučinić,

čitalac iz Australije, obratio se srpskoj javnost:
"Srpski junak Dragan Vasiljković, Kapetan Dragan, uhapšen je u Australiji i NIKO se, ni iz Srbije, a ni od Srba iz Australije ne javlja. Srpska vlada, a posebno njen ministar Drašković, jedino gledaju kako da srpskom krvlju namire haškog vampira, crkvi je samo važno da skupi što više 'priloga', drugovi SCG diplomate isključivo broje koliko će još da ostanu na debelim diplomatskim primanjima u hladovinama ambasada i konzulata. Dok je Dragan krvario u rovovima i branio srpstvo, oni koji u Australiji predstavljaju SCG su bančili po beogradskim ili podgoričkim birtijama. Heroj je ostao bez ikakve podrške i pomoći. Dragan je uvek bio i blizak SPC-u u Australiji, ali niko ni iz crkve da išta progovori. To što ambasador i vladika ne govore engleski, a njihovi sekretari i saradnici nabadaju po koju reč, nikako nije opravdanje da ih nema da se pojave i daju izjave. Ali biće oni tu prvi kada se organizuju svečanosti uz 'dobro snabdeven bar i vruće pečenje sa ražnja'." ("Glas javnosti")





Sonja Kolarčić,

glumica, "čiji su divlja priroda, nemiran duh i želja za uzbuđenjem bili dovoljan razlog da pobegne iz rodnog Lazarevca", priča o putovanjima: "Manja rastojanja prelazim stopom: od kuće do faksa ili centra, Niša, Lazarevca, Crne Gore. U autobus ne ulazim. Kada su mi platili kartu da dođem u Niš na dodelu nagrade, vratila sam je uzela novac i pribegla proverenoj taktici. Vozila sam se sanitetskim kolima, kombijem, brzim motorima, a jednom sam odvažno sela u blindirani džip. Kad sam zakoračila unutra videla sam automatsku pušku, ali nisam imala kud. Naravno, tip za volanom je imao i pištolj za pojasom. Ipak, preživela sam." ("Glorija ")

HYPO ALPE-ADRIA-BANK

HYPO Alpe-Adria-Bank a.d., Beograd starts the

TRAINEE PROGRAM
2006/2007

Recent graduates, preferably from Finance area

are invited to join the Hypo team for developing their professional abilities and making their first business steps in Hypo environment.

Trainee program is a one year program including:

Theoretical education:
- Induction training
- Basic training
- Specific trainings
- Special seminars

Practical training:
- Training on the job: work with mentors
- Job-rotation in selected areas
- Orientation phase
- Project work (self-dependent)

Skills trainings and IT education

Optionally:
- After at least 5 months of the Trainee program 1- month stay abroad in one of the banks of the Group

The candidates should have a university level education and not more than six months of professional experience. The ability to work in an international environment in English, curiosity and self drive are advantages.

The candidates must be able team-players and communicators, with high level of responsibility, self-confidence and commitment.

Hypo Alpe-Adria Bank a.d. Beograd grants

SCHOLARSHIP
for
STUDENTS OF FINAL YEARS IN FIELD OF ECONOMICS AND LAW

who have already shown extraordinary results in general studying, and especially in subjects related to banking practice.

Requirements:
- Students (SCG residents) should have half of their studies finished
- Students should study at any of the Serbian universities and courses recognized by Ministry of education and sport in the Serbian Government, as well as at verified foreign universities whose courses our Bank has interest for.
- The candidates selected should not receive other scholarships from other companies
- The candidates should have a sound command of English language

Amount of the Scholarship:
- In correlation with university fee for the respective study course or 300 EUR per month for students who don't pay for their studies.

Candidates' obligations:
- After the completion of every semester the student has to document positive conclusion of that segment of her/his university education. At the end of university year the Bank's Committee shall evaluate student's success.
- Student's education will be regarded as positive if she/he meets the criteria to pass the year with half of the marks above 7.
- In case of failure or cease of studies due to unjustified reasons (the Committee shall decide if they are justified), payments distributed to or on behalf of the student, should be refunded to HBSE.

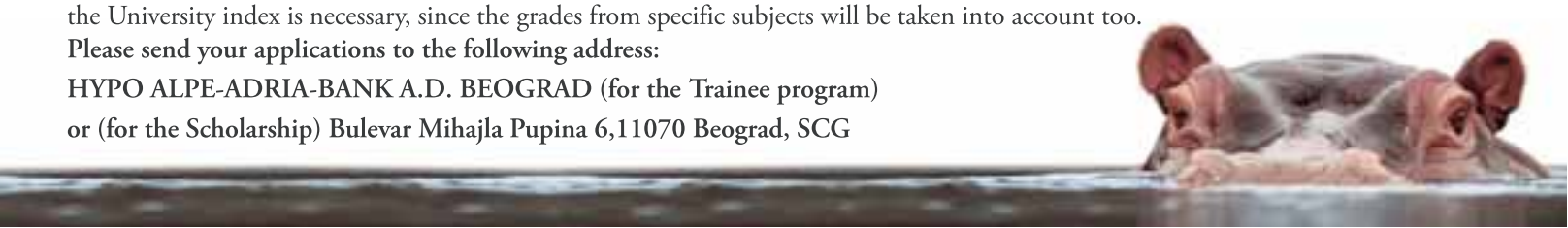
Selection will be done in following phases:
The pre-selection process is based on the applications.
Selection will be done by Selection Committee via personal interviews and Assessment center.
Candidates will be tested in written and oral English

If you are interested to be a trainee of HYPO Alpe-Adria-Bank a.d.,Beograd or to receive the scholarship, please send your motivational letter together with short CV and copies of all your diplomas and certificates, till February 20th 2006. Also, a copy of the University index is necessary, since the grades from specific subjects will be taken into account too.

Please send your applications to the following address:

HYPO ALPE-ADRIA-BANK A.D. BEOGRAD (for the Trainee program)

or (for the Scholarship) Bulevar Mihajla Pupina 6,11070 Beograd, SCG





LISICA I ŽDRAL
piše Ljubomir Živkov

Totalni davalac

Lisica i ždral istražili su kako pripadnicima sprske elite ali i niščima pada nakana bivšeg predsednika da se leči u Rusiji

Predsednik ništa ne čini zbog sebe, ako poboljeva i to mora da je za naše dobro

1. Ja sam za to da se leči, ali ovde kod nas. Sećate se onoga „da mu se sudi, ali ovde kod nas“! E, mi srpski radikali nemamo dva aršina! Kao što nacionalno pravo i pravosuđe smatramo naprednijim, humanijim i delotvornijim od međunarodnog, tako i kad je u pitanju zdravlje poverenje ukazujemo domaćoj medicini.

2. Znate da sam pristalica dvosmerne saradnje sa Tribunalom, dakle, ako je Srbija svog bivšeg predsednika poslala zdravog u Hag, onda ga shodno načelu dvosmernosti međunarodni sud mora zdravog i vratiti, pa bio on u međuvremenu osuđen na trideset godina. Međutim, ako su srčane tegobe postojale i pre nego što je protivno mojoj volji tamo poslat, onda greh i krivična odgovornost padaju na onoga ko je bio vlastan da pacijenta, tj. građanina kome je načeto zdravlje, otpremi u tuđinski zatvor.

3. Dvadeset šest godina radim u zdravstvu i odluku predsednika Miloševića da se preda ruskim doktorima primam kao šamar! Možda ga Sud ne bi ni pustio natrag u Srbiju, jasno je da bi VMA bila pretrpana pomorandžama, kad bi prezdravio opet bi se oko zgrade stvorio živi bedem i niko ne bi mogao da ga vrati u Hag bez krvoprolića, sve to razumem, ali predsedniku zameram što nije barem rekao: „Želim da me leče doktori u Srbiji. Tek ako to propadne a meni ne bude bolje, pristajem da idem u Rusiju!“

4. Očito ne zna Arsenovu pesmu *Djevojka iz moga kraja*, imam želju da me liječi djevojka iz moga kraja... Ako ode u Rusiju pljunuo je na Kosovku devojku, na meleme sa Miroč planine, da i ne pominjem profesora Bojića koji vodi izvrsnu kliniku!

5. Šta mislim o tiranovom najnovijem viražu?! Ako se uopšte i razboleo, sam je za to kriv, nije hteo da uzme advokata nego je izigravao Prometeja dok mu zaista nije pozlilo.

6. Razume se da čak i on ima pravo na zdravstvenu negu, ali to mora biti u okviru zatvora. Ako zatvorskom doktoru ustreba pojačanje, Sud (koji troškove lečenja i snosi) može da raspiše tender za gostujući konzilijum, pa... ko bude najmanje alav na pare dobiće posao.

7. Ma može volu rep da iščupa, nego bi kod žene i brata, možda i kod sina, i kod generala, ne mogu sad da se setim imena, onog što je bio zadužen za hladnjače i asanaciju terena...

8. Jesam za to da se leči, ali ovde kod nas?! Da ide prvo u dom zdravlja po uput, pa da šest meseci čeka na red za skener!

9. Predsednik Milošević ništa ne čini zbog sebe, u Hagu ne brani sebe nego Srbiju, u rusku bolnicu hoće ne da njemu bude bolje, nego da stvori zdravstveni presedan: tribunal neće da plaća njegov hir jer već ima lekara i dve sestre u stalnom radnom odnosu i nema nikakav crni fond da plaća Rusima, naše osiguranje isto neće da plati jer nije ni pokušao da se leči kod nas, dakle? Častiće Duma i sama klinika, pola-pola! Nijednog bolesnog građanina Srbije Rusi posle Miloševića neće moći da odbiju, jer će svak moći da im kaže: primili ste i besplatno lečili optuženog za najteže zločine a nećete mene koji nisam bio ni kod sudije za prekršaje!

10. Ja sam za to da mu se pruži medicinska nega, ali ovde kod nas. Ako ode u Rusiju, onda je pun para, dok mi ovde otkidamo od usta da bismo jeli. Drugo, ako njegov boravak u modernoj klinici plaća sama ta klinika, onda joj je on reklama, a ako treba nekoga da reklamira, onda je to naše zdravstvo, čiji je vajni osiguranik!

11. Ne znam na čiji će teret ići to lečenje, ne bi me iznenadilo da naša država već ima tajni fond iz kojeg će krišom platiti Rusima, a kad se neko ovde razboli pa mu treba operacija u inostranstvu, onda sestra toga bolesnika na televiziji mora da prosi pomoć od gledalaca! Dovoljno je bio privilegovan dok je bio zdrav, ne mora sad kad je i sam počeo poboljevati da nas razdražuje svojim novim povlasticama!

12. Kud mene nađoste, ja sam ruskoj klinici poslao molbu da me zavede i primi kao totalnog donatora, da ležim u blizini moga predsednika – koji god organ ustreba, uključujući dakako i srce, da se uzme od mene.

13. Za to sam da se leči, ali u Srbiji. Ako ga ne puštaju ovamo jer se plaše da će kad ojača odbiti da se vrati u ćeliju, iz Rusije će ga još teže vratiti. Zamislite glavnu sestru kako se izdire na izaslanike Karle del Ponte: „Dok doktor ne napiše otpusnu listu pacijent može van samo preko mene mrtve! Kad bi i napisao zahtev da izađe na svoju odgovornost ja bih tu bumagu na njegove oči poderala i udarila mu injekciju od koje bi spavao dvoe sutok!“

14. Ja sam srčani bolesnik i insistiram da ruski naučnici svoju premoć iskažu najpre na meni: biće mi čast da budem probni pilot pre nego što moj predsednik tamo legne. Ako meni bude bolje, neka dođe i on, ali, ako se moje stanje naglo pogorša pa tamo štaviše umrem a kod nas možda i ne bih, onda su pokazali ko su i šta su, pa je za predsednika bolje da ga u Ševeningenu nadzire neko sa višom medicinskom, nego da se izlaže trošku, promeni klime i drugim stresovima.

15. Volela bih da ga Hag pusti i da ga Rusija primi, pa da tamo bane naša finansijska policija, odakle ti pare da plaćaš boravak u ovoj skupoj ustanovi? Pa da ga naši otmu i zbog finansijskih malverzacija vrate u CZ, koji ima odličnog lekara, nedavno sam čitala da je smrtnost u našim zatvorima daleko manja nego na slobodi. ■

VIKIPEDIJA NA SRPSKOM

Sveznanje na mreži



Danas najveća svetska internet enciklopedija Vikipedija nastala je 2001. godine, nakon nekoliko neuspešnih projekata za uspostavljanje „slobodnih" internet enciklopedija. Prošle sedmice je zvanično promovisan i njen srpski ogranak sa, za sada, 17.000 odrednica

Iako sam prvi put u životu išao na sastanak sa enciklopedistima, nisam bio nimalo nervozan. Naprotiv, bio sam čak previše opušten za nekoga ko se novinarstvom bavi ozbiljno. Uostalom, jednog od učesnika sastanka nazvao sam prvi put petnaestak minuta pred početak skupa, najavljujući da ću „banuti" nešto kasnije i rečeno mi je da sam dobrodošao. Kada sam se konačno pojavio, enciklopedisti su prekinuli svoj rad da bi narednih sat vremena odgovarali na moja uglavnom trivijalna pitanja. Okej, jedan od razloga za takvu uviđavnost je verovatno to što sam bio stariji od većine prisutnih, ali to ne umanjuje značaj onoga što rade – a to je održavanje srpskog ogranka najveće svetske internet enciklopeije Vikipedije.

Vikipedija je nastala 2001. godine nakon nekoliko neuspešnih projekata za uspostavljanje „slobodnih" internet enciklopedija. Ideja Vikipedije je da svako ko to poželi može da napiše neku enciklopedijsku odrednicu ili da promeni neku već postojeću, unoseći podatke za koje misli da nedostaju ili ispravljajući ono što smatra pogrešnim. Tokom pet godina postojanja Vikipedija se podelila ili umnožila, kako ko voli, na 200 jezika, od toga je 100 danas aktivnih. Dvanaest jezika ili ogranaka broji po više od 50.000 tekstova.

Srpska Vikipedija, odnosno Vikipedija na srpskom jeziku postoji od 2003. godine, a nastala je podelom srpsko-hrvatske (koja je nastavila da funkcioniše na *sh.wikipedia.org*) na srpsku (*sr.wikipedia.org*) i hrvatsku (*hr.wikipedia.org*). Današnji administratori Vikipedije na srpskom kažu da ne znaju osnivača srpskog ogranka, koji je nastao 16. februara 2003. Još jedan neznani korisnik delimično je preveo glavnu stranu 22. aprila 2003. i nestao, što se kaže, bez pozdrava. Prvi tekst napisao je Filip Brčić, o kom današnji vikipedisti opet ne znaju mnogo (mada ima svoj sajt povezan sa Vikipedijom, vidi korisnika *brcha*). Jedan od danas aktivnih vikipedista Nikola Smolenski u septembru te godine uključio se u projekat ubacujući nekoliko tekstova, što se smatra početkom kontinuiranog rada na srpskom ogranku Vikipedije na kojem danas ima oko 17.000 odrednica (na engleskoj Vikipediji na adresi *en.wikipedia.org* nalazi se više od 900.000 tekstova, što je četiri puta više od Britanike, koja je reper za enciklopediste u celom svetu). Po ugledu na engleske vikipediste, u Beogradu je pre mesec dana osnovna nevladina organizacija Vikimedija, koja danas brine o nekim tehničkim detaljima u vezi sa "viki" projektima.

NARODNJAČKI LU RID: Vikipediste sam pronašao u njihovom regularnom „šteku", u sali na prvom spratu beogradskog Doma omladine u nedelju popodne, što im je stalni termin za okupljanje. Nekoliko momaka i jedna devojka raspravljali su o nekim pitanjima vezanim za viki-politiku, odnosno o mogućnostima da unaprede rad ove enciklopedije. To, naravno, nije isključivi smisao ovih okupljanja, obaveštavaju me. Najvažniji deo je tračarenje, pre svega onih vikipedista koji nisu prisutni.

Ali, koliko je ono što piše na Vikipediji, pre svega u onih 17.000 tekstova na srpskom, upotrebljivo? Moje prvo test pitanje je šta se sa tim znanjem ili informacijama može učiniti? Da li bi neko, koristeći se samo srpskom Vikipedijom, mogao tačno da odgovori na svih 15 pitanja kviza „Želite li da postanete milioner"?

Mišljenja su podeljena. Većina smatra da je to moguće, možda još realnije ako bi se koristila i druga izdanja, pre svega englesko. Vikipedista Aco, novopečeni pravnik i „stručnjak za kvizove" (mada kaže da još nije uspeo da uđe u "Milionera") za razliku od ostalih je sumnjičav. Po njemu, današnji kvizovi pretvorili su se u velikoj meri u testove znanja o pojavama iz žute štampe, gde je Vikipedija od male pomoći.

„Recimo, na jednom kvizu imao sam pitanje koji folk pevač ima nadimak 'srpski Lu Rid', ilustruje Aco pitanje na koje nijedna



Vikipedija ovog sveta ne daje odgovor. Za sada, budući da nema nikakvih ograničenja da taj pevač na srpskoj Vikipediji dobije biografiju koja će sadržati i pomenuti podatak. Pod uslovom da se nađe neko ko će da je napiše, naravno.

Dakle, oko kvizova nismo postigli jedinstven stav. Ali, kako stoji stvar sa ispitima? Da li je moguće spremiti fakultetski ispit koristeći samo ono što se nalazi na srpskoj Vikipediji?

Moguće je, samouvereno odgovara Miloš Rančić. Naravno, ne bilo koji ispit, ali određene ispite iz istorije i istorije srpske književnosti moguće je spremiti isključivo čitajući odrednice na srpskoj Vikipediji, tvrdi on. Te dve oblasti, uz biografije poznatih ličnosti, najbolje su obrađene na srpskom jeziku do sada.

DEMOKRATIZACIJA ADMINISTRACIJE: Primećujem da sastanku prisustvuje samo jedna devojka (Jovana Milićević, novi PR srpske Vikipedije), te me zanima da li je to slučajnost ili je ova enciklopedija „muška stvar". Nemaju neko objašnjenje, osim što svako nudi neku svoju teoriju, tek radi se o lokalnoj pojavi suprotnoj svetskom trendu među vikipedistima i vikipedistkinjama. Goran Obradović kaže da među njima vlada potpuna rodna ravnopravnost i da se oni nadaju da će sa sadašnjih deset odsto broj korisnica porasti dok se barem ne izjednači sa korisnicima. Trenutno su na *sr.wikipedia.org* samo tri administratorke od ukupno 32 administratora. Inače, taj status nije teško steći jer je politika srpske Vikipedije da se rukovodstvo maksimalno demokratizuje. Svaki korisnik koji na Vikipediji radi duže od mesec dana stiče status administratora, što mu daje privilegiju da reaguje na vandalizam, odnosno da zaključava tekstove koji nisu za Vikipediju ili da ih otključa kada proceni da su dovedeni u red, a ima i drugih nadležnosti.

Inače, da biste napisali tekst za srpsku Vikipediju (ili za englesku, pod uslovom da dobro znate jezik) nije vam potrebno ništa osim računara, nekog znanja i dobre volje. Na samom sajtu nalazi se formular pomoću kojeg pišete tekst, krajnje jednostavan za korišćenje. Slično je i ukoliko želite da reagujete na tekst koji je već objavljen, samo treba da izaberete opciju „uredi". Takođe, moguće je pratiti „istoriju" svih prepravki teksta,

Vikipedisti o Vikipediji

Na našu molbu vikipedisti su sami, u nekoliko tačaka, formulisali najvažnije o ovom projektu: Vikipedija je slobodna i besplatna enciklopedija, osnovana u januaru 2001. Srpska Vikipedija je osnovana u decembru 2003, a u decembru 2005. osnovana je Vikimedija SCG.

Vikimedija SCG je nevladina, neprofitna, nestranačka organizacija a Vikipedija (pored Viki--rečnika, Viki-citata, Viki-knjiga, Viki-vesti i dr.) jedan je od projekata čiji je pokrovitelj Vikimedija.

Osnovni postulat prilikom pisanja članaka je neutralna tačka gledišta.

Svakom, čak i neprijavljenom korisniku dozvoljeno je da piše, prevodi, lektoriše članke, kao i da koristi materijale Vikipedije, sve dok navodi izvor.

U radu se mora voditi računa da se ne krše nečija autorska prava (Vikipedija svoje materijale objavljuje pod GNU-FDL licencom).

Rad na Vikipediji je jednostavan, brzo se uči, a osim toga uvek je neko "tu" da pomogne početniku.

Vikimedija SCG je dobila kao donaciju prostor od Doma omladine Beograda, i u njemu se nedeljom od 15 do 20 časova održavaju otvoreni sastanci/druženja.





ODREDNICA: "Vreme" na engleskoj Vikipediji

odnosno tekst se može vratiti u neku od pređašnjih faza ako neko od čitalaca proceni da naknadne promene nisu zadovoljavajuće.

Autori tekstova na Vikipediji mogu biti potpuno anonimni, onoliko koliko to internet dopušta zapravo, budući da Vikipedija beleži sa kojeg je servera anonimni korisnik pristupio. Vikipedisti ipak preporučuju prijavljivanje jer prijavljeni korisnici mogu da prate sudbinu svih svojih tekstova na Vikipediji, ko je i šta menjao, kada i slično. Sve nedavne promene i razgovori autora mogu se videti sa stranice koja se zove (gle!) „skorašnje promene".

Upitani šta smatraju najvažnijim kada je Vikipedija u pitanju, vikipedisti uglas odgovaraju da je to princip „neutralne tačke gledišta". Da bi najbolje objasnio šta to znači, Nikola Smolenski uzima za primer odrednicu "Račak" sa engleske Vikipedije.

„Kada se takve stvari pišu, najpre se navodi ono oko čega nema spora, a to je šta je Račak i gde se nalazi. Potom se konstatuje šta se tamo dogodilo i kada, odnosno da je 45 Albanca poginulo u januaru 1999. godine. Potom se navode različita viđenja ovog događaja i posledice koje su iz toga proistekle", kaže Nikola Smolenski. Za one koji bi da provere preporuka je da na *en.wikipedia.org* ukucaju reč „Racak", te da onda sami zaključe slažu li se da su autori zadržali neutralnost tokom pisanja. Ako misle da nešto nije kako treba, ništa lakše, mogu da reaguju promenom onih delova teksta koje smatraju spornim.

ZNANJE I TRUD: Naravno, to nameće pitanje kako je moguće da oni sa jednostranim pogledom nemaju veći uticaj na tekstove, namećući svoje stavove. Administratori Vikipedije (ne samo srpske) kažu da su uočili da takve stvari, kao i slučajevi vandalizma, u proseku opstaju oko pet minuta na Vikipediji, što je fascinantan fenomen koji govori nešto o odnosu dobrih i zlih ljudi u svetu. Ili barem na internetu.

No, ni administori ne vide sve. Jesenas je englesko izdanje Vikipedije bilo predmet široke rasprave o ispravnosti slobodnih enciklopedija nakon što je ustanovljeno da su u viki-biografiju američkog novinara Džona Sigentalera uneseni i neki potpuno izmišljeni podaci (da je sumnjičen za ubistvo Džona i Roberta Kenedija i da je 13 godina živeo u SSSR, sve same gluposti). Reč je bila o šali nekog momka iz Tenesija koji je želeo da nasanka svog drugara, ali je stvar otišla predaleko. Momak se izvinio, ali su razmere skandala zapravo pokazale koliko se u svetu danas ono što je na Vikipediji ozbiljno shvata, odnosno kakve posledice bi ova lažna biografija mogla da nanese Sigentaleru da njegov prijatelj nije na vreme ukazao na vandalizam. Međutim, Sigentalerov prijatelj je, u želji da mu spase čast i sam napravio grešku, preneo njegovu zvaničnu biografiju sa sajta Fridom hausa, čime je narušio još jedno pravilo Vikipedije, ono o poštovanju autorskih prava. Naime, prenošenje tekstova na Vikipediju bez izričitog dopuštenja autora ili nosioca autorskih prava nije dozvoljeno, a samo objavljivanje na Vikipediji ne znači da se autor svojih prava odrekao. Za dalju upotrebu takvih tekstova (van Vikipedije) neophodno je obezbediti dozvolu vlasnika autorskih prava, a u svakom slučaju potrebno je navesti Vikipediju kao izvor.

Konačno, koji su motivi vikipedista da ulažu svoje znanje i trud u nešto što se ne plaća?

„Uživam u tome da gledam kako se menjaju članci koje sam napisao pre nekoliko godina, a drago mi je i zbog toga što doprinosim jednom ovako važnom projektu", kaže Nikola Smolenski.

„Kada sam čuo za Vikipediju, prepoznao sam to kao veoma značajan projekat, to je danas i kulturološki i sociološki fenomen", kaže Goran Obradović, koji svoje bavljenje Vikipedijom doživljava kao hobi i mnogo korisniju aktivnost od četovanja ili dopisivanja po forumima što oduzima možda i više vremena.

Konačno, valjda u nastojanju da obezbede pozitivan publicitet, vikipedisti mi saopštavaju da na engleskom izdanju Vikipedije postoji odrednica „Vreme" koja se odnosi na časopis čiji tekst upravo čitate. Konstatuju da bi tekst o "Vremenu" trebalo da neko napiše i za srpsko izdanje, ali ne pada konkretno obećanje, samo neko zgledanje. Do trenutka kada je ovaj tekst otišao u uredničke ruke (utorak popodne, 24. januar 2006) to pitanje je i dalje stajalo otvoreno. ■

ZORAN STANOJEVIĆ, BBC

Viki, viki

Vikipedija vodi ime od havajske reči *viki* (tačnije *viki-viki*) što znači „brzo" i aludira na jednostavnost uređivanja teksta. Nastala je 2001. godine u Americi i do sada ima oko dva miliona članaka na 200 jezika. Nedavna istraživanja pokazala su da se u direktnom poređenju sa čuvenom Britanikom Vikipedija sasvim dobro drži, sa prosekom od četiri greške po tekstu u odnosu na tri greške koliko se nalazi u Britanici. Godine 2003. osnovana je fondacija Vikimedija, čiji je jedan od poslova da upravlja projektom Vikipedija, odnosno da obezbeđuje tehničke uslove za njegov rad. Sama Vikipedija nema čvrstu hijerarhiju, najviša instanca je Arbitražno veće Vikipedije, čiji je zadatak da razreši sporove koje sami administratori ne uspeju da raspetljaju. Fondacija Vikimedija ima, inače, samo dva stalno zaposlena i sedište joj je u Sent Petersburgu na Floridi, gde se nalazi i deset servera Vikipedije.

Ima li tu mene

Vikipedija dopušta pisanje tekstova na sve teme, mada se na njenim stranicama mogu naći prazne odrednice koje bi bilo preporučljivo popuniti. Linkovi do njih obeleženi su crvenom bojom. Biografije su jedna od najinteresantnijih oblasti Vikipedije, a uslovi da bi tekst o nekoj osobi bio prihvaćen prilično su labavi. „Za englesko izdanje dovoljno je da je neko, recimo, objavio dve knjige, dok smo mi na srpskom izdanju još popustljiviji, dovoljna je samo jedna", kažu srpski vikipedisti.

NEODRŽANI FESTIVAL AUTORSKOG FILMA "POGLED U SVET"

Pogled u nas

Dvanaesti po redu Festival autorskog filma "Pogled u svet" trebalo je da se održi u novembru prošle godine, ali je to odloženo za sredinu januara ove, da bi se na kraju ispostavilo da ga uopšte neće biti. U vreme kada je ovaj festival konačno mogao da se proširi, uveća svoj značaj i ulogu, on se urušio u sebe i tiho odumro

Ako ste osetili malu promaju u kulturnoj ponudi meseca novembra prošle godine, potpuno ste u pravu. Tada, naime, suprotno od onoga na šta smo navikli, nije održan 12. Festival autorskog filma "Pogled u svet". Sva rethodna izdanja festivala, organizovana između 1994. i 2004. sa dozom improvizacije i razdešenosti, lude hrabrosti i svakako afekcije spram sedme umetnosti, bila su mali ali voljen događaj u životu grada i njegovih filmofila. Sada kada je FAF konačno mogao da se proširi, poraste i uveća svoj značaj i ulogu, kao da se urušio u sebe i tiho odumire.

RASKOL: Tužni zaplet počinje kada, pre jedno dve godine, Vojislav Vučinić, dotadašnji direktor osnivača festivala Jugoslavija filma, odlazi u penziju. Kao otpremninu bivši direktor pokušava poneti i festival, a po ovdašnjoj tranzicionoj devizi "nema toga što mi ne možemo privatizovati". Faraonski, nema šta. U tu svrhu osniva udruženje Pogled u svet sa kojim prošle godine konkuriše za organizovanje Festivala autorskog filma. Za istu stvar se prijavljuje i Jugoslavija film, što pokreće tragikomičan zaplet koji uključuje dve vlade (gradsku i republičku), jedan sudski spor i, konačno, jedan neodržan festival... Da bi zaštitili svoja prava kao osnivača festivala, Jugoslavija film pokreće tužbu protiv grupe građana Pogled u svet. Dok je predmet još u sudu, dolazi vreme da se konkuriše za sredstva za naredni festival kod Ministarstva kulture Republike Srbije i Sekretarijata za kulturu Skupštine grada, što oba konkurenta za organizaciju i čine. Ne znajući kome da dodele sredstva, gradska vlada u maju odlučuje da sredstva dodeli pobedniku tekućeg sudskog spora. Konačno, prvostepena odluka Okružnog suda doneta je 15. jula u korist Jugoslavija filma o čemu obaveštavaju i gradski sekretarijat i Ministarstvo za kulturu. Dobijaju odgovor da treba sačekati pravosnažnu sudsku presudu... Kako se vreme za održvanje festivala približava, gradski sekretarijat u septembru pokušava da pomiri zavađene strane nudeći dvostruko više para ako Jugoslavija film i udruženje Pogled u svet organizuju 12. Festival autorskog filma, zajedno. No, iako je inicijativa gradske vlade plemenita, teško je dogovarati saradnju ujutru a po podne ići na sud. Jugoslavija film odbija ponuđenu saradnju iz više razloga: kao prvo – i dalje smatraju da oni imaju pravo na organizaciju festivala, kao drugo – već imaju prvostepenu presudu *u džepu* i treće – saradnja bi značila gubljenje argumenata u sudskom sporu. Nakon nekoliko sastanaka i neuspeha pregovora usledila je konačna odluka Grada i Republike da nikakva sredstva neće biti dodeljena jer nije ispunjen uslov zajedničke organizacije festivala.



Plakat neodržanog festivala

SKRAĆENO IZDANJE: U trenutku kada 28. novembra pravosnažna presuda iz Vrhovnog suda Srbije konačno stiže, a koja je potvrđivala prvostepenu presudu u korist Jugoslavija filma, festival je trebalo da se već završio. Tada je počelo prepucavanje dopisima između, sada već jedinog, organizatora i gradske vlade. Na urgencije da se sredstva konačno odobre oni su odugovlačili zahtevima za dokumentaciju u vezi sa finansijskim planom, imenom selektora, sponzorima... To natezanje se završilo tako što je gradski sekretarijat konačno 12. decembra odobrio milion i dvesta od milion i po prvobitno odobrenih dinara. Nakon toga ljudi iz Jugoslavija filma sazivaju konferenciju za novinare na kojoj objavljuju da će se skraćeno izdanje festivala održati od 14. do 18. januara ili od 15. do 19. januara. Međutim, da bi se to dogodilo, i dalje je bilo potrebno da sredstva stignu i iz republičkog ministarstva za kulturu. Ovaj organ ne samo da nije odobrio sredstva već Jugoslavija film nije udostojio bilo kakvog odgovora ili objašnjenja. Kako Mirjana Tešić-Perović direktorka Jugoslavija filma, u razgovoru za "Vreme" izlaže svoje dogodovštine sa Kojadinovićevim referentima, na zahtev da napismeno dobije odluku da sredstva neće biti dodeljena odgovoreno joj je, citiram: "Nikome nismo davali napismeno, pa nećemo ni vama"...

Za ovaj propali festival mnogi ljudi su uložili vreme i energiju što neće biti ni plaćeno niti će dobiti nematerijalnu satisfakciju u vidu izloženosti pogledu publike. To se pre svega odnosi na Borislava Anđelića, selektora festivala. Što se najavljenih filmova tiče, imena reditelja nisu previše zvučna ni poznata, ali to nije presudno. Naime, mnogi reditelji su domaćoj publici predstavljeni putem Festivala autorskog filma i tako zadobili kultni status. Setimo se samo Kijerostamija, Tikvera, Sokurova, Kitana... Pošto nijedan od najavljenih naslova neće biti prikazan na predstojećem FEST-u, nećemo saznati koji će od sledećih reditelja, čije filmove je trebalo da pogledamo, postati važna imena svetske kinematografije: Bogdan Slam, Pavel Pavlikovski, Jesim Ustaoglu, Alison Pibls, Aleksej Fedorčanko, Robinson Savari... ■

IVAN JEVIĆ

Velike male stvari



Najveća književna zvezda-sa-pokrićem zapadne polovine SFRJ napokon se oknjižila i u Srbiji. I to zbirkom *Mama Leone*, koja predstavlja Miljenka Jergovića ovdašnjoj publici na najbolji mogući način

Djeca ne smiju biti sama jer je samoća nešto odraslo; rastemo da bismo jednoga dana mogli ostati sasvim sami i da se zbog toga više nitko ne mora brinuti.

Ako ćemo pravo, priča o konačnom *ukazaniju* neke knjige Miljenka Jergovića na srpskom tržištu – pa još zbirke *Mama Leone* (srpsko izdanje: Rende, Beograd 2005), što je odličan izbor za *početak jednog lepog prijateljstva* – mogla bi se ispričati u najmanje dve verzije: kraćoj i dužoj. Kraća bi, jakako, glasila: "Najzad!". Duža verzija je, elem, pred vama.



Mama Leone treća je Jergovićeva prozna zbirka, i izvorno je objavljena potkraj devedesetih, tj. na koncu jedne horor-dekade koja je označila brutalan kraj svega što smo pre nje bili, svega što nas je činilo onim što jesmo ili što smo tek trebali postati; ili je bar takva bila namera onih koji su tu deceniju učinili baš takvom, krvavom i iznad svega sramnom. Miljenko Jergović, Sarajlija (od 1993. nastanjen u Zagrebu) do rata poznat kao talentovan pesnik, ali već i tada, sa svega 25-26 godina, i kao briljantan i plodan novinski pisac, ispisao je svoj *ratni krug kredom* izvanrednom proznom zbirkom *Sarajevski Marlboro*, malim (ili, pre će biti, velikim) Čudom koje se, retrospektivno, gotovo unisono smatra samim praskozorjem onoga što će se mnogo kasnije zvati "nova hrvatska proza", "fakovci" i tome slično, no za ovu je našu priču možda važnije to da je *Marlboro* bio ne samo književno superioran omaž jednom Gradu i njegovim ljudima, nego i kako-tako utešna (o)poruka da će i posle Smrti ipak biti nekog važnog i dobrog i lepog življenja, mišljenja, osećanja i pisanja, što će reći da je ta Svima Namenjena Smrt samim tim i *detranscendirana*, *simbolički poništena*: i Grad i ljudi u njemu umiru, ali umreti ipak neće, dokle god je Priče. Što posao ubica, u jednom nežnom i važnom smislu, u potpunosti obesmišljava. Sledeća zbirka *Karivani* u izvesnoj je meri prirodan nastavak prethodne, ali je pre svega ipak tematsko-motivsko *proširenje područja borbe*, dublje zaranjanje u svet bosanskih, ali i lično-porodičnih mitologema. I tako dolazimo do *Mame Leone* kao prirodnog vrhunca jednog spisateljskog ciklusa.

NEPOČINSTVO SLABOSTI: Vazda mi se činilo da je *Mama Leone*, u paru sa oba toma *Historijske čitanke* istog pisca, ključna, amblematična knjiga "ranog" prozaika Jergovića, dakle onog koji je postojao do pojave romana *Dvori od oraha*. *Historijska čitanka*, nastala iz novinske kolumne, "fakcijski" je parnjak "fikcijskoj", u konvencionalnom smislu "proznoj" *Mami Leone*, a zajedno tvore fascinantno troknjižje kakvom nema dostojnog pandana među piscima generacije (današnjih) 35-45 godina u vasceloj virtuelnoj SFRJ. Hoće se reći: sve ono što je, kao *osećanje sveta*, prisutno u famoznom *Leksikonu YU-mitologije*, koji su ispisivale stotine svakojakih autora, u ovim je Jergovićevim knjigama em komprimovano em lirsko-naracijski izbrušeno do perfekcije, s tim da je to uslovno "savršenstvo" u isto vreme nekako "normalno" i "toplo", otuda i sasvim nesrodno hladnom, odlikaškom perfekcionizmu pomodnih književnih pravaca, koji rutinski produkuju gomile knjigolikih predmeta po kojima se razbaškarilo na milione slova ispisanih po visokom književnom "pe-esu", ali koje zapravo nikome ništa ne znače – ne biste ih poneli ni u red pred poštanskim šalterom, a kamoli na ono večito "pusto ostrvo" ili negde gde će vam toplo zračenje Knjige biti možda jedina podrška. Pa opet, rado ću odmah uteći od tvrdnje iz prethodne rečenice, pošto napose u *Mami Leone* nikakva nostalgija, a najmanje jugonostalgija (kao nekakav "projekat" ili šta god) nije *keyword*: pre će biti da je to ono svevremeno spisateljsko, prustovsko prizivanje arome famoznog kolačića madlene; e sad, to što ono u svakog čitatelja *Mame Leone* izaziva bubrenje gigantske knedle u grlu, koja kao da će da iskoči ako hitno ne skrenete pogled, posledica je koliko Jergovićeve spisateljske tankoćutnosti i veštine toliko i toga što je onaj čuveni "vihar istorije" podelio naše živote na ono "pre" i ono "posle", pri čemu *Mama Leone* kao da je dotakla (više)generacijsku srž zauvek izgubljenog, "vanistorijskog" stanja naivnosti i nevinosti onoga "pre", onoga što možda više i nismo mi – ili će pre biti da ovo sada nismo mi, nego neko drugi, ko je samo nasledio naše ime. A sve drugo ili je sam proćerdao, ili su mu na silu uzeli.

Pisane iz perspektive deteta-naratora, iz jedne formalno "disfunkcionalne" sarajevske porodice koja u svojoj naizglednoj građanskoj običnosti pretrajava "zlatne dane socijalizma", ove su priče – sa neskriveno autobiografskom potkom, koju pisac opet ni ne banalizuje pretvarajući je u Vašar Privatnih Anegdota – izvanredna lekcija o tome kako se o svim onim Velikim Stvarima može govoriti a da se ni najmanje ne potroše. Mali je Miljenko gledač i pripovedač jednog nežnog i ušuškanog porodičnog sveta u kojem – u sarajevskom i primorskom mikrokosmosu – obitavaju mama, baka, djed, povremeno i otac, kao i dobri i nešto manje dobri ljudi čiji se životi prepliću sa njihovim, i to čini sa onom obezoružavajućom "češkom" sposobnošću da se prepozna važnost tobože nevažnog, da se ispišu krokiji o dobroti, ljubavi i ostalim "staromodnim" rečima koje svaki "savremeni" pisac koji drži do sebe nekako radije izbegava ili za svaki slučaj izvrgava ruglu. Istovremeno, ta je ušuškanost nešto što će se, evo, rasparati svakog trenutka, i Spoljni će Svet pokuljati unutra: mali Miljenko nipošto ne obitava u Arkadiji kakvu su izmislili priglupi *infantilizatori detinjstva*, nego u svetu u kojem, vidi on to jasno, čak i u njegovoj najneposrednijoj okolini, postoje i zloba i izdaja i porok i svako drugo *nepočinstvo ljudske slabosti*. Zato

Promocija

U petak 27. januara u 19.30 sati, u Centru za kulturnu dekontaminaciju u Beogradu (Birčaninova 21) održaće se promocija knjige *Mama Leone* Miljenka Jergovića, uz prisustvo autora.

Mama Leone nije kičasta šećerlema o "boljoj prošlosti", ličnoj i kolektivnoj, nego molska "rekonstrukcija" jednog nesavršenog, ali jedinog prisnog i domaćeg Izgubljenog Sveta.

DAR I MERA: Treba biti pisac unikatnog, jergovićevskog dara - ali i *mere* - pa pripovedati stalno negde na rubu, stalno pred onom tačkom na kojoj onaj jak lirski naboj može prerasti u stanovitu *otužnost*, a da se to na kraju ipak ne dogodi; Jergović očaravajuće lako demonstrira mogućnosti jednog nedvosmisleno lirskog proznog glasa koji ama baš nikada ne poseže za cinizmom kao dežurnom preventivom protiv sentimentalnosti, naprotiv - otvoreno joj kobajagi pušta na volju, tek da bi se pokazalo kako je besprekorno kontroliše... I pri svemu tome daruje čitaoca prefinjeno melanholičnom, nerazmetljivom, *neiskeženom* duhovitošću kakvoj zapravo malo ko od razvikanih "književnih zabavljača" može da parira.

Srpsko izdanje ove knjige razlikuje se (nažalost!) od izvornog po tome što je lišeno drugog, "odraslog" dela zbirke, onog koji se s predobrim razlogom zove "Tog dana završavala je jedna dječja povijest" (dvanaest od ukupno 33 priče). Iskreno, ne umem da se dosetim nijednog razloga koji bi to kraćenje učinio opravdanim; u najboljem slučaju, moglo bi ga se nazvati jedva prihvatljivim. S druge strane, fakat je da je ono što dobijamo, dakle prvi deo (preko dve trećine) izvorne *Mame Leone* ono što zapravo jeste "fundament" ove knjige, te se makar i zbog toga čitalac (i kupac) beogradske *low budget* verzije (Rende je bio i ostao u časnoj, "ledolomačkoj" izdavačkoj gerili) ne mora osećati izigranim...

Kako god bilo, najveća književna zvezda-sa-pokrićem "zapadne" polovine SFRJ napokon se oknjižila i u Srbiji. Siguran sam da sada, kada je ušao, odavde više i neće izlaziti... A kad smo već kod ulaženja, završiću jednim sećanjem koje, ubeđen sam, ima naboj nimalo slučajne znakovitosti: Jergović je prvi put nakon rata došao u ove krajeve za novosadski FAK 2001; umorni i izgladneli od dernečenja, u neka smo gluva doba upali u fast-food restorančić sa božanstvenom ćuretinom na samom rubu Dunavskog parka; kako smo otvorili vrata, iz zvučnika se razlegla pesma *Mama Leone*, glas iz neke druge dimenzije, dopremljen do nas preko prastare, prašnjave gramofonske ploče, sa nekog prašnjavog noćnog radija. I sad ti reci da Smisao ne postoji, da nam ne šalje male, slatke tajne znake. Sve što treba da učinimo je da ih ne previdimo. ■

TEOFIL PANČIĆ



tv manijak

piše: Dragan Ilić

Da sam srećan ko što sam nesrećan

Zlativoje Pavlović, gost beogradskog programa RTS-a, izvučen je kao srećni dobitnik u više od **stotinu nagradnih igara**. Dobijao je putovanja (14 puta), kojekakve andrmolje, čak i automobil. Do danas jedino nije dobio stan, a kako ga je krenulo – biće i to. Zbunjena voditeljka je očajnički tražila tajni recept – veličinu koverte, broj poslatih kupona, tajni ritual pri slanju, ali Zlativoje kaže – on ne praktikuje ništa od toga. Standardni koverat, ni po čemu upadljiv, kupona koliko skupiš i **eto sreće**. A onda vrhunac, u Srbiji postoji tajno društvo srećnika, svojevrsni klub dobitnika, ljubimaca Fortune, svi imaju obična imena, Petar Petrović, Mile Ilić i slično, a razbacani su **kabalistički** po celoj Srbiji. Međusobno se informišu, druže i zajedno uživaju u nagradama. Ovaj elitni klub srećnika, izgleda, ima konačan broj članova, a ja shvatam da je **važno zvati se Zlativoje**!

Sličnu sreću pokazuje **Dragoljub Đuričić,** dok reklamira Tiganj Suvi Kuvar na telešopu. Prvo čuka palicama po sudoperi, onda probere povrće, obari ga i sa žaljenjem konstatuje da je kasno saznao za magični tiganj – mog'o je sastaviti sto godina! Poznate ličnosti u službi reklame nisu nikakva novost, ali kod nas to ponekad izgleda smešno – Cvele pije argentinska vina, Mima Karadžić (normalno, **Plantaže "13. juli"**), Tika Stanić se zaliz'o i bankariše, a Gaga i Milena prave januarsku reku na gajbi. Svi srećni i zadovoljni, rek'o bi Dragoljub – sastaviće 100 godina najmanje! **Srećni neki ljudi.**

Ipak, ma kako glupe bile reklame, neko ih je smislio i realizovao, trudili se ljudi. Zato se osećam ježšće prevarenim kada sam na internetu pronašao spot za LOTTO, IMAGINE WINNING, koji su naši autori pokrali do najsitnijih detalja. Muzika je **Born To Be Wild**, tip u besnim kolima, ljupka stoperka pored pokvarene šklopocije, ruka na kolenu i umesto Mire Banjac neka druga baba, mislim Holanđanka. Mislim, nije u redu drugari, imamo internet, malo sporije radi, ali nismo bušmani. Ni Lutrija Srbije nije dobila originalan proizvod, neko im je znači uvalio **Hasana pod Huseina**. Skoro kao kožna torba u plastičnoj kesi kod viceguvernera. Može se reći da je san o loto dobitku univerzalna stvar, svuda se ljudi isto smeju, samo ovde se radi o krađi, pa ako imaš sreće ne provale te i dobiješ svoj honorar.



Jedan srećko se tako pojavio na televiziji BN i govorio o klinici "Ostrog" u Beogradu. Taj **srećko materin** zove se Milovan Bojić, a ljubazni domaćin mu je bio Dr Sandro Prslook bend. Malo je reći da mi se želudac popeo do grla dok je Bojić objašnjavao kako je naš zdravstveni sistem bljak i truo, čeka se mesecima na preglede, sobe prljave, metode zastarele i skupe, pacijent se tretira kao stoka. Međutim, eto dragi moji, uz popust možete kod dr Bojića u "Ostrog", **totalni luksuz,** isti dan idete kući. Tek da znate, još uvek koristi slikovite izraze tipa – pod ovim našim bisernim nebom. A ko je da izvinite sistematski sjebavao zdravstvenu zaštitu i maltretirao ljude snimajući skrivenu kameru u belom mantilu? Još su ponegde u upotrebi kineske igle koje je uvozio, da bi maltretman pacijenata bio što potpuniji pod našim bisernim nebom. Ko zna gde su njegovi kadrovi, takoreći biseri, naročito u doba restitucije socijalista i julovaca? O, kako smo mnoooogo pogrešili! **Sreća il? čudo, šta li je?**

Sličan Srećko se pojavio u Vestima B92 i objasnio da je godinama postavljano lice (gle čudesne formulacije dodira sreće il' političke kadrovske službe), pa je radio u muriji kod Badže, pa kod Vlajka a izgleda i kod Mihajlovića. Samo godinu dana je bio u JUL-u, jebiga, moralo se. Sada će on da hvata ratne zločince **toootalno profesionalno** i deluje srećno zbog toga. Uopšte, izgleda da i ovde postoji grupa dobitnika koji se tako druže, odlaze jedni kod drugih, cimaju se telefonom kad je gusto i kumstvima učvršćuju svoja drugarstva. I red je da se ljudi ne dele po političkim opredeljenjima, već da vide kako jedni drugima da pomognu. Onda samo nama sa strane to deluje kao zaverenička interesna grupa. Ispade da sreće nemaju oni koji putuju vozom, znači običan svet (čitaj sirotinja), koji se ovih dana smrzava po Srbiji i Crnoj Gori. Inače, **biser Mila Đukanovića** je pohvala hitnim službama koje su bile efikasne kao da su se spremale za nesreću, kada se voz survao u kanjon Morače kod mesta Bioče. Ministar i direktor Železnica podneli su ostavke, ali **halo, drugari**, zašto je neko pustio i pušta da rasturene krntije saobraćaju i prugama i putevima. To je takođe igranje srećom, svojevrsna kalkulacija, gde se veruje da nema šanse da baš svi izginemo.

Otuda je Milova sentenca o ¨sreći u nesreći¨ **potpuno deplasirana**, a to je drugi omiljeni izlaz iz neprijatnih situacija za sve naše političare, posle ¨desilo se to što se desilo¨. Da razjasnimo jednom za svagda, **nema sreće u nesreći**! ■

POZORIŠTE

Džabe smo krečili

Spusti se na Zemlju;
tekst **Gordana Goncić**
muzika **Ivan Ilić**
režija **Jug Radivojević**
igraju **Svetislav Goncić, Milena Ražnatović, Milan Gutović, Ljiljana Blagojević** i dr.;
Pozorište na Terazijama

Veoma je redak, pa zato i uzbudljiv događaj kada se u našem pozorištu postavi domaći mjuzikl. Kada je njegova tema susret vanzemaljaca s našom civilizacijom, onda je interesovanje još veće. Upravo tu temu postavlja, a u skladu sa svojim nazivom, i novi mjuzikl Pozorišta na Terazijama i autorskog tandema Gordana Goncić (libretista) i Ivan Ilić (kompozitor) – *Spusti se na Zemlju*. Sad nam još ostaje da vidimo jesu li očekivanja i zadovoljena.

Postavka dramske priče je ovakva: dvoje vanzemaljaca primorani su da, usled kvara na kosmičkom brodu, ateriraju na Zemlju i to, umesto u Ameriku kako su planirali, u Srbiju, u Beograd. Ovde nije kraj njihovim nevoljama; pored toga što su se iskrcali na planetu sa zaostalom civilizacijom, greškom su došli i u jedan od njenih najzaostalijih delova i to, da užas bude kompletan, u pozorište u kome se sprema nova predstava. Posle niza peripetija, izazvanih time što su ušli u tela glumaca, oni se vraćaju na svoju planetu, a sa zaostale Zemlje odnose, ipak, i jednu vrednost koju nisu poznavali – ljubav.

E, sad da pređemo na dramaturšku razradu ove fabule. Spomenuti „niz peripetija“ nije čak ni eufemizam, već čista dezinformacija; glavni dramaturški problem jeste upravo taj što se ovde ništa ne dešava, ako se izuzmu *džender komplikacije* koje su nastale kada su vanzemaljci pobrkali polove prilikom ulaska u ljudsko obličje, a koje se relativno brzo razreše. Njihova linija radnje, ipak, ima nekakav razvoj – spoznali su tu ljubav – ali, zato, u svetu pozorišta, u koji su nesrećnici ateriali, nema suvislog i elaboriranog dešavanja. Tu se sve svodi na stereotipne, banalne, zakržljale, glupe i neduhovite dramske situacije i odnose: vedeta u godinama ljubomorna na mlađu koleginicu, nervozni upravnik zabrinut samo za sponzore, ekscentrični i nezainteresovani reditelj. Osim što je dramaturški loše razrađeno, pozorišno okruženje je neizgrađeno i u pogledu ambijentacije; radnja ničim nije utemeljena u naš ambijent, ako se izuzme jedan song o ajvaru i jedan o katastrofalnoj situaciji u Srbiji, pa te stereotipne pozorišne igre mogu, zapravo, da se zbivaju bilo gde...


MILOŠ KODEMO

Tri tačkice su ovde sasvim primerene, jer ima i dodatnih dramaturških problema za analizu. Ipak, vreme je da se pređe na samu predstavu. Umesto da, u saradnji s glumcima, pokuša da zgusne dramsku priču i ublaži njene brojne slabosti, reditelj Jug Radivojević se posvetio samo scenskom aranžiranju. Bilo da su se otrgli, ili da su bili skroz zanemareni, glumci su, u svakom slučaju, radili šta su hteli, koristili jeftina pseudokomičarska rešenja, srpski rečeno – šmirali bez ikakve mere. U bezočnoj šmiri prednjačio je Milan Gutović, čija se postavka reditelјevog lika iscrpljivala u najjeftinijem verbalnom gegu, u više puta ponovljenoj *indikaciji* orkestru – „ajmo, rke-koke“! Iako im je ubedljivo bežao, većina glumaca se takmičila s Gutovićem u najprizemnijem karikiranju, uz dodatak vike i trke: Dragan Vujić kao neki, valjda, glumac, Aljoša Vučković kao upravnik pozorišta, Ljiljana Blagojević kao vedeta u godinama koja – namerno ili ne, parodije radi ili ne – još i loše peva. Obraz profesije spasli su, u komičarski solidnim ulogama zbunjenih vanzemaljaca, Svetislav Goncić (Ip Bi) i veoma muzikalna i scenski harizmatična Milena Ražnatović (Čandra Sekar). Da nije bilo njihovog rada i muzike Ivana Ilića, u ovoj predstavi gotovo da ne bi bilo profesionalnih standarda.

Kao ni Jagoš Marković pre njega, tako ni Jug Radivojević nije odoleo tehničkim izazovima zaista odlično ekipirane scene Pozorišta na Terazijama, pa je zato, kao što smo videli, i zapustio sve ostalo. Neprestano je podizao i spuštao propadališta i tako stvarao različite prostorne odnose: u toj organizaciji prostora nije bilo nikakvog koncepta, jer su uzvišenja nekad imala realističku funkciju (krov zgrade, npr.), a nekad kvazisimboličku (platforma u pozadini na kojoj se pojavljuje dotična vedeta). Ako se izuzmu kulise za predstavu u predstavi, prostor je bio samo ovako rešen, pa se onda postavlja pitanje šta je bio zadatak potpisanog scenografa Aleksandra Denića. Pored stalnih tektonskih pokreta pozornice, željenoj scenskoj dinamici je trebalo da doprinese i koreografija Konstantina Kostjukova; ona, međutim, niti je bila reditelјski pregledno uklopljena u celinu predstave (muvanje u drugom planu), niti je, sama po sebi, bila inventivna. A bili su tu i neki ulični reperi!... Ovom nepojamnom treš galimatijasu, neslavni doprinos dali su i kostimi Zore Mojsilović; odeća ljudi uopšte nije označavala likove, dok su vanzemaljci bili obučeni u neki užas koji je ličio na nenamernu parodiju futurističkih predstava s početka XX veka, ili, još bolje, onih čuvenih spermatozoida iz filma Vudija Alena.

Može lako da se zaključi da predstava *Spusti se na Zemlju* nije zaslužila niti ovako detaljnu, niti bilo kakvu analizu. Ono što je, međutim, tema za ozbiljno razmišljanje jeste kako se projekat s ovoliko niskim profesionalnim standardima i umetničkim dometima desio u pozorištu u koje je toliko sredstava uloženo i koje, posle dugog niza godina, više ne može da traži alibi u tehničkim (ne)prilikama. Da ne bude na kraju: džabe smo krečili!

IVAN MEDENICA

BALET

Na javnom času

Mladi balet iz Pariza – Pariski konzervatorijum
Jugoslovensko dramsko pozorište



A. ANĐIĆ

Da u JDP-u nije bilo uvažene publike pune očekivanja uslovljenog gostovanjima Mladog francuskog baleta (2001) i Mladog baleta iz Liona (2. Beogradski festival igre, 2005), baletsko veče koje su nam priredili takoreći diplomci Pariskog konzervatorijuma mogli bismo nazvati javnim časom. Trinaestoro učenika završne godine ove visokoobrazovne pariske institucije pokazalo nam je svoje do sada stečeno umeće i uverilo nas da su zaista osposobljeni da "nagaze" važne i izazovne svetske plesne scene. Problem je možda u tome što smo mi očekivali već zaokružene, iskusne igrače, pre svega prepoznatljive po specifičnom rafinmanu "francuske škole". No, akcenat je na koreografijama, tačnije francuskim koreografima (u programu lepo piše da gostuje Smer za studije koreografije), dajući nam kratku šemu razvoja plesa u Francuskoj, od baroka (*Španska ludorija*, Iren Ženžer), preko klasicizma a la Serž Lifar (*Svita u belom*), plesno-grafičke stilizacije Lionela Oša (*Stvaranje*), pa sve do izuzetno zahtevne i besprekorno izvedene neoklasične koreografije Tijerija Malandena, *Sekstet*. Na kraju, celo veče očekivani *Rejv* u koreografiji Karol Armitaž, neverovatna kombinacija savremenog plesa, klasičnog baleta, kapoeire, kung-fua, uličnog plesa, u duhu tehno-kulture, na iznenađenje publike u trajanju od svega desetak minuta, pokazao je da nam program nekad i ne treba, jer tamo smo pročitali da *Rave* traje 35 minuta. Pitamo se onda čemu pauza i ponovno ulaženje u salu kad je preostalo svega desetak minuta programa? No, dobro...

Pretpostavka je da su mladi igrači za ovo gostovanje birani prevashodno po svom senzibilitetu za savremene igračke stilove i tehnike, u kojima su istinski briljantni i s tačke gledišta domaćih igrača takoreći nedostižni. Međutim, problematičnim i grčevitim snalaženjem u klasičnim komponentama Lifarove *Svite u belom*, kao da su nam poručili "dobro, to je to od klasike, mi idemo dalje". Ako stavimo na stranu to što nas polaznici Pariskog konzervatorijuma ne oduševljavaju istančanim sluhom za akademski virtuozitet, što se po starinskoj navici od francuskih igrača i najviše očekuje, možemo se zapitati u kom se to pravcu razvija visokoobrazovno usavršavanje mladih igrača u svetu. Da li i dalje dominira izučavanje besprekornosti akademskog stila ili se igrači obučavaju za "realan" život, za buduće teške i mnogobrojne audicije i trupe koje zahtevaju sve novije, raznovrsnije i sve više tehničke standarde? I još, kako bi se na jednom takvom tržištu igračke snage snašli naši ma i najbolji igrači? I kako da se uopšte pojave na svetskom tržištu kada ovde ne mogu ni da steknu diplomu visokog obrazovanja, a kamoli da temeljno izuče najnovije stilove i tehnike. Gostovanje Mladog baleta iz Pariza neminovno pokreće pitanje zastarelog i jadnog školovanja našeg igračkog potencijala, ali to je već toliko puta ispričana priča od koje niko nikad nije imao vajde. ■

IVANA MILANOVIĆ

SCENA

"ORCHESTRA"

Novim trobrojem, časopis za umetničku igru "Orchestra" ušao je u drugu deceniju postojanja. Negujući svoju tradiciju iscrpnog izveštavanja i ocenjivanja plesne umetnosti domaće i svetske scene, "Orchestra" i u ovom broju nastoji da sublimira i uobliči pulsirajući život baletskog, igračkog sveta. Idući kroz pregled takoreći godišnjih dešavanja, Beogradskog festivala igre, Bitefa, Bemusa, u ovom broju izdvaja se i tekst stranog dopisnika sa Festivala Burnonvil u Danskoj, obeležavanje 50 godina stvaralaštva baletskog kritičara Milice Zajcev, kao i obnovljena rubrika "Orchestra katedra" koja će se baviti savremenim plesom. Promocija najnovijeg broja "Orchestre" pokazala je opšte i duboko nezadovoljstvo baletskih poslenika, bilo da pripadaju krugu časopisa, bilo da su autori knjiga, bilo da je reč o UBUS-u ili o problematičnom odnosu državnih institucija prema projektima i akterima plesne umetnosti. Razgovori vođeni na promociji najnovije "Orchestre" pokazali su potrebu kako za ujedinjenjem tako i za jedinstvenim frontalnim istupom celokupnog sveta baleta kako bi se osvojio neki nov prostor u državnim institucijama, ali i uspostavila nova pravila u unutrašnjoj organizaciji. ■

LONDON–MOSKVA

Džentlmeni i špijuni

Stari znanci iz hladnog rata Rusija i Britanija sklopili su poslednjih godina džentlmenski sporazum da će zajedničkim snagama učestvovati u borbi protiv terorizma, ali i da se njihove obaveštajne službe neće međusobno angažovati u špijunskim operacijama. Da li je i zašto prekršen takav sporazum





"LAŽNJAK": Kamen u čijoj je šupljini radio-stanica i baterija



FOTOGRAFIJE: REUTERS

Sve je podsećalo na Le Karea i Fleminga: magla i bela moskovska zima, krhke breze pod snegom, tajni kamen, tridesetak centimetara širok, unutra šupalj, naravno, sa specijalnom radio-stanicom i baterijama. Na ruskoj državnoj televiziji Nikolaj Zaharov, predstavnik Federalne službe za državnu bezbednost (naslednica KGB-a), objašnjavao je milionskom TV auditorijumu da je rendgenski snimak lažnog kamena pokazao kako radi ova špijunska spravica:

"Prvo bi pored kamena prošao ruski saradnik koji bi informacije prosledio sa svog palm-topa, a onda bi neko od službenika britanske ambasade prošao pored 'tajnog kamena' i skinuo informacije pomoću svog palm-topa."

TAJNI KAMEN: Zaharov je objasnio da je "tajni kamen" imao domet u radijusu do 20 metara i da je mogao da šalje i prima signale sa palm-topova, minijaturnih kompjutera koji nisu veći od dlana. Ovo je navodno omogućavalo britanskim obaveštajcima da indirektno komuniciraju sa svojim ruskim informatorima. Drugim rečima, nisu nikada morali da se sretnu sa njima. Ruska obaveštajna služba bila je vrlo precizna prilikom svog TV gostovanja: imenovala je četiri člana britanske ambasade u Moskvi kao deo "špijunskog prstena". Dokumentarac koji je u nedelju emitovan na ruskoj televiziji, ali odmah potom i širom sveta, prikazao je mlade britanske diplomate Kristofera Pirta, Pola Keromptona, Endija Fleminga i Marka Doa kako prolaze pored "kamena": Fleming se čak vidi kako podiže "kamen" pošto se prethodno spotakao na njega. Sve diplomate su bile u sportskoj odeći, sa kapama, šubarama i nosile su ranac na leđima.

I dok agencija Itar tas piše kako su pojedini članovi Državne dume ogorčeni ovom špijunskom aferom i brane zakon kojim se strogo kontroliše rad nevladinih organizacija "koje često služe za pranje novca, finansiranje špijunskih delatnosti, pa i doturanje novca Čečeniji", kako to kaže prvi potpredsednik Dume Oleg Morozov, zanimljivo je da general Nikolaj Leonov, bivši čovek broj dva u Odeljenju za inostranstvo KGB-a izjavljuje da je "špijunska oprema" prikazana ovom prilikom na državnoj televiziji "krajnje nesofisticirana i razočaravajuća".

Ruska agencija Interfaks javlja da je Služba državne bezbednosti krenula da prevrće i drugo sumnjivo kamenje širom Moskve. Navodno je po ovoj sibirskoj zimi lociran i drugi sumnjiv kamen-odašiljač, ali su ga izgleda britanski agenti u međuvremenu uklonili.

PREKRŠENI SPORAZUM: Rusija i Britanija, stari znanci iz hladnog rata, sklopili su poslednjih godina džentlmenski sporazum da će zajedničkim snagama učestvovati u borbi protiv terorizma, ali i da se njihove obaveštajne službe neće angažovati u međusobnim špijunskim operacijama. "Izgleda da je ovaj sporazum prekršen. Mi smo prevareni", izjavio je na ruskoj televiziji Sergej



KAO IZ STARIH ŠPIJUNSKIH FILMOVA: Fotomontaža ruske televizije navodne špijunske akcije britanskog diplomate (na slici dole levo), prikazana ovih dana u Moskvi

Ignačenko, funkcioner Federalne službe za bezbednost. Sve je mnogo podsećalo na one poznate scene iz *Kazablanke*. Ignačenko je još obavestio televizijske gledaoce da ruska vlada još nije uputila zvaničnu notu Britaniji i da će svi budući potezi biti na "vladinom nivou".

Incident sa tajnim kamenom ruske vlasti odmah su vešto počele da koriste u velikoj propagandnoj ofanzivi. Nikolaj Zaharov, portparol Saveznog biroa za bezbednost, poručio je: "Postavljanje špijuna poput mistera Marka Doua pokazuje cinizam i kratkovidost tajnih službi. Ovde je jasno kompromitovan rad civilnog sektora jer je jedan obaveštajac sarađivao sa njima i slao im novac." Ruski zvaničnici tvrde da je britanska ambasada u Moskvi dala oko 30.000 funti (45.000 evra) nekim organizacijama za pomoć medijima i organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava. Pare je navodno isporučivao navodni agent MI6 Mark Dou (27), inače zaposlen u amabasadi.

Ruska agencija Interfaks precizno navodi da je mister Dou davao novac Komitetu protiv torture, Centru za razvoj demokratije i ljudskih prava, Evroazijskoj fondaciji, moskovskom Helsinškom odboru i Organizaciji za reformu kaznenog zakonodavstva. Forin ofis, britansko ministarstvo spoljnih poslova, insistira na tome da nije bilo ničeg neregularnog u tome da je pružalo pomoć raznim grupama civilnog društva.

Nevladine organizacije u Rusiji odmah su izrazile zabrinutost da će optužbe na račun britanskih diplomata biti izgovor da Kremlj opravda zabranu njihovog rada i gušenje opozicionih tonova.

Veteranka u borbi za ljudska prava Ljudmila Aleksejeva (79), inače šef moskovskog Helsinškog odbora za ljudska prava, ocenjuje da je cilj ove afere da se oklevetaju Helsinški odbor u Moskvi i celokupan sektor nevladinih organizacija i tako opravda zakon koji radikalno ograničava rad civilnog sektora. Ona ukazuje i da je nedavno sasvim neosnovano i grupa naučnika bila optužena za špijunažu.

Vladimir Putin je zakon o radu nevladinih organizacija potpisao 10. januara ove godine i u aprilu stupa na snagu. Kremlj tvrdi da su zapadne vlade inicirale i finansirale revolucije u Gruziji i Ukrajini, da su režirale i pomagale mirne proteste i ni najmanje ne krije da ne žele da se isti scenario ponovi i u Rusiji.

Moskva je veoma zabrinuta što su posle događaja u Gruziji i Ukrajini razne nevla-

VREME

u štampanom izdanju
na ovoj stranici se nalazi reklama

dine organizacije i u Rusiji počele da ničuu kao pečurke. Zakon koji je nedavno potpisao Putin i koji vlastima daje pravo da zabrane ove organizacije, odmah je oštro kritikovan i u SAD i u Evropskoj uniji.

GAS KAO ORUŽJE: Londonski "Gardijan" smatra da nije čudno što su se u svetskim medijima gotovo istovremeno pojavile dve velike priče iz Rusije, obe zabrinjavajuće i zbunjujuće. Da podsetimo na hronologiju događaja: prvo je gruzijski predsednik Mihail Sakašvili optužio Rusiju da je odgovorna za sabotažu na gasovodima i na električnim transmisionim stanicama koji snabdevaju njegovu zemlju. Predsednik nije dao nikakve dokaze, što je samo izazvalo ironične komentare Kremlja. Dakle, nastavljaju se smetnje na vezama između Moskve i Tbilisija koje traju još od "ružičaste revolucije" pre dve godine: iz Gruzije, ali i sa drugih tačaka, stalno stižu optužbe da se Rusija meša u život i poslove bivših sovjetskih republika, ali i drugih zemalja bivšeg "sovjetskog lagera" i da gas i naftu koristi kao geopolitičko oružje.

U svakom slučaju, činjenica je da je državni ruski gigant Gasprom učetvorostručio cenu gasa koji isporučuje Ukrajini, a ovih dana na istom terenu "trenira strogoću" i prema Poljskoj koja cvokoće. Mnogi zaključuju da je to jasna kazna Viktoru Juščenku i njegovoj vladi za "narandžastu revoluciju" koju su pomogle zapadne zemlje, ali i Poljskoj s kojom je Rusija u vekovnim sporovima i tenzijama.

VELIKO UVO: Koliko su osnovane tvrdnje da britanski špijuni vršljaju po Rusiji? Priča je stara, iako je tehnologija koja se primenjuje u službi najnovijeg datuma. Savezni biro za bezbednost ovog puta istina nije pričao o regrutovanju špijuna na visokim i važnim mestima, već se spustio na zemlju i konkretno rekao da britanske diplomate finansiraju nevladine organizacije koje Kremlju nisu po volji.

Ne iznenađuje da britanska vlada diplomatski - ćuti. Forin ofis je optužbe okarakterisao kao "iznenađujuće", što zapravo nije negiranje. Toni Bler je za sada izabrao da bude "neobavešten": na redovnoj mesečnoj pres-konferenciji izjavio je da je za slučaj saznao sa televizije i da na "bezbednosne teme" ne daje komentar, kao što je poznato. I BBC za sada ne daje preteran publicitet ovoj zanimljivoj moskovskoj priči.

Nije tajna da Ujedinjeno Kraljevstvo, kao uostalom i SAD i Evropska unija pomažu razvoj civilnog sektora, slobodne medije i nezavisno sudstvo u Rusiji. To otvoreno čine organizacije poput Vestminster fondacije, Evropske komisije i Fordove fondacije, ali ne i CIA i MI6.

Britanski analitičari procenjuju da neće doći do većeg diplomatskog skandala na relaciji London-Moskva i uzajamnog proterivanja diplomata. Diplomatski odnosi između dveju zemalja obilovali su špijunskim aferama: daleke 1971. britanske vlasti su proglasile 105 sovjetskih diplomata za persone non grata. Sličnih diplomatskih poteza bilo je i u suprotnom pravcu, istina ne tako masovnih.



Zakon koji je nedavno potpisao Vladimir Putin i koji vlastima daje pravo da zabrane nevladine organizacije odmah je oštro kritikovan i u SAD i u Evropskoj uniji

Rusija je ove godine predsedavajući G8, pa je cela ruska špijunska priča namenjena prvenstveno za domaću upotrebu, da se oslabe, pa i diskredituju domaće nevladine organizacije. Zato je i glavni dokazni materijal prikazan na državnoj televiziji.

SAMO JEDNA: "Tajni kamen" je samo jedna od špijunskih afera koje Veliku Britaniju optužuju poslednjih godina da se bavi špijunskom delatnošću i protiv "prijateljskih zemalja" ili zemalja koje nisu neprijateljske. Podsetimo, 2000. su Amerika i Britanija optužene da u Briselu prisluškuju druge zemlje, članice Evropske unije. Najozbiljnija optužba je svakako da je britanska služba prisluškivala kancelariju generalnog sekretara UN-a Kofija Anana, pre napada na Irak 2003. godine.

Očigledno, drugi najstariji zanat na svetu, baš kao i prvi, živ je i poslovi vrlo dobro idu, duhovato komentariše "Gardijan".

Stare špijunske igre se nastavljaju: MI6 tvrdi da Rusi imaju u Londonu isto toliko špijuna koliko su imali za vreme hladnog rata. S druge strane, London ne krije da je veoma zainteresovan da sazna kakvo nuklearno i drugo oružje Rusi spremaju, šta zapravo Moskva misli o Iranu, Iraku i mnogim drugim važnim pitanjima.

U svakom slučaju, nije još sasvim jasno šta se sve zapravo skriva ispod tog "tajnog kamena". Zapadni mediji misle da je to Putinov obračun sa nevladinim organizacijama i samo još jedna ilustracija njegovog "autoritarnog manira" i "rukovođenja demokratijom". Ovo postaju ozbiljne tačke razdora između Putina i njegovih inače vrlo srdačnih zapadnih prijatelja.

Na sve prigovore Putin hladno odgovara da je potrebna stroga zakonska regulativa da bi se u Rusiji zaustavile "sve one grupe koje strani elementi pokušavaju da iskoriste u subverzivnoj delatnosti". Ergo, baš ispade sasvim zgodno da se otkrije "tajni kamen". Tu izgleda ne može biti joneskovske "čudne koincidencije".

Epizoda sa "tajnim kamenom" je još jedan dokaz da su Smajlijevi naslednici živi, zdravi i vrlo aktivni. Nedavno je na internetu MI6 otvorio veb-sajt jer traži nove ljude: "Ako imate spospobnosti da pravite haj-tek spravice i primenjujete ih u neprijateljskom okruženju, možda SIS (drugo ime za MI6) može da vam ponudi karijeru." ■

SLOBODANKA AST

CIA–ekspres za torturu

Robert Ber, bivši agent CIA, u intervjuu britanskom novinaru Stivenu Greju u članku u "Nju stejtsmenu", priznao je sledeće detalje iz prakse CIA: "Ako hoćete ozbiljno isleđivanje – zatvorenika šaljete u Jordan. Ako hoćete da ga muče – pošaljete ga Sirijcima. A ako hoćete da neko nestane — pošaljete ga u Egipat"

Baš kad su se svi ponadali da je na pomolu obnovljeno evroatlantsko jedinstvo, nad odnosima SAD-EU nadvija se velika senka mračnih tajnih operacija CIA, uz pokroviteljstvo najvišeg državnog vrha američke administracije. Doduše, to nije tajna već nekoliko meseci, otkad je, nakon stidljivih novinskih napisa, Dejna Prist, vodeće pero iz oblasti bezbednosti, u vašingtonskom "Postu" obelodanio uznemirujuće tvrdnje da CIA drži osumnjičene za terorizam na tajnim lokacijama širom sveta, ali i na evropskom tlu, i da koristi nečovečne metode prilikom ispitivanja.

Istini za volju, Prist je ovo klupko nekonvencionalnog rata CIA protiv terorizma odmotavao u više navrata, ali je njegov novembarski nalaz uznemirio ne samo američku već i evropsku javnost, jer tvrdi da je od 11. septembra CIA na tajnim lokacijama isleđivala osumnjičene ne samo na tlu Avganistana već i u nekoliko evropskih zemalja, i da ima indicija da su na tim tajnim lokacijama, ili "crnim mestima" u zvaničnom obaveštajnom žargonu, osumnjičeni mučeni zbog priznanja. Uzburkana javnost s ove strane Atlantika ubrzo je uvidela da bi saučesnici CIA u ovim tajnim operacijama lako mogli biti čelnici domaćih obaveštajnih službi, ako ne i pojedinci iz državnog vrha, jer se ispostavlja da su specijalni čarteri CIA u velikoj tajnosti prevozili zarobljenike koristeći različite vazdušne luke u Evropi, što nije moglo da prođe bez znanja odgovarajućih službi.

SRAMNA PREDAJA: Praksu "izuzetnih predaja", kako se zvanično naziva transport uhapšenih, ponekad i kidnapovanih zarobljenika u treće zemlje, gde su bili predavani na isleđivanje drugim obaveštajnim službama, ubrzo je osudila i vodeća američka organizacija za zaštitu ljudskih prava Hjuman rajts voč (HRW) u svom godišnjem izveštaju, kada je direktor organizacije Kenet Rot optužio evropske zemlje, ali ponajviše Bušovu ad-



OSUMNJIČENI: Aerodromi u Rumuniji...

minstraciju, za teška kršenja ljudskih prava, tvrdnjom da su mučenje i zlostavljanje osumnjičenih za terorizam deo "namerne" i "sramne" strategije Bele kuće. Izveštaj napominje da mučenje zatvorenika ne može da se svede na priču o "žitu i kukolju", kao što je bio slučaj sa otkrićem zlostavljanja zatvorenika u Abu Graibu. I američka TV mreža ABC je iz razgovora sa sadašnjim i bivšim operativcima CIA došla do saznanja da su zatvorenici sa tajnih lokacija brže-bolje prebačeni na treća "crna mesta", najverovatnije u Severnu Afriku.

Ovo igranje žmurke trebalo je da učini prijatnijim boravak američkoj šefici diplomatije Kondolizi Rajs, koja se početkom decembra spremala na svoju evropsku turneju, upravo sa zadatkom da izgladi nesuglasice Vašingtona sa evropskim partnerima, jer su odnosi zahladneli od početka rata u Iraku.





FOTOGRAFIJE: REUTERS

... i Poljskoj

Tajni agenti CIA otkrili su novinarima ABC-ja da CIA u isleđivanju osumnjičenih primenjuje bar šest "unapređenih tehnika isleđivanja (EIT)", kako se zvanično nazivaju, od kojih su gotovo sve nečovečne, a jednu je patentirala španska Inkvizicija. Uoči dolaska Kondolize Rajs u Evropu, šef britanske diplomatije, u svojstvu predsedavajućeg EU-a, zvanično je zatražio od Vašingtona da objasni politiku "predaje", s posebnim osvrtom na tajne zatvore u pojedinim zemljama Istočne Evrope i čarter avione CIA koji su se sa zarobljenicima zaustavljali na evropskim aerodromima. Rajs je pre polaska za Evropu prilično hladno poručila Evropljanima da je terorizam globalna pretnja, i da su isleđivanja osumnjičenih terorista obelodanila podatke koji su pomogli da se "spasu životi građana Evrope". Čarls Kapčan, direktor američkog Veća za spoljnu politiku, tumači ove reči kao ponovljenu poruku Amerike Evropljanima da biraju da li su uz SAD ili protiv. Rajs je kasnije pred svojim evropskim domaćinima, braneći američka sredstva u borbi protiv terorizma, izjavila da SAD "ni pod kojim uslovima ne dozvoljavaju, ne tolerišu niti odobravaju mučenje" i da poštuju Konvenciju UN-a protiv torture.

ASOCIJACIJE: Saznanja o tajnim zatvorima i mogućim mučenjima zatvorenika pobudila su neprijatne asocijacije na praksu Gulaga i Gestapoa, koju demoktratska civilizacija teži da iskoreni, pa se za slučaj zainteresovao i Savet Evrope, ali i Evropski parlament, zahtevajući hitne istrage o uznemirujućim navodima da su u takvim prljavim rabotama bile umešane i neke od članica EU-a. Prist je u svom članku u "Vašington postu" prstom upro na Poljsku i Rumuniju, i na još nekoliko država među kojima su i Tajland, Egipat i, naravno, Avganistan.

Švajcarski parlamentarac Dik Marti objavio je preliminarni izveštaj pred Savetom Evrope o najnovijim saznanjima iz koga se vidi da praktično nema zemlje u Evropi koja na ovaj ili onaj način nije bila umešana u transfere američkih zarobljenika, i najavljuje nastavak istrage. Sada će evropske vlade morati da istraže u kojoj su se meri vršljanje aviona CIA po evropskim aerodromima i premetačina zarobljenika čija je sudbina nepoznata odvijali uz saglasnost evropskih zvaničnika. Britanska nevladina organizacija Liberti već je najavila da će podići tužbu protiv Britanije za saučesništvo u torturi i zatražila izmenu Zakona o civilnom avio-saobraćaju tako da omogući pretres aviona za koje se sumnja da učestvuju u operaciji Izuzetna predaja. Britanskom parlamentu već je upućen zahtev da se poslanicima omogući pristup britanskom ostrvu Dijego Garsija u Indijskom okeanu, za koje se odavno sumnja da krije zatvor sa onima koje Amerika sumnjiči za terorizam.

Dik Marti, inače stručnjak za međunarodno javno pravo, od Evrokontrola, evropske organizacije za bezbednost avio-saobraćaja sa sedištem u Briselu, zatražio je detaljne podatke o letovima i sletanjima svih aviona na evropske aerodrome, a od Satelistkog centra EU-a podatke koji se tiču ozloglašenih lokacija u Rumuniji u blizini Crnog mora, zbog sumnji koje je izneo HRW da je rumunska baza Mihail Kogalniceanu neko vreme služila za skrivanje zatvorenika.

Senka sumnje pala je i na Poljsku, tačnije na aerodrom Šćitno-Šimani u čijoj blizini se nalazi centar za obuku obaveštajaca.

Prilikom posete Rumuniji krajem novembra Marti je izjavio da ne želi da veruje da se američke baze, poput Gvantanama na Kubi, nalaze i u našem komšiluku, ali da sve treba dodatno ispitati. I poljski i rumunski zvaničnici odlučno pobijaju veze sa operacijom Izuzetna predaja koju je tadašnji direktor CIA Džordž Tenet "progurao" na odsudnom sastanku sa Bušom i Dikom Čejnijem neposredno posle napada od 11. septembra.

Tenet je tada od Buša tražio odrešene ruke u obračunu sa terorizmom, što je i dobio specijalnim ukazom predsednika, takozvanim predsedničkim nalazom, u čiji tekst ima uvid samo nekolicina najbližih Bušovih saradnika. Između ostalog, sumnja se da je CIA od predsednika ponovo dobila dozvolu da likvidira protivnike, koju im je 1976. ukinuo predsednik Ford. Tako je rođena ideja o "crnim mestima" i isledničkim tehnikama koje su obaveštajci CIA najpre ograničili na Avganistan, a zatim proširili na mesta gde su im određene vlade pružale gostoprimstvo za takve rabote.

GDE IH SLATI: Najmanje 100 zarobljenika bilo je obuhvaćeno ovim tajnim programom, a neki više nisu u životu. Oni su, shodno rangu i vezama sa Al kaidom, podeljeni u dve kategorije, svedoče anonimni obaveštajci u sad već čuvenom članku "Vašington posta". Prvu čini tridesetak zarobljenika koje

CIA smatra naročito opasnim, i oni se čuvaju na najskrovitijim mestima pod najvećim merama obezbeđenja, između ostalog i na mestima koja su do pre pada Berlinskog zida bila iza "gvozdene zavese", i za njih su zaduženi isključivo operativci CIA. Dve takve lokacije, na Tajlandu i na Kubi (Gvantanamo), već su zatvorile "radnju" 2003, odnosno 2004. godine. Drugu grupu čine oni za koje se smatra da ne mogu dati preterano vredne informacije, pa su poslati na ispitivanje kolegama u Egiptu, Siriji, Maroku, Jordanu – zemljama koje su na crnoj listi organizacija za zaštitu ljudskih prava, ali i Stejt departmenta koji godišnje prati i objavljuje podatke o poštovanju ljudskih prava u celom svetu, jer upražnjavaju mučenje i nečovečno postupanje prema zatvorenicima. Upravo je za ovo relociranje korišćen program Izuzetne predaje.

Robert Ber, bivši agent CIA, u intervjuu britanskom novinaru Stivenu Greju u članku u "Nju stejtsmenu", priznao je sledeće detalje iz prakse CIA: "Ako hoćete ozbiljno isleđivanje – zatvorenika šaljete u Jordan. Ako hoćete da ga muče – pošaljete ga Sirijcima. A ako hoćete da neko nestane, pošaljete ga u Egipat." Vinset Kanistraro, takođe visoki službenik CIA, poverio je njujorškom "Njusdeju" da su neki tvrdoglavi zatvorenici iz Gvantanama koji nisu bili spremni za saradnju po hitnom postupku prebacivani u Egipat. "Tamo bi im odmah počupali nokte, pa bi ovi propevali." On je takođe rekao da samo neko ko je "slep, gluv i nem" može da poveruje Sirijcima kada kažu da kod njih nema mučenja.

SAUČESNICI: Zatvorenici koje očekuje ovako strašna sudbina svraćali su prilikom relokacija na razne aerodrome širom Evrope, što je sada predmet istrage Evropskog parlamenta, Saveta Evrope i Venecijanske komisije.

Nemci su uznemireni zbog toga što je njihov državljanin libanskog porekla Halid el Masri kidnapovan u Makedoniji i predat Amerikancima koji su ga odveli u Avganistan gde je, po priznanju same Kondolize Rajs, nepotrebno proveo pet meseci u zatvoru. Sumnja sada pada i na bivšeg nemačkog ministra unutrašnjih poslova Ota Šilija, i pokušava da se utvrdi u kojoj meri je bio obavešten o Masrijevoj sudbini. Švedani su tek sada shvatili šta su uradili kada su 2001. godine Amerikancima predali dvojicu egipatskih državljana, koji su "predati" svojim vlastima. Italija je zgrožena što je usred Milana 2003. uhapšen politički azilant iz Egipta Abu Omar, koji je predat egipatskim vlastima a potom i mučen.

Američki zakonodavac oglušio se na amandman koji je podneo republikanski senator Džon Mek Kejn, i sam žrtva torture u Vijetnamu, u kojem zahteva da sve obaveštajne službe poštuju Konvenciju UN-a protiv torture. On je nedavno u autorskom tekstu u "Njusviku" objasnio: "Iz mog iskustva, zlostavljanjem zatvorenika obično se dobijaju loše informacije, jer će čovek pod torturom priznati sve što misli da bi odobrovoljilo čuvare, bez obzira na istinu, samo ako mu se učini da će time njegove patnje prestati."

Istraga će utvrditi ko je od Evropljana i na koji način bio saučesnik Amerikancima u ovom poduhvatu što neće samo osnažiti antiameričko raspoloženje u Evropi i svetu, već pojedine zemlje time mogu navući gnev islamskih osvetnika. Tu, možda, leži tajna zbog čega evropski mediji, izuzev nekolicine izuzetaka, kao ni evropski političari nisu bili preterano radi da otkopavaju mračne strane rata protiv terorizma. ■

DUŠKA ANASTASIJEVIĆ

magnificent 7 veličanstvenih

SAVA CENTAR
od 27. do 29. januara 2006.

2. festival evropskog
dugometražnog dokumentarnog filma

KVADRAT SC sava centar

Petak, 27. januar - 19:00 - otvaranje
ĐAVOLOV RUDAR / DEVIL'S MINER
Nemačka, SAD, 2005, 82 minuta
režija: Ričard Ladkani i Kief Davidson
"Dobrodošli u pakao! Rudnici Sera Rika, Bolivija, poznati lokalnim plemenima kao planine koje jedu ljude. Kroz dečje oči susrećemo se sa svetom rudara, posvećenih katolika, koji presecaju svoje veze s Bogom ulazeći u planinu. To je zbog drevnog verovanja da đavo određuje sudbinu svih koji rade u rudnicima."
"Čist dokumentarac u klasičnom smislu reči." (reč selektora)

Petak, 27. januar - 21:00
PRE SLETANJA NA ZEMLJU / PRIEŠ PARSKRENDANT Į ŽEMĘ
Litvanija, Nemačka, 2005, 52 minuta
režija: Arunas Matelis
„Kako je moguće da je život u bolnici za decu obolelu od leukemije često pozitivniji i radosniji nego život van nje?! Stilski jednostavan, ali duboko potresan film. U najsnažnijim trenucima pretvara u čistu poeziju bolničku svakodnevicu. Iako film nikada ne poriče blizinu smrti, njegov konačni utisak je neobično utešan."
„Poljubac životu bez obzira s kakvim se problemima suočavali." (reč selektora)

Ulaznice u prodaji na blagajni Sava Centra i u Bilet servisu
Cena 200 din za veliku salu; 150 din za sve ostale projekcije
Za studente 100 din za sve projekcije uz index samo na blagajni Sava Centra

Subota, 28. januar - 19:00
MIRNA FARMA / HILJAINEN TILA
Finska, 2005., 52 minuta
režija: Mervi Junkonen
„Leto 2002. Na farmi Junkonena pojavljuju se kamioni. Došli su da voze krave na klanicu... Režiserkino lično preispitivanje načina života koji iščezava i istorije u kojoj je ona poslednja karika."
„Čista lepota." (reč selektora)

Subota, 28. januar - 21:00
DEVOJKA GERILAC / GUERILLA GIRL
Danska, 2005., 90 minuta
režija: Frank Piasecki Poulsen
"Mlada devojka odlazi iz grada i pridružuje se FARCu – Revolucionarnim oružanim snagama Kolumbije, spremna da prođe strogu vojnu obuku, da usvoji marksističku ideologiju i da opstane u surovim uslovima džungle."
"Snažan naslov. Snažan film." (reč selektora)

Nedelja, 29. januar - 19:00
HA-ČI-PE / CHA-ČI-PE
Republika Češka, 2005., 57 minuta
režija: Miroslav Janek
„Režiser poziva decu da postanu partneri u pravljenju filma, uči ih kako da rukuju filmskom kamerom i ohrabruje ih da snimaju okruženje u kojem žive. Kamera u dečjim rukama ruši zid između dva sveta; to je igra, ali i način da povere svoje tajne i sklope sporazum sa svojim frustracijama."
"Čudesno i duhovito i tužno u isto vreme. Kao što umetnost treba da bude." (reč selektora)

Nedelja, 29. januar - 21:00 - velika sala
MAHALEO
Francuska, 2005., 102 minuta
autori: Mari-Klemans i Sezar Paez, Rejmon Rajaonarivelo
"MAHALEO znači slobodan, nezavisan… Glasovi i muzika MAHALEA prate narod Madagaskara već 30 godina. Kombinacija talenata filmskih umetnika koji su radili na ovom filmu, dala je delo koje je istovremeno eterično i konkretno, poetično i politički angažovano."
"Ovo je drugačiji muzički dokumentarac. Ima divnu muziku i dešavanja, ali i karaktere koje nikada nećete zaboraviti..." (reč selektora)

Nedelja, 29. januar - 23:00 - zatvaranje - velika sala
AFRIKA JUNAJTED / AFRICA UNITED
Island, 2005., 82 minuta
režija: Olaf Johaneson
„Multinacionalni tim sastavljen od gastarbajtera, studenata iz Afrike i Islanđana, a ujedinjuje ih jedna značajna osobina: svi su očajni fudbaleri. Jedan od glavnih igrača je Zlatko iz Niša."
"Urnebesno smešno. Uverite se sami." (reč selektora)

www.magnificent7festival.org



REUTERS

VATIKAN

Jubilej Švajcarske garde

Prošlog vikenda vatikanska Švajcarska garda proslavila je 500 godina u službi zaštite papine lične bezbednosti. Za to vreme oni su uspešno sačuvali život četrdesetdvojici papa. Poslednjih godina, o tome brinu i italijanska policija i tajna služba, ali je papina lična bezbednost još uvek njihova odgovornost. Gardisti su u Rim prvi put došli 22. januara 1506. godine. Za 500 godina službe garda je imala mnogo teških bitaka, a kao najveća obično se navodi borba sa vojnicima Svetog rimskog carstva iz 1527, za vreme pustošenja Rima. Tada su gotovo svi gardisti poginuli na ulazu u baziliku Svetog Petra, ali su ipak uspeli da obezbede dovoljno vremena tadašnjem papi Klementu VII da se skloni od neprijateljske vojske. Prema pravilima, gardisti mogu postati samo mladi švajcarski katolici koji su prošli osnovnu vojnu obuku. U službi se može provesti najmanje dve godine. Gardisti nose žuto-plavo-crvene uniforme, a njihovo glavno oružje je haldebard, sekira na dugačkoj drški, oružje švajcarskih vojnika iz XIV veka. Gardisti čuvaju ulaz u papsku palatu i papski apartman, a za vreme konklave ulaze i u Sikstinsku kapelu. Njihov broj ograničen je zakonom na 110.Glavna ceremonija proslave 500. godišnjice zakazana je za septembar, sa paradom veterana u Lucernu, u Švajcarskoj. Glavni događaj biće marš u Rim, od Belinzone u Švajcarskoj, u kome će učestvovati 80 veterana, kao podsećanje na marš prvih 200 gardista iz 1505. Dana 6. maja, na godišnjicu pustošenja Rima, poslednja grupa regruta daće zakletvu.

OTAVA

Pobeda Konzervativaca

Na parlamentarnim izborima u Kanadi, održanim u ponedeljak, najviše glasova dobila je partija Konzervativaca. Tako je okončana vladavina Liberala koja je trajala 13 godina. Od 308 mesta u kanadskom parlamentu, Konzervativci su osvojili 123, Liberali 103, Blok za Kvibek 50, a Nova demokratska partija 28. Jedno mesto osvojio je nezavisni kandidat, dok jedno još uvek nije dodeljeno nijednoj strani. Pobeda Konzervativaca je isuviše tesna da bi se izbeglo formiranje manjinske vlade, što će dosta otežati zakonodavni postupak. Lider Konzervativaca Stiven Harper najavio je poboljšanje odnosa sa SAD, kao i skretanje udesno u socijalnim i ekonomskim pitanjima. U pobedničkom govoru pred oko 2000 pristalica u Kalgariju izjavio je da je "večeras naša velika zemlja glasala za promene, a Kanađani su našoj partiji poverili glavnu ulogu u tim promenama". Harper je najavio da će ponovo razmotriti američki program raketne odbrane, koji je vlada bivšeg premijera Pola Martina odbacila. Takođe je najavio da će Kanada ići dalje od Kjoto protokola u zaštiti životne sredine, imati veće izdatke za odbranu, povećati kanadske mirovne kontingente u Avganistanu i na Haitiju i uvesti jače mere bezbednosti na granici sa SAD. Do parlamentarnih izbora u Kanadi došlo je pošto je prethodnoj vladi u novembru izglasano nepoverenje zbog korupcionaških afera. Istraga je oslobodila odgovornosti prethodnog premijera Pola Martina, ali je nekoliko visokih zvaničnika iz redova Liberala napravilo ozbiljne propuste u trošenju javnih fondova.

ANKARA

Još četiri godine

Turski vrhovni sud odlučio je da Mehmet Ali Agdža (48) treba da ostane u zatvoru do 2010, zbog ubistva turskog novinara 1979. Agdža je oslobođen početkom januara, ali je posle samo osam dana provedenih na slobodi ponovo vraćen u zatvor. Do sada je proveo 25 godina u italijanskim i turskim zatvorima zbog pokušaja atentata na papu Jovana Pavla II 1981. Turski ministar pravde Čemil Čiček uložio je žalbu protiv njegovog puštanja na slobodu, ukazujući na greške prilikom prvobitnog određivanja dužine njegove zatvorske kazne. Ministar je izjavio da Agdža treba da odsluži celu desetogodišnju zatvorsku kaznu zbog ubistva turskog novinara Abdija Ipekčija i dve pljačke banke. Dok je čekao suđenje za ubistvo Ipekčija, Agdža je pobegao iz zatvora i na čudan način se našao u Rimu, gde je pucao na papu. Dve godine kasnije papa Jovan Pavle II posetio ga je u zatvoru i javno mu dao oproštaj. Agdža nikada nije otkrio motive atentata na papu.

MELBURN

Veliki požari

Dok u velikom delu Evrope i Rusije vlada najjača zima u poslednjih dvadesetak godina, u Australiji su visoke letnje temperature izazvale požare, koji su zahvatili četiri države. Do sada su požari izbili u zapadnoj i južnoj Australiji, Viktoriji i Tasmaniji. Najviše je pogođena Viktorija, gde je u požaru koji se proširio na oko 100.000 hektara uništeno više od 20 farmi. U akcijama gašenja već je poginuo jedan vatrogasac, dok su trojica povređena. Žrtava ima i među civilima, a do sada su stradale četiri osobe. Australijske vlasti se nadaju da će požari biti stavljeni pod kontrolu dok dnevne temperature ponovo ne pređu 40 stepeni. Veliki letnji požari česta su pojava u Australiji, a početkom januara je u državama Novom Južnom Velsu i na zapadu Viktorije već uništeno nekoliko farmi. ■

Priredio: M. SIMIĆ

AUTOMOBILIZAM: NOVE TEHNOLOGIJE

Kratkotrajna hibridna budućnost

Kao što automobilima na dizel pogon rok upotrebe iz ekoloških razloga polako ističe, tako ni automobili sa hibridnim pogonom neće trajati predugo: oni su samo most do osvajanja nove tehnologije, vodoničnog motora, koji se već dve decenije zasad bezuspešno razvija

Nezaustavljivo poskupljenje naftnih derivata, koje je počelo ranih sedamdesetih i kojem se kraja ne vidi, pored svih negativnih efekata ima i jedan pozitivan: intenziviranje istraživanja alternativnih izvora energije, između ostalog onih za pokretanje drumskih vozila. Prva alternativa je, još onomad, bio električni pogon, kao funkcionalno i ekološki najčistiji, ali sa ozbiljnim i za sada nesavladivim ograničenjima: kapacitetom autonomnog izvora energije - akumulatorima. Prva stepenica ka tome je hibridni pogon.

Po definiciji, svako vozilo koje se pokreće snagom iz dva ili više izvora je hibridno. Hibridni pogon nije novotarija, u upotrebi je u raznim varijantama, u različitim mašinama i iz različitih razloga odavno, kao što su, recimo, mopedi, odnosno bicikli sa pomoćnim motorom: pokreće ih mali motor sa unutrašnjim sagorevanjem, a kad zatreba, pri kretanju ili na uzbrdicama, vozač okreće pedale. Većina lokomotiva ima dizel-električni hibridni pogon, podmornice takođe, bilo da su dizel ili nuklearno-električne, kao i oni veliki damperi na otvorenim kopovima.

DVE VRSTE: Kada je o automobilima reč, postoje dve osnovne vrste hibridnog pogona: serijski i paralelni. U serijskom hibridnom pogonu motor sa unutrašnjim sagorevanjem pokreće generator koji proizvodi električnu energiju za elektromotor koji, opet, pokreće točkove. Takav sklop se primenjuje kod dizel lokomotiva. U stvari, reč je o vozilu na električni pogon, ali sa sopstvenim "punjačem" akumulatora, što mu obezbeđuje veliku autonomiju kretanja. Dobra strana ovakvih vozila jeste što sa relativno slabim motorom sa unutrašnjim sagorevanjem, obično je to dizel motor u stacionarnom režimu rada, po-

Tojota

Tojota prius GT ima motor od 1,5 litara, koji u sadejstvu sa električnim motorom daje neverovatnih 145 KS. Tojotu leksus RX 400 hibrid pokreće 3,3-litarski V6 motor i električni motor. Za razliku od priusa, opremljen je akumulatorom mnogo većeg kapaciteta sa prosečnom potrošnjom 8 litara/100 km, skoro dvostruko manjom nego sa klasičnim pogonom.



Vojska

Komanda američkih marinaca i Komanda za specijalne operacije (US SOC) upravo testiraju novo oklopno pešadijsko vozilo namenjeno izviđačima pod nazivom "šedou" i sa oznakom RST-V, što je skraćenica od Reconnaissance Surveillance Targeting Vehicle. Ono što je najzanimljivije na ovom vozilu jeste hibridni dizel-električni pogon, koji omogućava po potrebi potpuni prelaz na potrošnju električne energije. Ovim hibridnim agregatom postižu se ogromne uštede u gorivu i mnogo veća operativnost i pokretljivost. U poređenju sa popularnim hamerom u vojnom verziji, šedou RST-V sa istom količinom goriva može da pređe čak tri puta više, a u odnosu na komercijalnu verziju dva puta veću razdaljinu. Sa 95 litara goriva, "senka" je, tvrde, sposobna da prevali čitavih 758 kilometara.

Zastava

Svi veliki proizvođači automobila koji drže do sebe, u svom programu imaju i one sa hibridnim pogonom. Neka ostane zabeleženo da je američki preduzetnik Malkolm Briklin, onaj koji se "proslavio" projektom "Jugo-Amerika", ponudio pre četiri godine obnavljanje saradnje sa kragujevačkom Zastavom, ovog puta u proizvodnji automobila na hibridni pogon, koji bi na sto pređenih kilometara potrošio svega jedan litar benzina. Time bi Zastava, kako je tvrdio, tehnološki stala "rame uz rame" sa svetskim automobilskim gigantima. Od toga, naravno, ništa nije bilo.

stižu dobre vozne karakteristike. Vozila sa ovakvim pogonom ostvaruju dobro ubrzanje, na uzbrdicama "ne kilave", nije im potreban menjač, a u slučaju da na svakom pogonskom točku ima po jedan elektromotor, što je uobičajeno rešenje, nije potreban ni diferencijal, što umnogome pojeftinjuje proizvodnju. Mana vozila sa ovakvim pogonom jeste što ne mogu da postignu velike brzine, čime su diskvalifikovani za duža putovanja, pa se zato najviše upotrebljavaju kao dostavna i vozila gradskog saobraćaja. Dobra strana je, takođe, što vozilo može da se kreće i kad klasičan motor nije u pogonu, naravno samo ako su mu akumulatori puni. Dakle, elektromotor je osnovni pogon, a toplotni motor pomoćni.



U paralelnoj vezi situacija je obrnuta: motor sa unutrašnjim sagorevanjem je glavni pogonski agregat kome u pomoć "priskače" električni kad ustreba: pri samom polasku, ubrzavanju i na uzbrdicama. Elektromotor u ovakvom sklopu ima dvojaku ulogu, kao pomoćni pogon, ali i kao generator struje za dopunjavanje akumulatora, kad glavnom motoru nije potrebna "pomoć". Elektromotor, u stvari, ima istu funkciju kao i turbo-kompresor na današnjim automobilima, odnosno dvogrli karburator na starijim modelima, s tim što takva "pomoć" potroši mnogo više goriva nego elektromotor.

Automobil sa ovakvim pogonom se po voznim karakteristikama ne razlikuje od klasičnih, a troši manje goriva po pređenom kilometru, uz znatno smanjenu emisiju štetnih gasova u atmosferu. Koliko je to "manje" zavisi od mnogo faktora, pre svega od odnosa snage klasičnog i elektromotora, što se od proizvođača do proizvođača razlikuje i svi se hvale da su pronašli idealan odnos. U svakom slučaju, na tridesetak odsto se može računati, mada proizvođači tvrde da ovi automobili troše čak i upola manje goriva nego klasični. Najveća ušteda se ostvaruje u gradskoj "pođi-stani" vožnji. Kod automobila sa hibridnim pogonom, naime, potrošnja goriva u vožnji po gradu neznatno je veća nego na otvorenom putu.

OBA ZAJEDNO: Pored dve osnovne vrste hibridnog pogona, postoji i treća: kombinacija paralelnog i serijskog koja sublimira sve dobre strane oba sklopa. Takav automobil može se kretati isključivo pogonjen klasičnim agregatom, kombinovano, ali i samo na struju. O tome kada će se koji motor uključiti ne određuje vozač, već relativno komplikovana automatika. U praksi to izgleda ovako: iz stanja mirovanja automobil pokreće elektromotor, sve do brzine između 25 i 50 kilometara na sat, zavisi od modela, odnosno proizvođača. Nakon toga startuje se benzin-



Mazda

Iza konvencionalnog izgleda mazde 5 skriva se hibridni pogon poslednje generacije, Hidrogen RE. Hibrid koji osim elektromotora ima dvogorivi rotacioni motor tipa Renesis, sposoban da u svojim komorama sagoreva i vodonik i benzin.



Honda

Prema zvaničnim podacima, Honda je od 1999. do aprila prošle godine prodala oko 100.000 vozila sa hibridnim pogonom, među njima najviše modela civic sa motorom zapremine 1,3 litra uz potrošnju od svega pet litara na 100 kilometara.

ski motor koji je tada glavni pogonski agregat, kome pri ubrzavanju "pomaže" elektromotor, tačnije motori jer ih u takvom sklopu ima više. Kada se automobil kreće nepromenljivom brzinom, elektromotori počinju da rade kao generatori i dopunjavaju akumulatore. Na taj način, motor sa unutrašnjim sagorevanjem radi u optimalnom opsegu, time mu je potrošnja goriva minimalna, sledstveno tome i emisija štetnih gasova.

Ovakva sprega elektromotora sa motorom sa unutrašnjim sagorevanjem otvorila je mogućnost ugradnje u drumskim vozilima dosad neprimenjivanih motora sa unutrašnjim sagorevanjem koji ne rade po široko poznatom Otto ili Dizel sistemu, već po Atkinsonovom i Milerovom. Ti motori imaju za petnestak odsto veći koeficijent iskorišćenja goriva, ali su upotrebljivi u mnogo užem režimu rada nego prethodna dva.

DA LI SE ISPLATI: Pored svih prednosti hibridnog pogona u odnosu na klasični, automobili sa takvim pogonom imaju i jednu ozbiljnu manu: cenu. Zbog komplikovane automatike i relativno malih proizvodnih serija, za sada su skuplji i do 10.000 evra od ekvivalentnih modela istih proizvođača sa benzinskim, odnosno nešto manje ako je reč o dizel motorima. Razlike u ceni, međutim, zavise i od tržišta gde se plasiraju. Tako, u Sjedinjenim Američkim Državama, tačnije Kaliforniji, gde najveći broj ovakvih automobila nalazi kupce, razlika u ceni je manja, svega 2000-3000 dolara. U Japanu, Kanadi i Evropi je veća, zbog manjeg plasmana.

Ako se uzme da je prosečna razlika oko 5000 evra u Evropi, što je otprilike isto toliko litara goriva, pitanje je koliko se isplati ulaganje u kupovinu takvog automobila na ime neke buduće uštede. Ako se primenom hibridnog pogona potrošnja goriva smanjuje za svega tri litra na sto kilometara, potrebno je preći čak 166.666 kilometara da bi se razlika u ceni poništila. Da li je to mnogo ili malo zavisi od toga koliko se automobil eksploatiše. Ako se računa prema domaćem standardu od skromnih 6000 kilometara godišnje, ulaganje se ni u kom slučaju ne isplati.

S druge strane, permanentni rast cene i pomanjkanje rezervi nafte ovu računicu znatno menja i iz godine u godinu potreban broj pređenih kilometara za "peglanje" računice biće sve manji i manji, naročito jer će i cena automobila sa hibridnim pogonom padati u onoj meri u kojoj će se tržište širiti.

Slično je bilo i pre dve-tri decenije kada su, zbog energetske krize s početka sedamdesetih, proizvođači automobila u svoje proizvodne programe počeli da uvode automobile sa dizel motorima, jednostavnijim od benzinskih, ali znatno skupljim. I tada su, kao i sada, računice pokazivale da se kupvinom automobila koji umesto benzina troši dizel gorivo ušteda ostvaruje tek posle mnogo pređenih kilometara, te da se investicija "ne isplati". Koliko su te računice bile tačne, vidi se danas: automobili sa dizel motorom prodaju se mnogo bolje nego oni sa benzinskim, bar kad je o Evropi reč.



Subaru

Subaru B5-TPH je sportski kupe, sa turbo paralelnim hibridnim pogonom. Opremljen je 2-litarskim bokser motorom snage 260 KS i 343 Nm obrtnog momenta i elektromotorom snage 15 KS i obrtnim momentom od 150 Nm, sportskih performansi, skromne potrošnje.

Takva računica je aktuelna i danas, naročito ako se tome dodaju strogi ekološki propisi, koji će iz godine u godinu biti sve stroži. Jasno je da će hibridni pogon vrlo skoro postati standard, naravno samo u državama sa ekonomskim standardom koji može da podnese ekološke "burgije", a da će automobili sa klasičnim pogonom, kao i sve druge "prljave tehnologije", biti u upotrebi samo u onim siromašnim.

Kao što automobilima na dizel pogon rok upotrebe iz ekoloških razloga polako ističe, tako ni automobili sa hibridnim pogonom neće trajati predugo: oni su samo most do osvajanja nove tehnologije, vodoničnog motora, koji će proizvoditi električnu energiju za elektromotore u automobilima i koji se bez komercijalnog efekta već dve decenije razvijaju. ■

ZORAN MAJDIN

Mercedes

Mercedes S 400 CDI ispod haube ima dizel i elektro motor ukupne snage od 340 KS. Zahvaljujući elektromotoru, u trenucima manjih opterećenja pogona, dizel motor se isključuje i tada auto pokreće samo elektromotor. Prema najavama iz Mercedesa, njihov hibrid bi pri normalnim uslovima vožnje trebalo da troši oko 7 litara/100 km.



KOŠARKAŠKA REPREZENTACIJA I DALJE BEZ SELEKTORA

Pešić rekao "ne"

Decembarski optimizam počeo je da splašnjava tokom januara, da bi se u utorak uveče završio definitivnim odbijanjem prestižnog stručnjaka, čime je kriza oko prvog čoveka reprezentacije produžena u nedogled

"Ne mogu. Hteo sam, ali ne mogu. Upravo sam završio sastanak sa predsednikom Totijem, imao je argumente protiv kojih nisam imao kontraoružje i morao sam da se povučem."

Ovo je u utorak, oko 23 sata, u izjavi za "Vreme" izgovorio Svetislav Kari Pešić, bivši selektor reprezentacije Jugoslavije, čovek za čije su ime vezani poslednji veliki uspesi našeg državnog tima, evropska i svetska titula iz Istanbula 2001. i Indijanapolisa 2002.

Šta je sprečilo Pešića da se ponovo prihvati rada sa plavima? Pre svega, njegov odnos prema poslu, odnosno odgovornost sa kojom ga obavlja. Predsednik Lotomatike iz Rima, u kojoj Pešić prima platu, i to veoma dobru, dozvolio je Pešiću da se tokom leta bavi reprezentacijom, ali problem nije leto, već naredni period:

"Poslednja stvar koju bih hteo jeste da ljudi pomisle da sam se ja nešto nećkao, zavlačio nekoga. Danima nisam spavao jer je odluka bila jako teška. Ja nisam trener čarobnjak da polovinom jula dođem, skupim igrače, odradim pripreme i vratim se sa takmičenja sa dobrim rezultatom...Za rezultat su potrebni preduslovi, stvaranje ambijenta, razgovori sa igračima, kontrolni treninzi... Morao bih nekoliko puta da idem u Beograd, bar jednom u Ameriku, jer je to posao koji ne može da odradi niko. Tuđa ruka svrab ne češe", otvorio je dušu Pešić.

Kaže nam da ga je predsednik Toti pitao šta će biti ako u klubu dođe do slabijih rezultata.

"U novembru smo bili u očajnoj situaciji, pola tima povređeno, slabi rezultati i slaba igra... Trebalo nam je mnogo truda i strpljenja da se podignemo. Ali sport je to, stvari se začas okrenu. Toti mi je rekao da će štampa napasti i mene i njega da sam 'pola u Rimu' a 'pola u Beogradu' ako budemo igrali loše. Igrači će moći da se pravdaju time da 'trener malo malo pa nije tu'. Ja odavno pričam da selektor treba da bude profesionalac, da samo to radi, ali niko me izgleda ne razume. I ne može se naša situacija porediti sa italijanskom; Rekalkati radi u svojoj zemlji i ima sve igrače u italijanskim klubovima, a naši su rasuti po Evropi i SAD i treba ih okupiti, motivisati, ubediti... Ja, nažalost, nemam vremena za to, a rekao sam da ne mogu da počnem sa radom polovinom jula."

Pešićevo "ne" otvoriće novi problem u KSSCG, gde su do poslednjeg časa računali na Pešićevo "da". Možda je i on sam pomalo kriv za takav utisak jer je posle sastanka Stručnog saveta krajem decembra, na kome je jednoglasno podržan, delovao zainteresovano, mada je rekao da će odgovor dati do 1. februara. I dao ga je...



REUTERS

NISAM TRENER ČUDOTVORAC: Svetislav Pešić

Šta sad? Da li će se ponovo sastajati Stručni savet? Da li će novi predsednik Goran Knežević preuzeti inicijativu i potražiti neko rešenje jer je "stvar hitna"? Ko uopšte može da bude kandidat za selektora? Od plejade naših vrhunskih trenera u inostranstvu knjiga će spasti na dvojicu-trojicu onih koji rade kod kuće. Maljković i Ivanović ne mogu da prihvate funkciju jer rade u Španiji čija liga zabranjuje paralelni rad u reprezentaciji; Ivković se odavno odrekao selektorske klupe; Obradović ne dolazi u obzir iz razumljivih razloga; Pešić je upravo odbio, a niko više iz inostranstva nije ni bio u bilo kojoj kombinaciji. Sada će opet u prvi plan izbiti domaći stručnjaci. Pre svih Dragan Sakota, aktuelni trener Crvene zvezde, koji ispunjava mnoge uslove, ali nema podršku nekih ključnih članova Stručnog saveta, i Dušan Vujošević, kog ne simpatiše javnost, iako njegovo šesto mesto iz Švedske 2003. u poređenju sa Atinom i Beogradom izgleda kao sasvim pristojan rezultat. Neko će opet spomenuti Zorana Moku Slavnića, ali to, iz mnogo razloga, ne može biti ozbiljno rešenje. Da je malo iskusniji, lepu šansu imao bi Luka Pavićević, trener Hemofarma, koji se vrlo lepo razvija i koji je prošlog leta doveo mladu reprezentaciju do evropske bronze.

Mi koji smo se ponosili najboljom trenerskom školom u Evropi i trenerima koji drmaju Evropom u vodećim klubovima, odjednom smo došli u apsurdnu situaciju - nemamo stručnjaka za mesto selektora. Neverovatno, ali sasvim istinito, mada to nikoga ne treba da čudi jer je raspad sistema počeo odavno, ali su dobri rezultati do pre tri godine kakotako pokrivali sve slabosti. Posle cirkusa sa izborom predsednika sada imamo neželjeni spektakl sa izborom selektora, a posle svega samo će nepopravljivi optimisti tražiti dobar plasman u Japanu. ■

VLADIMIR STANKOVIĆ





Boce za "Finlandiju"

LEGENDA FINSKOG DIZAJNA: TAPIO VIRKALA

Zaustavljeni titraj meseca

U Muzeju primenjene umetnosti nalazi se originalna boca za votku finlandija, najpopularniji rad slavnog finskog dizajnera Tapija Virkale, ali i ostali primerci njegove umešnosti


Mesečev nakit

U Beograd je, nakon dvogodišnjih pregovaranja i priprema, stigla retrospektivna izložba "Tapio Virkala, legenda finskog dizajna". Postavljena je u Muzeju primenje umetnosti do 19. marta, a rezultat je saradnje tog muzeja i Muzeja za umetnost i dizajn iz Helsinkija i Ambasade Finske u Beogradu. U gradovima koje ova retrospektiva obilazi, u okviru svetske turneje od 2000. godine, ocenjivana je kao najatraktivnija i najveća izložba dizajna.

Prvi utisak o izložbi je da su mnogi od njenih eksponata već viđeni i svakodnevno prisutni. "Prirodno, zato što je Virkala radio industrijski dizajn za velike svetske proizvođače kao što je Rozental, a njihovi proizvodi su i poznati i rasprostranjeni. Zato nije čudno i što mnogi misle da je Virkala još uvek živ", kaže Dejan Sandić, kustos Muzeja primenjene umetnosti i organizator ove izložbe. Izložba sadrži dve trećine postavke "Oko, um i misao" u Helsinkiju. "Cilj nam je bio da pokažemo ne samo Virkalino umeće već i da ilustrujemo izvore njegove inspiracije, njegove stvaralačke procese, i da opišemo kakav je on bio", objašnjava arh. Temu Taskinen, autor postavke izložbe.

Tapio Virkala (1915-1985) jedan je od najpoznatijih dizajnera prošlog veka. Smatra se da je nakon njegova tri gran prija na milanskom Trijenalu 1951. godine finski dizajn postao poznat i visoko kotiran u svetu. Raznolikost je osnovna karakteristika Virkalinog rada. Pročuo se radovima u tradicionalnim materijalima, u staklu, porcelanu i drvetu, a radio je i u metalu, plastici i lameliranom drvetu. Bavio se predmetnim oblikovanjem, ali je bio i uspešan skulptor, i grafički dizajner, i fotograf i projektant. Bio je predavač na Fakultetu za umetnost i dizajn u Helsinkiju i ima mnoge sledbenike. Laponija je bila izvor njegovog stvaralaštva, tamo je provodio veći deo godine živeći onako kako živi lokalno stanovništvo, voleo je da peca i da luta šumama. Sebe je nazivao Medved. Bio je izuzetno krupan čovek, izuzetno krupnih šaka. "Iznenađuje da je Virkala, dakle neko s takvim šakama i prstima, pravio filigranski nežne detalje u staklu, ili crtao minuciozne i precizne crteže", primećuje Eva Vilianen, kustos Muzeja za umetnost i dizajn iz Helsinkija, i tim povodom ukazuje na marku iz serije koju je Virkala dizajnirao povodom Olimpijskih igara u Helsinkiju.

STAKLO U UMETNOSTI: Smatra se da je njegovo umeće u izradi industrijskih i unikatnih predmeta od stakla neponovljivo. Dejan Sandić objašnjava da je Virkala "primenjivao tradicionalne tehnike duvanog stakla, kao i tehnike centrifugalno livenog stakla u posebno pripremljenim grafitnim kalupima koje je sam izrađivao. Oblikovao je staklo stapajući geometrijske i biomorfne oblike iz prirode." Kao primer Virkaline inspiracije prirodom Eva Vilianen navodi *Šantarel vazu*, jedan od Virkalinih zaštitnih znakova, inspirisanu pečurkom iz laponskih šuma, i umetnički predmet *Padarov led* koji izgleda kao da je napravljen od leda jezera Padar u Laponiji, kojim je Virkala bio očaran. *Šantarel* je Virkala dizajnirao sredinom četrdesetih za Ital, na početku svoje saradnje sa ovim najznačajnijim finskim proizvođačem stakla. Njihova saradnja je nastala



Porcelan za "Rozental"



***Bole* za "Venini"**

FOTOGRAFIJE: RAUNO TRASKELIN

nakon Virkaline pobede na Italovom konkursu za rad u graviranom staklu, a trajala je do kraja njegovog života. Saradnja je bila plodna: neka od Virkalinih dela prodata su u neverovatnim tiražima – kolekcija *Solaris* na primer prodata je samo u prvoj godini proizvodnje u milion primeraka.

Osim sa Italom, svoje projekte za industrijski dizajnirano staklo Virkala je ostvario i u saradnji sa italijanskom fabrikom Venini, proizvođačem murano stakla. Dejan Sandić priča da je u toj saradnji došla do izražaja Virkalina potreba za usavršavanjem materijala u kome radi. "Istraživao je i primenjivao stare, skoro zaboravljene tehnike izrade murano stakla, a dekorativnost venecijanskog stakla pročistio je i modernizovao svedenim i jednostavnim formama zadržavši njegov karakterističan kolorit. Kolekcija posuda *Bole* reprezentativan je primer njegovih istraživanja i inovacija. Nastale su murano inkalmo tehnikom iz XVI veka spajanjem dve posebno duvane celine izuzetno tankog stakla u jedan predmet, sa jasnom graničnom linijom. Danas se *Bole* još uvek proizvode, ali drugačijom tehnologijom i staklo nije više onoliko tanko, pa su posude deblje i teže." Postavka u Helsinkiju ima 90 vrsta Virkalinih čaša. Svaki komad tih industrijskih proizvoda ima Virkalin "potpis" – mehurić vazduha u nožici čaše. "Ubaci se mokra cevčica u dno čaše, dune se i tako se napravi mehur. To znači da je svaka od ovih industrijski proizvedenih čaša morala da bude i ručno dorađena", objašnjava Dejan Sandić.

GRAD SA PEJZAŽOM: Od svih Virkalinih radova, najpoznatija je boca za votku finlandija. Napravljena je 1966. godine i Finlandija je nije menjala do 2000. godine. Izložen je i drveni kalup koji jeVirkala koristio prilikom originalnog otiska i koji je zamenjen metalnim zato što nakon nekoliko ulivanja užarenog stakla drvo sagoreva, što u slučaju izrade industrijskog dizajna nije poželjno.

Virkala je skoro tri decenije radio za fabriku porcelana Rozental. Porcelanski servis Varijacija, neobično reljefne forme u skladnoj kombinaciji belog i crnog porcelana, deo je kolekcije Muzeja moderne umetnosti u Njujorku, a motiv sa tog servisa iskorišćen je za novu Rozentalovu zgradu. Eva Vilianen ukazuje na primerak čajnika "čiju je finu nežnu dekoraciju radila Virkalina supruga Rut Brik, poznati keramičar. Na izložbi su i Virkaline šoljice za kafu koje je ona ukrasila. Oni su često radili zajedno, međutim, predmeti koje je Rut Brik dekorisala sada su retkost." Vazu *Porcelanska vreća* još uvek prave u Rozentalu, ali sadašnji primerci imaju lošije ivice i izgubila se struktura koja podseća na braon papir.

I u radovima od drveta priroda je očigledan povod. "List i ptica, njegovi omiljeni motivi, spojeni su u unikatnom stolu: ploča formom i teksturom drveta podseća na list, a noge stola na kljun i noge ptice", kaže Eva Vilianen. "Stolica rađena za Ekspo 1957. godine u Briselu nalik je repu ribe. Ona je deo nameštaja projektovanog za 'Grad budućnosti 2000. godine'. Virkala je bio jedan od 26 takmičara tog konkursa, dobio je nagradu, ali nije doživeo da 2000. godine realizuje svoj projekat kako je to bilo predviđeno propozicijama. Po njegovom projektu, zidovi zgrada u 'Gradu budućnosti' mogli bi da se pomeraju kako bi njihovi stanovnici, kad požele, uživali u pejzažu." Do ideje da pravi skulpture od lameliranog drveta Virkala je došao krajem četrdesetih druženjem sa vlasnikom fabrike propelera za avione koji su se tada pravili od tog materijala. "Lamelirano drvo dobija se unakrsnim lepljenjem slojeva drveta dok se ne dobije ploča određene debljine", objašnjava Dejan Sandić. "Kombinujući tamni i bezbojni lepak pri spajanju slojeva, i varirajući ugao obrade materijala, Virkala je u kosim presecima dobijao različito izražene elipsoidne ili pravolinijske strukture. Znači da je i teksturom, a ne samo formom umirivao ili pokretao skulpture." Iako su njegove skulpture apstraktne, one oblikom ili nazivom jasno ukazuju na poreklo umetnikove inspiracije: *Puž*, *Dagnja*, *Vrtlog*, *Trava*. Najreprezentativnija Virkalina skulptura *Ultima Tule*, monumentalni reljef dimenzija 4x9 metara, asocira na rudimentarne tektonske sile i pokrete. Bila je izložena na Svetskom sajmu u Montrealu 1965. godine, a sada se nalazi u depou Muzeja za umetnost i dizajn u Helsinkiju zato što ju je zbog dimenzija nemoguće izložiti. Na izložbi u Beogradu *Ultima Tule* je prisutan na fotografiji.

Virkala je bio jedan od pionira modernog dizajna u metalu. Počeo je sa unikatnim dekorativnim predmetima od srebra, ali je najznačajnije uspehe postigao dizajnirajući industrijski proizvedene predmete. "Nakit je dizajnirao retko, za prijatelje i porodicu, što znači da su i ti radovi deo njegove intimne priče", komentariše Eva Vilianen nekoliko izloženih primeraka. Dva zlatna medaljona sa briljantima i sa njegovim likom nazvana *Đavo* i *Medved*, po predstavama koje je imao o sebi. Privesci *Mlad mesec* i *Pun mesec* izvedeni su od srebrnih koncentričnih krugova koji pri kretanju onog ko ih nosi titraju, baš kao i odraz meseca na vodenoj površini – slika iz koje su nastali. Interesantna je anegdota o escajgu koji je Virkala dizajnirao za aviokompaniju Fin er ", priča Eva Vilianen. "Prva narudžbina od 7000 kompleta je za godinu dana nestala, a i od sledećeg tiraža nije ostao ni jedan jedini komad. Od tada Fin er ne koristi ovakav escajg." Gotovo sav svoj život Virkala je pasionirano dizajnirao *Puko nož*, tradicionalno oruđe Laponaca. "S njim možete sve da uradite, da sečete hleb, da ga koristite kao escajg, da obrađujete drvo, da ubijete životinju. Sećam se, moj otac ga je uvek nosio za pojasom. Vrlo je praktičan, ima čvrstu dršku zgodnu za držanje, lak je za rukovanje, vrlo je pouzdan", kaže Eva Vilianen.

Jedan od poslednjih Virkalinih radova je projekat Finskog muzeja stakla u Rihimakiju. Muzej je otvoren njegovom retrospektivnom izložbom koja je krenula na turneju po svetu. Tokom prvog gostovanja svoje izložbe, Tapio Virkala je umro. ■

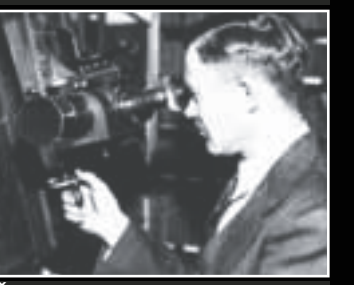
SONJA ĆIRIĆ

Otvaranje svemirskog frižidera

Priča o Plutonu puna je interesantnih ljudi, neočekivanih obrta, izneverenih nadanja i velikih zabluda



OPSEDNUT "PLANETOM X": Persival Lovel



ČOVEK KOJI JE OTKRIO PLUTON: Klajd Tombo

Nakon više odlaganja izazvanih lošim meteorološkim uslovima, sa Floride je krajem prošle nedelje lansirana sonda *Novi horizonti,* čiji je glavni zadatak da poseti Pluton, jedinu planetu koju do sada nismo videli izbliza. Lansiranje je obavljeno moćnom *Atlas V* raketom, koja će sondi obezbediti do sada neviđenu početnu brzinu: Apolo astronautima bila su potrebna tri dana da pređu rastojanje od Zemlje do Meseca, dok će sonda isti put preći za svega devet sati.

Već naredne godine, sonda će prohujati pored Jupitera, čija će gravitaciona "praćka" ubrzati letelicu sa 16 na 21 kilometar u sekundi. Čak i tako brzoj letelici biće potrebna čitava decenija da stigne do poslednje planete Sunčevog sistema. Bude li sve u redu, bliski susret s Plutonom desiće se u julu 2015. godine, na minimalnom rastojanju od oko 10.000 kilometara. U odnosu na Zemlju, Pluton je oko 40 puta udaljeniji od Sunca i nalazi se toliko daleko da će fotografije i rezultati brojnih merenja putovati više od četiri sata kroz kosmos pre nego što dopru do nas.

Lansiranje sonde nije prošlo bez "cirkusa" koji su organizovale brojne ekološke organizacije. Sonda kao izvor energije koristi radioizotopski termoelektrični generator u kome se nalazi 11 kilograma radioaktivnog plutonijuma (ukupna snaga svih uređaja na sondi iznosi svega 200W). Strah da bi prilikom lansiranja moglo da dođe do katastrofe koja bi rasula ekstremno toksični plutonijum na širi prostor okupio je priličan broj demonstranata. Ipak, alternative nije bilo: ovakve sonde ne mogu da koriste sunčeve ćelije, a svemirski pogon na drva, ugalj i dizel još nije razvijen.

MIT O PLANETI X: Priča o Plutonu puna je interesantnih ljudi, neočekivanih obrta, izneverenih nadanja i velikih zabluda...

Krajem XIX veka svet je znao za osam planeta Sunčevog sistema. Poslednju planetu Neptun otkrili su još 1846. godine Le Verije i Adams više se koristeći matematičkim proračunima nego astronomskim posmatranjima. Oni su nezavisno jedan od drugog izučavali male nepravilnosti u putanji Urana pre nego što su, praktično istovremeno, došli do zaključka da se one mogu objasniti jedino dejstvom neke velike, do tada neviđene planete. Pošto su obojica matematički precizno ukazala na deo neba koji treba detaljnije pretražiti, astronomima je bilo relativno lako da pronađu Neptun.

Pa opet, pola veka kasnije izgledalo je da se priča ponavlja. Pojavili su se brojni radovi u kojima se tvrdilo da osmotrena orbita Neptuna ne odgovara matematičkim proračunima. Poneseni uspehom Le Verijea i Adamsa, mnogi stručnjaci počeli su da tvrde da neko nepoznato telo remeti orbitu Neptuna na isti način kao što Neptunovo kretanje remeti putanju Urana. Priča je postala veoma popularna kada se u nju uključio i Persival Lovel, prodoran astronom amater već poznat po svojoj teoriji o kanalima i inteligentnom životu na Marsu. Lovel je udahnuo život mitu o *planeti X*, tajanstvenom džinu koji luta iza Neptunove orbite i remeti kretanje unutrašnjih planeta. Poslednjih osam godina života Lovel je, s manjim ili većim prekidima, bezuspešno tragao za svojom opsesijom. U više navrata tvrdio je da se nalazi na pragu otkrića i da njegovi popravljeni matematički proračuni mogu da predvide tačan položaj tajanstvenog Neptunovog pratioca. Sav trud je, nažalost, bio uzaludan i Lovel je umro 1916. godine duboko razočaran što je njegovo grozničavo istraživanje ostalo bez rezultata.

No, Lovel je za sobom ostavio brojne sledbenike duboko ubeđene u ispravnost njegove osnovne hipoteze. Mnogi od njih bili su vrhunski profesionalci a jedan od njih bio je i Klajd Tombo, astronom opservatorije u Arizoni koja je nakon smrti Lovela ponela njegovo ime. Tombo je proveo silne godine pretražujući dubine Sunčevog sistema: otkrio je brojne komete i asteroide, ali ne i ono što je

tražio. U januaru 1930. godine pretraživao je deo neba koji je Lovel petnaestak godina ranije naznačio kao region u kome se krije *planeta X*. Poredeći slike istog dela neba načinjene 20, 23. i 29. januara, nedvosmisleno je utvrdio da se jedna slabašna tačka pomera u odnosu na fiksnu zvezdanu pozadinu.

Novo nebesko telo eskpresno je dobilo status planete i ime Pluton (vidi okvir). Pa ipak, kako je vreme odmicalo, bilo je sve uočljivije da Pluton ne liči mnogo na džinovsku *planetu X*, onakvu kakvom su je zamišljali Lovel, Tombo i stotine drugih. Pre svega, ispostavilo se da je Pluton veoma mali, znatno manji od svih ostalih planeta, manji čak i od sedam satelita (Pluton dostiže jedva 20 procenata Mesečeve mase). Otkriće Plutonovog satelita Harona iz 1978. godine pokazalo je da je Pluton, zapravo, još manji nego što se ranije mislilo. "Ako nastavimo da ga smanjujemo ovim tempom, postoji realna opasnost da Pluton potpuno nestane", govorili su astronomi. Tako mali Pluton sigurno da nije mogao da izazove bilo kakve merljive poremećaje u Neptunovom kretanju.

Štaviše, ispostavilo se da je sa Neptunom i njegovom putanjom sve u redu. Nakon letova Pionira 10 i 11 kao i Vojadžera 1 i 2, mase Jupitera, Saturna, Urana i Neptuna određene su mnogo preciznije. Ispostavilo se da se te vrednosti prilično razlikuju od vrednosti koje su koristili Lovel i njegovi sledbenici u svojim proračunima. Kada su ti proračuni ponovljeni uz korišćenje preciznije određenih masa, matematička predviđanja putanje Neptuna idealno su se poklopila sa osmatranjima. To što je Tombo pronašao Pluton manje-više tamo gde je Lovel to matematički predvideo bila je čista slučajnost. *Planeta X* zapravo ne postoji.

NOVI HORIZONTI: Pluton je zadržao nesporan status planete sve do 1992. godine kada je iza Neptunove orbite otkriveno još jedno slično (iako znatno manje) nebesko telo označeno kao *QB1*. Vrlo brzo, u istom delu Sunčevog sistema, otkriveno je na stotine sličnih objekata što je potvrdilo postojanje tzv. *Kajperovog pojasa*, rezervoara stenovitog materijala i leda zaostalog još od formiranja Sunčevog sistema. Neki od objekata iz Kajperovog pojasa, poput Kvaorara (otkrivenog 2002. godine) i Sedne (2004) zaista su impoznatni, tek nešto manji od Plutona. Konfuzija oko toga šta jeste a šta nije planeta postala je još veća prošle godine kada je otkriven *UB313*, objekat za koji se smatra da je definitivno veći od Plutona i, samim tim, bolji kandidat za planetu od Plutona. Na kraju, shvatili smo da je Pluton tek jedan od većih objekata iz Kajperovog pojasa i da status planete zadržava prevashodno iz istorijskih razloga. A to je nešto što Međunarodna astronomska unija, danas vrhovni autoritet za imenovanje i klasifikaciju nebeskih tela, uvažava i nema nameru da revidira.

Naše celokupno znanje o Plutonu staje na jedan list papira, prvenstveno zato što Pluton do sada nije posetila nijedna kosmička sonda. Čak i Hablov orbitalni teleskop nije u stanju da na njemu razluči površinske detalje. S obzirom na daljinu od Sunca, sigurno je da Pluton obitava u skoro potpunom mraku. Gustina Plutona je mala, tako da se veruje da vodeni led učestvuje u njegovoj ukupnoj masi sa bar 30 odsto. Pretpostavlja se da Pluton ima ekstremno retku i tanku atmosferu sastavljenu od azota, ugljen-monoksida i metana pri čemu se dnevne temperature kreću između -235°C i -210°C. Pluton ima tri satelita, jedan veliki (Haron) i dva minijaturna. Interesantno je da Haron i Pluton "gledaju" jedan u drugog uvek istom stranom: na Plutonovom nebu, Haron stoji uvek na istom mestu.

Pluton je, u naučnom smislu, bio ignorisan decenijama sve dok otkrićem Kajperovog pojasa nije ponovo dobio na značaju. Pluton i njemu slična tela ostali su praktično neizmenjeni milijardama godina - proučavanje ovog svemirskog frižidera može nam indirektno pomoći da saznamo više o nastanku Zemlje, pa i izvoru života na njoj. A takva saznanja sigurno vrede više od 700 miliona dolara koliko je do sada potrošeno na projekat *Novi horizonti.*

Klajd Tombo nije doživeo da vidi povećan interes javnosti za Pluton - umro je u dubokoj starosti 1997. godine. Iako je dobar deo naučne karijere potrošio na prilično bizarne stvari (kao što su leteći tanjiri ili potraga za neotkrivenim Zemljinim satelitima), Tombo je sačuvao status i renome vrhunskog istraživača. NASA je izašla u susret željama njegovih poštovalaca i prihvatila da kapsulu sa delom njegovih kremiranih ostataka smesti na sondu *Novi horizonti.* Veliki astronom verovatno nije ni slutio da će mu daleki svet koji je prvi ugledao pre više od sedam decenija jednoga dana biti i poslednje konačište. ■

DR SAŠA MARKOVIĆ

Kako je Pluton dobio ime

Bio je 14. mart 1930. godine kada je penzionisani oksfordski bibliotekar Maden Falkoner, između dva zalogaja engleskog doručka, otvorio 14. stranicu najnovijeg "Tajmsa", pročitao udarnu vest i rekao svojoj unuci Veneciji Barni: "Izgleda da su otkrili novu planetu ali da još ne mogu da joj nađu dobro ime." Venecija, bistra devojčica od nepunih 11 godina, bila je vrlo zainteresovana kako za antičke mitove tako i za astronomiju. Često bi se igrala sa svojim vršnjacima praveći lopte od gline čija bi veličina i rastojanje odgovarali proporcijama planeta Sunčevog sistema. "Neka bude – Pluton", predložila je Venecija.

Deda Madenu nije trebalo mnogo vremena da shvati koliko je ovaj predlog dobar: nova planeta obitavala je na mračnoj i hladnoj periferiji Sunčevog sistema, a u rimskom panteonu Pluton je upravo bog podzemlja, ekvivalent grčkom Hadu. Prva dva slova imena planete odgovarala su inicijalima Persivala Lovela, a opservatorija u kojoj je Tombo radio nosila je upravo njegovo ime. Uz to, ostala mitološka imena već su bila iskorišćena za imena brojnih asteroida. Začudo, ime Pluton niti je bilo upotrebljeno, niti ga je pre Venecije bilo ko predložio.

Stari bibliotekar nije gubio vreme – otrčao je kod Herberta Tarnera, uticajnog engleskog astronoma kojeg je dobro poznavao. Nije ga zatekao kod kuće jer je Tarner u to vreme bio na sednici Kraljevskog astronomskog društva gde se tih dana vodila žučna debata o imenu devete planete. I opet se ime Pluton nije pojavilo na stolu. Kada je Tarner konačno stupio u kontakt s Madenom, lako su se složili da je Pluton skoro savršen izbor. Predlog su odmah telegrafski poslali u Tomboovu opservatoriju, u kojoj su se još premišljali oko imena.

Prvog maja 1930. godine, nakon jednomesečnog većanja i razmatranja, novootkrivena planeta dobila je i zvanično ime – Pluton. Uz poljupce i čestitke, deda Maden je svojoj unuci dao i novčanicu od pet funti, neuobičajeno veliki poklon u to vreme. Mala Venecija Barni ušla je u istoriju astronomije na velika vrata kao retko koji smrtnik pre nje.

Devojčica koja je "krstila" Pluton, danas je vitalna, razborita i vrlo rečita bakica duboko zašla u devetu deceniju života. Ona je jedina živa osoba koja može da se pohvali kako je dala ime planeti. Iritira je jedino kada joj prebacuju da je inspiraciju našla u Plutonu, popularnom psu iz Diznijevih filmova nacrtanom baš u vreme Tomboovog najvećeg otkrića: "To je dokazana neistina, prvo je ime dobila planeta pa tek onda pas."

To što jedna struja naučnika pokušava da Plutonu ukine status planete, ne brine je naročito: "Znate, kad dođete u ove godine razmišljate o sasvim drugim stvarima."

O izjavama i dokumentima

"Sve sami fini svet"; "Vreme" br. 785

Svojim izjavama poslednjih dana guverner Narodne banke Srbije Radovan Jelašić samo potvrđuje opravdanost optužbi Kreditno-eksportne banke a.d. (KEB) na njegov račun.

Javnost treba da bude upoznata sa time da je pravo stanje stvari i oko oduzimanja dozvole za rad KEB-u od strane NBS-a i oko optužbi protiv Jelašića za iznudu i mito znatno drugačije od onog koje prezentira Jelašić.

1.

O oduzimanju dozvole za rad Kreditno-eksportnoj banci najrečitije govore dokumenta.

1.1.

Dana 4. 2. 2005. guverner donosi Rešenje o oduzimanju dozvole za rad jer je, navodno, prema samom Rešenju, u decembru 2004. vršena kontrola koja je utvrdila da je sa stanjem na dan 30. 9. 2004. Kreditno-eksportna banka:

"neadekvatno utvrdila ukupnu izloženost Banke kreditnom riziku, nepravilno utvrdila odbitne stavke od osnovice za obračun posebne rezerve, a time i neto izloženost kreditnom riziku, nepravilno utvrdila stepen rizika i nepravilno obračunala rezerve za identifikovane i neidentifikovane gubitke, a što je sve imalo za posledicu da utvrđen iznos novčanog dela akcionarskog kapitala padne ispod zakonom propisanog cenzusa."

1.2.

Na ovo su KEB i akcionari uzvratili tužbama Vrhovnom sudu Srbije. U tužbi akcionara se kaže:

11.

Suočena sa ovakvom zloupotrebom službenih ovlašćenja od strane tuženog organa, a nakon prijema Rešenja koje se osporava ovom tužbom, Banka je zatražila od međunarodno priznate nezavisne revizorske kuće "Ernst & Young" da izvrši "pregled kreditnog portfolija, odnosno plasmana Banke, novčanih sredstava i kapitala sa stanjem na dan 30. 9. 2004. i da proveri da li je Banka izvršila klasifikaciju potraživanja dužnika u skladu sa pozitivno-pravnim propisima prema stanju na dan 30. 9. 2004. " Prema Izveštaju o nalazima činjeničnog stanja Preduzeća za reviziju "Ernst & Young d.o.o.", koji je sačinila ovlašćeni revizor Mirjana Kovačević, klasifikacije bilansne aktive i obračuna potencijalnih gubitaka koje je u svojim izveštajima sačinila Banka prema stanju na dan 30. 9. 2004. i iste te kvalifikacije koje je sačinio revizor, razlikuju se, ali u daleko manjem obimu nego što je razlika koja proizilazi iz Zapisnika tuženog organa... (zapisnik o kontroli koji je poslužio za oduzimanje dozvole za rad, primedba A.L.), *...pri čemu je prema nalazu kuće 'Ernst & Young' na dan 30. 9. 2004. Banka imala novčani deo akcionarskog kapitala u visini 10.031.000 evra, što je iznad cenzusa od 10.000.000 evra.*

12.

Takođe, Banka je tražila, nezavisno i odvojeno od izveštaja preduzeća "Ernst & Young", od ovlašćene nezavisne revizorske kuće Auditor da "izvrši pregled obračuna kreditnog portfolija, odnosno plasmana Banke, sa stanjem na dan 30. 9. 2004. i da proveri kvalifikaciju potraživanja u skladu sa Odlukom o kriterijumima za kvalifikaciju bilansne aktive i va-



nbilansnih stavki prema stepenu naplativosti i visini posebne rezerve banaka i drugih finansijskih organizacija".

Prema Izveštaju o nalazima činjeničnog stanja Preduzeća za poslove revizije i računovodstvene usluge Revizorske kuće Auditor d.o.o. iz Beograda, od 18. 2. 2005, koji je potpisao ovlašćeni revizor prof. dr Zoran Đerković, klasifikacije bilansne aktive i obračuna potencijalnih gubitaka koje je u svojim izveštajima sačinila Banka prema stanju na dan 30. 9. 2004. i iste kvalifikacije koje je sačinio ovaj revizor, razlikuju se, ali u znatno manjem obimu nego što je razlika koja proizilazi iz Zapisnika tuženog organa (uz ovu tužbu priložen kao Prilog 2) pri čemu je prema nalazu Auditora na dan 30. 9. 2004. Banka imala novčani deo akcionarskog kapitala u visini 10.822.000 evra, što je iznad cenzusa od 10.000.000 evra.

1.3.

Vrhovni sud Srbije uvažio je tužbu KEB-a i akcionara i ukinuo je kao nezakonita oba guvernerova rešenja, i Rešenje o oduzimanju dozvole za rad Kreditno-eksportnoj banci a.d. i Rešenje o likvidaciji te banke. Međutim, umesto da se povinuje odluci najviše sudske instance u državi i omogući normalan rad KEB-a, guverner 5. 9. 2005. donosi novo rešenje o oduzimanju dozvole za rad, sa identičnim obrazloženjem kao i prvi put.

1.4.

Pre nego što je VSS ukinuo Rešenje o oduzimanju dozvole za rad, Trgovinski sud u Beogradu je suspendovao njegovo izvršenje, u skladu sa odredbama Zakona o upravnim sporovima, koji kaže da organ koji sprovodi izvršenje upravnog rešenja (Rešenje o likvidaciji banke sprovodi Trgovinski sud u Beogradu) na predlog stranke može odložiti izvršenje dok sud ne odluči o zakonitosti upravnog akta. Međutim, guverner je odbio da se povinuje odlukama Trgovinskog suda u Beogradu, koje su potvrđene i od strane Višeg trgovinskog suda. Umesto toga, guverner je optužio devetoro sudija za korupciju. To su troje sudija Trgovinskog suda u Beogradu koji su doneli privremenu meru o odlaganju izvršenja Rešenja guvernera o likvidaciji, troje sudija vanraspravnog veća istog suda koji su odlučivali o prigovoru protiv navedenog rešenja i troje sudija Višeg trgovinskig suda koji su odlučivali o žalbi protiv navedenog rešenja.

2.

O ucenama i dokapitalizaciji KEB-a

Netačno je navedeno u tekstu u "Vremenu" da KEB nije dokapitalizovan. Naime, 7. aprila 2004, dakle šest meseci pre nego što su TBI i druge firme postali akcionari KEB-a, NBS je izdao nalagodavno pismo kojim je zahtevao od KEB-a da u periodu od šest meseci, dakle do 7.10.2004., ispravi određene manje nepravilnosti. TBI i još sedam firmi su preko berze kupili sve akcije KEB-a, 29. 9. 2004. izvršene su sve uplate kapitala, a 4. 10. 2004,

dakle tri dana pre isteka roka iz nalogodavnog pisma od 7. 4. 2004, ovlašćeni brokeri su sproveli kod Centralnog registra hartija od vrednosti izvršene promene. Za kupovinu manje od 15 odsto akcija banke po tada važećem zakonu nije bila potrebna saglasnost guvernera. U novembru 2004. godine od Jelašića, preko posrednika, stiže pretnja, ako akcionari ne plate do kraja 2004. dva miliona evra, NBS će ukinuti dozvolu za rad. Akcionari nisu verovali posredniku da pretnja zaista stiže od Jelašića i uopšte u ozbiljnost pretnje. Umesto da plate reket akcionari su sa još dva miliona evra dokapitalizovali KEB. Pošto je u istom periodu KEB naplatio neke kredite u visini od preko milion evra, 31. 12. 2005. KEB je nesporno (čak ni Jelašić to nikada nije osporavao) imao 13,5 miliona evra novčanog akcionarskog kapitala.

3.

Rešenja guvernera NBS-a o oduzimajnu dozvole za rad KEB-u i likvidaciji KEB-a očigledno izuzetno grubo krše zakon.

Prema Međunarodnim računovodstvenim standardima, koji se kao obavezni primenjuju i u Srbiji, NBS je morao prilikom vršenja kontrole (od 16. do 26. decembra 2004) da uzme u obzir i tzv. naknadne događaje, tj. događaje koji su se desili između dana preseka (u slučaju KEB-a to je 30. 9. 2004) i dana završetka kontrole (26. decembra 2004). Da je NBS primenio međunardone računovodstvene standarde utvrdio bi da je u međuvremenu došlo do promene vlasnika Banke na berzi i da su novi akcionari povećali novčani akcionarski kapital KEB-a na iznos od 13,5 miliona evra.

Treba obratiti pažnju na vremenski okvir dešavanja. U februaru 2005. oduzima se dozvola za rad zbog (navodnog) propusta utvrđenog u decembru 2004, a koji se odnosi na 30. 9. 2004, što je prvi dan po izvršenom otkupu akcija od strane novih akcionara Banke. Dakle, novi akcionari Banke su kažnjeni za propuste koji su počinjeni u vreme kad oni još nisu registrovani kao novi akcionari (registracija je završena 4.10.2004) i za propuste za koje oni ne mogu odgovarati. Pri tome se protivno propisima (MRS) ne uzima u obzir da su novi akcionari odmah otklonili nedostatke (ako ih je uopšte i bilo).

4.

O sporu između pravosuđa i NBS-a Jelašić je navodio da bi deblokiranje računa koštalo poverioce i da je suština spora između NBS-a i sudstva u tome što NBS insistira na finansijskoj disciplini a sudstvo insistira na proceduri.

Međutim, suština spora je drugačja: Da je guverner postupio po odlukama Trgovinskog suda, Višeg trgovinskog suda i Vrhovnog suda Srbije, on je morao da deblokira račun KEB-a, svi klijenti KEB-a mogli su da u celosti podignu svoje depozite istog dana, jer je na računima KEB-a kod NBS-a zarobljeno više novca nego što iznose depoziti klijenata. Ovako, nepostupanjem po odlukama sudova NBS oštećuje i KEB i njegove klijente. Ovu štetu će na kraju snositi svi poreski obveznici jer će KEB i klijenti tražiti i dobiti naknadu štete od države. Budući da je guvernerovo rešenje o oduzimanju dozvole Kreditno-eksportnoj banci već ukinuto od strane Vrhovnog suda Srbije kao nezakonito, u sporu koji je KEB već poveo protiv države zbog naknade štete ostaje da se dokaže visina štete, osnov više ne mora da se dokazuje. KEB je procenio svoju štetu na 20 miliona evra kada je podneo tužbu u maju 2005. godine, ali, kako vreme prolazi, šteta se povećava.

5.

Izjave koje guverner Radovan Jelašić daje poslednjih dana sadrže očigledne neistine o akcionarima Kreditno-eksportne banke i o celoj aferi nezakonitog oduzimanja dozvole ovoj banci.

Vrlo je interesantna uporedna analiza rezultata četiri revizije koju su akcionari KEB-a ponudili Vrhovnom sudu Srbije u tužbi:

13.

Razlika između procene visine novčanog dela akcionarskog kapitala Banke iz Zapisnika tuženog organa (Priloga 2 - str. 6 - procena je 7.292.000 evra) i finansijskog izveštaja Banke sa stanjem na dan 30. 9. 2004. (11.058.000 evra) iznosi 3.766.000 evra, ili za 35 odsto je manji iznos utvrđen od strane tuženog organa u odnosu na iznos utvrđen od strane Banke.

14.

Razlika između procene visine novčanog dela kapitala Banke iz Zapisnika tuženog organa i nalaza kuće " Ernst & Young" (Prilog 3 - str. 23 -10.031.000 evra) iznosi 2.739.000 evra ili za 28 odsto je manji iznos utvrđen od strane tuženog organa u odnosu na iznos utvrđen od strane revizorske kuće" Ernst & Young".

15.

Razlika između procene visine novčanog dela kapitala Banke iz Zapisnika tuženog organa i nalaza Auditora (Prilog 4 - str. 9 10.822.000 evra) iznosi 3.350.000 evra ili za 33 odsto je manji iznos utvrđen od strane tuženog organa u odnosu na iznos utvrđen od strane Banke.

16.

Razlika između procene visine novčanog dela akcionarskog kapitala Banke iz njenih finansijskih izveštaja sa stanjem na dan 30. 9. 2004. i nalaza revizorske kuće "Ernst & Young" iznosi 1.027.000 evra, ili za deset odsto je manji iznos utvrđen od strane firme "Ernst & Young" u odnosu na iznos utvrđen od strane Banke.

17.

Razlika između procene visine novčanog dela akcionarskog kapitala Banke iz njenih finansijskih izveštaja sa stanjem na dan 30. 9. 2004. i nalaza Auditora iznosi 236.000 evra, ili za 0,9 odsto je manji iznos utvrđen od strane Auditora u odnosu na iznos utvrđen od strane Banke.

18.

Kao što se može videti iz ove uporedne analize predstavljene u tačkama 13 -17 ove tužbe, Banka kao i dve nezavisne revizorske kuće, od kojih je jedna međunarodno priznata, utvrdili su iznos novčanog dela akcionarskog kapitala Banke na dan 30. 9. 2004. u iznosima većim od cenzusa od 10.000.000 dinara i za 28-35 odsto većim u odnosu na iznos utvrđen od strane tuženog organa. Sva tri izveštaja, i Bančin i oba izveštaja nezavisnih revizorskih kuća, sačinili su ovlašćeni revizori, pod punom materijalnom, krivičnom i profesionalnom odgovornošću, i ako bi zaista bilo tačno da je nalaz tuženog organa tačniji od nalaza ovlašćenih revizora koji su potpisali izveštaje u ime Banke i obe revizorske kuće, onda bi ovlašćeni revizori koji su potpisali takve izveštaje morali da izgube licencu (profesionalna odgovornost), da krivično odgovaraju za falsifikat (krivična odgovornost) i da vrate iznose koje su primili kao naknadu - honorar za svoj rad (materijalna odgovornost). S druge strane, budući da je ovom tužbom dokazano da je netačan izveštaj tuženog organa, onda tuženi organ mora da odgovara profesionalno (da bude razrešen funkcije guvernera NBS-a i da mu bude zabranjeno da obavlja odgovornu dužnost u bankama), krivično (zbog zloupotrebe službenog položaja) i materijalno (da nadoknadi štetu koja je prouzrokovana tužiocima). Dakle, ovde neko mora odgovarati, ili revizori ili tuženi organ!

U svojim ranijim izjavama guverner je navodio druge razloge za svoju odluku da oduzme dozvolu Kreditno-eksportnoj banci. Najčešće navođeni razlog je da su novi akcionari male novoosnovane firme, sa malim osnivačkim kapitalom, i da je politika NBS-a takva da neće dozvoljavati fondovima da se bave bankarskim poslom u Srbiji. U nedavnim izjavama, međutim, guverner je proširio razloge. On je rekao da akcionari KEB-a imaju prljave ruke, da je poreklo novca kojim je kupljen KEB sumnjivo. Takođe je optužio akcionare Kreditno-eksportne banke da stoje iza uništenja Prve preduzetničke banke. U svojim izjavama guverner je govorio da su vlasnici Prve preduzetničke banke prijavili milionsku krađu, ali da postoji sumnja da su sami opljačkali tu banku, da su akcionari KEB-a pre kupovine akcija KEB-a zahtevali da kupe Prvu preduzetničku banku ("ovu olupinu od banke" kako je rekao guverner), kojoj je već bila oduzeta dozvola za rad, te da guverner nije mogao da dozvoli onima koji su odgovorni za uništenje jedne banke da se bave bankarskim poslom u Srbiji.

Međutim, istina je drugačija. TBI i sedam drugih akcionara su preko berze kupili akcije KEB-a. TBI je jedan od akcionara KEB-a i ujedno akcionar, zajedno sa Dunav osiguranjem, u prvom nedržavnom penzionom fondu za dobrovoljno penziono osiguranje u Srbiji, Dunav TBI osiguranje a.d. TBI je deo grupe TBIH, koja ima petnaest miliona klijenata u zemljama zapadne i centralne Evrope. U Srbiji Dunav TBI osiguranje a.d. posluje dve i po godine, ima preko šezdeset hiljada klijenata i počeo je da isplaćuje prve penzije.

6.

Kao što je gore navedeno, kada su TBI i sedam drugih akcionara kupili akcije KEB-a preko berze, iz NBS-a je stigla pretnja da će, ako ne bude plaćen iznos od 2.000.000 evra, KEB-u biti ukinuta dozvola. Umesto da plate traženi reket, akcionari su izvršili dokapitalizaciju KEB-a i uplatili 2.000.000 evra na račun KEB-a. Kako su u istom periodu bili vraćeni neki veći krediti, novčani akcionarski kapital KEB-a je povećan na 13,5 miliona evra pre 31. 12. 2004. godine.

Sve do hapšenja viceguvernera Simića akcionari KEB-a nisu u javnosti izlazili sa optužbom da je odbijanje da se plati reket u visini od 2.000.000 evra pravi motiv guvernera Jelašića za ovo nerazumno, nezakonito i neosnovano sprečavanje grupe investitora jevrejskog porekla da investiraju u bankarski sektor u Srbiji. Za takve optužbe akcionari nisu imali dokaza pa ih nisu ni prijavljivali nadležnim organima niti iznosili u javnosti. U aprilu 2005. podneta je krivična prijava protiv Jelašića i kontrolora NBS-a zbog nezakonitog oduzimanja dozvole za rad.

Međutim, ponovnim pokušajem reketiranja i ucenom da će biti odbijen zahtev za po novom zakonu neophodnu dokapitalizaciju Dunav TBI osiguranja a.d. ukoliko se reket ne plati, čelnici TBI-ja kao jednog od osam akcionara KEB-a i jednog, većinskog, od dva akcionara Dunav TBI osiguranja, bili su stavljeni u položaj da izaberu: ili da prihvate ucenu, plate mito i sami budu optuženi za davanje mita, ili da prijave ceo slučaj nadležnim državnim organima i zajedno sa njima pokušaju da uhvate ucenjivače u izvršenju dela. Oni su kao manje štetno i manje rizično izabrali ovo drugo i uspeli da zajedno sa policijom uhvate ucenjivače u vršenju krivičnog dela.

Sada, obmana javnosti navođenjem nekih nepostojećih razloga za oduzimanje dozvole Kreditno-eksportnoj banci, neosnovane optužbe guvernera Jelašića protiv TBI-ja kao akcionara i pokušaj da se ukalja ugled akcionara, samo potvrđuju opravdanost krivične prijave KEB-a protiv guvernera i drugih lica.

7.

Jelašić je 29. 12. 2005. u 18.50 poslao faks Šalomu Špilmanu, predsedniku TBI-ja, kojim se zahvalio na povlačenju predloga za odlaganje likvidacije KEB-a i krivične prijave iz aprila 2005. (podneta zbog donošenja nezakonitog rešenja o oduzimanju dozvole za rad), a u drugom pasusu kaže da se nada da će zahtev za dokapitalizaciju Dunav TBI osiguranja brzo biti rešen. Taj faks predstavlja materijalni dokaz o Jelašićevoj krivici. Naime, istoga dana, 29. 12. 2005, ali u prepodnevnim časovima, direktor KEB-a Sekula Pijevčević podneo je krivičnu prijavu specijalnom tužiocu i MUP-u, u kojima je naveo da su akcionari ucenjeni da moraju da povuku predlog za odlaganje likvidacije KEB-a i krivičnu prijavu iz aprila 2005, te da plate dva miliona evra mita, kao uslov za pozitivno rešavanje dokapitalizacije Dunav TBI osiguranja. Dakle, taj faks i te krivične prijave predstavljaju vrlo jak dokaz protiv Jelašića, i kada se ta tri dokumenta posmatraju u celini zajedno sa Jelašićevim nalogom da se sačini netačan izveštaj u decembru 2004. i njegovim rešenjem da se oduzme dozvola zbog navodnog nedostatka cenzusa, sve te stvari zajedno predstavljaju dobar dokazni materijal za njegovu krivičnu odgovornost.

8.

Zar nije neverovatno da je Jelašiću upravo Simićeva advokatska kancelarija bila pravni savetnik prilikom kupovine vile na Dedinju? Mnogima, uključujući dolepotpisanog, to nije bilo poznato dok Kori Udovički taj podatak nije iznela u prošlom broju NIN-a. Zar tu nema konflikta interesa? Zar nije i sam Simić osnovano sumnjiv da je pomagao u izbegavanju plaćanja poreza?

9.

Mnogi, uključujući i dolepotpisanog, 2001. i kasnije podržavali su tadašnjeg guvernera Dinkića i viceguvernera Jelašića u njihovim uspešnim naporima da se uvede red u bankarski sektor.

Međutim, Jelašićevo prihvatanje da zauzme mesto Kori Udovički i smeni ceo njen tim, iako je bilo očigledno da je akt o smeni tadašnje guvernerke bio protivzakonit i protivustavan, ukazali su da će sa Jelašićevim šefovanjem u NBS-u biti velikih problema. Nijedan pošten i častan čovek, kakvim se Jelašić predstavlja, ne bi pristao da primi funkciju u takvim uslovima.

Afera nezakonitog oduzimanja dozvole KEB-u, i kasnija afera iznuđivanja i ucena akcionara Dunav TBI osiguranja, potvrđuju da se "po jutru dan poznaje".

Dinkić se pored ostalog bio obrukao klevetanjem Dušana Mihajlovića i drugih političara iz demokratskog bloka, čime je otvorio prostor za povratak radikala na političku scenu na velika vrata. Ali, Dinkić je za razliku od svojih štićenika Jelašića i Simića sačuvao ličnu skromnost. Dinkić je i posle dolaska na mesto guvernera i ministra ostao u istom stanu na Novom Beogradu u kome je bio na početku mandata, i po svemu što je dostupno javnosti troši koliko i zarađuje. Njegov štićenik Jelašić kupuje vilu na Dedinju koja vredi po procenama onih koji se profesionalno bave tim poslom najmanje 1,5 miliona evra. Priča se da je Simić pre nego što je postao viceguverner živeo u nekom malom stanu na Novom Beogradu a da danas živi na Dedinju u nekom velikom stanu od preko 300 kvadratnih metara. Ako je ovo tačno, postavlja se pitanje kako su kao guverner i viceguverner zaradili za tako kratko vreme toliki novac.

Afera "kofer" predstavlja jedan od mogućih odgovora. ■

Aleksandar Lojpur,
punomoćnik Kreditno-eksportne banke a.d.



Slobodna ljudska volja

"Svetosavska pretplata", "Vreme" br. 784; "Vole, ne vole", "Vreme" br. 785; "A Exit ne smeta", "Vreme" br. 785

Odavno je Aleksandar Baljak zapisao "Ko o čemu, Domanović o našim trenutnim teškoćama". Međutim, "trenutne teškoće" se nešto odužiše, pa traju već više od jednog veka. I eto, kao jednu od reakcija na "zakeranje" Teofila Pančića povodom "hramodoprinosa" dobili smo obrazloženje da je to slobodna ljudska volja, inače bi bilo mnogo više zakerala. Znači, naša vlada nam svojim uredbama propisuje našu slobodnu volju, valjda da se ne mučimo i da ne zamaramo previše svoje male sive ćelije razmišljanjem o tome šta mi to hoćemo. Kod Domanovića je tako na jednom mestu parlament rešio da žito mora da dobro uspeva, a Dušanu Čukiću se pripisuje vest da je vlada jedne bliskoistočne zemlje zabranila masovne mitinge, pošto takvi skupovi "ne izazivaju interesovanje javnosti". I sada ćemo srećni, poput junaka Domanovićeve Dange, lepiti na svoje pošiljke doplatne marke (hramarke?). Problem je samo u tome što je ova uredba postigla kontraefekat, o kome "Mudre Glavice iz senovitih kabineta" nisu razmišljale. Naime, kad nam narod već ima slobodnu volju, mogla je Dobra Vlada da prosto poruči da od sada svako ko je poslao neko pismo, dopisnicu, razglednicu ili sličnu "napisotinu" ima da odmah po ubacivanju iste u poštansko sanduče svrati do najbliže (the) crkve, i tamo plati osam dinara kao prilog za gradnju Hrama, koji zapravo "gradi nas" (kako je pre nekoliko godina marketing SPC-a mudro recklirao jednu poznatu parolu iz vremena komunističkog jednoumlja, kada su dragoceni resursi olako trošeni na izgradnju profanih objekata, poput železničkih pruga). U tu svrhu bi se poštanski sandučići mogli izmestiti u crkvene porte. Time bi bila olakšana i naredna izražavanja slobodne ljudske volje, a bila bi rešena i aktuelna dilema Užičana šta im je preče graditi: crkvu ili poštu. Na taj način bi se mogla prikupiti i veća sredstva, pošto bi se moglo očekivati da mnogi od građana lojalnih Crkvi i Državi neće imati sitno, pa će, hteli ne hteli, da dobrovoljno prilože i celih 10, a neki i 20 dinara (nije bez razloga upravo hram Svetog Save motiv ugraviran na trenutno najvećoj kovanici). Ali, ne treba sumnjati da će i ovakva manjkava Uredba postići određene efekte. Teofil Pančić ju je pogrešno uporedio sa obavezom plaćanja televizijske pretplate. Pošto, za razliku od RTS-a, SPC još uvek nije javni servis (u nastajanju), Uredba se može uporediti samo s nametanjem plaćanja pretplate Televiziji Pink, koja je, slobodnom ljudskom voljom, prilično gledana i popularna. Doduše, i ta televizija je nalazila načine da naplati pretplatu, ali o tome je već dovoljno napisao jedan novinar ovog nedeljnika, pa je imao i ozbiljne (sudske) probleme jer je koristio reč iz srpskog jezika koja te načine najpreciznije opisuje. A među pismima čitalaca našlo se i ukazivanje na činjenicu da svi Novosađani finansiraju festival Exit. Međutim, poslovanje Exita je pod nekom kontrolom vlasti. Sećamo se da su jednom prilikom organizatori proveli neko vreme i iza rešetaka. Ne zna se kako bi se odvijala slična provera poslovanja Pinka, ali i to je nešto što bi se jednom moglo desiti, jer ovo je Zemlja Čuda. S druge strane, poslovanje SPC-a je nešto što pripada nekim višim sferama. Kada je aktuelni ministar finansija svojevremeno u jednom kontakt-programu obrazlagao i branio uvođenje fiskalnih kasa, slušalac koji je naivno pitao da li će i sveštenici morati da izdaju račune za svoje usluge dobio je odgovor da je crkva "neprofitna organizacija". Otud valjda i potiče razlog za ovakvo oduševljeno ispoljavanje slobodne volje: nije bitno ako smo i na gubitku, pod uslovom da niko drugi ne profitira. Pod uslovom da verujemo Državi.

Branislav Mišić, Beograd

Postoji sudski epilog

"O sestrama i kesama"; "Vreme" br. 785

Želimo da vam skrenemo pažnju na neistinu koja je sadržana u tekstu objavljenom u poslednjem broju vašeg lista (22–25 str.).

U pomenutom tekstu novinar navodi da je "slučaj Erikson" jedna od afera koje nisu imale sudski epilog. Naprotiv, radi tačnog informisanja javnosti i podsećanja autora teksta, afera "Erikson" je završena. Ona je dobila svoj sudski epilog 27. septembra 2005. godine kada je Okružno javno tužilaštvo u Beogradu zaključilo da nema osnova za krivično gonjenje potpredsednika Vlade Srbije Miroljuba Labusa u vezi sa stipendijom švedske firme Erikson.

U saopštenju Okružnog javnog tužilaštva u Beogradu navedeno je da je "nakon prikupljanja potrebnih obaveštenja od strane nadležnih organa, nesporno utvrđeno da u radnjama Miroljuba Labusa nema elemenata kako krivičnog dela primanja mita tako ni bilo kog drugog krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti". Takođe podsećamo da je gospodin Labus više puta pozivao nadležne organe da ispitaju ceo slučaj i predoče javnosti činjenice. Imajući u vidu ugled i ozbiljnost vašeg lista, a u cilju objektivnog informisanja vaših čitalaca, molimo vas da u narednom broju ispravite ovu grešku.

Slađana Paunović, savetnik za medije potpredsednika Vlade Srbije

prodaja & pretplata

štampano izdanje

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	Evropa [površinskom poštom]	Svet i Evropa [avionom]
6 meseci	3100 din	2850 din	55 EUR	95 EUR
12 meseci	6000 din	5600 din	110 EUR	190 EUR

internet izdanje

	Srbija [bez PDF-a]	Srbija [sa PDF-om]	Svet [sa PDF-om]
12 meseci	600 din	1500 din	EUR 30
4 meseca	—	—	EUR 20

Zabranjeno je uplatiti iznos pretplate za korisnike iz Srbije, a nalog upotrebljavati iz inostranstva (osim kada se nalazite na putovanju). Zabranjeno je da više lica sa različitih lokacija upotrebljava isti nalog.

VREME CD / VREME-DVD

	Srbija	Svet
komplet 1997–2005 CD	800 din	EUR 25
komplet 1997–2005 DVD	800 din	EUR 25
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	300 din	EUR 10

Rok za slanje 20 dana. Troškovi pakovanja i PTT-a su uračunati u cenu. U sve dinarske cene PDV uračunat.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Mišarska 12, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (*pretplata za štampano/internet izdanje, VREME CD ili VREME-DVD*). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima.

Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist N.P. VREME, Beograd isključivo na račun 205-13281-15 kod Komercijalne banke AD. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemljii se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na sledeće načine:

- Na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (protivvrednost u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući porez.
- Direktno na naš devizni račun uz sledeće podatke:
  Intermediary: DEUTDEFF, DEUTSCHE BANK AG FRANKFURT,
  Acc with institution: VBOECSBG, VOLKSBANK AD BEOGRAD,
  Beneficiary: 540100-978-7737912, NP VREME BEOGRAD

Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine. Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. U slučaju poskupljenja lista u toku pretplatnog perioda, pretplatniku se priznaje stara cena do isteka pretplate. Cenovnik važi od 3.11. 2005.

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa kompletno sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju, sa mogućnošću pretraživanja obuhvata period od marta 1997. do jula 2005. Nalazi se na jednom DVD-u ili podeljena na tri CD-a (1997-1999; 2000-2002 i 2003-2005). Diskovi se dostavljaju isključivo poštom i tek kad dobijemo dokaz o uplati sa adresom primaoca. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku. Ostale informacije na internet adresi http://www.vreme.com/cd

Informacije u vezi s pretplatom: telefonom, radnim danom od 11 do 16h: 011/3234-774, ili e-mailom na *pretplata@vreme.com*

TRICEPS

ALEKSANDAR ZOGRAF.

LANTOS LASZLO, ALIAS **TRICEPS**, JE MAĐARSKI UMETNIK POREKLOM IZ SRBIJE-U SUBOTICI JE BIO POZNAT KAO POZORIŠNI REDITELJ I PERFORMANS UMETNIK. KADA SAM 1997. SA PRIJATELJEM BORAVIO U BUDIMPEŠTI, PRVI PUT SAM SREO TRICEPSA-ON NAM JE PRONAŠAO BESPLATNO PRENOĆIŠTE U **BUDISTIČKOJ ŠKOLI** (!), GDE SMO MOGLI DA PRENOĆIMO U VEŽBALIŠTU NA STRUNJAČI (!!), POD USLOVOM DA NAPUSTIMO ZGRADU PRE 5.30 IZJUTRA, KADA SPREMAČICE ČISTE PROSTORIJE PRE NEGO ŠTO KRENU ČASOVI AIKIDOA... ODMAH SAM ZAKLJUČIO DA NEKO KO MOŽE DA PRONAĐE TAKO BIZARNO PRENOĆIŠTE MORA BITI ZANIMLJIVA LIČNOST...

TOKOM GODINA SAM NASTAVIO DA SE DRUŽIM SA TRICEPSOM, KOJI JE U MAĐARSKOJ POŠTAO ZAPAŽEN NAKON PERFORMANSA "**UMETNIK GLADOVANJA**" KOJI JE IZVEDEN U JEDNOM BUDIMPEŠTANSKOM PODRUMU U JESEN 1995... ZA TRICEPSOV ČETRDESETI ROĐENDAN, OKO NJEGA JE BIO ZAVAREN METALNI KAVEZ, NAKON ČEGA JE ZAPOČEO ČETRDESETODNEVNO GLADOVANJE, TOKOM KOJEG ĆE KONZUMIRATI SAMO ČAJ ZA BUBREGE I MINERALNU VODU...

PRVOG DANA GLADOVANJA IZVEDEN JE I PERFORMANS GRUPE **AKOWA**, TAKOĐE IZ SUBOTICE, KOJI SU SE ZAKOPAVALI U PODRUMSKOM PESKU, IZBACUJUĆI ODATLE LJUDSKE KOSTI KOJE SU TU PRETHODNO BILI ZAKOPALI (ŠTO POSMATRAČI NISU ZNALI), UZVIKUJUĆI IMENA JUNAKA POPULARNIH **BONELLI** STRIPOVA...

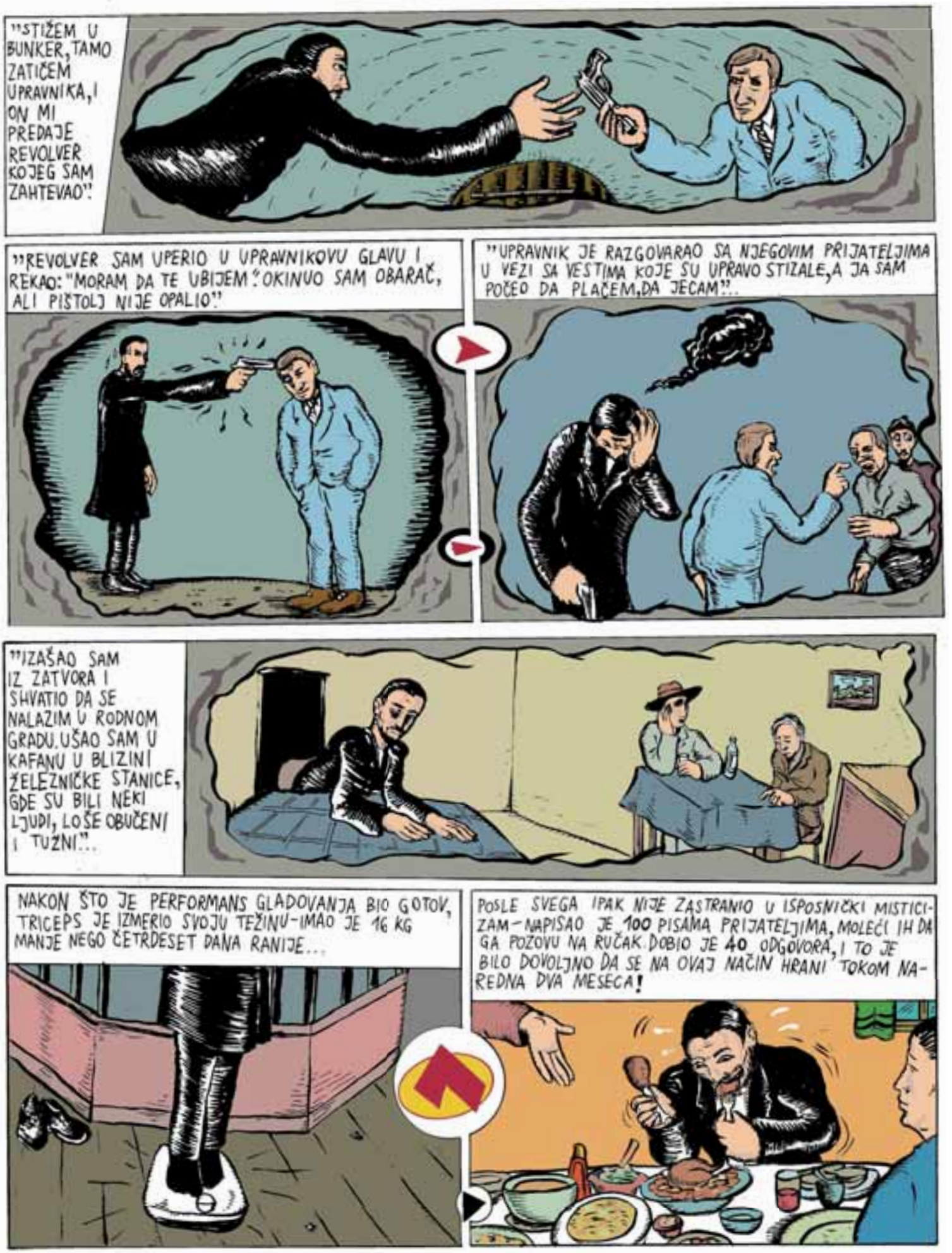
ZAGOR!

VELIKI BLEK!

TOKOM PERFORMANSA, VRATA PODRUMA SU SVAKOG DESETOG DANA OTVARANA ZA PUBLIKU-U 40 MINUTA PRIJATELJI BI PRIREDILI KONCERT, UZ USLOV DA NIKO IZ ORKESTRA ILI PUBLIKE NE PROZBORI NI REČ...

TRICEPS SE SVAKODNEVNO BAVIO MEDITACIJOM, PISANJEM DNEVNIKA, BELEŽENJEM TEMPERATURE TELA... ZABELEŽIO JE I UKUPNO TRINAEST SNOVA, KOJI SU SE UGLAVNOM DEŠAVALI U SUBOTICI...

SAN: "DOLAZIM U GRAD GDE SE ZBIO NEKAKAV RAT, I ULAZIM U ZGRADU ZATVORA. SPUŠTAM SE U LAVIRINT HODNIKA, I TRAŽIM UPRAVNIKA ZATVORA."


"STIŽEM U BUNKER, TAMO ZATIČEM UPRAVNIKA, I ON MI PREDAJE REVOLVER KOJEG SAM ZAHTEVAO".
"REVOLVER SAM UPERIO U UPRAVNIKOVU GLAVU I REKAO: "MORAM DA TE UBIJEM". OKINUO SAM OBARAČ, ALI PIŠTOLJ NIJE OPALIO".
"UPRAVNIK JE RAZGOVARAO SA NJEGOVIM PRIJATELJIMA U VEZI SA VESTIMA KOJE SU UPRAVO STIZALE, A JA SAM POČEO DA PLAČEM, DA JECAM"...
"IZAŠAO SAM IZ ZATVORA I SHVATIO DA SE NALAZIM U RODNOM GRADU. UŠAO SAM U KAFANU U BLIZINI ŽELEZNIČKE STANICE, GDE SU BILI NEKI LJUDI, LOŠE OBUČENI I TUŽNI"...
NAKON ŠTO JE PERFORMANS GLADOVANJA BIO GOTOV, TRICEPS JE IZMERIO SVOJU TEŽINU - IMAO JE 16 KG MANJE NEGO ČETRDESET DANA RANIJE...
POSLE SVEGA IPAK NIJE ZAŠTRANIO U ISPOSNIČKI MISTICIZAM - NAPISAO JE 100 PISAMA PRIJATELJIMA, MOLEĆI IH DA GA POZOVU NA RUČAK. DOBIO JE 40 ODGOVORA, I TO JE BILO DOVOLJNO DA SE NA OVAJ NAČIN HRANI TOKOM NAREDNA DVA MESECA!

Kolekcionar

Možda je to bilo uzrokovano strahom od ispunjenja negativne utopije u *Farenhajtu 451* iz pera Reja Bredberija ili u režiji Fransoa Trifoa, da će svaki postojeći primerak knjige na svetu biti spaljen kako bi se tako ljudima *nametnula sreća*. A može biti i da je to posledica moje davnašnje fascinacije svim vrstama kolekcija, arhiva, kataloga, sistematizacija, selekcija i muzeja ili tek sećanje na čardak u kojem sam, zajedno sa prijateljem istomišljenikom, daleko od radoznalih pogleda, proveo čitavo jedno vrelo leto iščitavajući i sortirajući stripove koje smo prethodne godine brižljivo sakupljali, u ono doba kada vam se čini da se dan nikad neće privesti kraju, lagodno rasterećeni ostalih tričavih obaveza koje vas nesnosno pritiskaju tokom regularne sezone. No school, no job, no problem.

Tako sam postao član kluba.



A.ANDIĆ

Iako su mu ocene redovno bivale zaključivane mnogo pre kraja školske godine, ocena iz vladanja neretko je pretila da pomrači blistavi sjaj proseka, jer je drskom mališi bilo daleko zanimljivije od bilo čega drugog da svake srede u „radno vreme“ čita novi broj ilustrovanog sportskog lista “Tempo”. Kada sada o tome razmišlja, mrtva je trka u dilemi da li mu je pažnju više privlačio sadržaj ili činjenica da se iz godine u godinu broj prikupljenih primeraka enormno povećavao. Kada je tako leta 1986. zbog boravka na moru propušten jedan broj, drugaru koji ga je posedovao nije trebalo mnogo da lukavo iskoristi ovu njegovu slabost da mu ga skupo preproda, i to bez postera u sredini što mu je, razume se, adekvatno oduzeto od već ionako paprene cene.

Više od deset (brojem: 10) godina nije ga mimoišao nijedan broj, primerci su rutinski slagani i uredno zavođeni u kartonskim kutijama po godinama, a selektivno i svojeglavo pamćenje mu govori da se npr. na vrhu jedne od njih smešio tada golobradi i talentovani (a sada već uveliko penzionisani) centarfor skopskog Vardara Darko Pančev uz obećanje „Biću Zvezdin kad-tad!“. Obećanje je nekoliko godina kasnije i ispunio, sa bele tačke doneo i kup šampiona u našu zemlju, a još nekoliko kutija je nakon toga bilo propisno popunjeno, ovog puta s nekim drugim licima na njima. Samo je privremeni prestanak izlaženja “Tempa” mogao da stavi tačku na ovu maratonsku seriju.

Ukoliko sumnjate da se svastikin kum Steva, devojka s faksa Jasmina ili samozatajni susjed Ivo već uveliko odaju ovom neizlečivom poroku, postoji najmanje nekoliko nepobitnih testova koji mogu da obistine vaše najcrnje slutnje. Poseduje naklonost prema arheologiji, nije mu mrsko da potegne sve do Stalaća, Krčedina, Mrduše Donje ili nekog sličnog opskurnog mesta, ne bi li se tako dokopao nedostajućeg broja – zacakljeni pogled i osmeh blaženstva biće dovoljna potvrda da je pazl konačno sklopljen. On u sebi nosi evolucionistu koji grozničavo traga za „karikom koja nedostaje“, čvrsto uveren da će mu baš ona pružiti traženi odgovor i premostiti logičku razvalinu između prethodnog i nadolazećeg niza. Ima afiniteta prema istoriji, jer mu ta nauka nudi dragoceni fetiš „prvog primerka“ pomoću kojeg čitav sled zbivanja može biti ponovo rekonstruisan i protumačen. Kolekcionar je naposletku osoba koja je neretko u stanju da u sebi izmiri dve inače međusobno totalno nepomirljive tradicije: „eksperta“ (specijalista za određenu disciplinu ili žanr; npr. epska fantastika, glam metal, filmovi Vudija Alena/Akija Kaurismakija, longplejke, salvete ili značke) i „enciklopediste“ (kolekcionar opšte prakse koji slabo mari za te suptilne razlike i prisvaja čega god se dotakne; npr. sve gore pomenuto kao i nepomenuto).

Jedan od najčešćih problema s kojima se susreću kolekcionari jeste hroničan nedostatak raspoloživog prostora. Istina je da to može da se nadomesti različitim elektronskim verzijama vaše kolekcije, ali kako su ovi ljudi u većini slučajeva tradicionalno orijentisani, takvo rešenje jednostavno na duži rok ne pije vodu. Tako vam se vrlo verovatno može dogoditi da se neki posetilac prosto sapliće o neku od brojnih prisutnih kutija, sve uz izraze čuđenja njihovom količinom i ekscentričnim vlasnikom. Videvši da imate posla s naivčinom, odlučujete da mu pokažete i *pretežni* ostatak kolekcije, (ne)udobno smešten negde na tavanu ili u podrumu. Čisto da ubuduće ne postavlja glupa pitanja a i da vas ne smatra *tek delimičnim* idiotom, nekom vrstom običnog, nesistematskog amatera.

To je i momenat kada vaš gost upada u brižljivo pripremljenu zamku i postavlja pitanje koje vi zapravo sve vreme i čekate: „Ti-si-sve-ovo-pročitao?“, na šta ćete, dočekavši svojih vorholovskih pet minuta, naizgled nehajnim glasom, ponosno potvrditi: „Aha“. Ako je vaš gost pristojno vaspitana osoba, neće izgovoriti ono što je pomislio: „Ovaj nije normalan“. Ali vi ste došli na svoj teren i ne pada vam na pamet da baš sada odustajete. Poseban predmet zadovoljstva činiće vam praktična demonstracija veštine kojom u svakom trenutku iz te nepregledne gomile možete izdvojiti i brzo pronaći bilo koju temu koja poštovanom sagovorniku padne na pamet, usled *stečene* sposobnosti da ste sve postojeće *search/find* kombinacije u stanju da nosite u svojoj glavi. Što je valjda i bila jedna od svrha prikupljanja i *konzumiranja* takve (svetske, a naše) kolekcije. Dobar ukus se na ovom mestu podrazumeva, pravi kolekcionar nije tek puki arhivar već osoba koja pažljivo i s mnogo ljubavi *bira* predmet svog interesa.

Među ovim ljudima često postoji izvesna prećutna bliskost. Uzmimo da sakupljate npr. „sve od papira“: knjige, nedeljnike, magazine, časopise, stripove itd. i nemate nikakvih dodirnih tačaka s numizmatičarima, ako jedan od njih otkrije da posedujete njemu nedostajuću retku novčanicu, nudiće vam za nju brda i doline, ali ćete mu je rado ustupiti besplatno, potpuno zadovoljeni onim tako poznatim, izdajničkim (ludačkim?) sjajem u očima, razumevajući tako svu osobenost pozicije *brata u Strasti*. Kolekcionar nesvesno pokušava da svojim blagom obuhvati celinu ljudskog postojanja, svaki put iznova bolno uviđajući neznatnost svoje pojedinačne egzistencije. I kao što nikada ne može postati neograničeno, tako obično ljudsko čeljade nikada neće ni odustati od svog nauma. Kolekcionar je čovek fatalista koji jasno vidi svetlo na kraju tunela i čini mu se da je na korak od njega. Ali njegov cilj tamo treba i da ostane, nadohvat ruke, kao i onom Tantalu što surovo beše presuđeno. ■

DEJAN PETROVIĆ

VREME
Copyright © 1997–2005 Vreme
PDF izdanje razvili: Saša Marković i Ivan Hrašovec
obrada: Marjana Hrašovec